

**Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет**

Кафедра мовознавства

**М.І. Пентиліук, І.В. Гайдаєнко, Т.Г. Окуневич,
О.М. Андрієць, О.Г. Митрофанова
M.I. Pentilyuk, I.V. Haidaienko, T.G. Okunevich
O.M. Andriyets, O.G. Mitrofanova
М.И. Пентиліук, І.В. Гайдаєнко, Т.Г. Окуневич,
О.М. Андриец, О.Г. Митрофанова**

Методичний посібник

**«Навчальні програми дисциплін мовознавчого та лінгводидактичного
циклів: посібник для викладачів та студентів»
рівнів вищої освіти «бакалавр», «магістр»
спеціальностей:**

035.01 Філологія (українська мова та література)

014.01 Середня освіта (українська мова та література)

014.02 Середня освіта (українська, англійська мова та література)

6.020303 Філологія (українська мова та література)*

**6.020303 Філологія (українська, англійська мова та література)*
(форма навчання денна, заочна)**

Херсон 2018

Рекомендовано до видання Вченою
радою Херсонського державного
університету
(протокол від 23 квітня 2018 р. № 11)

Укладачі: М.І. Пентилюк – доктор педагогічних наук, професор кафедри мовознавства Херсонського державного університету,
І.В.Гайдаєнко – кандидат філологічних наук, завідувач, доцент кафедри мовознавства Херсонського державного університету,
Т.Г. Окуневич – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мовознавства Херсонського державного університету,
О.М. Андрієць – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри мовознавства Херсонського державного університету
О.Г. Митрофанова – кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовознавства Херсонського державного університету.

Рецензенти: проф. О.М.Горошкіна - доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу методики української мови і літератури Інституту педагогіки НАПН України;
проф. Олексенко В.П. – доктор філологічних наук, декан факультету філології та журналістики, Заслужений працівник освіти України

Методичний посібник містить навчальні програми з дисциплін мовознавчого та лінгводидактичного циклів. Програми охоплюють основні та спеціальні курси, що читаються викладачами кафедри мовознавства для студентів 1–4 курсів рівнів вищої освіти «бакалавр» і «магістр». Структура кожної програми містить пояснювальну записку, зміст навчальної дисципліни, методи навчання і методи контролю, критерії оцінювання навчальних досягнень студентів та список рекомендованої літератури, що включає основну й додаткову літературу та інтернет-джерела, якими можуть скористатися студенти під час підготовки до семінарських і практичних занять.

The methodical manual contains curricula in the disciplines of linguistic and linguistic-pedagogical cycles. The programs cover the basic and special courses taught by the teachers of the 1-4 course students of linguistics taught by the teachers of the chair of linguistics of study higher education levels of higher education "bachelor" and "master". The structure of each program contains an explanatory note, the content of the discipline, teaching methods and methods of control, criteria for assessing academic achievements of students and a list of recommended literature, which includes the main and additional literature and internet sources that can be used by students during the preparation for seminars and practical classes .

Методическое пособие содержит учебные программы по дисциплинам языковедческого и лингводидактического циклов. Программы охватывают основные и специальные курсы, которые читаются преподавателями кафедры языкознания для студентов 1-4 курсов уровней высшего образования «бакалавр» и «магистр». Структура каждой программы содержит пояснительную записку, содержание учебной дисциплины, методы обучения и методы контроля, критерии оценки учебных достижений студентов и список рекомендуемой литературы, включающей основную и дополнительную литературу и интернет-источники, которыми могут воспользоваться студенты при подготовке к семинарским и практическим занятиям .

М.І. Пентилюк, І.В. Гайдаєнко, Т.Г. Окуневич, О.М. Андрієць, О.Г. Митрофанова «Навчальні програми дисциплін мовознавчого та лінгводидактичного циклів: методичний посібник для викладачів та студентів» рівнів вищої освіти «бакалавр», «магістр» спеціальностей: 035.01 Філологія (українська мова та література)014.01 Середня освіта (українська мова та література),014.02 Середня освіта (українська, англійська мова та література), 6.020303 Філологія (українська мова та література)*, 6.020303 Філологія (українська, англійська мова та література)*(форма навчання денна, заочна)– Херсон: Айлант, 2018. – 200 с.

М.І. Пентилюк, І.В. Гайдаєнко, Т.Г. Окуневич, О.М. Андрієць, О.Г. Митрофанова., 2018

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА»

Програма розроблена
Гайдаєнко Іриною Василівною,
кандидатом філологічних наук,
доцентом кафедри мовознавства;
Митрофановою Оленою Григорівною,
кандидатом філологічних наук,
доцентом кафедри мовознавства

Курс «Вступ до мовознавства» передує іншим лінгвістичним дисциплінам у системі фахової підготовки філологів. Цей курс містить доступний виклад найважливіших відомостей про мову з огляду на сучасний стан лінгвістичної науки.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є сутність мови, її походження, закономірності функціонування та розвитку.

Міждисциплінарні зв'язки «Вступ до мовознавства» є обов'язковим для філологічних спеціальностей пропедевтичним курсом, що належить до циклу мовознавчих дисциплін, передбачених навчальними програмами лінгвістів. Своєю проблематикою «Вступ до мовознавства» найтісніше пов'язаний із навчальною дисципліною «Загальне мовознавство», бо є його елементарним викладом. Тісно пов'язаний також із курсом сучасної української літературної мови, почасти старослов'янською мовою та вступом до слов'янської філології. Заняття та навички отримані при вивченні цього курсу, складають теоретичне підґрунтя для засвоєння дисциплін мовознавчого циклу. Курс допомагає усвідомити системність мови, її структуру, засвоїти основні поняття та терміни мовознавчої науки, чим забезпечує вивчення лінгвістичних курсів, в основі яких лежать засвоєння методів лінгвістичного аналізу та інші аспекти лінгвістичної проблематики.

Мета курсу: ознайомлення студентів із мовознавством як наукою, з основами теорії мови; засвоєння ними лінгвістичних понять, необхідних для вивчення будь-якої мовознавчої дисципліни; осмислення природи, сутності, функцій та будови мови, розкриття значення мови для окремої людини і людства загалом, взаємозв'язку розвитку суспільства і мови; розуміння студентами структури мови, функціонування та взаємодії її структурних

одиниць, системного характеру мови; з'ясування основних принципів, за якими відбувається зміна мови, її еволюція, що керує історичним розвитком мови.

Основними завданнями вивчення дисципліни „Вступ до мовознавства” є:

- **теоретичні** – ознайомити студентів із мовознавством як наукою, з основами теорії мови, галузями сучасної мовознавчої науки, поінформувати про виникнення, походження, сутність мови, як явища людської культури, формувати уявлення про мову як структуру, сприяти усвідомленню системи мови, засвоєнню основних понять та термінів фонетики, лексикології, граматики.

- **практичні** – ознайомити студентів з основними лінгвістичними термінами, науковими методами дослідження мовних явищ, підготувати першокурсників до сприймання мови як суспільного явища, як системи систем, до свідомого сприймання предметів мовознавчого циклу.

У процесі опанування курсу студенти мають оволодіти такими **компетентностями:**

- **лінгвістичною** – здатність чітко, логічно й аргументовано формулювати дефініції мовознавчих понять у межах навчальної програми дисципліни, ілюструвати їх власними прикладами; здатність вільно оперувати основними лінгвістичними термінами та поняттями; здатність виділяти мовні явища, аналізувати їх, робити висновки й узагальнення;

- **дослідницькою** – здатність аналізувати результати наукових досліджень, застосовувати їх у професійних цілях; здійснювати навчання на дослідницьких засадах; готовність самостійно здійснювати наукове дослідження з використанням сучасних методів;

- **інформаційною** – здатність кваліфіковано працювати із значним обсягом інформації, уміло використовувати її у професійній діяльності).

Очікувані результати навчання. Вивчення курсу спрямоване на формування у студентів таких знань, умінь і навичок:

- сформований термінологічний апарат як база для здобування знань із прикладних мовознавчих дисциплін, зокрема сучасної української літературної мови;

- управність користування основними методами лінгвістичних досліджень, що є необхідною складовою не лише загальнолінгвістичної компетентності майбутнього філолога, але й має суто практичне значення: без цього неможливо обійтися при написанні курсових і дипломних робіт;

- усвідомлення системних та ієрархічних зв'язків структурних одиниць мовної системи;
- розуміння закономірностей функціонування мови у суспільстві, взаємозв'язку мови із мисленням, мовленням, суспільством;
- уміння класифікувати звуки мови, визначати закономірності їх поєднання, усвідомлювати фонетичні процеси, природу і структуру складу;
- знання і розуміння передумов виникнення, етапів становлення та форми розвитку письма, формування принципів орфографії та укладання алфавітів;
- осмислення наукових критеріїв класифікації мов світу та закономірностей їх історичного розвитку;
- здатність послуговуватися набутими знаннями в опануванні інших лінгвістичних дисциплін.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Предмет, завдання і методи науки про мову. Предмет і проблематика мовознавства як науки про мову. Загальне, часткове і прикладне мовознавство. Зміст та основні завдання курсу «Вступ до мовознавства». Місце мовознавства в системі наук: зв'язок мовознавства з філософією, зв'язок мовознавства з гуманітарними науками, зв'язок мовознавства з природничими науками. Методологічна основа мовознавства: загальнонаукові підходи (індукція та дедукція), основні методи лінгвістичних досліджень (описовий, порівняльно-історичний, зіставний, структурний, що реалізується в чотирьох методиках: дистрибутивній, безпосередніх складників, трансформаційній і компонентного аналізу).

Напрями мовознавства. Порівняльно-історичне мовознавство. Типологічне мовознавство. Ареальна лінгвістика. Функціональна лінгвістика. Етнолінгвістика. Психолінгвістика. Соціолінгвістика. Комунікативна лінгвістика. Когнітивна лінгвістика.

Природа, сутність і функції мови. Поняття і сутність мови: натуралістичний, психологічний та соціологічний підходи до визначення сутності мови. Функції мови: комунікативна та мислетворча функції, факультативні функції мови. Мова як суспільне явище. Взаємозв'язок мови і суспільства. Мовна політика. Діалектична єдність мови та мислення, типи мислення. Мова і мовлення. Співвідношення понять «мова» і «культура».

Структура мови. Системний характер будови мови. Основні (фонологічний, морфологічний, лексико-семантичний, синтаксичний) та проміжні (морфонологічний, словотвірний, фразеологічний) рівні мови. Синхронія та діахронія. Знаковий характер мови. Вербальні та невербальні

засоби спілкування. Семіотика як наука про знакові системи. Синтагматичні й парадигматичні відношення в мові.

Походження мови. Історичний розвиток мови. Мова як історична категорія. Проблема походження мови. Міфи й легенди про походження мови. Біологічні гіпотези походження мови: звуконаслідувальна, звукосимволічна, вигукова. Соціальні гіпотези походження мови: трудових вигуків, соціального договору. Соціально-біологічна теорія Ф.Енгельса. Основні закономірності історичного розвитку мов. Зовнішні та внутрішні причини мовних змін. Диференціація та інтеграція як результат контактування мов. Специфіка розвитку різних рівнів мовної структури. Розвиток і функціонування мов у різні історичні епохи: родоплемінні мови, мови народностей, національні мови. Літературна мова як одна з форм національної культури. Функціонально-стилістична диференціація мови. Територіальна диференціація мови. Соціально-культурна диференціація мови. Поняття мовної норми.

Мови світу та їх класифікація. Загальна характеристика мов світу. Живі та мертві мови. штучні мови (волапюк, есперанто, ідо, інтерлінгва). Порівняльне вивчення мов. Генеалогічна класифікація мов: мовні сім'ї, групи та підгрупи. Типологічна класифікація мов: морфологічна типологія, фонологічна типологія, синтаксична типологія. Соціолінгвістична класифікація мов світу.

Фонетика як розділ мовознавства. Поняття і предмет фонетики. Загальна і конкретна фонетика. Описова та історична фонетика. Експериментальна фонетика. Зіставна фонетика. Три аспекти вивчення звуків. Акустичні властивості звуків мови. Основні характеристики звуків: висота, сила (гучність), довгота, тембр. Тон як результат стійкої частоти звуків і шум як результат неритмічної частоти звуків. Тембр як основне поняття акустики мови. співвідношення основного тону й обертонів. Артикуляційна характеристика звуків мови. Будова мовленнєвого апарату. Функції активних і пасивних органів мовлення. Три фази артикуляції мовного звука. Артикуляційна база як результат історичної еволюції мовного апарату.

Класифікація звуків. Акустична класифікація звуків мовлення. Акустична класифікація. Поняття і функція голосних звуків. Артикуляційна класифікація голосних: за ступенем підняття спинки язика (високого, середнього, низького піднесення), за місцем підняття спинки язика (переднього, середнього, заднього ряду), за участю губ (лабіалізовані, не лабіалізовані), за ступенем розкриття рота (відкриті, закриті голосні), за назальністю (ротові, носові). Кількісна класифікація голосних за тривалістю

звучання (довгі, короткі звуки). Поняття приголосних та ознаки їх класифікації. Класифікація приголосних за акустичними ознаками: сонорні й шумні (дзвінкі та глухі) приголосні. Артикуляційна класифікація приголосних за: місцем творення (губні, язикові, язичкові, глоткові, гортанні), способом творення (проривні, щілинні, зімкнено-прохідні, аффрикати), додатковим артикулятором (тверді, м'які, аспірати), тривалістю вимови (довгі, короткі).

Фонетичне членування мовленнєвого потоку. Основні одиниці фонетичного членування мови. Фраза як відрізок мовлення, що становить собою інтонаційно-змістову єдність. Такт як частина фрази, об'єднана одним наголосом. Склад як складова частина такту. Теорії складоподілу: еспіраторна, мускульної напруги і сонорна. Структура складу: вершина, периферія (ініціаль, фіналь). Типи складів за характером початкової частини (прикриті, неприкриті), за характером кінцевої частини (відкриті, закриті). Наголошені й ненаголошені склади. Складотворчі й нескладотворчі звуки. Поняття про монофтонги, дифтонги і трифтонги. Висхідні й низхідні дифтонги. Наголос і його види: словесний (тактовий), фразовий, логічний і емпатичний. Проклітики й енклітики. Різновиди словесного наголосу: музичний (фіксований і нефіксований, рухомий і нерухомий), або тонічний; динамічний, або силовий, експіраторний; кількісний або довготний, квантитативний. Інтонація та її складові: мелодика, інтенсивність, паузи, темп і тембр мовлення.

Фонетичні процеси. Позиційні звукові зміни: редукція голосних (кількісна і якісна), оглушення дзвінкх приголосних, протеза. Комбінаторні звукові зміни: акомодация, асиміляція, дисиміляція, дієреза, епентеза, метатеза, гаплогія. Прогресивні та регресивні, контактні й дистантні комбінаторні зміни. Зміни, зумовлені артикуляційною базою мовців: субституція, гіперизми. Історичні й живі звукові зміни. Конвергенція та дивергенція. Регулярні фонетичні процеси як результат дії фонетичних законів. Фонетична й фонематична транскрипції. Транслітерація. Орфоепія. Поняття літературних орфоепічних норм.

Фонологія. Поняття про фонему як мінімальну одиницю мови. Відмінності між фонемою і звуком. Функції фонем. Диференційні та інтегральні ознаки фонем. Позиції фонем. Варіанти й варіації фонем. Фонологічна система: привативні, градуальні, еквіполентні та корелятивні опозиції фонем.

Графіка й орфографія. Передумови виникнення та основні етапи історії письма. Значення письма в історії суспільства. Етапи і форми розвитку графічного письма. Давня піктографія, її умовність і традиційність; сучасні

пiктограми. Виникнення iдеографiї (логографiчне письмо, iєрогліфи); давньоєгипетське й китайське письмо; застосування iдеограм у науковiй символiцi. Три шляхи спрощення письма: лексичний, граматичний i фонографiчний. Три етапи фонографiчного письма: складове, консонантне i буквенно-звукове письмо. Алфавiти. Графiчні способи передачі окремих фонем. Грецький алфавiт. Латинський алфавiт. Кирилиця й алфавiти на кириличнiй основi. Принципи орфографiї: фонетичний, морфологiчний, iсторико-традицiйний та iдеографiчний.

Лексикологiя. Лексикологiя як роздiл мовознавства. Предмет лексикологiї. Загальна i конкретна лексикологiя. Iсторична та зiставна лексикологiя. Прикладна лексикологiя. Роздiли лексикологiї: власне лексикологiя, семасiологiя, ономасiологiя, етимологiя, фразеологiя, ономастика, лексикографiя. Слово як одиниця мови. Основнi ознаки слова. Типи слiв за способом номiнацiї: повнозначнi (автосемантичнi), вказiвнi (займенниковi), службовi, вигуковi. Слово i лексема. Структура лексичного значення слова: денотативний, сигнiфікативний, лiнгвiстичний, конотативний, прагматичний компоненти. Вiдношення слово – предмет: загальна вiднесенiсть i конкретна вiднесенiсть. Спiввiдношення мiж словом як мовною одиницею i поняттям як мисленнєвої категорiєю. Лiнгвальнi вiдношення. Пряме й переносне значення слова. Вiльнi та зв'язанi (фразеологiчно, синтаксично i конструктивно зумовленi) значення слова.

Лексико-семантичнi категорiї. Моносемiя та полiсемiя. Джерела полiсемiї. Поняття лексико-семантичного варiанта. Типи перенесення значення: за подiбнiстю (метафоричне), за функцiєю (метафоричне), за сумiжнiстю (метонiмiчне). Розширення i звуження значення. Омонiми повнi й неповнi (омоформи, омофони, омографи). Типи омонiмiв за походженням: гомогеннi й гетерогеннi. Мiжмовнi омонiми. Стилiстичнi функцiї внутрiшньомовних та мiжмовних омонiмiв. Вiдмiннiсть полiсемiї та омонiмiї. Семантична сутнiсть синонiмiї. Синонiми абсолютнi (повнi) й частковi (неповнi). Функцiональнi рiзновиди синонiмiв: iдеографiчнi (семантичнi), стилiстичнi (емоцiйно-експресивнi), семантико-стилiстичнi. Синонiмiчний ряд, домiнанта синонiмiчного ряду. Табу й евфемiзми як специфiчнi рiзновиди синонiмiв. Структурно-семантична сутнiсть антонiмiї. Групи антонiмiв: контрарнi, комплементарнi, контрадикторнi, векторнi. Антитеза й оксюморон – стилiстичнi прийоми, що ґрунтуються на антонiмiї. Гiперо-гiпонiмiя та лексична конверсiя.

Лексико-семантична система мови. Структура лексико-семантичної системи мови. Парадигматичнi вiдношення на лексико-семантичному рiвнi мови: вiдношення синонiмiї, антонiмiї, гiпонiмiї, супiдрядностi. Структура

лексико-семантичного поля. Синтагматичні відношення між лексичними одиницями. Поділ лексики за соціальною важливістю: активна (загальнонавчана слова) й пасивна лексика. Стилiстичне розширення лексики: стилiстично нейтральна i стилiстично забарвлена лексика. Висока (книжна) лексика: поетична, народно-поетична, наукова лексика, професiоналiзми, публiцистична лексика, офiцiйно-дiлова лексика (канцеляризми). Термiнологiя. Ознаки термiну. Джерела термiнологiї. Стилiстично знижена лексика: розмовно-побутова лексика, просторiчна лексика, дiалектизми, вульгарна й лайлива лексика, жаргонiзми та арготизми.

Хронологiчне розширення лексичного складу мови. Причини iсторичних змiн у лексицi: позамовнi та внутрiшньомовнi. Типи змiн у лексико-семантичнiй системi: зникнення слiв, зникнення значень слiв, поява нових слiв, поява нових значень. Iсторизми й архаїзми: лексичнi (власне лексичнi, лексико-словотвiрнi, лексико-фонетичнi) та семантичнi. Стилiстична використання застарiлих слiв. Неологiзми лексичнi та семантичнi. Авторськi неологiзми (оказiоналiзми). Причини i шляхи появи нових слiв у мовi. Матерiальнi запозичення й калькування. Семантичнi та словотвiрнi запозичення. Прямi й опосередкованi запозичення. Iнтернацiоналiзми. Явища пуризму.

Роздiли лексикологiї. Iсторична лексикологiя. Етимологiя. Етимон як головна мета етимологiчного аналізу. Основнi принципи наукової етимологiї: фонетичний, семантичний, словотвiрний (морфологiчний), генетичний (генеалогiчний), речовий, просторовий. Народна етимологiя. Семасiологiя. Семантичнi закони й семантичнi унiверсалiї. Ономасiологiя. Етапи процесу номiнацiї: вибiр предмета, явища, що пiдлягає найменуванню; осмислення i попереднє оцiнювання цiєї реалiї, що дає змогу обрати чи створити вiдповiдний лексичний засiб; встановлення зв'язку мiж обраним лексичним засобом i предметом, що пiдлягає номiнацiї. Ономастика. Роздiли ономастики. Особливостi процесу iменування. Фразеологiя. Вiдмiннiсть мiж вiльними i стiйкими словосполученнями. Джерела виникнення фразеологiзмiв. Класифiкацiя фразеологiзмiв (фразеологiчнi зрощення, фразеологiчнi єдностi, фразеологiчнi сполучення, фразеологiчнi вирази). Лексикографiя. Теоретична i практична лексикографiя. Функцiї словникiв. Типи енциклопедичних словникiв (унiверсальнi та спецiальнi чи галузевi). Основнi типи лiнгвiстичних словникiв (одномовнi й багатомовнi). Рiзновиди одномовних лiнгвiстичних словникiв: тлумачнi, словники неологiзмiв, словники iншомовних слiв, дiалектнi словники, словники мови письменникiв, iсторичнi словники, етимологiчнi словники, синонiмiчнi словники, синонiмiчнi словники, словники антонiмiв, словники омонiмiв, фразеологiчнi

словники, орфографічні словники, орфоепічні словники, словники правильності мовлення, частотні словники, зворотні словники, словотвірні та морфемні словники, ідеографічні словники, словники асоціативних норм. Структура словникової статті. Способи розміщення матеріалу в словниках.

Дериватологія (словотвір). Словотвір як учення про способи і засоби творення слів. Зв'язок словотвору з лексикологією і граматиною. Основні поняття дериватології: словотвірне значення, твірна основа і словотворчий засіб, словотвірний тип і розряд. Основні способи словотворення: морфологічні (афіксація, осново складання, аббревіація), морфолого-синтаксичні, лексико-синтаксичні, лексико-семантичні.

Загальна характеристика граматики. Предмет граматики. Розділи граматики (морфологія і синтаксис). Основні одиниці граматики: морфема для морфології і конструкція (речення) для синтаксису. Співвідношення граматичного і лексичного значень слова. Типи граматичних значень: дериваційні, реляційні, модальні. Граматичні категорії, їх типи. Морфологічні граматичні категорії: класифікаційні, або словотворчі, дериваційні і словозмінні, або релятивні категорії. Особливості граматичних категорій у різних мовах світу. Властивості лексико-граматичних категорій (розрядів).

Морфеміка. Поняття морфеми. Основні типи значень морфем: речове, дериваційне і реляційне. Сегментні морфеми: корінь і афікси (префікси, постфікси(суфікси й флексії), інтерфікси, інфікси, циркумфікси, трансфікси). Несегментні морфеми: нульова морфема й суперсегментні морфеми. Об'єкт і предмет дослідження морфеміки й морфонології. Граматична форма слова: синтетичні (прості) й аналітичні (складні).

Способи вираження граматичних значень. Синтетичні способи вираження граматичних значень: афіксація (суфіксація, префіксація, конфіксація, інфіксація, трансфіксація, нульфіксація), чергування (внутрішня флексія), наголос, редуплікація, словоскладення, суплетивізм. Аналітичні способи вираження граматичних значень: за допомогою службових слів (артиклів, прийменників, допоміжних дієслів, слів ступеня, пустих слів, сполучників, часток), інтонації (виражаються модальність речення, групування членів речення, розрізнення простого й складного речення, розрізнення сурядності й підрядності, актуальне членування речення, виділення вставних слів і речень), порядку слів (розрізняє підмет ф додаток, означення й означуване). Історична змінність способів і засобів вираження граматичних значень.

Частини мови. Поняття частин мови. Основні критерії виділення частин мови: семантичний, морфологічний (формально-граматичний) і

синтаксичний. Допоміжний критерій – словотвірний. Частина мови в різних мовах. Характеристика основних частин мови: іменника, прикметника, дієслова (власне дієслів, вербоїдів і предикативів), прислівника, числівника, займенника. Службові частини мови: прийменники (післяйменники), артиклі, частки і сполучники. Проміжна група: модальні слова, вигуки.

Синтаксис як учення про речення і словосполучення. Поняття словосполучення. Типи синтаксичних словосполучень: сурядні й підрядні; іменні, дієслівні, прислівникові; атрибутивні, об'єктні, релятивні. Типи синтаксичних зв'язків слів: узгодження, керування, координація, прилягання, тяжіння, інкорпорація, замикання, ізафет. Речення та його ознаки. Актуальне і граматичне членування речення.

Змістові модулі навчального курсу

Курс «Вступ до мовознавства» містить лекційний, семінарський (практичний) модулі і модуль самостійної роботи.

ЗМІСТОВІ МОДУЛІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Лекційний модуль

- 1 Предмет, завдання і методи науки про мову.
- 2 Природа і функції мови
- 3 Структура мови
- 4 Походження мови. Історичний розвиток мови
- 5 Фонетика як лінгвістична дисципліна. Комбінаторні та позиційні звукові зміни
- 6 Фонологія
- 7 Лексична система мови. Лексикологія як учення про лексичне значення слова та лексичну систему мови
- 8 Словниковий склад мови
- 9 Граматика як учення про морфологічну та синтаксичну будову мови
- 10 Морфологія як розділ граматики
- 11 Синтаксис

Практичний модуль

- 1 Предмет, завдання і методи науки про мову. Природа і функції мови
- 2 Структура мови
- 3 Фонетика як лінгвістична дисципліна. Комбінаторні та позиційні звукові зміни
- 4 Фонологія
- 5 Лексична система мови. Лексикологія як учення про лексичне значення слова та лексичну систему мови

6 Словниковий склад мови

7 Граматика як учення про морфологічну та синтаксичну будову мови

Модуль самостійної роботи

1 Напрями мовознавства.

2 Походження мови. Історичний розвиток мови. Мови світу та їх класифікація.

3 Графіка й орфографія. Основні етапи розвитку письма.

3 Словниковий склад мови. Лексикографія.

4 Морфеміка і словотвір.

5 Морфологія як розділ граматики. Синтаксис.

Рекомендована література

Основна

1. Бацевич Ф.С. Вступ до лінгвістичної генології: навч. пос. –К.: Видавничий центр «Академія», 2006. – 248с.(Альма-матер).

2. Бацевич Ф.С. Філософія мови. Істрія лінгвофілософських учень: підручник. – К.: Академія, 2008.- 240с.(Альма-матер).

3. Білецький А.О. Про мову й мовознавство / А.О.Білецький. – К.: АртЕК, 1996. – 224 с.

4. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів / Д.І.Ганич, І.С.Олійник. – К.: Вища школа. – 1985. – 360 с.

5. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства / Ю.О.Карпенко. — К. : Либідь, 1991. – 279 с.

6. Кириченко Г.С. Нариси загального мовознавства: навч. пос. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.: у 2ч./ Г.С.Кириченко, С.В.Кириченко, А.П.Супрун; за ред. А.П.Супрун. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2008// Ч.І: Мова, її будова та функції в суспільстві. – 2008. – 168с.

7. Кириченко Г.С. Нариси загального мовознавства: навч. пос. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.: у 2ч./ Г.С.Кириченко, С.В.Кириченко, А.П.Супрун; за ред. А.П.Супрун. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2008// Ч.ІІ: Основні етапи розвитку науки про мову. – 2008. – 224с.

8. Кодухов В.И. Введение в языкознание / В.И.Кодухов. – М.: Просвещение, 1987. – 543 с.

9. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: підручник / М.П.Кочерган. – К.: Академія, 2001. – 368 с.

10. Кочергина В.А.Введение в языкознание / В.А.Кочергина. – М: Академия, 1991. – 220 с.

11. Левицький А.Е., Сингаївська А.В., Славова Л.П. Вступ до мовознавства. Курс лекцій / А.Е.Левицький, А.В.Сингаївська, Л.П.Славова. – К.: УНЛ, 2006. – 103 с.
12. Мазуркевич Л.В. Вступ до мовознавства / Л.В. Мазуркевич. – К.: Вид-во НАУ, 2002. – 270 с.
13. Мацько Л., Донець Л. Вступ до мовознавства: Практикум / Л.Мацько, Л.Донець. – К., 1990.
14. Реформатський А.А. Введение в языкознание / А.А.Реформатський. – М., 1996.
15. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712с.
16. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля –К, 2006
17. Семчинський С В. Загальне мовознавство / С.В.Семчинський. — К., 1996. – 327 с.
18. Соссюр Ф. Курс загальної лінгвістики. – К.: Основи, 1998. – 324с.
19. Удовиченко Г.М. Загальне мовознавство. Проблеми. Методи. – К,1994.
20. Удовиченко Г.М. Загальні питання мовознавства.– К.: Вища школа, 2001.
21. Шарафутдинова Н.С. Теория и история лингвистической науки. – М.: Восток-Запад; Владимир: ВКТ, 2007. – 381 (Лингвистика и межкультурная коммуникация. Золотая серия).
22. Ющук І.П. Вступ до мовознавства І.П.Ющук. – К.: Рута, 2000.– 128 с.

Додаткова

1. Актуальные проблемы современной лингвистики: учеб. пос. / сост. Л.Н.Чурилина. – 4-е изд. – М.: Флинта : Наука, 2009. – 416с.
2. Бацевич Ф.С.Основи комунікативної лінгвістик: підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344с. (Альма-матер).
3. Белехова Л. Современная лингвистика в Украине и мире: научные парадигмы, наработки и перспективы\\ Научный вісник Херсонського державного університету. Серія "Лінгвістика": зб. наук. праць. Вип. III. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2006. – С. 9-14.
4. Білецький А.О. Про мову і мовознавство: навч. пос. для студ. філ. спец. вищ. навч. закл. – К., «АртЕк». – 1996.- 224с.
5. Іванишин В., Радевич-Виницький Я. Мова і нація. – Дрогобич: Відродження, 1994. – 154 с.

6. Гайдаєнко І.В. Дистрибутивний аналіз як метод дескриптивної лінгвістики // «Південний архів». Філологічні науки: зб. наук. праць – Вип. XXI. – Херсон. – ХДУ, 2003. – С. 130-133.
7. Зеленько А.С. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних учень. Аспекти, методи, прийоми та процедури вивчення мови: посібник. – Вид.2-ге, перероблене.– Луганськ: Альма-матер, 2002.- 283с.
8. Зеленько А.С. До питання про становлення лінгвістичного детермінізму (від структурної до когнітивної семантики). – Луганськ, 1999.
9. Иванова Л.П. Курс лекцій по общему языкознанию. К.: Освіта України, 2006. – 312 с.
10. Кисленко Ю.І. Системна організація мови. - К., 1997.
11. Кочерган М. Мовознавство на сучасному етапі // Дивослово. – 2003. – № 5. – С. 24–29.
12. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник.– К.: Видавничий центр "Академія", 1999. – 288с.
13. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология: – К.: Знання, 2004.
14. Масенко Л.Т. Мова і політика.- К., 1999.
15. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику: уч. пос. – М.: Флинта, Наука, 2004.
16. Маслова В.М. Лингвокультурология : уч. пос. для студ. высш. учеб. зав. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 208с.
17. Мельничук О.С. Методи, проблеми аналізу у співвідношенні ідеального й матеріального в сфері мови // Мовознавство.– 1987.– №1. С.
18. Мельничук О.С. Методологічні пошуки в нових підходах до висвітлення мови // Мовознавство.– 1991.– № 3.
19. Мельничук О.С. Мова як суспільне явище і як предмет сучасного мовознавства // Мовознавство. – 1997. – №2–3. – С. 3–19.
20. Мельничук О.С. Сучасні проблеми розвитку і взаємодії мов світу // Мовознавство. – 1970.– № 3.
21. Мова і духовність нації. — К., 1992.
22. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова.- К., 1993.
23. Попова З.Д., Стернин И.А Когнитивная лингвистика: уч.. пос./ З.Д.Попова, И.А.Стернин. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 414с. (Лингвистика и межкультурная коммуникация. Золотая серия)
24. Прохоров Ю. Е. В поисках концепта / Ю.Е. Прохоров. – М. : Флинта : Наука, 2008. – 176с.
25. Радевич-Виницький Я. Україна: від мови до нації. – Дрогобич: Відродження, 1997.– 360 с.
26. Русанівський В.М. Мова в нашому житті. — К., 1989.

27. Соломоник А. Семиотика и лингвистика. — М., 1995.
28. Ющук І.П. Лекції зі вступу до мовознавства. – К., 1995.
29. Яворська Г.М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс: Мова. Культура. Влада/ Нац.акад.наук України. Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні. – К.: 2000. – 288с.

Інформаційні ресурси

1. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Мовознавство>
2. <ftp://ftp.vblack.org.ua/other/Ukrayns'ka%20mova/Knigi/Pidruchniki/Zagal'ne%20movoznavstvo.%20M.Kochergan.doc>
3. <http://www.twirpx.com/file/232823/>
4. <http://samoylyk.net/pub/books/English/IYiP/kl/3.doc>
5. <http://mirknig.com/2012/01/04/zagalne-movoznavstvo.html>
6. <http://uareferats.com/index.php/book/details/249>
7. <http://litmisto.org.ua/?p=14994>
8. http://books.google.com/books/about/Загальне_мовознавств.html?id=OS
9. <http://freelib.in.ua/load/78-1-0-631>
10. http://socgum.mdpu.org.ua/index.php?option=com_mtree&task=viewlink&link_id=2603&Itemid=0
11. <ftp://vblack.org.ua/other/Ukrayns'ka%20mova/Knigi/Pidruchniki/Zagal'ne%20movoznavstvo.%20M.Kochergan.odt>

Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль передбачає перевірку рівня засвоєння теоретичних знань і володіння практичними вміннями, сформованими в студентів у результаті вивчення курсу «Вступ до мовознавства» – іспит в усній формі.

Система оцінювання здійснюється на підставі наступних критеріїв:

Рівень, шкала ECTS, оцінка	Теоретична підготовка	Практичні уміння й навички
1	2	3
Високий, Відмінно 90-100 б.	Відповідь студента повна й вичерпна, відповідає змісту курсу. Студент вільно оперує термінами і поняттями, опрацював рекомендовану наукову літературу й теми, відведені на самостійне вивчення. Відповідь його логічна, зв'язна, послідовна й аргументована. Теоретичні положення підкріплює достатньою кількістю	Студент дотримується вимог програми курсу. Його дії раціональні; виявляє вміння оцінювати помилки й аналізувати їх.

	конкретних прикладів.	
Вище середнього, середній; Добре 74- 89 б.	Відповідь студента повна й аргументована. Студент володіє матеріалом курсу, проте припускається неточностей у формулюванні окремих понять. Він упевнено демонструє знання основних положень і понять, рекомендованих для засвоєння та самостійного опрацювання.	Студент виконує роботу в повному обсязі й робить правильні висновки.
Достатній, Задовільно 60-73 б.	Відповідь студента неповна й недостатньо аргументована. Він знає значну частину матеріалу, запропонованого в курсі, але знання мають несистемний характер або відповідь нелогічно правильно побудована чи не проілюстрована прикладами. Студент частково виконав завдання на самостійне опрацювання.	Студент виконує роботу за зразком, але з помилками, не робить відповідні висновки.
Початковий, Незадовільно 1-59 б.	У студента відсутні знання матеріалу з дисципліни. Він частково відповідає на запитання, але сам не здатен викласти теоретичний матеріал послідовно й підкріпити його прикладами. Студент не виконав вимоги програми, не опрацював матеріал, запропонований на самостійне вивчення; у його мовленні часто трапляються граматичні помилки, відчувається брак словникового запасу.	Студент уміє користуватися окремими матеріалами, наводити прикладами, але не може самостійно виконати роботу зробити висновки

Засоби діагностики успішності навчання

- усне опитування (індивідуальне та фронтальне) на практичних заняттях;
- поточне тематичне тестування на практичних заняттях;
- виконання контрольних завдань під час поточного контролю знань студентів;
- письмові відповіді на контрольні запитання до тем, винесених на самостійне опрацювання;
- контрольне тестування самостійної роботи;
- іспит в усній формі.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ДИСЦИПЛІНИ «ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО»

Програма розроблена
Гайдаєнко Іриною Василівною,
кандидатом філологічних наук,
доцентом кафедри мовознавства.

Предметом вивчення дисципліни «Загальне мовознавство» є процес становлення та розвитку науки про мову: синхронічний та діахронічний аспект.

Міждисциплінарні зв'язки: загальне мовознавство тісно взаємодіє з філософією, історією, логікою, соціологією, соціолінгвістикою, етнолінгвістикою, літературознавством, медициною, психологією, фізіологією, географією, математикою. Сучасне мовознавство – це комплекс численних дисциплін, які то зближуються, то перехрещуються, то розходяться. Таким чином, загальне мовознавство базується на знаннях як з лінгвістичних дисциплін, та і нелінгвістичного плану і є узагальнюючою дисципліною, що підвищує як лінгвістично-професійний, так і інтелектуальний рівень майбутнього фахівця.

Мета навчальної дисципліни – розширити, поглибити й узагальнити теоретичний і професійний рівень лінгвістичної підготовки студентів-філологів, сформувати навички діалектичного підходу до вивчення наукових лінгвістичних явищ та здійснення комплексного лінгвістичного аналізу.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Загальне мовознавство» є:

теоретичні: розширити загальнолінгвістичну підготовку словесника, а також поглиблено вивчити проблеми, які не могли бути висвітлені в попередніх курсах, ознайомити студентів з філософськими основами сучасного, здобутками вітчизняного, європейського і світового мовознавства; формувати сучасні погляди на проблеми мовознавства, спираючись на історію розвитку вітчизняного, європейського і світового мовознавства; озброїти майбутнього філолога методами наукового дослідження мови;

практичні: розвивати вміння і навички аналізувати й застосовувати основні положення лінгвістичних теорій у практичній діяльності.

У процесі опанування курсу студенти мають оволодіти такими **компетентностями:**

- компетентності аналізу, узагальнення та практичного застосування основних теоретичних положень мовознавчої науки (визначення основних термінів (знак, структура знаку, мислення, свідомість, мова/мовлення, структура/система мови, мовні рівні, синхронія/діахронія тощо); історичних етапів розвитку різних напрямів науки про мову, представників та їхні праці;
- загальнолінгвістична компетентність словесника, тобто поглиблення компетентності аналізу та узагальнення проблем, що не могли бути висвітлені в попередніх курсах, узагальнення філософських основ сучасного, здобутків вітчизняного, європейського і світового мовознавства;
- компетентності аналізу та розуміння сучасних поглядів на проблеми мовознавства, на основі знань історії розвитку вітчизняного, європейського і світового мовознавства;
- компетентності майбутнього філолога в оволодінні методами наукового дослідження мови, в аналізі й застосовуванні основних положень лінгвістичних теорій у практичній діяльності).

Очікувані результати навчання. Вивчення курсу спрямоване на формування у студентів таких знань, умінь і навичок:

Студенти **повинні знати:** основні теоретичні положення мовознавчої науки (визначення основних термінів (знак, структура знаку, мислення, свідомість, мова/мовлення, структура/система мови, мовні рівні, синхронія/діахронія тощо); історичні віхи розвитку різних напрямів науки про мову, представників та їхні праці;

Студенти **повинні уміти:** аналізувати основні наукові досягнення лінгвістичних досліджень, застосовувати їх під час з'ясування мовних питань.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Курс «Загальне мовознавство», його мета, предмет, об'єкт, завдання і місце в системі навчальних лінгвістичних дисциплін. Загальне і часткове мовознавство; теоретичне і практичне мовознавство. Мова як норма, система і мовленнєва діяльність.

Мова і суспільство. Суспільна природа мови і мовної діяльності. Роль мови у формуванні суспільної (національної) свідомості. Мова як суспільно-історична норма, територіальна і соціальна диференціація норм. Мова, нація. Національні культури. Літературна мова та її стилі. Норми літературної мови / мовлення. Соціальні спільності людей і соціальні типи норм. Етнолінгвістика. Соціолінгвістика.

Мовознавство і семіотика. Проблема знака. Мовні і немовні знаки. Типи

знаків і специфіка мовної системи, самотність і суспільна функція знака. Слово як основний мовний знак. Мова як особлива знакова система. Семіотика – наука про систему мовних знаків.

Мова, мислення і свідомість, передумови виникнення людської мови. Мова й етногенез. Мова і свідомість. Мова і мислення. Металінгвістика як наука про взаємовідношення мови і мислення. Психолінгвістика. Рівні мовної здібності. Функціональна роль значення слова в породженні мовлення.

Семантика. Значення як понятійно-номінативна категорія. Типи мовних значень. Лексичні і граматичні значення. Семантична структура та її конструкти. Лексичне значення: поняття, смисл, зміст. Відношення мислення до граматичних значень мови. Теорія мовної відносності.

Структура мовної системи. Мовна система і мовна структура, як об'єкт науки про мову. Найсуттєвіші ознаки мовної системи. Подвійне членування мови. Структурні рівні мови: фонематичний рівень, семантичний рівень (морфеміко-морфологічний і лексико-семантичний) та синтаксичний рівні. Проблема частин мови. Проміжні рівні мовної системи. Парадигматичні й синтаксичні відношення. Ієрархія мовної будови та між рівневі зв'язки.

Мова як конкретно-історична категорія. Історичний розвиток мови. Статика і динаміка в мові. Функціонування і розвиток мови. Чинники розвитку мови. Взаємодія мов та мовні контакти. Диференціація та інтеграція – основні процеси розвитку мови. Синхронія та діахронія. Закони розвитку мови.

Сучасне мовознавство як результат тривалого розвитку науки про мову. Історія мовознавства як поглиблення і розширення лінгвістичної теорії, вдосконалення прийомів і методики лінгвістичного аналізу. Основні етапи історії мовознавства.

Питання мовознавства у філології класичної старожитності. Мовознавство в стародавній Індії. Старогрецьке мовознавство китайське і арабське мовознавство.

Мовознавство середньовіччя і XVII – XVIII століть.

Виникнення порівняльно-історичного мовознавства і становлення порівняльно-історичного методу мовознавства.

Розвиток компаративістики в другій половині XIX століття. Філософія В.Гумбольдта.

Логіко-граматична школа середини XIX століття (К.Беккер, Ф.Буслаєв). Психологічні школи в мовознавстві XIX ст. (Г.Штейнталь, М.Лацарус, В.Вундт та ін.).

Психологічний напрямок у вітчизняному мовознавстві: Харківська

лінгвістична школа, загально лінгвістична концепція О.Потебні та її філософські основи, вчення про мову і мислення, слово, його внутрішню форму і значення, систему мови і мовлення, граматичні категорії, речення.

Молодограматизм як провідна школа історико-порівняльного психологічного мовознавства.

Мовознавство кінця XIX початку XX ст. Неограматичний напрямок. Казанська лінгвістична школа. Женевська і Празька школи.

Мовознавство XX та XXI ст. Основні напрями мовознавства початку XX ст.

Змістові модулі навчального курсу

Курс «Загальне мовознавство» містить лекційний, семінарський (практичний) модулі і модуль самостійної роботи.

Змістовий модуль. Теорія та історія мовознавства

Лекційний модуль

1. Мовознавство і семіотика
2. Мова, мислення, свідомість
3. Мовні значення. Семантика
4. Структура мовної системи
5. Мова як конкретно-історична категорія
6. Методи дослідження й опису мови
7. Зародження порівняльно-історичного мовознавства
8. Філософія мови В. фон Гумбольдта
9. Неограматичний напрям у мовознавстві. Казанська лінгвістична школа
10. Лінгвістична концепція Ф. де Соссюра
11. Структуральні лінгвістичні школи
12. Мовознавство на сучасному етапі

Семінарський модуль

1. Мовознавство і семіотика
2. Мова, мислення, свідомість
3. Мовні значення. Семантика
4. Структура мовної системи
5. Мова як конкретно-історична категорія
6. Зародження порівняльно-історичного мовознавства

Модуль самостійної роботи:

1. Вступ
2. Мова і суспільство

3. Методи дослідження й опису мови
4. Історія лінгвістичної думки до ХІХ ст.
5. Філософія мови В. фон Гумбольдта
6. Логіко-граматична школа середини 19ст.(К. Беккер, і Ф. Буслаєв)
7. Психологічні школи в мовознавстві (Г. Штейнталь, В. Вундт)
8. Психологічний напрям у вітчизняному мовознавстві (Харківська лінгвістична школа)
9. Молодограматизм як провідна школа історико-порівняльного психологічного мовознавства (Г. Пауль)
10. Неограматичний напрям у мовознавстві. Казанська лінгвістична школа
11. Лінгвістична концепція Ф. де Соссюра
12. Структуральні лінгвістичні школи
13. Мовознавство на сучасному етапі

Рекомендована література

Основна

1. Бацевич Ф.С. Вступ до лінгвістичної генології: навч. пос. –К.: Видавничий центр «Академія», 2006. – 248с.(Альма-матер)
2. Актуальные проблемы современной лингвистики: учеб. пособие / сост. Л.Н.Чурилина. – 4-е изд. – М.: Флинта : Наука, 2009. – 416с.
3. Бацевич Ф.С. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень: Підручник. – К.: Академія, 2008.- 240с.(Альма-матер).
4. Бацевич Ф.С., Космеда Т.А. Очерки по функциональной лексикологии. – Львов: Свит, 1997. -392.
5. Бацевич Ф.С.Основи комунікативної лінгвістик: підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344с. (Альма-матер).
6. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. — К., 1991.
7. Белехова Л. Современная лингвистика в Украине и мире: научные парадигмы, наработки и перспективы // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. Вип. III. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2006. – С. 9-14.
8. Білецький А.О. Про мову і мовознавство: навч. пос. для студентів філ. спец. вищ. навч. закладів.– К., «АртЕк». – 1996.– 224с.
9. Гайдаєнко І.В. Дистрибутивний аналіз як метод дескриптивної лінгвістики //«Південний архів». Філологічні науки: зб. наук. праць. – Вип. ХХІ. – Херсон. – ХДУ, 2003. – С. 130-133.
10. Наукові засади когнітивної лінгвістики Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. Вип. IV. –

Херсон: Видавництво ХДУ, 2006. – С. 292-295.

11. Концепт як системне утворення Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. Вип. XV. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2011. – 398 с. С.10-13.

12. Гайдаєнко І.В. Навчально-методичні рекомендації з курсу «Загальне мовознавство»(Структуральні школи) .– Херсон: ХДУ, 2003. – 43с.

13. Демьянков В.З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода // ВЯ. – №4. – 1994. – С.17-31.

14. Жайворонок В.В. Мова і духовний розвиток народу // Мовознавство.– 1991.– №3

15. Зализняк А.А. Семантическая деривация в синхронии и диахронии: проект каталога семантических переходов // Вопросы языкознания, 2001, № 2.

16. Зеленько А.С. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних учень. Аспекти, методи, прийоми та процедури вивчення мови: посібник.–Вид. 2-ге, перероблене.– Луганськ: Альма-матер, 2002.- 283с.

17. Зеленько А.С. До питання про становлення лінгвістичного детермінізму (від структурної до когнітивної семантики). – Луганськ, 1999. – 71с.

18. Иванова Л.П. Курс лекций по общему языкознанию. К.: Освіта України, 2006.– 312с.

19. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація.– Дрогобич: Відродження, 1994.

20. Катерина Яцук Фреймова модель як метод зіставлення та аналізу одиниць вторинної номінації // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. Вип. ІХ. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – С. 345-347

21. Кацнельсон С.Д. Содержательно-типологическая концепция Вильгельма Гумбольдта // Понимание историзма и развития в языкознании первой половины XIX века. – Л.: Наука, 1984. – С.126-135.

22. Кириченко Г.С. Нариси загального мовознавства: навч. посіб. для студ. філ. спец. вищ. навч. закл.: у 2ч. / Г.С.Кириченко, С.В.Кириченко, А.П.Супрун; за ред. А.П.Супрун. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2008// Ч.ІІ: Основні етапи розвитку науки про мову. – 2008. – 224с.

23. Кириченко Г.С. Нариси загального мовознавства: навч.посіб. для студ.філол.спец.вищ.навч.закл.: у 2ч. / Г.С.Кириченко, С.В.Кириченко, А.П.Супрун; за ред. А.П.Супрун. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2008// Ч.І: Мова, її будова та функції в суспільстві. – 2008. – 168с.

24. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. – К.: Видавничий

центр "Академія", 2003. – 464 (Альма-матер)

25. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник.– К.: Видавничий центр "Академія", 1999. – 288с.

26. Кубрякова Е.С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика – психология – когнитивная наука // ВЯ. – №4. – 1994. – С.34-47.

27. Кустова Г.И. Когнитивные модели в семантической деривации в системе производных значений // Вопросы языкознания, 2000, №4.

28. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология: – К.: Знання, 2004. – 326.

29. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику: учебное пособие. – М.: Флинта, Наука, 2004.

30. Маслова В.М. Лингвокультурология : учеб. пос. для студ. высш. учеб. заведений . – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 208с.

31. Мельничук О.С. Методологічні пошуки в нових підходах до висвітлення мови // Мовознавство.– 1991.– №3.

32. Мельничук О.С. Мова як суспільне явище і як предмет сучасного мовознавства // Мовознавство. – 1997. – №2-3. – С. 3-19.

33. Ольга Скідан когнітивно-дискурсивний напрям дослідження концептів // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. Вип. ІХ. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – С.335-339.

34. Паршин П.Б. Теоретические перевороты и методологический мятеж в лингвистике XX века // Вопросы языкознания. – 1996. – №2. – С.19-42.

35. Пентилюк М.І. Методичні рекомендації до курсу «Загальне мовознавство» для студентів V курсу спеціальності 7.010103. ПМСО. Українська мова і література. – Херсон.: ХДПУ, 2001.

36. Пентилюк М.І., Гайдаєнко І.В. Методичні розробки з курсу «Загальне мовознавство» (Лінгвістичні концепції Ф.де Соссюра. – Херсон: ХДУ, 2003.

37. Пономарёва Т.Г. Метафора и символ как два вида семантической деривации [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.com/search&

38. Попова З.Д., Стернин И.А Когнитивная лингвистика: учебное пособие/ З.Д.Попова, И.А.Стернин. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 414с. (Лингвистика и межкультурная коммуникация. Золотая серия)

39. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712с.

40. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля –К, 2006

41. Семчинський С.В. Загальне мовознавство: підручник для вузів .– К.: Вища школа, 1996.

42. Соссюр Ф. Курс загальної лінгвістики. – К.: Основи, 1998. – 324с.
43. Удовиченко Г.М. Загальне мовознавство. Проблеми. Методи. –К,1994.
44. Удовиченко Г.М. Загальні питання мовознавства.– К.: Вища школа, 2001.

Додаткова

1. Прохоров Ю. Е. В поисках концепта / Ю.Е. Прохоров. – М. : Флинта : Наука, 2008. – 176с.
2. Радевич-Винницький Я. Україна: від мови до нації.– Дрогобич: Відродження, 1997.
3. Селиванова Е.А. Когнитивная ономазиология (монографія). – К.: изд-во укр. философологического центра, 2000. – 248с.
4. Юлия Кравцова Современные направления когнитивной теории метафоры // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. Вип. ІХ. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – С.312 -317
5. Яворська Г.М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс: Мова. Культура. Влада / Нац. акад. наук України. Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні. – К.: 2000. – 288с.

Форма підсумкового контролю успішності навчання:

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів вивчення дисципліни у формі іспиту. Студент допускається до семестрового контролю, якщо він виконав усі види робіт, передбачені навчальним планом. Підсумковий контроль (іспит) проводиться у формі тестів.

Проведення іспиту передбачає оцінку знань студентів за п'ятибальною та стобальною системами оцінювання знань студентів:

Форма контролю: **екзамен**

Система оцінювання здійснюється на підставі наступних критеріїв:

Рівень, шкала ECTS, оцінка	Теоретична підготовка	Практичні уміння й навички
1	2	3
Високий, Відмінно 90–100 б.	Відповідь студента повна й вичерпна, ґрунтується на знаннях різних поглядів учених з обговорюваної проблеми. Студент уміє висловити й мотивувати власне бачення аналізованих питань мовознавства, покликаючись на	Студент дотримується вимог, передбачених програмою курсу його дії раціональні; вміє оцінювати результати й аналізувати

	думки учених; з'ясувати зміст основних положень вітчизняних та зарубіжних мовознавчих напрямів. Студент знає матеріал курсу (теорія та історія мовознавства); опрацював наукову літературу й теми, відведені на самостійне вивчення. Відповідь його логічна, зв'язна, послідовна й аргументована; підкріплена конкретними прикладами.	помилки; може застосувати на практиці знання (при фонетичному, морфологічному і синтаксичному аналізах тощо).
Вище середнього, середній; Добре 74–89 б.	Відповідь студента повна й аргументована, ґрунтується на знання поглядів учених на обговорювану проблему. Студент знає матеріал курсу, проте помиляється під час викладу теорії чи окремих концепцій мовознавчих напрямів. Він ознайомився з рекомендованою літературою та вивчив теми, винесені на самостійне опрацювання. Відповідь його логічна, викладена правильною літературною мовою.	Студент виконує контрольну роботу в повному обсязі й робить правильні висновки.
Достатній, Задовільно 60–73 б.	Відповідь студента неповна й недостатньо аргументована. Студент виконав завдання, запропоновані на самостійне опрацювання лише частково. Він знає значну частину матеріалу курсу, але ці знання мають несистемний характер.	Студент виконує роботу за зразком (інструкцією), але з помилками; робить висновки, але не розуміє достатньою мірою мету роботи
Початковий, Незадовільно 1–59 б.	У студента відсутні знання матеріалу з дисципліни. Він частково відповідає на поставлені запитання, але сам не здатен викласти теоретичний матеріал і підкріпити його прикладами. Студент не виконав вимог програми, не опрацював матеріал, запропонований на самостійне	Студент уміє користуватися окремими прикладами, але не може самостійно виконати роботу та зробити висновки

	вивчення; необізнаний з рекомендованою літературою; у його мовленні часто трапляються граматичні помилки, відчувається брак словникового запасу.	

Засоби діагностики успішності навчання.

Поточний контроль знань має на меті виявити якісний рівень знань, умінь і навичок студентів під час аудиторних (лекції, практичні заняття) та індивідуальних занять, перевірки самостійно виконаних студентами завдань, передбачених навчальною програмою дисципліни.

Робота студентів оцінюється на семінарських, практичних заняттях: відповіді на запитання, участь у дискусіях, робота в групах, виконання письмових робіт (експрес-опитування, тест-контроль), виступи з рефератами, презентація самостійних завдань, планів лекцій, практичних занять та ін.

Підсумковий контроль має на меті виконання модульної контрольної роботи як одного із видів контролю знань, що охоплює як основні питання теоретичного курсу, так і практичні завдання різного рівня складності, виявляє практичні вміння та навички, набуті студентом під час вивчення курсу.

Підсумковий контроль включає також підготовку та виступи з рефератами; участь студентів у підсумковій конференції; презентацію самостійних завдань; індивідуальна бесіда з визначених на залік питань; колоквиум з основних тем курсу.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ДИСЦИПЛІНИ «НАПРЯМИ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА»

Програма розроблена
Гайдаєнко Іриною Василівною,
кандидатом філологічних наук,
доцентом кафедри мовознавства.

Предметом вивчення дисципліни «Напрями сучасного мовознавства» є основні поняття й теоретичні положення сучасної лінгвістичної науки.

Міждисциплінарні зв'язки: курс «Напрями сучасного мовознавства» тісно взаємодіє із загальним мовознавством, філософією, історією, логікою, соціологією, соціолінгвістикою, етнолінгвістикою, літературознавством, медициною, психологією, фізіологією, географією, математикою. Сучасне мовознавство – це комплекс численних дисциплін, які то зближуються, то перехрещуються, то розходяться.

Таким чином, сучасні напрями мовознавства базуються на знаннях як з лінгвістичних дисциплін, так і дисциплін нелінгвістичного циклу і є узагальнювальною дисципліною, що підвищує як лінгвістично-професійний, так і інтелектуальний рівень майбутнього фахівця.

Мета курсу: розширити, поглибити й узагальнити теоретичну лінгвістичну підготовку студентів-філологів, сформувати навички діалектичного підходу до вивчення наукових лінгвістичних явищ та здійснення комплексного лінгвістичного дослідження; ознайомити із сучасними напрямками українського мовознавства та методами дослідження мовних явищ.

Завдання курсу:

- **методичні:** ознайомити студентів із здобутками українського мовознавства, з філософськими основами сучасного українського мовознавства;
- **пізнавальні:** формувати сучасні погляди на проблеми української мовознавчої науки, спираючись на історію розвитку вітчизняного, європейського і світового мовознавства;
- **практичні:** розвивати уміння й навички застосовувати основні положення сучасних лінгвістичних теорій у практичній діяльності.

У процесі опанування курсу студенти мають оволодіти такими **компетентностями**:

- здатність до аналізу окремих історичних здобутків вітчизняного, європейського і світового мовознавства;
- здатність до розуміння та аналізу основних теоретичних положень сучасної мовознавчої науки (основних напрямів мовознавчої науки, методології, методів дослідження лінгвістичних явищ, понять);
- здатність до аналізу та узагальнення сучасних поглядів на проблеми мовознавчої науки;
- здатність до застосовування основних положень сучасних лінгвістичних теорій у практичній діяльності;
- здатність публічно виголошувати результати самостійної роботи (повідомлення, стислий зміст підготовленого реферату, огляд джерел з теми, матеріалу періодики тощо).

Очікувані результати навчання. Вивчення курсу спрямоване на формування у студентів таких знань, умінь і навичок:

- студенти повинні знати основні теоретичні положення сучасної мовознавчої науки (основні напрями мовознавчої науки, методи їх дослідження, поняття, представників-науковців);
- студенти повинні розуміти й аналізувати основні наукові досягнення лінгвістичних досліджень, застосовувати їх під час з'ясування мовних питань.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Курс дисципліни «Сучасні напрями лінгвістики» складається з таких основних розділів, відведених для вивчення історії українського мовознавства; характеристики основних напрямів української лінгвістики; методів дослідження сучасної науки про мову в Україні.

У I розділі, присвяченому історії українського мовознавства, висвітлюються основні віхи розвитку української науки про мову, вивчається діяльність українських мовознавців та ті основні питання мовознавства, що були актуальними і стали підґрунтям сучасного мовознавства.

У II частині курсу з'ясовуються фундаментальні загальнотеоретичні питання сучасних напрямів українського мовознавства: когнітивної лінгвістики, комунікативної лінгвістики, а також соціолінгвістики, етнолінгвістики, функціональної лінгвістики; розглядається пізнавально-комунікативна особливість мовної моделі світу та її трактування сучасними українськими вченими; роль комунікативної лінгвістики у формуванні

свідомого ставлення носії мови до своєї комунікативної діяльності, уміння аналізувати причини конфліктів у спілкуванні, встановлення гармонійності у міжособистісних стосунках кожної людини.

Третій розділ з'ясовує питання як про загальнофілософський метод пізнання, так і про часткові методи дослідження, що властиві сучасному українському мовознавству (компонентний, методика семантичного поля, дискурс як лінгвістичний напрямок і як методика дослідження мови, конверсаційний аналіз, порівняльно-історичний метод, його прийоми; математична лінгвістика, зіставний метод, аналіз за безпосередніми складниками тощо).

Оволодіння системою наукових лінгвістичних методів вивчення природи мовної дійсності у різних формах її виявлення і функціонування допоможе студентам глибоко усвідомити сутність мови, її одиниць, категорій та законів розвитку.

Засвоєння теоретичних основ сучасних напрямів українського мовознавства забезпечить студентам-філологам добре осмислення всього циклу мовознавчих дисциплін, як чіткої системи, складові якої взаємопов'язані й зумовлюють та допомагають одна одній.

Змістові модулі навчального курсу

Курс «Сучасні напрями лінгвістики» містить лекційний, практичний модулі і модуль самостійної роботи.

Змістовий модуль 1. Проблеми сучасного мовознавства

Лекційний модуль

1. Історичні віхи мовознавчої науки
2. Основні напрями мовознавчої науки кінець XX - початок XXI століття
3. Когнітивна лінгвістика
4. Комунікативна лінгвістика як наука і навчальна дисципліна
5. Основні аспекти, методи, прийоми дослідження мови

Практичний модуль

1. Історичні віхи мовознавчої науки
2. Основні напрями мовознавчої науки кінець XX - початок XXI століття
3. Когнітивна лінгвістика
4. Комунікативна лінгвістика як наука і навчальна дисципліна
5. Основні аспекти, методи, прийоми дослідження мови
6. Колоквіум з проблеми «Актуальні проблеми сучасного українського та зарубіжного мовознавства»

Модуль самостійної роботи

1. Основні напрями мовознавчої науки кінець ХХ - початок ХХІ століття
2. Когнітивна лінгвістика
3. Комунікативна лінгвістика як наука і навчальна дисципліна
4. Складові комунікативного акту
5. Основні аспекти, методи, прийоми дослідження мови

6. Колоквіум з проблеми «Актуальні проблеми сучасного українського та зарубіжного мовознавства»

Рекомендована література

Основна

1. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної генології: навч. пос. – К.: Видавничий центр «Академія», 2006. – 248 с. (Альма-матер).
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344с. (Альма-матер).
3. Бацевич Ф.С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень: підручник. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 240с.
4. Белехова Л. Современная лингвистика в Украине и мире: научные парадигмы, наработки и перспективы // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Лінгвістика": зб. наук. праць. Випуск III. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2006. – С. 9-14.
5. Білецький А.О. Про мову і мовознавство.– К., 1996.
6. Гайдаєнко І.В. Дистрибутивний аналіз як метод дескриптивної лінгвістики // «Південний архів». Філологічні науки: зб. наук. праць. – Вип. ХХІ. – Херсон. – ХДУ, 2003. – С. 130-133.
7. Гайдаєнко І.В. Навчально-методичні рекомендації з курсу «Загальне мовознавство»(Структуральні школи) . – Херсон: ХДУ, 2003.
8. Жайворонок В.В. Мова і духовний розвиток народу // Мовознавство. – 1991.– №3.
9. Зеленько А.С. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних учень. Аспекти, методи, прийоми та процедури вивчення мови: посібник.– Вид. 2-ге, перероблене. – Луганськ: Альма-матер, 2002. – 283 с.
10. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. – Дрогобич: Відродження, 1994.
11. Кочерган М. Мовознавство на сучасному етапі // Дивослово. – 2003. – №5. – С. 24-29.
12. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. – К.: «Академія», 2003. – 264с.
13. Кубрякова Е.С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика – психология – когнитивная наука // ВЯ. – №4. – 1994. – С.34-47.

14. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику: учебное пособие. – М.: Флинта, Наука, 2004. – 296с.

15. Мельничук О.С. Методологічні пошуки в нових підходах до висвітлення мови // Мовознавство. – 1991.– №3.

16. Паршин П.Б. Теоретические перевороты и методологический мятеж в лингвистике XX века // Вопросы языкознания. – 1996. – №2. – С.19-42.

17. Пентилюк М.І., Гайдаєнко І.В. Методичні розробки з курсу «Загальне мовознавство» (Лінгвістичні концепції Ф.де Соссюра. – Херсон: ХДУ, 2003.

18. Удовиченко Загальні питання мовознавства. – К.: Вища школа, 2001.

19. Бевзенко С.П. Історія українського мовознавства. – К.: В.школа, 1991.

Додаткова

1. Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика: учеб. изд. – Москва: Восток-запад, 2007.

2. Радевич-Винницький Я. Україна: від мови до нації. – Дрогобич: Відродження, 1997.

3. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. – Полтава: Довкілля –К, 2008. – 712с.

4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля –К, 2006

Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів вивчення дисципліни у формі заліку. Студент допускається до семестрового контролю, якщо він виконав усі види робіт, передбачені навчальним планом. Підсумковий контроль (залік) проводиться у формі тестів.

Проведення заліку передбачає оцінку знань студентів за стобальною системами оцінювання знань студентів:

Форма контролю – залік

Система оцінювання здійснюється на підставі наступних критеріїв:

Рівень, шкала ECTS, оцінка	Теоретична підготовка	Практичні уміння й навички
1	2	3
зараховано 60–100 б.	Студент досконало засвоїв основні поняття курсу; впевнено розкри-ває загальнотеоретичні питання	Студент дотримується всіх вимог, передбачених програмою курсу. Його дії відрізняються раціональністю,

	сучасних напрямів українського мовознавства; оволодів системою наукових лінгвістичних методів вивчення природи мовної дійсності у різних формах її виявлення і функціонування; вміє застосувати засвоєні знання на практиці.	вмінням оцінювати помилки й аналізувати результати. Студент може застосувати свої теоретичні знання на практиці.
не зараховано 1–59 б.	Студент не засвоїв основних понять курсу; не здатний розкрити загальнотеоретичні питання сучасних напрямів українського мовознавства; не може розкрити методи дослідження, що властиві сучасному мовознавству, з'ясувати їх структуру.	Студент уміє користуватися окремими прикладами, але не може самостійно виконати роботу, аналіз тексту та зробити висновки

Засоби діагностики успішності навчання.

Поточний контроль знань має на меті виявити якісний рівень знань, умінь і навичок студентів під час аудиторних (лекції, практичні заняття) та індивідуальних занять, перевірки самостійно виконаних студентами завдань, передбачених навчальною програмою дисципліни.

Робота студентів оцінюється на практичних заняттях: відповіді на запитання, участь у дискусіях, робота в групах, виконання письмових робіт (експрес-опитування, тест-контроль), виступи з рефератами, презентація самостійних завдань, планів лекцій, практичних занять та ін.

Підсумковий контроль має на меті виконання модульної контрольної роботи як одного із видів контролю знань, що охоплює як основні питання теоретичного курсу, так і практичні завдання різного рівня складності, виявляє практичні вміння та навички, набуті студентом під час вивчення курсу.

Підсумковий контроль включає також підготовку та виступи з рефератами; участь студентів у підсумковій конференції; презентацію самостійних завдань; індивідуальна бесіда з визначених на залік питань; колоквиум з основних тем курсу.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ДИСЦИПЛІНИ «СТИЛІСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

Програма розроблена

Гайдаєнко Іриною Василівною,
кандидатом філологічних наук,
доцентом кафедри мовознавства.

Предмет вивчення. Стилiстичнi ознаки мовних одиниць усiх рiвнiв (стилiстичний iнвентар мови); стилiстичнi засоби, що використовуються для експресiї iнтелектуального, емоцiйного й естетичного змiсту, для ефективного мовлення; закономірностi функцiонування мови в рiзних сферах i ситуацiях спiлкування; стилi мови i мовлення; комунiкативно-виражальнi можливостi мови, її багатство i краса; роль стилiстики в пiдвищеннi культури мови i мовлення.

Мовний i позамовний аспекти стилiстики (мовнi одиницi, мовленнєвi засоби їх органiзацiї, мотиви i критерiї добору та вiдбору мовних одиниць вiдповiдно до мети i умов спiлкування).

Стилiстична система української мови як предмет української стилiстики. Фiлософське вчення про онтологiчну єднiсть думки, волi й емоцiй, про спiввiдношення об'єктивного i суб'єктивного в процесi пiзнання, про зв'язок та залежнiсть форми i змiсту. Лiнгуоукраїнознавство як методологiчна основа курсу стилiстики української мови.

Мiждисциплiнарнi зв'язки:

Органiчний зв'язок стилiстики як науки про функцiональний аспект мови з лiнгвiстичними дисциплiнами, що вивчають мовнi одиницi за їх структурно-системним членуванням: з фонетикою, лексикологiєю, словотвором, граматикою (морфемикою, морфологiєю, синтаксисом).

Спiльне й вiдмiнне в лiнгвiстичнiй i лiтературознавчiй стилiстицi.

Зв'язок стилiстики з фiлософiєю. Фiлософське положення про єднiсть, взаємозв'язок, взаємозалежнiсть i взаємозамiннiсть змiсту та форми як сутностi i її органiзацiї.

Зв'язок стилiстики з логiкою. Єднiсть мови i мислення – основна передумова логiчностi як комунiкативної властивостi всiх типiв мовлення. Логiчнiсть предметна, понятiйна, образна. Поняття про алогiзми.

Зв'язок стилiстики з психолiнгвiстикою. Мовлення як дiяльнiсть i знаряддя об'єктивiзацiї думки, волi, почуттiв. Багаторiвневий характер механiзму породження i сприймання мовлення. Сприймання акустичне,

віртуальне, тактильне, логічне, образне. Особистість мовця і стилістичний аспект виявлення її в мовленні.

Зв'язок стилістики з естетикою. Мова як першооснова словесних видів мистецтва. Роль стилістики в реалізації естетичної функції мови.

Мета навчальної дисципліни:

- подати стилістичну систему української мови в її довершеній, поліфункційній формі;
- домогтися засвоєння основних понять теоретичної і практичної стилістики;
- домогтися оволодіння стилістичними нормами літературного мовлення;
- виробити чуття естетики мовлення, уміння працювати над своїм словом і стежити за мовленням інших.

Завдання вивчення дисципліни «Стилiстики української мови»:

- формувати компетентності основних понять і категорій стилістики;
- поглибити лінгвістичну компетенцію визначення головних критеріїв класифікації стилів;
- формувати компетенцію майбутнього філолога знання основних етапів формування, становлення і розвитку функціональних стилів української мови в різних сферах спілкування, ролі інтра- та екстралінгвістичних чинників; характеристики стилістичного матеріалу сучасної української мови.
- виробити компетентність про стилістичну систему української мови (стилістикою ресурсів і функціональною стилістикою);
- формувати компетенцію визначати стилістичні ознаки мовних одиниць у текстах усіх стилів; ознайомлення із стилістичними прийомами та способами використання мовного матеріалу відповідно до умов і цільової настанови; вироблення вмінь оцінювати стилістичні можливості мовних засобів; закріплення стилістичних навичок за допомогою конструювання стилістично довершеного тексту; оволодіння навичками текстотворення в усіх функціональних стилях, під стилях і жанрах; підвищення культури професійного, ділового і побутового мовлення.

У процесі опанування курсу студенти мають оволодіти такими **компетентностями:**

- з'ясування й засвоєння основних понять і категорій стилістики;
- визначення головних критеріїв класифікації стилів;

- вивчення основних етапів формування, становлення і розвитку функціональних стилів української мови в різних сферах спілкування, ролі інтра- та екстралінгвістичних чинників;
- характеристика стилістичного матеріалу сучасної української мови;

Очікувані результати навчання. Вивчення курсу спрямоване на формування у студентів таких знань, умінь і навичок:

- студент повинен знати: теоретичні положення стилістики як науки; основні поняття і категорії стилістики; визначати головні критерії класифікації стилів; студент повинен оволодіти стилістичною системою української мови (стилістикою ресурсів і функціональною стилістикою);
- студент повинен виробити вміння і навички визначати стилістичні ознаки мовних одиниць у текстах усіх стилів; впроваджувати стилістичні прийоми та способи використання мовного матеріалу відповідно до умов і цільової настанови; виробити вміння оцінювати стилістичні можливості мовних засобів; закріпити стилістичні навички за допомогою конструювання стилістично довершеного тексту; оволодіти навичками текстотворення в усіх функціональних стилях, під стилях і жанрах; підвищувати рівень культури професійного, ділового і побутового мовлення.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

I. Вступ Стилістика української мови як лінгвістична наука і навчальна дисципліна. Предмет стилістики. Стилістичні ознаки мовних одиниць усіх рівнів (стилістичний інвентар мови); стилістичні засоби, що використовуються для експресії інтелектуального, емоційного й естетичного змісту, для ефективного мовлення; закономірності функціонування мови в різних сферах і ситуаціях спілкування; стилі мови і мовлення; комунікативно-виражальні можливості мови, її багатство і краса; роль стилістики в підвищенні культури мови і мовлення.

Мовний і позамовний аспекти стилістики (мовні одиниці, мовленнєві засоби їх організації, мотиви і критерії добору та відбору мовних одиниць відповідно до мети і умов спілкування).

Стилістична система української мови як предмет української стилістики. Філософське вчення про онтологічну єдність думки, волі й емоцій, про співвідношення об'єктивного і суб'єктивного в процесі пізнання, про зв'язок та залежність форми і змісту. Лінгвоукраїнознавство як методологічна основа курсу стилістики української мови.

Методи стилістичних досліджень: семантико-стилістичний аналіз; зіставлення; стилістичний експеримент; статистичні методи.

Структура стилістики. Загальна стилістика (теоретична стилістика, або теорія стилістики, стилістичні універсалії).

Стилiстика ресурсiв (засобiв), або **описова стилістика**.

Функціональна стилістика. Стилiстика художньої лiтератури як галузь функціональної стилістики.

Учення В.Виноградова про три кола стилістики: стилістика мови як системи, стилістика мовлення, тобто різних видiв суспiльного вживання мови, стилістика художньої лiтератури.

Стилiстика мови. Стилiстика писемної мови i стилістика усної мови. Нетотожність понять: *писемна – книжна, усна – розмовна мова*.

Стилiстика мовлення. Монологiчне i дiалогiчне мовлення. Генеруючи функція стилістики мовлення. Дiалектичний взаємозв'язок мiж стилістикою мови i стилістикою мовлення.

Стилiстика художньої лiтератури як генератор творення i розвиток норм лiтературної мови.

Описова стилістика як вчення про стилістичні засоби (ресурси) української національної мови. Обсяг описової стилістики: розгалужена система синонiмii й антонiмii мовних засобiв усiх рiвнiв мови, варiантнiсть мовних одиниць i їх форм.

Функціональна стилістика як учення про функціональні стилі. Класифікація i внутрiшня жанрова диференціяція, мовленнєва системнiсть стилiв, принципи добору й прийому поєднання мовних одиниць.

Зiставна стилістика як учення, спрямоване на виявлення в мовах стилістичних унiверсалiй, спiльних для спорiднених мов стилістичних засобiв та окремих засобiв для конкретних мов. Спiввiдношення iнтернацiонального i національного у стилістичних системах національних мов.

Исторична стилістика як вчення про стилістичну систему національної мови в дiахронному аспекті. Сталiсть i змiннiсть стилістичних засобiв у процесі iсторичного розвитку мови. Приклади стилістичних засобiв рiзних етапiв розвитку української лiтературної мови.

Стилiстика тексту як зафіксована (задокументована) стилістика мовлення. Роль стилістичних засобiв у створенні текстiв певного функціонального типу.

Текст як остаточна реалізація стилістичних потенцій мовних засобiв. Структура тексту. Категорії змiсту i форми в текстi. Поняття про комунікативні стратегії текстiв. Типологія текстiв, жанрові рiзновиди, конкретні зразки. Композиція, прийоми мовної організації i стилістичні функції мовних засобiв як предмет стилістики тексту.

Практична стилістика як навчальна дисципліна, мета якої – навчити мовців добре володіти багатством виражальних засобів літературної мови відповідно до мети, призначення, умов і сфери спілкування. Теоретична основа практичної стилістики. Прикладний характер практичної стилістики і її значення для підвищення мовленнєвої культури народу.

Робота з практичної стилістики на уроках української мови в усіх типах середніх шкіл, її значення для розвитку зв'язного мовлення учнів і підвищення культури мови і мовлення.

Зв'язок стилістики з іншими лінгвістичними і нелінгвістичними дисциплінами. Органічний зв'язок стилістики як науки про функціональний аспект мови з лінгвістичними дисциплінами, що вивчають мовні одиниці за їх структурно-системним членуванням: з фонетикою, лексикологією, словотвором, граматиною (морфемікою, морфологією, синтаксисом).

Спільне й відмінне в лінгвістичній і літературознавчій стилістиці.

Зв'язок стилістики з **філософією**. Філософське положення про єдність, взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємозамінність змісту та форми як сутності і її організації.

Зв'язок стилістики з логікою. Єдність мови і мислення – основна передумова логічності як комунікативної властивості всіх типів мовлення. Логічність предметна, понятійна, образна. Поняття про алогізми.

Зв'язок стилістики з психолінгвістикою. Мовлення як діяльність і знаряддя об'єктивізації думки, волі, почуттів. Багаторівневий характер механізму породження і сприймання мовлення. Сприймання акустичне, віртуальне, тактильне, логічне, образне. Особистість мовця і стилістичний аспект виявлення її в мовленні.

Зв'язок стилістики з естетикою. Мова як першооснова словесних видів мистецтва. Роль стилістики в реалізації естетично ї функції мови.

Значення навчального курсу стилістики української мови для підготовки вчителя-словесника і викладання української мови та літератури в усіх типах середніх і вищих навчальних закладів України.

Вивчення стилістики української мови в школі в умовах діалектного середовища, українсько-російського білінгвізму.

II. Історія і джерела стилістики Риторика й антична міфологія. Антична риторика як одне з джерел стилістики. Грецькі риторичні школи (Горгій, Ісократ, Сократ, Платон, Демосфен, Аристотель). Римська риторика (Цицерон, Квінтіліан).

Гомілетика. Книга Еклезіяста. Нагірна проповідь Христа. Послання апостолів. Біблія та Євангеліє. Перші проповідники: Василій Великий, Григорій Богослов, Іоан Златоуст.

Розвиток вітчизняної риторики. «Слово о полку Ігоревім» як перлина ранньоукраїнського красномовства. «Слово про закон і благодать» Іларіона (ХІІ). «Слово в новий тиждень після Пасхи» Кирила Туровського. Народний золотослов. Риторика і поетика в Києво-Могилянській академії. «Риторика» 1620 р. у двох книгах: «Про винайдення справ», «Про прикрашання слова». «Поетика» і «Риторика» Феофана Прокоповича, його вчення про три стилі. «Поетика» М.Довгалевського. Іоаникій Галятовський: «Наука албо способ зложеня казаня» (К., 1659).

Стилістичні особливості послань Івана Вишенського.

Стилістичні особливості мови творів Григорія Сковороди.

Джерела збагачення стилістики української мови – народна мова, фольклор, літературно-писемні традиції попередніх етапів розвитку української мови, художня література, ділове письменство, взаємозв'язки з іншими спорідненими і неспорідненими літературними мовами, запозичення, діалекти, індивідуальна мовотворча практика видатних діячів української літератури і культури, мовлення засобів масової комунікації.

ІІІ. Основні поняття стилістики

Стиль. Визначення мовного стилю. Функціональний стиль. Стиль і текст. Питання про стилі мови і стилі мовлення. Стиль як продукт мовленнєвої діяльності носіїв мови. Принципи класифікації і внутрішньої жанрової диференціації стилів. Підстили. Типологія стилів. Історія вчення про стилі.

Мовленнєва системність стилю як основна його стилетвірна ознака.

Норма. Поняття норми як опори для пошуку та аналізу стилістично маркованих елементів, виявлення варіантності одиниць, визначення меж стилю.

Загальномовна норма. Історичний характер загальномовної норми. Мовні одиниці поза загальною нормою, їхні стилістичні можливості (історизми, індивідуальні неологізми).

Літературна норма мови. Регулююча функція літературної норми в стилістиці. Стильова (внутрішня) норма як частина літературної норми.

Стилістичні норми мови як кодифіковані мовні засоби, які характеризуються певною частотністю щодо різних стилів і мають потенційне стилістичне значення, відповідне певному функціональному стилю, підстилю. Протидія тенденцій до стабільності й змінності у стилістичних нормах.

Стилістичне значення (конотація). Стилістичні значення як додаткові (супровідні) до лексико-семантичних і граматичних значень; емоційно-експресивні й функційні ознаки, які обмежують використання мовних

одиниць певною сферою і таким чином несуть стилістичну інформацію. Стилiстично нейтральнi i стилiстично забарвленi мовнi одиницi. Емоцiйно-експресивна функцiйно-стилiстична забарвленiсть.

Експресiя як iнтенсифiкацiя виразностi мовлення, позаконтекстна експресiя мовних одиниць i експресiя мовленнєвих одиниць.

Стилiстема як мовна одиниця з реальними можливостями стилiстичного значення i як мовленнєва одиниця з певним стилiстичним значенням.

Стилiстичнi засоби як елемент мови (мовлення) здатнi виражати стилiстичну iнформацiю (експресивно-оцiнну, експресивно-емоцiйну, функцiйно-стильову).

Стилiстичний прийом як спосiб творення за допомогою стилiстичних засобiв стилiстичного значення або його вiдтiнку. Види прийомiв.

IV. Характеристика функцiональних стилiв української лiтературної мови. Iсторичний розвиток стилiв української лiтературної мови. Давня українська лiтературна мова з кiлькама жанровими рiзновидами (конфесiйним, полемiчним, лiтописним, фольклорним та iн.) i перевагою офiцiйної актової мови. Стилiстична розбудова нової української лiтературної мови з перевагою стилю художньої лiтератури.

Багатство стилiв сучасної української лiтературної мови в уснiй i писемнiй її формах. Стилi експресивнi (високий, низький, середнiй), функцiональнi, iндивiдуальнi. Характеристика функцiональних стилiв.

Художнiй стиль. Рiзновид мови, що виражає мистецьку суть суспiльної свiдомостi, обслуговує художньо-творчу дiяльнiсть i суспiльно-культурнi запити мовцiв. Художнiй стиль як найпотужнiший стиль української лiтературної мови: багатство мовних засобiв, довершенiсть художнього мовлення. Художнiй стиль як свiдчення високого рiвня розвитку української мови. Категорiї персональностi в художньому стилi (образ автора, настанова читача), темпоральностi, локальностi та мовнi засоби їх вираження. Сфера використання художнього стилю – творча дiяльнiсть, лiтература, рiзнi види мистецтва, культура, освiта.

Основне призначення – впливати засобами художнього слова через систему образiв на розум, почуття i волю читачiв, формувати iдейнi переконання, моральнi якостi та естетичнi смаки.

Основнi ознаки – образнiсть, поетичнiсть, естетика мовлення, експресiя як iнтенсивнiсть вираження, зображувальнiсть, конкретно чуттєве живописання дiйсностi, людей, природи, явищ, понять, якостей, властивостей, вiдношень.

Пiдстилi за родами i жанрами лiтератури: епiчнi (прозовi: епопея, роман, повiсть, оповiдання, напис), лiричнi (поема, балада, пiсня, поезiя),

драматичні (драма, трагедія, комедія, мелодрама, водевіль), комбіновані (ліро-епічні твори, драма-феєрія, усмішка тощо). Мовні засоби кожного з них. Колорити художнього стилю: урочистий, книжний, офіційний, інтимний, фамільярний, іронічний, гумористичний, сатиричний, саркастичний. Індивідуально-авторські стилі.

Мовленнєво-образна системність стилю і мовні засоби її творення. Провідне значення стилю в розвитку української літературної мови.

Публіцистичний стиль. Різновид мови, що обслуговує політико-ідеологічну діяльність мовців і поширений у сфері масової комунікації.

Підстилі – власне публіцистичний, політико-ідеологічний, політико-агітаційний, інформаційний, художньо-публіцистичний та ін.

Сфера використання – громадсько-політична, суспільно-культурна, виробнича діяльність навчання.

Основне призначення – висвітлення суспільно-політичних питань, активний вплив на слухача, спонукання його до діяльності, пропаганда певних думок, переконань, агітація за втілення їх у життя.

Основні ознаки – поєднання логічності доказів, точності висловлення наукових положень з емоційно-експресивною образністю використання художніх засобів – епітетів, порівнянь, метафор. Мовленнєва системність публіцистичного стилю і мовні засоби її творення.

Літературна публіцистика. Журналістські жанри публіцистичного стилю.

Науковий стиль. Різновид мови, що обслуговує науково-технічну, виробничу й навчальну діяльність мовців, поширений у сфері науки, техніки, освіти.

Підстилі – власне науковий, науково-технічний, навчальний, науково-популярний. Галузі, жанри і способи викладу в науковому стилі.

Сфера використання – наукова-діяльність, науково-технічний прогрес суспільства, освіта.

Основне призначення – повідомлення про результати досліджень, доведення теорій, обґрунтування гіпотез, класифікацій, роз'яснення явищ, систематизація та популяризація знань.

Основні ознаки – понятійність і предметність, об'єктивність, логічність, узагальненість, однозначність, точність, лаконічність, переконливість, аналіз, синтез, аргументацій, пояснення причинно-наслідкових відношень, висновки.

Основні мовні засоби – велика кількість термінів, схем, таблиць, графіків, абстрактних (часто іншомовних) слів, наукова фразеологія (сталі

термінологічні словосполучення), цитати, посилання. Мовленнєва системність наукового стилю і мовні засоби її творення.

Офіційно-діловий стиль. Різновид літературної мови, що обслуговує офіційно-ділову та виробничу діяльність мовців і виявляється в офіційній сфері суспільних відносин (соціально-політичних, економічних, виробничих). Підстили – законодавчий, адміністративно-управлінський, дипломатичний. Їх жанрові різновиди.

Сфера використання – державно-політичне, громадське й економічне життя, законодавство, адміністративно-господарська діяльність, міжнародні зв'язки.

Основне призначення – регулювати ділові стосунки мовців у державно-правовій і суспільно-виробничій сферах, обслуговувати громадські потреби людей у типових ситуаціях.

Основні ознаки – документальність (кожен офіційний папір повинен мати характер документа), стабільність (довго зберігає традиційні форми), стислість, чіткість, висока стандартизація вислову, сувора регламентація тексту.

Основні мовні засоби – широке використання суспільно-політичної й адміністративно-управлінської термінології, мовних формул. Мовленнєва системність офіційно-ділового стилю і мовні засоби її творення.

Конфесійний стиль. Різновид літературної мови, що обслуговує сферу віросповідання, духовних традицій. Коротка історія формування конфесійного стилю української мови.

Сфера використання – спілкування в конфесіях, культових установах, релігійних громадах, храмах, духовних навчальних закладах, віруючих родин.

Основне призначення – допомогти віруючим у спілкуванні душі з Богом, зберігати й примножувати культові ритуали, об'єднувати віруючих одним почуттям щиросердної віри в Бога.

Основні ознаки – урочистість, піднесеність, символізм, стандартність стильової норми.

Основні жанри – літургія, молитва, проповідь, псалми тощо.

Біблія, Євангеліє українською мовою.

Основні мовні засоби – конфесійна термінологія, символічні стилістеми, мовні формули із сакральним значенням, усталена структура тексту кожного жанру.

Епістолярний стиль. Різновид літературної мови, що обслуговує в часі й просторі офіційно-ділове, виробниче та приватна, родинне, інтимне спілкування.

Сфера використання – офіційні міжколективні й міжособистісні стосунки та неофіційні особисті зв'язки (ділове листування в установах і приватне листування в родині).

Основне призначення – регулювати правові, ділові, виробничі контакти, зв'язки між суб'єктами правових відносин, ділового партнерства та підтримувати стосунки в родині і товариських колах, групах мовців за інтересами.

Основні ознаки – персональність, цілеспрямованість інформації переважно на конкретного адресата, втаємниченість її, авторське «я».

Основні мовні засоби – адресація, рамки мовного етикету, стандартність висловів у ділових листах, різноманітна за конкретним змістом лексика, вільний виклад змісту у приватних листах; емоційно-експресивні засоби, варіантність норм і особливості порушення їх в інтимному листуванні. Мовні засоби образу автора в листах-сповідях, листах-творах, листах-інформаціях. Щоденники як особливий різновид епістолярію.

Епістолярна спадщина визначних діячів української культури.

Розмовно-побутовий стиль. Різновид літературної мови, що обслуговує побут мовців і функціонує в неофіційній сфері суспільних стосунків. Усна і писемна форми розмовно-побутового стилю. Діалогічне і монологічне мовлення.

Сфера використання – усне повсякденне спілкування в побуті, на виробництві.

Основне призначення – бути засобом невимушеного спілкування, живого обміну думками, з'ясування побутових і виробничих стосунків.

V. Стилiстичнi засоби (ресурси) української літературної мови

Фоностилiстика (графіко-фонетичні засоби стилістики).

Експресивні можливості звуків української мови. Евфонія. Евфонічне чергування голосних. Звукосимволізм. Ономатописи. Звукові повтори (анафора, епіфора, алітерація, асонанс, дисонанс) і їх стилістичне використання. Приклади з української художньої літератури, які ілюструють алітерацію, оноματοпею.

Графостилістичні засоби стилістики (графічна організація тексту, сегментація; виділення речення, частини речення, словосполучення, слова).

Лексична стилістика. Стилiстичне навантаження слова і стилістично-функціональна диференціація лексичного складу української мови. Стилiстично нейтральна і стилістично забарвлена лексика. Емоційно забарвлена лексика і функціонально забарвлена лексика. Слова книжної конотації і слова розмовної конотації.

Архаїзми. Історизми. Старослов'янізми. Неологізми. Терміни. Професіоналізми. Запозичення. Діалектизми. Арготизми і жаргонізми. Просторіччя. Місце і стилістична роль названих одиниць у мовних стилях.

Лексична синонімія – основне джерело засобів словесної образності, стилістичної виразності.

Мовні й контекстуальні стилістичні синоніми. Внутрішньостильові й між стильові синоніми. Полісемія як основа для формування стилістичних засобів української мови.

Лексична антонімія – основа для творення стилістичних фігур контрастів, антитез, оксюморонів.

Омоніми як матеріал для версифікацій і каламбурів.

Стилістичні функції паронімів.

Стилістика фразеологічних одиниць.

Стилістична класифікація фразеологізмів: книжні, фольклорні, розмовно-побутові. Синонімічні фразеологізми.

Стилістичні засоби словотвору в українській мові. Стилістичне використання іменників, прикметників, дієслів, яким суфікси, префікси надають емоційно-експресивного забарвлення.

Стилістичні можливості інших видів словотвору (основоскладання, аббревіація, переосмислення тощо).

Грамматична стилістика української мови. Грамматична стилістика як учення про стилістичний аспект граматичної будови мови, стилістичні можливості граматичних одиниць. Місце і значення граматичної стилістики у шкільному курсі української мови.

Стилістична морфологія. Стилістичні можливості граматичних форм часу, способу, особи, виду, стану дієслів. Стилістичне використання якісних, відносин, присвійних прикметників, повних і коротких форм. Прикметник – епітет. Стилістичні можливості категорій роду, числа і відмінка іменників.

Стилістичні опозиції варіантних форм відмінків.

Стилістичні функції займенників. Участь прийменників, сполучників, часток у творенні стилістичних фігур. Інтер'єктиви як стилістична категорія.

Стилістичний синтаксис української мови. Стилістичні можливості двоскладного речення (головних, другорядних членів речення і засобів зв'язку між ними). Стилістичні функції модальних різновидів речень (питальних, розповідних, спонукальних, стверджувальних, заперечних, окличних).

Стилістичні функції односкладних та неповних речень: означено-особових і неозначено-особових, узагальнено-особових, безособових, інфінітивних, номінативних, еліптичних. Стилістичні можливості

сполучникових (простих, ускладнених, складних – складносурядних і складнопідрядних) та безсполучникових (простих і складних) речень. Стилїстична основа ускладнених речень (однорїднї члени речення, вїдокремленї, другоряднї члени, вставнї і вставленї слова, словосполучення речення, непоширенї і поширенї звертання). Стилїстичнї функцїї прямої, невласне прямої мови, авторського введення. Стилїстичнї риси багатокомпонентних ускладнених синтаксичних сполучень (складних речень комбїнованого типу, перїодїв). Порядок слїв як стилїова ознака мовлення.

Тропи. Вчення про тропи і фїгури. Системний характер тропїки. Класифїкацїя тропїв. Метафора. Механїзм метафоризацїї. Види метафор. Метонїмїя. Синекдоха. Парономазїя. Епїтет, види епїтетїв. Порївняння, способи граматичного вияву. Персонїфїкацїя. Алегорїя. Іронїя. Пародїя.

Фїгури. Класифїкацїя фїгур. Повтор, анафора, епїфора, амплїфїкацїя, асиндетон, полїсиндетон, елїпс, перїод, паралелїзм, парафраза, плеоназм, тавтологїя, градацїя, умовчання та їн.

Змїстовї модулі навчального курсу

Змїстовий модуль. Стилїстика як лїнгвїстична дисциплїна.

Стилїстичнї ресурси української мови

Лекцїйний модуль

1. Вступ. Стилїстика мови та мовлення
2. Основнї поняття стилїстики
3. Функцїйнї стилї української мови
4. Лексична стилїстика.
5. Граматична стилїстика. Стилїстичнї засоби словотвору
6. Граматична стилїстика. Стилїстична морфологїя
7. Стилїстичний синтаксис. Стилїстичнї можливостї простого та складного речення
8. Стилїстичнї засоби (ресурси) української мови (тропи і фїгури)

Практичний модуль

1. Стилїстика мови та мовлення
2. Основнї поняття стилїстики
3. Характеристика функцїональних стилїв сучасної української лїтературної мови
4. Лексична стилїстика
5. Граматична стилїстика. Стилїстична морфологїя
6. Граматична стилїстика. Стилїстичнї можливостї складного речення

Модулі самостійної роботи:

1. Структура стилістики
2. Історичний розвиток стилів
3. Фоностилістика
4. Стилістика фразеологічних одиниць
5. Граматична стилістика. Стилістичні засоби словотвору
6. Стилістичні можливості простого речення
7. Стилістичні засоби (ресурси) української мови(тропи, фігури)

Рекомендована література

Основна

1. Волкотруб Г. Й. Практична стилістика української мови: навч. пос. – Тернопіль, 2004.
2. Волошина В. Контекстуальні синоніми у публіцистичній спадщині В.О.Сухомлинського // УМЛШ. – 2003. – №5.
3. Гайдаєнко І.В. Жанр як тип літературної форми та основи його формування // Інформаційно-методический журнал видавництва ХДУ «Печатное слово». – Херсон: ХДУ, 2004(3/8).
4. Гайдаєнко І.В. Матеріали лекцій з курсу «Стилістика» // Інформаційно-методический журнал видавництва ХДУ «Печатное слово». – Херсон: ХДУ, 2003(1).
5. Гайдаєнко І.В. Образно-тропеїчні засоби української мови // Інформаційно-методический журнал видавництва ХДУ «Печатное слово». – Херсон: ХДУ, 2003(2).
6. Гайдаєнко І.В., Пентиліук М.І. Наукові засади навчання стилістики у вищій школі. Ч.І // Інформаційно-методический журнал изд-ва ХГУ «Печатное слово». – 2005 (5/16).
7. Гайдаєнко І.В., Пентиліук М.І. Наукові засади навчання стилістики у вищій школі. Ч.ІІ// Інформаційно-методический журнал изд-ва ХГУ «Печатное слово». – 2006 (7/18).
8. Дудик П.С. Стилістика української мови: посібник. – К.: «Академія», 2005.
9. Єрмоленко С. Нариси з української словесності. Стилістика та культура мови. – К.: Довіра, 1999.
10. Зарицький М.С. Стилістика української літературної мови. – К.: Парлам. вид-во., 2001.
11. Капелюшний А.О. Стилістика. Редагування журналістських текстів: практичні заняття (Навчальний посібник з курсів: Практична стилістика української мови, Стилістика тексту; Редагування в засобах масової

інформації). – Львів: ПАІС, 2003. – 544с.

12. Кононенко В.І. Символи української мови. – Івано-Франківськ, 1996.

13. Кравець Л.В. Стилїстика української мови: практикум, – К.: Вища школа, 2004.

14. Критенко А.П. Паронїмїя та її роль у мовї // Мовознавство.– 1968. – №3 .

15. Мацько М.І. та ін. Стилїстика української мови. – К.: Вища школа, 2003.

16. Пентилюк М.І. . Методичнї поради до вивчення курсу “Стилїстика української мови”. – Херсон: ХДПУ, 1991.

17. Пентилюк М.І. Культура мови і стилїстика: пїдручник для лїцеїв та гїмназїй. К.: – Вежа, 1994.

18. Пентилюк М.І. Культура мови і стилїстика: у 2-х ч.– Х.: Основа, 2016.

19. Пентилюк М.І., Гайдаєнко І.В. Евфонїчнїсть української мови // Рїднї джерела / Освітнїй науково-методичнїй журнал. – К., 2003. – №2.

20. Пономарїв О.Д. Стилїстика сучасної української мови. – К.: Либїдь,1992.

21. Чабаненко В.А. Стилїстика експресивних засобїв української мови.– ЗДУ, 2002.

22. Шевчук О.С. Стилїстичнї функції словотворчих засобїв // УМЛШ. – 1987. – № 5.

23. Види лингвистического анализа в образцах и комментариях : учебное пособие для студ. высш. уч. завед. / [О.Н.Волкова, А.А.Евграфова, О.П.Конек и др.] ; под ред. А.А.Силки. - Изд.2-е, испр. И доп. – Сумы : Университетская книга, 2009. – 254с.

Додаткова

24. Зореслава Дубинець Метафора як основний спосїб евфемїзації поняття смертї // Науковий вїсник Херсонського державного унїверситету. Серїя «Лїнгвїстика»: зб. наук. праць. Вип. ІХ. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – С. 68-72.

25. Світлана Мартос Жаргонна лексика у публїцистичному дискурсі// Науковий вїсник Херсонського державного унїверситету. Серїя «Лїнгвїстика»: зб. наук. праць. Вип. ІХ. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – С. 348-351.

Форма пїдсумкового контролю успішнїостї навчання – залїк

Пїдсумковий контроль проводиться з метою оцїнки результатїв вивчення дисциплїни у формї *диференційованого залїку*. Студент допускається до семестрового контролю, якщо вїн виконав усї види робїт,

передбачені навчальним планом. Підсумковий контроль (залік) проводиться у формі тестів.

Проведення заліку передбачає оцінку знань студентів за стобальною системою:

Рівень, шкала ECTS, оцінка	Теоретична підготовка	Практичні уміння й навички
1	2	3
Високий, Відмінно 90-100 б. (A)	Відповідь відзначається повнотою і вичерпністю викладу матеріалу; ґрунтується на знаннях різних точок зору на обговорювану проблему. Студент уміє висловити й мотивувати власне бачення аналізованих питань стилістики, покликаючись на думки учених; з'ясовувати зміст основних положень вітчизняних та зарубіжних мовознавчих напрямів. Студент знає повний обсяг матеріалу; опрацював рекомендовану до курсу наукову літературу й теми, відведені на самостійне вивчення. Відповідь його логічна, зв'язана, послідовна й аргументована. Теоретичні положення підкріплюються прикладами.	Студент дотримується всіх вимог, передбачених програмою курсу; його дії відрізняються раціональністю, вмінням оцінювати помилки й аналізувати результати. Студент виконує 85-100% завдань роботи.
Вище середнього, середній; Добре 74-69 б. (B,C)	Відповідь повна й аргументована, спирається на знання різних точок зору на обговорювану лінгвістичну проблему. Студент знає весь обсяг запропонованого в курсі матеріалу, проте помиляється у неprinципових моментах при викладі теорії чи окремих концепцій напрямів лінгвостилістики. Він ознайомився і знає основну рекомендовану літературу до курсу та вивчив теми, винесені на самостійне	Під час виконання контрольної роботи студент виконує роботу в обсязі 50-80%

	опрацювання.	
Достатній, Задовільно 60-73 б. (Е, Д)	Відповідь студента неповна і недостатньо аргументована. Студент виконав завдання, що пропонуються на самостійне опрацювання, лише частково. Він виконав значну частину матеріалу, запропонованого в курсі, але ці знання мають несистемний характер.	Під час виконання контрольної роботи студент виконує 30-45% роботи
Початковий, Незадовільно 1-59 б. (F, FX)	У студента відсутні знання матеріалу з дисципліни. Студент частково відповідає на поставлені запитання. Він не виконав вимоги програми, не опрацював матеріал, що пропонується на самостійне вивчення; необізнаний з рекомендованою літературою.	Під час виконання контрольної роботи студент самостійно може виконати до 30% роботи

Засоби діагностики успішності навчання.

Поточний контроль знань має на меті виявити якісний рівень знань, умінь і навичок студентів під час аудиторних (лекції, практичні заняття) та індивідуальних занять, перевірки самостійно виконаних студентами завдань, передбачених навчальною програмою дисципліни.

Робота студентів оцінюється на практичних заняттях: відповіді на запитання, участь у дискусіях, робота в групах, виконання письмових робіт (експрес-опитування, тест-контроль), виступи з рефератами, презентація самостійних завдань, планів лекцій, практичних занять та ін.

Підсумковий контроль має на меті виконання модульної контрольної роботи як одного із видів контролю знань, що охоплює як основні питання теоретичного курсу, так і практичні завдання різного рівня складності, виявляє практичні вміння та навички, набуті студентом під час вивчення курсу.

Підсумковий контроль включає також підготовку та виступи з рефератами; участь студентів у підсумковій конференції; презентацію самостійних завдань; індивідуальна бесіда з визначених на залік питань; колоквиум з основних тем курсу.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА ДІАЛЕКТОЛОГІЯ»

Програма розроблена
Андрієць Оленою Миколаївною,
кандидатом педагогічних наук,
доцентом кафедри мовознавства

Предметом вивчення курсу «Українська діалектологія» є процес становлення та розвитку науки про діалектну мову: синхронічний та діахронічний аспект.

Міждисциплінарні зв'язки. Українська діалектологія тісно взаємодіє з історією, соціологією, культурологією, літературознавством, географією (зокрема лінгвістичною географією). Діахронна діалектологія є складовою загального курсу історії української мови; діалектологічні дослідження описового характеру спираються на знання таких теоретичних дисциплін, як «Загальне мовознавство», «Сучасна українська літературна мова», «Етнолінгвістика», «Соціолінгвістика» та ін.

Мета вивчення навчальної дисципліни: аналіз компетентнісної переорієнтації мовної освіти, формування комунікативної компетентності студентів у площині сучасної філософії освіти; осмислення місця української мови у житті людини і суспільства, значення діалектного мовлення мешканців різних регіонів України, зокрема фонетичного і морфологічного аналізу діалектних груп, наріч.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Українська діалектологія» є:

- **теоретичні:** знання з діалектології створюють теоретичну базу для глибокого розуміння процесів формування загальнонародної мови, підготовляють до поглибленого вивчення історичних явищ української мови; курс діалектології знайомить з фонетичними, морфологічними, синтаксичними, лексичними особливостями українських говорів – південно-східного, південно-західного і північного наріч, допомагає зрозуміти і простежити процеси багатогранного контактування народів – українського, російського, білоруського, польського, молдавського та ін.;

- **практичні:** глибокі знання особливостей говорів української мови, уміння їх спостерігати, по-науковому аналізувати, розмежовувати діалектні і

літературні форми, допоможуть викладачам української мови як для з'ясування мовних явищ сучасної української літературної мови, так і для успішного подолання в мові учнів орфографічних і орфоепічних помилок, зумовлених місцевими говірками.

У процесі опанування курсу студенти мають оволодіти такими **компетентностями**:

- **лінгвістичною** – знання термінологічного апарату діалектології як розділу мовознавства; розуміння діалектного поділу сучасної української мови; визначення характерних фонетичних, лексичних та граматичних рис діалектів української мови;

- **інформаційною** – обізнаність студентів із сучасними діалектологічними дослідженнями в україністиці та лінгвістичній науці в цілому; здатність кваліфіковано працювати із значним обсягом інформації, уміло використовувати її у професійній діяльності;

- **комунікативної** – формування ефективної групової взаємодії студентів, позитивна установка студентів до виучуваного матеріалу;

- **дослідницькою** – здатність аналізувати результати наукових досліджень, застосовувати їх у професійних цілях; готовність самостійно здійснювати наукове дослідження з використанням сучасних методів;

- **інформаційно-комп'ютерної** – робота з комп'ютерною технікою, уміння працювати в мережі інтернет, користуватися електронною поштою, працювати зі спеціальним програмним забезпеченням; ефективно застосовувати інноваційні технології і відповідні програми у професійній діяльності.

Очікувані результати навчання. Вивчення курсу спрямоване на формування в магістрантів таких знань, умінь і навичок:

студенти повинні знати:

- основні поняття діалектології, її зв'язок з іншими дисциплінами,
- діалектна основа української літературної мови,
- практичне значення діалектології при викладанні української мови в загальноосвітніх навчальних закладах та вишах,
- загальну характеристику українського вокалізму й консонантизму,
- відмінності у системах голосних і приголосних фонем у діалектах української мови, їх склад у різних говорах,
- особливості діалектного протиставлення голосних фонем і взаємоперехід приголосних звуків,

- пояснення явищ асиміляції, протези, епентези, метатези в діалектах,
- особливості морфологічної системи діалектів,
- діалектну диференціацію в синтаксичній системі української мови,
- загальну характеристику лексики українських діалектів, спільні й відмінні її елементи,
- найважливіші фонетичні, морфологічні, синтаксичні та лексичні особливості північної (поліської), південно-західної і південно-східної діалектних груп української мови, їх взаємовідношення,
- історію становлення й розвитку діалектологічної науки, досягнення вітчизняних учених,
- методики збирання й дослідження діалектних матеріалів, окреслення теоретико-практичних проблем лінгвістичної географії;

студенти повинні вміти:

- за фонетичними, лексичними та граматичними особливостями визначити, до якого з говорів української мови належить певний текст;
- на слух визначати, носієм якого з говорів української мови є мовець, проаналізувавши його мовлення.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Програма курсу діалектології складається з чотирьох розділів.

1. **Вступ.** Основні поняття діалектології. Зв'язок діалектології з іншими дисциплінами. Діалектна основа української літературної мови. Практичне значення діалектології при викладанні української мови в школі. Розвиток діалектологічної науки в Україні.

Основні діалектологічні праці. Спроби класифікації українських діалектів. Лінгвістичні атласи української мови.

2. Фонетика, граматики і лексика української діалектної мови. Діалектні групи і говори української мови.

Фонетика. Подається загальна характеристика українського вокалізму, висвітлюються відмінності у системах голосних фонем у діалектах української мови, зазначається склад голосних фонем говорів, особливості діалектного протиставлення голосних фонем.

Вокалізм. 1. Варіанти та відповідники фонем /і/, /е/, /о/, /и/, /а/, /у/ в різних українських діалектах.

2. Явища афери, гіперизму в діалектах.

Консонантизм. 1. Загальна характеристика консонантизму українських діалектів.

2. Склад приголосних фонем у говорах.

3. Фонemi / г /, / г' /, / л /, / ф /, / дж /, / дз / та їх варіанти.
4. Палатальні приголосні / ж /, / ч /, / ш /, / дж / у частині говорів.
5. Диспалаталізація / р /, / ц / у різних позиціях.
6. Взаємоперехід приголосних звуків.
7. Явища асиміляції, протези, епентези, метатези в діалектах.

Відмінності українських діалектів у системі наголошування. Українська народнорозмовна і літературна мова. Динамічний (рухомий) наголос.

Морфологія. Спільні і відмінні риси морфології говорів. Різновиди морфологічних відмінностей української діалектної мови: а) особливості фонетики місцевих діалектів; б) напрями граматичної аналогії (індукції).

Діалектні відмінності іменника, прикметників; особливості творення, вимови і відмінювання числівників у діалектах.

Діалектні відмінності займенників, дієслівних форм (форми інфінітива, теперішнього часу, майбутнього часу тощо). Діалектні відмінності в наголошуванні займенників і дієслів.

Діалектні особливості невідмінюваних частин мови.

Синтаксис. Діалектна диференціація в синтаксичній системі української мови. Діалектні відмінності в інтонації і ритмі речень.

Будова простого речення в українських говорах. Діалектні особливості у вираженні підмета, присудка, додатка, означення, обставинних слів.

Особливості будови складного речення. Діалектні сполучники – сполучники і сполучні слова *коби, кобись, коб, кедь, ож, же, жеби* та ін. у півд.

Лексика. Загальна характеристика лексики українських діалектів. Спільні і відмінні елементи в лексиці українських діалектів.

Діалектні відмінності непротиставні (наявність у певному діалекті слів, відсутніх в інших діалектах у зв'язку з відсутністю відповідних предметів) і протиставні – а) власне лексичні (*хата – хижка, півень – когут*); б) семантичні (*хвиля – погода, вино – виноград, диня – гарбуз*) та ін.

Діалектна лексика з погляду її походження: а) слова спільнослов'янські (*перст – палець, гумно – тік, вивірка – білка*); б) вузькі діалектизми суто місцевого походження (*визір – вікно, сон – соняшник, кияхи – кукурудза*); в) слова, запозичені з інших мов, але невідомі в літературній мові (*маржина – худоба, тазда – господар, хазяїн*).

Проникнення в діалекти слів із діалектів суміжних мов: а) з польської, словацької, угорської, румунської, молдавської та ін.; б) з білоруської, російської, польської (півн. говори); в) з російської, частково молдавської, болгарської, тюркських мов (під.-сх. говори).

Багатство діалектної мови на слова, що належать до спеціальних галузей господарства, економіки і побуту певного краю. Нетермінологічна лексика діалектів.

3. Діалектні групи і говори української мови (*третій розділ*).

Північна (поліська), південно-західна і південно-східна діалектні групи української мови і їх взаємовідносини. Говори Середньої Наддніпряниці як основа української літературної мови.

Північні (поліські) діалекти, межі поширення їх, головні особливості. Групування північних діалектів: а) східнополіські; б) середньополіські; в) західнополіські.

Південно-західні діалекти, межі поширення їх, особливості. Групування південно-західних діалектів: а) волинсько-подільські говори; б) галицько-буковинські; в) карпатська група говорів.

Південно-східні діалекти, межі поширення їх, головні особливості. Питання про походження південно-східних діалектів. Групування південно-східних діалектів: а) говори Середньої Наддніпряниці; б) слобожанські говори; в) степові говори.

Найважливіші фонетичні, морфологічні, синтаксичні та лексичні особливості діалектних груп.

4. Методи збирання і дослідження діалектів. Методика збирання і дослідження діалектних матеріалів. Проблеми лінгвістичної географії.

Змістові модулі навчального курсу

Курс «Українська діалектологія» містить лекційний, семінарський (практичний) модулі і модуль самостійної роботи.

Змістовий модуль. Діалектні відмінності української мови у фонетиці, морфології, синтаксисі та фразеології. Українські наріччя.

Лекційний модуль

1. Вступ. Предмет і завдання діалектології.
2. Фонетика. Особливості діалектного вокалізму.
3. Фонетика. Загальна характеристика українського діалектного консонантизму. Склад приголосних фонем у говорах.
4. Морфологія. Відмінності між українськими діалектами на морфологічному рівні
5. Синтаксис. Діалектна диференціація української мови на синтаксичному рівні. Діалектні відмінності у структурі речення.
6. Типи діалектних відмінностей у лексиці.
7. Українські наріччя. Територіальні і соціальні діалекти

Практичний модуль

1. Вступ. Предмет і завдання діалектології. Українські наріччя. Територіальні і соціальні діалекти.

2. Фонетика. Загальна характеристика українського діалектного вокалізму. Відмінності у системі голосних фонем українських діалектів. Особливості діалектного консонантизму.

3. Морфологія. Різновиди морфологічних відмінностей української діалектної мови.

4. Діалектна диференціація української мови на синтаксичному рівні. Діалектні відмінності у структурі простого і складного речення.

5. Типи діалектних відмінностей у лексиці.

6. Наріччя й говори української мови.

Модуль самостійної роботи

1. Мова і територіальні діалекти.

2. З історії української діалектології.

3. Діалектні особливості невідмінюваних частин мови

4. Діалектні відмінності у фразеології.

5. Відмінності у словотворі української діалектної мови.

Рекомендована література

Основна

1. Бевзенко С.П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення мови: навч. пос. – К.: Вища школа, 1991.

2. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. – К.: Вища школа, 1980. – 246 с.

3. Бевзенко С.П. Українська діалектологія: зб. вправ і завдань. – Київ – Одеса: Вища школа, 1987. – 128 с.

4. Бичко З. До проблеми походження наддністрянського діалекту української мови // Мовознавство: тексти доповідей та повідомлень IV Міжнародного конгресу україністів. – К.: Університетське видавництво “Пульсари”, 2002. – С. 115 - 119.

5. Бухтій М.В. Система роботи над діалектним текстом на заняттях з української діалектології // Південний архів: зб. наук. пр. – Філологічні науки. – Вип. V-VI. Херсон, 1999. – С.316-325.

6. Бухтій М.В. Реалізація між предметних зв'язків на заняттях з української діалектології // Актуальні проблеми викладання філологічних дисциплін: зб. наук. пр. – Херсон, 2003. – С.140-144.

7. Герман К. Взаємодія української літературної мови з територіальними діалектами: Навчальний посібник. – Чернівці: ЧДУ, 1983. – 76 с.

8. Говори української мови. – К.: Наукова думка, 1977.
9. Демченко В.М. Койне як мовно-культурне явище // Південний архів: зб. наук. пр. – Філологічні науки. – Вип. 7. – Херсон: Айлант, 2000. – С. 6-9.
10. Діалектна лексика: лексикологічний, лексикографічний та лігво географічний аспекти. Матеріали доповідей Міжнародної наукової конференції. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. – 224 с.
11. Дзендзелівський Й.О. Конспект лекцій з курсу української діалектології. Ч.І. Фонетика. – Ужгород: Закарпатська обласна друкарня, 1965. – 127 с.
12. Дослідження з української діалектології: Збірник наукових праць / АН України. Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні (За ред. П.Грищенка). – К.: Наукова думка, 1991.
13. Жилко Ф.Т. Ареальні системи української мови // Мовознавство. – 1990. – № 4. – С. 18 – 27.
14. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. – Дрогобич: Відродження, 1994. – 218 с.
15. Іващенко О.В. Методичні вказівки до курсу “Українська діалектологія”. – Херсон: Айлант, 2001. – 44 с.
16. Мартинова Г.І. Лінгвістична географія правобережної Черкащини. – Черкаси, 2004.
17. Матвіяс І.Г. Діалектна основа української літературної мови // Мовознавство. – 2007. – №6. – С.26-36.
18. Матвіяс І.Г. Діалектна основа словотвору в українській літературній мові // Мовознавство. – 2005. – №5. – С.3-14.
19. Матвіяс І.Г. Взаємодія діалектної лексики з лексикою української літературної мови // Мовознавство. – 1985. – № 2. – С. 37 – 47.
20. Матвіяс І.Г. Діалектна основа лексики і фразеології в українській літературній мові // Мовознавство. – 2007. – №3. – С.23-27.
21. Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори. – К.: Наук. думка, 1990. – 168с.
22. Москаленко А.А. Нарис історії української діалектології (Радянський період). – Одеса: Одеський державний університет ім. І.І. Мечникова, 1962. – 126 с.
23. Нагіна В. Степовий говір: з історії формування інтерферентного ареалу // Південний архів (філологічні науки). – Херсон: Вид-во ХДУ, 2003. – Вип. XXI. – С. 98-104.
24. Німчук В.В. Про південноруські діалектні особливості у синтаксисі і словотворі // Українська народність: Нариси соціально-економічної та етнополітичної історії. – К., 1990.

25. Німчук В.В. Про походження українських діалектів // Україна: наука і культура. – 1993. – Вип. 26-27. – С. 246 – 249.
26. Півторак Г.П. Коли ж виникла українська мова? / Історія української мови (Хрестоматія). – К.: Либідь, 1996. – С. 270 – 279.
27. Півторак Г.П. Українці: звідки ми і наша мова. – К.: Наукова думка, 1993. – 200 с.
28. Півторак Г.П. Формування і діалектна диференціація давньоруської мови (Історико-фонетичний нарис) / АН УРСР. Інститут мовознавства. – К.: Наукова думка, 1988. – 280 с.
29. Романюк Н. Функціонування фразеологізмів фольклорного походження у верхньонадністрянських говірках // Південний архів. Філологічні науки: зб. наук. праць. – Вип. 9. – Херсон: Айлант, 2001. – С. 150 – 152.
30. Русанівський В.М. Соціолінгвістика і діалектологія // Мовознавство. – 2006. – №1. – С.3-7.
31. Структурні рівні українських говорів / АН України. Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні. – К.: Наукова думка, 1985.
32. Українська діалектна лексика: зб. наук. пр. – К.: Наукова думка, 1987.
33. Українська лексика в історичному та ареальному аспектах. – К.: Наукова думка, 1991. – 173 с.
34. Українська мова: Енциклопедія / За заг. ред. Русанівського В.М. – К.: Українська енциклопедія, 2004. – 824 с.
35. Ющук І. Про походження української мови // Дивослово. – 1995. – № 1. – С. 27 – 34.

Словники. Атласи

1. Андрієць О.М. Короткий словник найуживаніших термінів з діалектології. – Херсон, 2010. – 35 с.
2. Атлас української мови. У 3-ох томах. – К.: Наукова думка, 1984. – 2001.
3. Бернштейн С.Б., Іллич-Свитыч В.М., Клепикова Г.П., Попова Т.А., Усачева В.В. Карпатский диалектологический атлас I – II. – М., 1967.
4. Бухтій М.В. Лінгвістичний атлас лексики чабанів степових говірок Херсонщини. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2003. – 156 с.
5. Ващенко В.С. Словник полтавських говорів. – Харків, 1960.
6. Герман К.Ф. Атлас українських говірок Північної Буковини (Т.І. – Фонетика, фонологія). – Чернівці: Час, 1995. – 410 с.
7. Герман К.Ф. Атлас українських говірок Північної Буковини (Т.ІІ. – Словозміна. Службові слова). – Чернівці: Прут, 1998. – 215 с.

8. Дзєндзелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської обл. УРСР. Лексика. Ч. 1 – 4. – Ужгород, 1958 – 1993.
9. Лисенко П.С. Словник діалектної лексики Середнього і Східного Полісся. – К., 1961.
10. Лисенко П.С. Словник поліських говорів. – К., 1974.
11. Москаленко А.А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області. – Одеса, 1958.
12. Никончук М. Лексичний атлас Правобережного Полісся. – Київ – Житомир, 1994.
13. Никончук М., Никончук О., Мойсеєнко В. Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії. – Житомир: Полісся, 2001. – 148 с.
14. Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования. – М., 1973 – 1975.
15. Савицька Леся. Короткий словник жаргонної лексики української мови. – К.: Критика, 2003. – 336 с.
16. Чабаненко В. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпряни. – Запоріжжя, 2001. – 201 с.
17. Чабаненко В.А. Словник говірок Нижньої Наддніпряни. – Т.2 (З-Н). – Запоріжжя: Комунар, 1992. – 372 с.

Література для практичного застосування матеріалів діалектології

1. Аркушин Г.Я. Опрацювання теми “Поняття про сучасну українську літературну мову. Діалекти української мови” у 8 кл. // Українська мова і література в школі. – 1983. – № 2.
2. Бухтій М.В. Семантична диференціація віддієслівних субстантивів словотвірного типу з суфіксом -ак- у діалектній мові Півдня України // Південний архів. Філологічні науки: зб. наук. пр. – Вип. 10. – Херсон: Айлант, 2001. – С. 228 - 231.
3. Герман К. Залишки форм двоїни в українських говірках Північної Буковини // II Всеукраїнська наукова конференція, присвячена 20-річчю нової української літератури і літературної мови (Чернівці, 24-26 вересня 1998 р.): матеріали. – Чернівці: Місто, 1998. – С.141-146.
4. Герман К. Зміна *[t'] > [k'] *[d] > [g'] у говорах української мови // Міжнародна славистична конференція, присвячена пам'яті професора Костянтина Трохимовича. – Львів: Літопис, 1998. – Т.1. – С.32-38.
5. Герман К. Межі давніх українських ареалів у Східних Карпатах та Придніпров'ї // Український діалектологічний збірник. – К.: Довіра, 1997. – Книга 3. – С.250-255.

6. Герман К. Українське діалектне мовлення в топонімії, гідронімії та омонімії Східних Карпат, Прикарпаття, Придністров'я та Нижнього Придунав'я // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип.170-171. Слов'янська філологія: зб. наук. пр. – Чернівці: Рута, 2003. – С.18-23.

7. Гілки слов'янських мов: порівняльна характеристика // Відродження. – 1994. – № 8. – С. 56 – 58.

8. Говірки Чорнобильської зони: Тексти / Упорядник: Грищенко П.В. та ін. – К.: Довіра, 1996.

9. Євтушок О.М. До опрацювання діалектної лексики в школі // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 3. – С. 43 – 48.

10. Іващенко О.В. Із спостережень над зоохімією Херсонщини // Південний архів. Філологічні науки: зб. наук. пр. – Вип. 20. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2003. – С. 111 – 116.

11. Іващенко О.В. Організація проведення діалектологічної практики на факультеті філології та журналістики // Печатное слово. – 2004. – № 3(8). – С. 79 – 83.

12. Іващенко О.В. Семантико-структурні особливості прізвиськ Херсонщини // Південний архів. Філологічні науки: зб. наук. пр. – Вип. 23. – Херсон, 2003. – С. 92 – 97.

13. Кузьменко Н. Ткацька лексика середньонаддніпрянських говірок: методика укладання питальника // Лінгвалізація світу: теоретичний та методичний аспекти: Зб. матеріалів Міжнародної наукової конференції (25-26 травня 2006). – Черкаси: Брама-Україна, 2007. – С.174-178.

14. Мановицька А.Я. Усунення діалектних помилок у мові учнів // Українська мова і література в школі. – 1973. – № 5.

15. Мартинова Г. Функціонування опозицій /p/ : /p'/ у середньо наддніпрянських говірках // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип.117-118. Слов'янська філологія: зб. наук. пр. – Чернівці: Рута, 2001. – С.48-51.

16. Матвіяс І.Г. Діалектна основа словозміни в українській літературній мові // Мовознавство. – 2006. – №5. – С.52-65.

17. Мельничук О. Регіональні форми ввічливості у мовленні українців // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип.117-118. Слов'янська філологія: зб. наук. пр. – Чернівці: Рута, 2001. – С.71-76.

18. Нагін Я.Д. Відмінювання іменників у степових херсонських говірках // Наукові записки ХДПІ. – Херсон, 1956. – Вип. 6.

19. Нагін Я.Д. До питання про діалектологічні дослідження на Херсонщині // Наукові записки ХДПІ. – Херсон, 1955. – Вип. 5.

20. Нагін Я.Д. Подолання діалектних впливів у мові шкіл Херсонщини // Українська мова в школі. – 1956. – № 6.
21. Нагіна В.О. Діалектологічні дослідження на Херсонщині // Південний архів. Філологічні науки: зб. наук. пр. – Вип. 20. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2003. – С. 172 – 174.
22. Ніколаєнко І.О. Лексика традиційного ткацтва в українських східнослов'янських говірках: Монографія. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 148 с.
23. Омельченко З.Л. Робота над подоланням діалектних помилок при вивченні морфології // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 3. – С. 37 – 43.
24. Панько Т.І. До проблеми формування й уніфікації української мови // Мовознавство. – 1990. - № 1. – С. 8 – 17.
25. Прийма І. Соціально-мовна характеристика сучасного молодіжного сленгу // Традиції і перспективи формування національно-мовної особистості: зб. наук. пр. Всеукраїнської студентської наукової конференції 25 – 26 березня 2004 року. – Херсон, 2004. – С. 126 – 128.
26. Русак Н. Діалектний текст як об'єкт лінгвістичного дослідження // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип.117-118. Слов'янська філологія: зб. наук. пр. – Чернівці: Рута, 2001. – С.42-47.
27. Степаненко М. З історії дослідження витоків української мови // Дивослово. – 2000. – № 7. – С. 17 – 19.

Додаткова література

1. Берштейн С.Б. Размышления о славянской диалектологии // Славянское и балканское языкознание. Проблемы диалектологии. – М., 1986.
2. Бичкова Т. Діалектні фонетичні особливості мови буковинських рукописних збірників XVIII ст. // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип.170-171. Слов'янська філологія: зб. наук. пр. – Чернівці: Рута, 2003. – С.77-81.
3. Герман К. Стилї українського народного усного діалектного мовлення // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип.117-118. Слов'янська філологія: зб. наук. пр. – Чернівці: Рута, 2001. – С.10-16.
4. Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики. – К., 1990.
5. Гриценко П.Ю., Малахівська О.А., Поїстогова М.В. Український діалектний фонофонд. – К.: Поліграф. д-ця Інституту історії України НАН України, 2004. – 267 с.

6. Гуйванюк Н. Професор Костянтин Герман – учений і педагог // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип.170-171. Слов'янська філологія: зб. наук. пр. – Чернівці: Рута, 2003. – С.5-11.

7. Гуцуляк Т. Лексичні діалектизми у перекладі Юрієм Федьковичем “Слово о полку Ігоревім” // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип.170-171. Слов'янська філологія: зб. наук. пр. – Чернівці: Рута, 2003. – С.52-57.

8. Давидова О.Г. Префіксальний словотвір іменників у полтавських говорах // Лінгвістичний семінарій: тези доповідей. – Дніпропетровськ, 1964. – С.33-35.

9. Друм Т. Сленг: погляд зсередини // Мовознавство. – 1998. – № 12. – С. 59 – 60.

10. Жайворонок Н.В. Українська етнолінгвістика. Нариси: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Довіра, 2007. – 262 с. (Розділ “Етнолінгвістика та діалектологія”. – С.36-38).

11. Закревська Я. До українсько-білоруської мовної межі крізь призму слов'янської лінгвістичної географії // Мовознавство: тексти доповідей та повідомлень IV Міжнародного конгресу українців. – К.: Університетське видавництво “Пульсари”, 2002. – С. 97 – 101.

12. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. – Дрогобич: Відродження, 1994. – 218 с.

13. Котик Л. Усне діалектне мовлення Північної Буковини (словозміна іменників II відміни м'якої та мішаної груп) // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип.117-118. Слов'янська філологія: зб. наук. пр. – Чернівці: Рута, 2001. – С.180-185.

14. Магушинець І.І., Собуцький М.А. Міжмовна інтерференція і хронологія формування романських діалектів // Мовознавство. – 1990. – №4. – С.54-56.

15. Мартинова Г.І. До проблеми генезис середньо наддніпрянського діалекту // Мовознавство. – 2007. – №2. – С.10-16.

16. Мартинова Г.І. Семантичне варіювання як ознака перехідних діалектних зон // Південний архів. Філологічні науки: зб. наук. праць. Вип. 10. – Херсон: Айлант, 2001. – С. 231 – 233.

17. Мартос С. А. Сленг як складова молодіжної субкультури // Південний архів. Філологічні науки: зб. наук. пр. – Вип. 21. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2003. – С. 110 – 114.

18. Матвіяс І.Г. Діалектна основа мови в творах Пантелеймона Куліша // Українсько мові і література. – 2008. – №1. – С.95-99.

19. Мельничук Б. З погляду молодшохурника // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип.170-171. Слов'янська філологія: зб. наук.

- пр. – Чернівці: Рута, 2003. – С.12-14. (про діалектолога К.Германа).
20. Назарова Т.В. Проблема перехідних говірок між українською і білоруською мовами // Праці 11 респ. діалект. наради. – К., 1965.
21. Пиркало С. Сленг: ненормативно, але нормально // Урок української. – 2000. – № 4. – С. 26 – 28.
22. Півторак Г.П. Українці: звідки ми і наша мова. – К.: Наукова думка, 1993. – 200 с.
23. Скаб Марія, Скаб Мар'ян. Велике досягнення Буковинської діалектології // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип.170-171. Слов'янська філологія: зб. наук. пр. – Чернівці: Рута, 2003. – С.15-17.
24. Чабаненко В.А. Дієслівні форми у степових говірках долини р. Кінської // Лінгвістичний семінарій: тези доповідей. – Дніпропетровськ, 1964. – С.59-63.
25. Шадура В.О. суфікс відносних прикметників –ач та співвідносні з ним у полтавських говірках // Лінгвістичний семінарій: тези доповідей. – Дніпропетровськ, 1964. – С.59-63.
26. Ющук І. Про походження української мови // Дивослово. – 1995. – № 1. – С. 27 -34.

Інформаційні ресурси

27. [uk.wikipedia.org/...](http://uk.wikipedia.org/)
28. www.scribd.com/doc
29. www-philology.univer.kharkov.ua/.../serdega_s...
30. lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/324/6.pdf
31. litopys.org.ua/ukrmova/um157.htm

Форма підсумкового контролю успішності навчання:

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів вивчення курсу «Української діалектології» у формі *диференційованого заліку*. Студент уважається допущеним до семестрового контролю, якщо він виконав всі види робіт, передбачені навчальним планом.

Підсумковий контроль проводиться у формі співбесіди за питаннями. Ця бесіда передбачає оцінку знань студентів за п'ятибальною системою.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Рівень, шкала ECTS, оцінка	Теоретична підготовка	Практичні уміння й навички
1	2	3
A (відмінно) 90–100 б.	Відповідь логічна, вичерпна; студент висловлює власне бачення аналізованих питань,	Студент демонструє вміння підтверджувати теоретичний матеріал прикладами;

Рівень, шкала ECTS, оцінка	Теоретична підготовка	Практичні уміння й навички
	покликаючись на думки вчених. Студент знає матеріал курсу; опрацював рекомен-довану наукову літературу й теми, відведені на самостійне вивчення. Відповідь його зв'язана, послідовна й аргументована.	дотримується орфоепічних та інтонаційних норм; розуміє й уміє відтворювати діалектні тексти в усній і писемній формі; визначає й пояснює смисл висловлювання народного мовлення; робить морфологічний та синтаксичний аналізи текстів; висловлює свою думку, добираючи мовні одиниці з живого розмовного мовлення; розрізняє говори однієї діалектної групи від іншої, вказуючи на їхні характерні особливості, морфологічні відмінності, синтаксичні особливості
В, С (добре) 74–81 б.; 83–89 б.	Відповідь студента повна й аргументована; він спирається на праці діалектологів кін. XIX – XX ст. і сучасних дослідників. Студент знає матеріал курсу, проте помиляється у неprinципових моментах при викладі теорії. Він ознайомився з рекомендованою літературою та вивчив теми, винесені на самостійне опрацювання. Відповідь його логічна, правильна	Під час відповідей студент добирає приклади з різних діалектних груп, аналізує тексти, робить правильні висновки.
Д, Е (задовільно)	Відповідь студента не завжди повна й недостатньо аргументована. Студент	Під час виконання різної складності завдань студент виконує роботу за зразком

Рівень, шкала ECTS, оцінка	Теоретична підготовка	Практичні уміння й навички
60–63 б.; 64–73 б.	виконав завдання, що пропонуються на самостійне опрацювання лише частково. Він знає значну частину матеріалу курсу, але ці знання мають несистемний характер.	(інструкцією), але з помилками; робить висновки, але не розуміє достатньою мірою мету роботи.
F, FX (незадовільно) 1–43 б.; 35–59 б.	У студента відсутні знання матеріалу з дисципліни. Він частково відповідає на поставлені запитання, але сам не спроможний викласти теоретичний матеріал і підкріпити його прикладами. Студент не виконав вимог програми, не опрацював матеріал, що пропонується на самостійне вивчення; необізнаний з рекомендованою літературою; у його мовленні часто трапляються помилки, відчувається брак достатнього словникового запасу.	Студент уміє користуватися окремими прикладами, але не може самостійно виконати роботу та зробити висновки.

Засоби діагностики успішності навчання

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються методи усного й письмового контролю, які сприятимуть підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному та письмовому методам контролю.

З метою вдосконалення навчального процесу робота студентів з дисципліни «Українська діалектологія» може оцінюватися за рейтинговою

системою.

Сутність модульної форми контролю полягає в тому, що контрольні заходи проводяться після закінчення логічно завершеної частини (модуля) лекційних, практичних занять та самостійної роботи, а їх результати враховуються при виставленні підсумкової оцінки.

Контрольні заходи включають поточний, проміжний та підсумковий контроль. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента. Він також передбачає перевірку результатів самостійної роботи студентів та виконання індивідуального завдання (оголошення доповіді на наукову тему, написання та захист реферату).

Форми і методи поточного контролю з «Української діалектології» такі:

- опитування на практичних заняттях;
- перевірка самостійної роботи;
- проведення індивідуальних консультацій з окремими студентами;
- перевірка результатів опрацювання студентами лекційного програмового матеріалу;
- підготовка та захист рефератів виконаних студентами.

Критерії оцінювання знань студентів

Для оцінки знань студента використовується сумарність балів за виконані завдання з подальшим їх переведенням у семибальну шкалу.

Підсумкова кількість балів залежить від двох чинників – якості виконання завдань і своєчасності їх представлення на перевірку викладачеві.

Критерії оцінювання результатів опрацювання лекційного матеріалу

Під час перевірки самостійної роботи викладач оцінює ведення студентами конспекту лекцій за такими *критеріями*:

➤ **три бали** за кожну лекцію виставляються, якщо в конспекті стисло подано весь програмовий матеріал як лекційний, так і винесений на самостійне вивчення; опрацьовано рекомендовану літературу, матеріал розміщено логічно з виділенням головного й акуратно оформлено, зроблено висновки;

➤ **один – два бали** за кожну лекцію виставляється, якщо в конспекті в стислій формі подано увесь лекційний матеріал, але не в повному обсязі відображено самостійну роботу студента або конспект неохайно оформлено;

➤ **нуль балів** за кожну лекцію виставляється, якщо в конспекті повністю або частково відсутній матеріал лекції або самостійної роботи, а також якщо конспект не було подано на перевірку. Якщо студент бажає підвищити оцінку за конспект, то він повинен доопрацювати його та подати викладачу.

Критерії оцінювання рівня знань студентів на практичних заняттях

Знання, продемонстровані студентами на практичних заняттях оцінюються за такими *критеріями*:

- розуміння, рівень засвоєння теоретичних понять та фактичного матеріалу;
- уміння застосовувати теоретичні положення на практиці (аналізувати діалектні тексти на фонетичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному рівнях; виокремлювати одне наріччя від іншого, зазначаючи їхні характерні особливості тощо);
- вивчення наукових джерел (основної, додаткової літератури та діалектологічних праць для практичного застосування матеріалів курсу, словників й атласів);
- уміння здійснювати узагальнення інформації під час виступів в аудиторії.

Контрольна робота. Критерії її оцінювання

Модульна контрольна робота виконується письмово у терміни, передбачені графіком навчального процесу (під час атестаційного тижня). Завдання для виконання контрольної роботи передбачають письмову відповідь на тестові завдання, вправу теоретико-практичного характеру та повний аналіз діалектологічного тексту;

Критерії оцінювання контрольної роботи

Контрольна робота вважається виконаною й оцінюється позитивно, якщо зроблено не менше 50% завдання. Оцінку за контрольну роботу виставляють за семибальною шкалою:

- «Відмінно» не менше 90 %;
- «Добре» від 80 % до 90 %;
- «Задовільно» від 51 % до 79 %;
- «Незадовільно» 50 % і менше

Критерії оцінювання наукових доповідей та рефератів

Підготовлена доповідь на наукову тему з української діалектології чи реферат виголошується (захищається) на практичному занятті, колоквіумі, конференції або під час співбесіди з викладачем. Для оцінювання виконаної роботи беруться до уваги такі критерії:

- зміст реферату (доповіді), його відповідність темі, повнота розкриття теми, логіка і послідовність викладу, самостійність думок, міркувань, суджень;
- відповідність оформлення роботи вимогам нормативних документів;
- змістовність, логічність, лаконічність доповіді та відповідей на запитання;
- володіння матеріалом обраної теми.

Відповідність реферату і доповіді зазначеним критеріям оцінюється оцінкою – **5** балів. Відсутність одного або кількох чинників знижує оцінку на таку саму кількість балів.

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
З ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРИЧНА ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»**

Програма розроблена
Андрієць Оленою Миколаївною,
кандидатом педагогічних наук,
доцентом кафедри мовознавства

Предметом курсу є розкриття тих внутрішніх законів, що зумовили розвиток фонетичної системи і граматичної будови української мови від найдавніших часів і до її сучасного стану.

Міждисциплінарні зв'язки. Курс історичної граматики української мови забезпечує всебічне розуміння явищ фонетики і граматики на сучасному рівні розвитку, готує студента-філолога до свідомого засвоєння курсу «Сучасна українська літературна мова»; забезпечує принцип історизму при викладанні рідної мови і літератури в школі, а відтак тісно пов'язаний із методиками викладання української мови і літератури. Безсумнівний міждисциплінарний зв'язок простежується під час вивчення курсу «Українська діалектологія», особливо діахронної діалектології, яка містить чимало пережиткових мовних явищ, що зберігаються і донині в місцевих (територіально обмежених) говорах та говірках. Курс «Історична граматика української мови» пов'язаний також із такими дисциплінами, як «Вступ до мовознавства», «Вступ до слов'янської філології», «Загальне мовознавство», «Історія української літератури», «Історія України», «Археологія», «Етнографія», «Фольклористика».

Мета навчальної дисципліни: сформувати у студентів фахову компетентність на основі осмислення історії становлення української мови та розкриття її внутрішніх законів, котрі є першочерговим і найважливішим чинником розвитку фонетичної системи і граматичної будови сучасної національної української мови.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Історична граматика» є:

- **теоретичні** - курс забезпечує всебічне розуміння явищ фонетики і граматики на сучасному рівні розвитку мови;
- **практичні:** курс готує студента-філолога для свідомого засвоєння сучасної української літературної мови.

У процесі опанування курсу студенти мають оволодіти такими компетентностями:

- **лінгвістичною** – знання й розуміння базових знань з навчальної дисципліни;
- **методологічною** – здатність до прагматичної діяльності з використанням розроблених підходів, способів і прийомів навчальної діяльності студентів;
- **мовленнєвою** – вправність в оволодінні експресивно-емоційними засобами мови, культури мовлення й культури спілкування;
- **комунікативною** – виховання мотивації до навчання, розвиток мовних, мовленнєвих і комунікативних здібностей, здатність успішно вирішувати завдання взаєморозуміння і взаємодії між носіями мови, дотримуватися норм літературної мови в умовах прямого й опосередкованого спілкування;
- **соціокультурною** – розуміння національних особливостей мови, що вивчається, формування національної свідомості, готовність до міжкультурного спілкування;
- **професійною** – урахування оновленого змісту й структури середньої та вищої освіти, створення умов відповідно до професійного самовизначення особистості, здатності до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства, студентів.

Очікувані результати. Під час опанування курсу «Історична граматики української мови» студенти повинні досконало і свідомо засвоїти зміни, тенденції та причини розвитку фонетичної, морфологічної та синтаксичної структури української мови. Засвоєні теоретичні знання студентам необхідно застосовувати на практиці під час аналізу прикладів з історії українських праформ.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

1. **Вступ.** Завдання курсу історії української мови як наукової дисципліни. Зв'язок історії мови з іншими дисциплінами. Основні джерела історичного вивчення української мови. Основний метод дослідження історії мови. Спорідненість слов'янських мов.

2. **Фонетика.** Формування фонологічної системи давньоруської та староукраїнської мови. Система голосних фонем давньоруської мови. Система приголосних фонем давньоруської мови. Структура складу давньоруської мови.

3. Відбиття фонетичних процесів спільнослов'янського і спільно східнослов'янського періодів у фонологічній системі давньоруської мови.

Найдавніші зміни у фонологічній системі спільнослов'янської мови. Пом'якшення приголосних перед голосними переднього ряду: три спільнослов'янські палаталізації задньоязикових приголосних. Пом'якшення приголосних у сполученні з *j* (*dj, tj, ktj, gtj*). Спрощення груп приголосних *дл, тл*. Зміна *гв, кв* перед **ѣ** на *цв, зв*. Повноголосся *оро, оло, ере, еле*. Зміна початкових *ор, ол* на *ро, ло, ра, ла*. Носові голосні. Найдавніша зміна **ѣ**.

4. **Фонетичні зміни XI–XIII ст.** Зміни у вимові африкат. Часткове порушення явища палаталізації приголосних. Занепад редукованих **ъ, ь** в слабкій позиції та зміна їх в *о, е* в сильній позиції.

5. **Розвиток фонологічної системи української мови.** Наслідки занепаду редукованих у системі голосних: чергування *о, е* з нулем звука; вставні *о, е*; чергування *о, е* з *і*. наслідки занепаду **ъ, ь** в системі приголосних: спрощення в групах приголосних, асиміляція і дисиміляція, ствердіння приголосних. Лабіалізація звука *е*. Поява приставного звука *і*. Подовження приголосних.

6. **Історична морфологія.** Предмет і завдання історичної морфології. Іменник. Словотвір іменників у давньоруській мові. Історія граматичних категорій іменників. Багатотипність відмінювання іменників давньоруської мови. Формування сучасних відмін іменників.

7. **Історія займенника.** Походження категорії прикметників. Історія іменних прикметників. Розвиток членного (займенникового) відмінювання прикметників. Історія форм ступенів порівняння прикметників. Історія форм числівників.

8. **Історія дієслова як частини мови.** Система дієслівних форм. Класи дієслів. Історія форм минулого і майбутнього часів.

9. **Історія способових та інших форм дієслова.** Історія умовного способу. Історія форм наказового способу. Інфінітив, супін, їх історія. Дієприкметник і дієприслівник.

10. **Історія прислівника.** Службові слова. Історичний розвиток відзайменникових, відіменних та віддієслівних прислівників. Прийменники, сполучники, частки, вигук в давньоруській мові.

11. **Синтаксис.** Загальні відомості про синтаксичну систему давньоруської мови. Характеристика розвитку основних структурних і комунікативних типів простого речення. Основні відомості про історичні зміни у функціонуванні відмінків у структурі речення. Основні характеристики типів складного речення в давньоруській мові.

Змістові модулі навчального курсу

Курс «Історична граматика» містить лекційний, семінарський (практичний) модулі і модуль самостійної роботи.

Лекційний змістовий модуль

- Історія української мови як наука і навчальна дисципліна
- Історична фонетика української мови. Формування фонетичної системи протоукраїнських говорів у спільнослов'янський і східнослов'янський період.
- Фонетичні зміни XI – XIII ст. Розвиток фонологічної системи української мови. Фонетичні зміни української мови
- Предмет і завдання історичної морфології. Історія іменника як частини мови. Багатотипність відмінювання іменників давньоруської мови
- Історія іменних частин мови (займенника, прикметника, числівника)
- Історія дієслова як частини мови. Система дієслівних форм. Класи дієслів. Теперішній час дієслів
- Історія форм минулого часу
- Історія форм майбутнього часу
- Історія способових та інших форм дієслова. Історія прислівника. Службові слова.

Семінарський модуль:

- Історична граматики української мови як частина загального курсу української мови.
- Голосні і приголосні давньоукраїнської мови. Звукові зміни спільнослов'янського і спільносхіднослов'янського періодів. Фонетичні зміни в давньоруській мові пізнішого періоду (XI – XIII ст.)
- Історичні пояснення питань фонетики та орфографії української мови.
- Історична морфологія. Взаємозв'язок фонетичних і морфологічних змін. Іменник. Типи і різновиди займенників давньоруської мови
- Історія прикметників і числівників
- Історія дієслова
- Історія дієслівних форм

Модуль самостійної роботи:

- Історія української мови як наука і навчальна дисципліна
- Історична фонетика української мови. Формування фонетичної системи протоукраїнських говорів у спільнослов'янський і східнослов'янський період
- Фонетичні зміни XI – XIII ст. Розвиток фонологічної системи української мови. Фонетичні зміни української мови
- Історичні пояснення питань фонетики та орфографії української мови.
- Предмет і завдання історичної морфології. Історія іменника як частини мови. Багатотипність відмінювання іменників давньоруської мови
- Історія іменних частин мови (займенника, прикметника, числівника)

- Історія дієслова як частини мови.
- Мовна спорідненість слов'янських народів.
- Історія синтаксичної структури української мови.

Рекомендована література

Основна

1. Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови : нариси із словозміни та словотвору / Бевзенко С. П. – Ужгород : Закарпат. обл. вид-во, 1960. – 416 с.
2. Безпалько О.П., Бойчук М.К., Жовтобрюх М.А., Самійленко С.П., Тараненко І.Й. Історична граматика української мови. – К., 1962
3. Булаховський Л.А. Питання походження української мови. – К., 1977, т.2
4. Жовтобрюх М.А., Волох О.Т., Самійленко С.П., Слинько І.І. Історична граматика української мови. – К.: Вища школа, 1980
5. Жовтобрюх М.А., Русанівський В.М, Склярєнко В.Г. Історія української мови. Фонетика. – К.: Наукова думка, 1979
6. Історична граматика української мови : [навч. посіб. для студ. філол. ф-тів ун-тів і пед. ін-тів] / [М. А. Жовтобрюх та ін.]. – К. : Вища шк., 1980. – 319 с.
7. Історична граматика української мови : підруч. для студ. мовно-літературних. ф-тів пед. ін-тів / О. П. Безпалько та ін. – К. : Радян. шк., 1980. – 510 с.
8. Історія української мови : Лексика і фразеологія / В. О. Винник та ін.. – К. : Наук. думка, 1983. – 743 с.
9. Історія української мови : Морфологія / М. А. Жовтобрюх та ін. – К. : Наук. думка, 1978. – 539 с.
10. Історія української мови : Синтаксис / Г. П. Арполенко та ін.. – К. : Наук. думка, 1983. – 503 с.
11. Історія української мови : Фонетика / В. В. Німчук (відп. ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1979. – 367 с.
12. Красножан Ж.В. Методичні рекомендації до курсу “Історична граматика української мови”. – Херсон, 2002
13. Мельничук О.С. Питання початкового розвитку східнослов'янської писемності // Мовознавство. – 1985. – № 2
14. Паола Утевська. Невмирущі знаки. – К.: Веселка, 1981
15. Півторак Г.П. Українці: звідки ми і наша мова. – К., 1993
16. Русанівський В.М. Структура українського дієслова. – К., 1971
17. Самійленко С.П. Нариси з історичної морфології української мови. – К., 1964

18. Самійленко С.П. Типи відмін іменників української мови та провідні фактори їх становлення // Мовознавство. – 1979. – № 1

19. Супрун А.С. Славянские числительные. – Минск, 1969

20. Царук О.І. Українська мова серед інших слов'янських мов: етнологічні та граматичні параметри. – Дніпропетровськ, 1998

Додаткова

1. Арполенко Г. П. Числівник української мови / Арполенко Г. П., Городенська К.Г., Щербатюк Г. Х. – К. : Наук. думка, 1980. – 244 с.

2. Брайчевський М. Походження слов'янської писемності / Брайчевський М. – К. : Вид. дім “КМ Академія”. – 153 с.

3. Булаховский Л. А. Исторический комментарий к русскому литературному языку / Булаховский Л. А. – К. : Радян. шк., 1950. – 411 с.

4. Булаховський Л. А. Питання походження української мови : історичний коментар до української мови / Л. А. Булаховський ; [ред. І. К. Білодід] // Вибрані праці : в 5 т. Т. 2. – К. : Наук. думка, 1977. – 632 с.

5. Вербовий М. В. Історична граматики української мови: навч. посібн. / М. В. Вербовий, Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг, 2008.

6.

7. Горбач О. Засади періодизації історії української літературної мови й етапи її розвитку / О. Горбач // II Міжнар. конгрес україністів : доп. і повідомл. ; Міжнар. асоціація україністів ; Акад. наук України. – Л., 1993.

8. Горшкова К. В. Историческая грамматика русского языка : учеб. пособие для студ. филол. спец. ун-тов / К. В. Горшкова, Г. А. Хабургаев. – М. : Высш. шк., 1981. – 359 с.

9. Грищенко А. П. Прикметник в українській мові / Грищенко А. П. – К. : Наук. думка, 1978. – 207 с.

10. Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови / Гумецька Л. Л. – К. : АН УРСР, 1958. – 312 с.

11. Житецький П. Г. Вибрані праці : Філологія / Житецький П. Г. – К. : Наук. думка, 1987. – 327 с.

12. Жовтобрюх М. А., Волох О. Т., Самійленко С. П., Слинко І. І. Історична граматики української мови: підручник. — К.: Вища школа, 1980. — 320 с.

13. Залеський А. М. Прослідки зредукованих голосних у слабкій позиції в українській мові / А. М. Залеський // Мовознавство. – 1986. – № 6. – С. 55–62.

14. Иванов В. П. Историческая грамматика русского языка : учебник для студ. филол. спец. фак. ун-тов и пед. ин-тов / Иванов В. П. – М. : Просвещение, 1983. – 399 с.

15. Истрин В. А. Возникновение и развитие письма / Истрин В. А. – М. : Наука, 1965. – 596 с.
16. Карпенко Юрій. Коли і як виникла українська мова / Юрій Карпенко // Мовознавство : тези та повідомл. III Міжнар. Конгресу українців. – Х. : Око, 1996. – С. 75–81.
17. Керницький І. М. Система словозміни в українській мові : на матеріалі пам'яток XVI ст. / Керницький І. М. – К. : Наук. думка, 1967. – 288 с.
18. Колоїз Ж. В. Історична граматики української мови : навч. посібн. / Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг, 2002.
19. Коломиєць В. Т. Историческая типология славянских языков : Фонетика, словообразование, лексика и фразеология / Коломиєць В. Т. и др. ; под ред. А.С.Мельничука. – К. : Наук. думка, 1985. – 286 с.
20. Коломієць В. Т. Типологічні риси української літературної мови на фоні інших слов'янських мов / В. Т. Коломієць // Мовознавство. – 1992. – № 5. – С. 3–11.
21. Кондрашов Н. А. Славянские языки / Кондрашов Н. А. – М. : Просвещение, 1986. – 239 с.
22. Крижанівська О.І. Історія української мови. Історична фонетика / О. І. Крижанівська. – К., 2010.
23. Крымский А. Украинская грамматика для учениковъ высших классовъ гимназий и семинарий Приднепровья. Т. 1 / Крымский А. – М. : [б. и.], 1907. – 545 с.
24. Купчинська З., Пілецький В. Історична граматики української мови. Навчальний посібник для студентів філологічних факультетів. – Львів, 2014. – 298 с.
25. Леснова В. В., Найрулін А. О. Історична граматики української мови. – Луганськ, 2012.
26. Медведєв Ф. П. Вступ до курсу історії української мови : навч. посіб. для студ. філол. ф-тів ун-тів / Медведєв Ф. П. ; за ред. І. К. Білодіда. – Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1965. – 152 с.
27. Мейє А. Общеславянский язык / Мейє А. ; пер. со второго франц. издания ; пер. и прим. П. С. Кузнецова ; под ред. С. Б. Бернштейна. – М. : Прогресс, 2001. – 500 с.
28. Мельничук О. С. Питання початкового розвитку східнослов'янської писемності / О. С. Мельничук // Мовознавство. – 1985. – № 2. – С. 17–22.
29. Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення / Мельничук О. С. – К. : Наук. думка, 1966. – 324 с.

30. Непокупний А. П. Балтійські родичі слов'ян / Непокупний А. П. ; [відп. ред. О.М.Трубачов]. – К. : Наук. думка, 1976. – 183 с.
31. Німчук В. В. Періодизація як напрямок дослідження генези та історії української мови / В. В. Німчук // Мовознавство. – 1997. – № 6. – С. 3–5 ; 1998. – № 1. – С. 3–13.
32. Огієнко Іван. Історія української літературної мови / Огієнко І. ; [упоряд. М. С. Тимошик]. – К. : Либідь, 1995. – 296 с.
33. Павленко Л. П. До джерел словесних скарбів : [навч. посіб. з історії української мови] / Павленко Л. П. – К. ; Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1997. – 102 с.
34. Павленко Л. П. Історична граматики української мови : навч.-метод. рек. для студ. спец. “Українська мова та література” / Павленко Л. П. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 52 с.
35. Павленко Л. П. До джерел словесних скарбів: навч. посіб. з історії української мови для студ. вищ. навч. закладів. Вид 2-е, доп. і перероб. – Луцьк, 2013.
36. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / Пешковский А. М. – М. : Госучпедгиз, 1956. – 511 с.
37. Пещак М. М. Історичні писемні пам'ятки як джерело розвитку мовознавчої науки / М. М. Пещак // Мовознавство. – 1987. – № 3. – С. 49–54.
38. Півторак Г. П. Виникнення писемності у східних слов'ян за сучасними науковими даними / Г. П. Півторак // Мовознавство. – 1984. – № 6.
39. Півторак Г. П. Проблема східнослов'янської прамови / Г. П. Півторак // Мовознавство : доп. та повідомл. на IV Міжнар. Конгресі українців ; відп. ред. В.Німчук. – К. : Наук. думка, 2002. – С. 268–272.
40. Півторак Григорій. Українці : звідки ми і наша мова / Григорій Півторак. – К. : Наук. думка, 1993. – 200 с.
41. Півторак Г. Українці : звідки ми і наша мова. Дослідження, факти, документи / Г. Півторак. – К., 2014.
42. Півторак Г. П. Формування і діалектна диференціація давньоруської мови : історико-фонетичний нарис / Півторак Г. ; АН УРСР ; Ін-т мовознавства ім.О.О.Потебні. – К. : Наук. думка, 1988. – 277 с.
43. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике. Т. I–II / Потебня А. А. – М. : Учпедгиз, 1958. – 533 с.
44. Русанівський В. М. Джерела розвитку східнослов'янських літературних мов / Русанівський В. М. – К. : Наук. думка, 1985. – 232 с.
45. Русанівський В. М. Структура українського дієслова / Русанівський В. М. ; АН УРСР ; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1971. – 315 с.

46. Самійленко С. П. Нариси з історичної морфології української мови : [навч. посіб. для студ. філол. ф-тів пед. ін-тів]. Ч. I / Самійленко С. П. – К. : Радян. шк., 1964. – 234 с.

47. Сказания о начале славянской письменности / АН СССР ; Ин-т славяноведения и балканистики ; редкол. : З. В. Удальцова (отв.ред.) [и др.]. – М. : Наука, 1981. – 98 с.

48. Складенко В. Г. Нариси з історичної акцентології української мови / Складенко В. Г. – К. : Наук. думка, 1983. – 239 с.

49. Суффиксальное словообразование существительных в восточно-славянских языках XV–XVIII ст. / [Е. Н. Прокопович и др.]. – М. : Наука, 1974. – 223 с.

50. Тараненко О. О. Мова Київської Русі: вузол історико-лінгвістичних і політико-ідеологічних проблем / О. О. Тараненко // Мовознавство. – 1993. – № 2. – С. 35–38.

51. Филин Ф. П. Происхождение русского, украинского и белорусского языков : историко-диалектологический очерк / Ф. П. Филин; АН СССР ; Ин-т рус. яз. – Л. : Наука, 1972. – 655 с.

52. Філін Ф. П. Про походження російської, української і білоруської мов / Ф.П.Філін // Мовознавство. – 1972. – № 5. – С. 3–13.

53. Флаєр Майкл. Четверта палаталізація задньоязикових приголосних в українській мові: північноукраїнські говори / Майкл Флаєр // Мовознавство. – 1992. – № 1. – С. 3–10.

54. Царук О. Українська мова серед інших слов'янських : етнологічні та граматичні параметри / Царук О. – Д. : Наука і освіта, 1998. – 323 с.

55. Шевельов Юрій. Історична фонологія української мови / Юрій Шевельов ; пер. з англ. С. Вакуленка, А. Даниленко. – Х. : АКТА, 2002. – 1054 с.

56. Шевельов Ю. Чому общерусский язык, а не вібчоруська мова (з проблем східнослов'янської глотогонії) / Ю. Шевельов // II Міжнар. конгрес українців : доп. і повідомл. ; Міжнар. асоціація українців ; Акад. наук України. – Л., 1993. – С. 54–66.

57. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови / [Юрій Шевельов] ; пер. з англ. С. Вакуленка, А. Даниленко. – Х., 2002.

Додаткова:

58. Браїчевський М. Походження слов'янської писемності / Браїчевський М. – К., 2009.

59. Булахівський Л. А. Питання походження української мови : історичний коментар до української мови / Л. А. Булахівський // Вибрані праці : в 5 т. – Т. 2. – К., 1977.

60. Вінценз А. До проблеми українсько-польських мовних контактів / А. Вінценз // Мовознавство. – 1991. – № 5. – С. 37 – 41.
61. Горбач О. Генеза української мови та її становище серед інших слов'янських // Горбач О. Зібрані статті. Ч. III : Історія української мови. – Мюнхен, 1993. – С. 4 – 30.
62. Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови / Л. Л. Гумецька. – К., 1958.
63. Єрмоленко С. Українська мова серед інших слов'янських / С. Єрмоленко // Дивослово. – 2001. – № 5. – С. 18 – 21.
64. Індоевропейська спадщина в лексиці слов'янській, балтійській, германській і романських мов: семантичні та словотвірні зв'язки і процеси / Відп. ред. В. П. Пономаренко. – К., 2013.
65. Карпенко Ю. О. Українська гіпотеза походження української мови / Ю. О. Карпенко // Мовознавство. – 1993. – № 5. – С. 3 – 8.
66. Колоїз Ж. Історична граматики української мови: практичний довідник / Ж. Колоїз. – Кривий Ріг, 2014.
67. Лукінова Т. Б. Числівник в слов'янських мовах (порівняльно-історичний нарис) / Т. Б. Лукінова. – К., 2000.
68. Німчук В. В. Періодизація як напрямок дослідження генези та історії української мови / В. В. Німчук // Мовознавство. – 1997. – № 6. – С. 3–5 ; 1998. – № 1. – С. 3–13.
69. Півторак Г. П. Деякі методологічні проблеми дослідження етно- і глотогенезу східних слов'ян на сучасному етапі / Г. П. Півторак // Мовознавство. – 2010. – № 2–3. – С. 8–29.
70. Півторак Г. П. Занепад зредукованих *ъ*, *ь* і його вплив на формування фонологічних систем слов'янських мов / Г. П. Півторак // Мовознавство. – 1998. – № 2 – 3. – С. 3 – 14.
71. Півторак Г. П. Українсько-південнослов'янські паралелі як джерело реконструкції ранньої історії слов'янських племен / Г. П. Півторак // Мовознавство. – 2008. – № 2–3. – С. 13–23.
72. Русанівський В. М. Джерела розвитку східнослов'янських літературних мов / В. М. Русанівський – К., 1985.
73. Тараненко О. О. Мовна ситуація та мовна політика в сучасній Україні (на загальнослов'янському тлі) / О. О. Тараненко // Мовознавство. – 2003. – № 2 – 3. – С. 30 – 55.
74. Фаріон І. Суспільний статус староукраїнської мови у XIV-XVII ст.: мовна свідомість, мовна дійсність, мовна перспектива / І. Фаріон. – Львів, 2015.

75. Царук О. Українська мова серед інших слов'янських : етнологічні та граматичні параметри / Царук О. – Д., 1998.

76. Шевельов Ю. Чому общерусский язык, а не вібчоруська мова (з проблем східнослов'янської глотогонії) / Ю. Шевельов // II Міжнар. конгрес українців : доп. і повідомл. – Л., 1993. – С. 54 – 66.

Інтернет-ресурси

<http://www.ksu.edu.ua/slovjanska-filologija.html>

<http://academia-pc.com.ua/product/150>

http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvchnu_sf/2008_428_429.pdf

<http://www.children.edu-ua.net/slovesnik/Vstup%20do%20slov/tema11.htm>

<http://www.twirpx.com/file/400009/>

Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів вивчення дисципліни у формі заліку. Студент допускається до семестрового контролю, якщо він виконав усі види робіт, передбачені навчальним планом. Підсумковий контроль проводиться у формі тестів.

Проведення іспиту передбачає оцінку знань студентів за п'ятибальною та стобальною системами оцінювання знань студентів:

Форма контролю – залік.

Критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів

А (відмінно) 90–100 балів	Студент має глибокі знання про класифікацію та особливості різних груп слов'янських мов, визначних славістів та наукові школи дослідження слов'янських мов. Виклад матеріалу логічний, аргументований та зв'язний; студент може висловити й мотивувати власне бачення запропонованого для розгляду питання.
В (добре) 83–89 балів	Студент засвоїв повний обсяг запропонованого в курсі матеріалу, познайомився з основними та додатковими джерелами з рекомендованого списку літератури. Під час викладу матеріалу допускає незначні помилки, які виправляє за допомогою викладача.
С (добре) 74–81 бал	Студента оволодів програмним матеріалом, але не вміє самостійно робити висновки та аналізувати матеріал.
Д (задовільно) 64–73 бали	Студента володіє загальними уявленнями про філологічні питання, проблеми слов'янських мов; його знання не мають системного характеру. Відповідь студента неповна.
Е (задовільно) 60–63 бали	Студент володіє загальними уявленнями про слов'янські мови, їх особливості, але знання його не мають

	системного характеру; студент має прогалини в теоретичному курсі.
F X (незадовільно) 35–59 балів	Студент має фрагментальні знання курсу; відсутня логіка у викладі матеріалу; мова невиразна, обмежена, бідна.
F (незадовільно) 1–34 бали	Студент не орієнтується в проблемах, запропонованих курсом; відповідь його беззмістовна та не має логічного викладу.

Засоби діагностики успішності навчання.

Поточний контроль знань має на меті виявити якісний рівень знань, умінь і навичок студентів під час аудиторних (лекції, практичні заняття) та індивідуальних занять, перевірки самостійно виконаних студентами завдань, передбачених навчальною програмою дисципліни.

Робота студентів оцінюється на семінарських, практичних заняттях: відповіді на запитання, участь у дискусіях, робота в групах, виконання письмових робіт (експрес-опитування, тест-контроль), виступи з рефератами, презентація самостійних завдань, планів лекцій, практичних занять та ін.

Підсумковий контроль має на меті виконання модульної контрольної роботи як одного із видів контролю знань, що охоплює як основні питання теоретичного курсу, так і практичні завдання різного рівня складності, виявляє практичні вміння та навички, набуті студентом під час вивчення курсу.

Підсумковий контроль включає також підготовку та виступи з рефератами; участь студентів у підсумковій конференції; презентацію самостійних завдань; індивідуальна бесіда з визначених на залік питань; колоквиум з основних тем курсу.

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
З ДИСЦИПЛІНИ
«КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОГО МОВЛЕННЯ»**

Програма розроблена
Окуневич Тетяною Григорівною,
кандидатом педагогічних наук,
доцентом кафедри мовознавства

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Культура українського мовлення» є особливості розвитку високої мовної культури майбутнього вчителя-словесника як невід'ємної ознаки освіченої, всебічно розвиненої особистості, яка володіє вміннями активно використовувати як знаряддя спілкування сучасну літературну мову з усіма багатствами виражальних засобів та властивими літературній мові нормами; особливості формування культури мовлення майбутнього вчителя-словесника з урахуванням тенденцій розвитку української мови в контексті етномовної ситуації в різних регіонах України.

Навчально-методичний комплекс курсу розроблений з урахуванням елементів модульно-рейтингової системи Болонського процесу та має як теоретичну, так і практичну складові. Теоретичною частиною передбачено ознайомлення студентів з основними проблемами культури мови (мовлення), як навчальної дисципліни, внутрішніми й зовнішніми системними зв'язками структури мови; комунікативними якостями, нормами та варіантами мови і мовлення, різними аспектами практичного оволодіння нормами сучасної літературної мови; з теорією й методикою формування мовленнєвої культури майбутнього вчителя-словесника.

Практична частина курсу має на меті допомогти студентам в оволодінні мовними нормами й комунікативними якостями мовлення, шляхом узагальнення й поглиблення теоретичних знань та налізу конкретного мовного матеріалу виробити навички правильного лінгвістичного мислення й точної передачі думок; формування вмінь і навичок виконувати завдання навчально-тренувального й творчого характеру; шляхом самостійного поглиблення й закріплення знань удосконалювати мовну майстерність.

Міждисциплінарні зв'язки. Курс «Культура українського мовлення» – це лінгвістична наука, що має тісні зв'язки з іншими дисциплінами, засвоєння яких сприяє розвитку мовної особистості студентам, які поєднуючись між собою, сприяють якісній підготовці майбутнього вчителя-

філолога. Серед них:

філософія, що забезпечує методологічні основи української мови, зокрема важливі положення філософської науки про зв'язок мови та свідомості, мови та мислення; **сучасна українська літературна мова** використовує дані мовознавчих наук (фонетики, фонології, графіки, орфографії, лексикології, морфології, синтаксису тощо); **стилістика української мови** враховує особливості стилів літературної мови (розмовно-побутовий, художній, офіційно-діловий, науковий, публіцистичний, сакральний (конфесійний), її різновиди, яким притаманний певний відбір мовних засобів, що найкраще відповідають завданню спілкування між людьми у певних умовах; **зіставна й порівняльна граMATика** допомагає розглянути спільні й відмінні ознаки фонетичних, лексичних та граматичних одиниць української й російської мов, їхню роль у формування мовної особистості майбутнього вчителя-словесника; **текстознавство, лінгвістика тексту** забезпечують розуміння основних понять і категорій текстолінгвістики, сприяють розвитку текстознавчих умінь і навичок студентів-філологів; **психолінгвістика** сприяє формуванню вмінь давати психолінгвістичну характеристику тексту як універсального знаку мови та засобу здійснення мовної комунікації; **соціолінгвістика** забезпечує формування комунікативної компетентності студентів з урахування соціальних умов існування української мови (комплекс зовнішніх обставин, у яких реально функціонує й розвивається мова: суспільство людей, які користуються певною мовою; соціальна структура суспільства; розбіжності між носіями мови за віком, соціальним статусом, рівнем культури й освіти, місцем проживання тощо; розходження в мовній поведінці носіїв мови залежно від ситуації спілкування);

теорія комунікації сприяє встановленню і розвитку контактів між людьми, породжувані потребами спільної діяльності, і включає обмін інформацією між індивідами, які володіють взаємним сприйняттям і способами впливу один на одного; **культурологією**, що дозволяє враховувати особливості розвитку матеріальної та духовної культури цивілізацій, етносів, націй у конкретно-історичному періоді розвитку суспільства.

Мета навчальної дисципліни «Культура українського мовлення» – виховувати мовну особистість майбутнього учителя-словесника, який досконало володіє нормами сучасної літературної мови, комунікативними якостями мовлення, оскільки мовленнєва підготовка – один з найважливіших елементів загальної професійної компетентності, яка озброює майбутнього вчителя практичними вміннями мовленнєвого спілкування.

Основними завданнями дисципліни є:

методичні:

- поглибити знання студентів про мову, мовлення, спілкування, норми літературної мови, стилі мовлення та їх ознаки;
- розширити лінгвістичний світогляд, удосконалювати мовну підготовку майбутніх учителів;
- розкрити багатство виражальних засобів мови на всіх її рівнях;

пізнавальні:

- дати студентам глибокі теоретичні знання про природу мовної норми (орфоепічної, лексико-фразеологічної, словотвірної, морфологічної, синтаксичної, стилістичної), варіанти норм;
- розкрити особливості порушення норм літературної мови та шляхи їх усунення;
- подати відомості про комунікативні якості мовлення та їх роль у процесі спілкування;

практичні:

- виховувати в студентів свідоме ставлення до мовної норми;
- сформувати вміння точно, в логічній послідовності, лаконічно й виразно, відповідно до умов комунікації висловлювати власні міркування;
- виробити вміння користуватися усіма можливостями мови у своїй професійній діяльності;
- удосконалювати вміння передавати необхідну інформацію, емоційно впливати на аудиторію, підтримувати з нею належний контакт;
- розвивати вміння вільно й комунікативно виправдано користуватися виражальними засобами української мови, залежно від стилю і типу мовлення та ситуації спілкування;
- удосконалювати навички усного і писемного мовлення

У процесі опанування курсу студенти мають оволодіти такими **компетентностями:**

• **професійною** (знання методів і прийомів усного і писемного мовлення та технологій їх упровадження в навчальний процес; знання принципів, підходів до формування в учнів мовленнєвих умінь і навичок; вміння використовувати отриману інформацію у професійній діяльності; здійснювати пошук необхідної інформації; проводити аналіз та давати оцінку власному мовленню тощо);

• **інформаційно-комп'ютерною** (робота з комп'ютерною технікою; вміння працювати в мережі Internet, користуватися електронною поштою,

працювати зі спеціалізованим програмним забезпеченням, ефективно застосувати інформаційні технології і відповідні програми у професійній діяльності);

• **комунікативною** (знання ділового етикету, толерантне ставлення до співрозмовника, аналіз різних поглядів щодо визначення понять культури мови і мовлення, позитивна установка щодо власного мовлення тощо);

• **компетенції у сфері самовизначення й саморегуляції особистісних якостей** (адекватна самооцінка, впевненість у собі, самоконтроль, високий рівень мотивації до досягнень, визнання необхідності неперервної освіти впродовж життя тощо).

Очікувані результати навчання. Вивчення курсу спрямоване на формування у студентів таких знань, умінь і навичок:

студенти повинні знати:

• сутність понять мова, мовлення, спілкування, культура мови і культура мовлення;

• усвідомлювати роль цих понять у своїй професійній діяльності;

• з'ясовувати належність текстів до різних функційних стилів мовлення;

• дотримуватися норм літературної мови; володіти нормами культури мовлення, що мають суспільний і естетичний вплив на учня;

• цікавитися змінами норм літературної мови, відбиті в українському правописі;

• приділяти увагу правильному використанню специфічної лексики, термінології у процесі спілкування;

студенти повинні вміти:

• аналізувати використовуваний лінгвістичний матеріал для досягнення комунікативної мети, відображеної в тексті;

• дотримуватися мовних норм вимови, наголосу, слововживання і побудови висловів, комунікативних якостей мовлення (точність, ясність, чистоту, логічну стрункість, багатство і доречність мовлення), а також дотримуватися правил мовленнєвого етикету.

• пояснювати семантичну й експресивну роль синонімів, паронімів, фразеологізмів в аналізованих текстах, з'ясовувати доречність та необхідність їхнього вживання;

• оцінювати вплив на мовця комунікативних якостей мовлення;

• будувати монологи і діалоги та пояснювати обрані словесні засоби;

• досконало володіти літературною мовою у процесі спілкування та мовленнєвою майстерністю.

- виразно читати тексти, звернувши увагу на повнозвучність, мелодійність голосу і т. ін..

- не змішувати мовні явища, критично ставитися до мови оточуючих і звіряти її з літературними нормами.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Вступ. Культура мови як окрема лінгвістична дисципліна. Предмет, завдання і значення курсу. Зв'язок культури мови з іншими дисциплінами. Становлення і розвиток культури мови.

Традиції українського красномовства.

Мова, мовлення, спілкування. Форми і види спілкування. Вербальні і невербальні засоби спілкування. Вербальні і невербальні засоби комунікації.

Культура мови і шкільний курс української мови.

Культура української мови в Україні. Мовна ситуація в Україні. Двомовність. Причини мовленнєвих труднощів білінгвів.

Літературна мова в синхронному і діяхронічному аспектах. Загальнонародна і літературна мова як лінгвістичні поняття. Усна і писемна форми української літературної мови. Позалітературні елементи в літературній мові і проблеми культури мови. Мовна норма і літературна мова.

Мовна норма як лінгвістична категорія. Суспільний характер мовної норми. Варіативність літературної норми. Стабільність літературної норми та її динамізм.

Система мови і норма. Сучасна українська літературна мова як цілісна система. Мовні рівні і норми. Причини порушення норм. Мовні і мовленнєві помилки.

Орфоепічні норми літературної мови. орфоепічні норми як вияв фонетичних законів української мови. вимова голосних і приголосних звуків, вимова звукосполучень. Особливості вимови слів іншомовного походження. Орфоепічні помилки та шляхи їх усунення. Основні довідники і словники.

Акцентні норми. Інтонація. Характеристика українського наголосу. Нормування українського літературного наголосу. Акцентологічна норма та її варіанти. Паралельний наголос. Поняття інтонації.

Лексико-фразеологічні норми. Закони сполучуваності слів (предметно-логічні, граматичні, лексичні). Лексична полі- та моновалентність. Фразеологізми як вияв національної специфіки мови. сучасні тенденції лексико-фразеологічних норм. Мовний етикет (діяхронічний і синхронічний аспекти). Найважливіші словники і довідники.

Словотворчі норми. Регулярні і нерегулярні словотворчі норми.

Комунікативні якості мовлення. Правильність як одна з визначальних ознак культури мови. Критерії правильності. Точність як одна з головних ознак культури мови. Предметна і понятійна точність. Мовні засоби точності. Причини порушення точності та шляхи її досягнення.

Логічність мови як ознака культури мови, її зв'язок з точністю. Предметна і понятійна логічність. Логічність на рівні висловлювання і на рівні тексту. Основи формування логічності мовлення.

Чистота мови, зв'язок її з правильністю. Виявлення чистоти в орфоєпії і слововживанні. Причини порушення чистоти мовлення та шляхи їх усунення.

Багатство і різноманітність мовлення, критерії його оцінки. Багатство мови і багатство мовлення. Шляхи оволодіння багатством і різноманітністю мовлення.

Виразність мови. текстуальна і змістова виразність. Умови досягнення виразності мовлення.

Доречність мови, її зв'язок з точністю, чистотою та виразністю. Доречність стильова, контекстуальна, ситуативна.

Змістові модулі навчального курсу

Курс «Культура українського мовлення» містить лекційний, семінарський (практичний) модулі і модуль самостійної роботи.

Змістовий модуль 1

Тема. ОСНОВИ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МОВИ

Лекційний модуль

1. Культура мови і мовлення – показник загальної культури людини
2. Культура мови та етика спілкування.
3. Норми сучасної української літературної мови.
4. Типи мовних норм (фонетичні, наголошування, лексичні).

Практичний модуль

1. Культура мови як наука і навчальна дисципліна.
2. Спілкування та його складові.
3. Нормативність і варіативність мовленнєвих одиниць.
4. Правильність мовлення

Модуль самостійної роботи

1. Теоретичні передумови розуміння й опису культури мови як науки
2. Літературна мова – основа культури мовлення.
3. Норми вимови і наголошування.
4. Лексичні норми та вимоги до них.
5. Граматичні норми літературної мови.
6. Варіанти мовних норм.

7. Вербальні засоби спілкування.
8. Невербальні засоби спілкування.
9. Інтерференція норм української літературної мови.
10. Особливості ділового спілкування.

Змістовий модуль 2

Тема: КОМУНІКАТИВНІ ОЗНАКИ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ

Лекційний модуль

1. Комунікативні якості мовлення.
2. Правильність і чистота мовлення.
3. Точність, логічність мовлення та культура мови.
4. Багатство і різноманітність мовлення. Доречність мовлення.

Практичний модуль

1. Правильність мовлення. Чистота мовлення.
2. Точність мовлення. Логічність мовлення.
3. Багатство і різноманітність мовлення.
4. Доречність мовлення.

Модуль самостійної роботи

1. Правильність мовлення: вимова і наголос
2. Правильність мовлення: граматики, правопис.
3. Чистота мови - неодмінна умова культури мовлення.
4. Точність мовлення. Логічність мовлення.
5. Точність предметна і понятійна.
6. Логічність мови та мовлення.
7. Причини помилок у логіці викладу.
8. Багатство і різноманітність мовлення.
9. Змістовність мовлення.
10. Виразність мовлення.
11. Культура мови в діловому спілкуванні.
12. Культура мовлення вчителя
13. Типи культур.

Рекомендована література

Основна

1. Антисуржик / За заг. ред. О.Сербенської. – Львів: Світ, 2003.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. – К.: Academia, 2004.
3. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. – Львів: Світ, 1990.
4. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови, – Львів, 2003. – 540 с.

5. Біляєв О.М. Культура мовлення вчителя-словесника // Дивослово. – 1995. - № 1. – С.28.
6. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні: підруч. / Н. Ю. Бутенко. - Вид. 2-ге, без змін. - К.: КНЕУ, 2006. - 384 с.
7. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. / Н. П. Волкова - К.: ВЦ «Академія», 2006. - 256 с.
8. Винницький В.М. Наголос у сучасній українській мові. – К., 1984.
9. Во Вік – О'Басс Як набути популярності, або правдивий сучасний етикет. – Тернопіль: Тарнекс, 1992.
10. Головин Б.Н. Основы культуры речи. – М.: Высшая школа, 1988.
11. Головин Б.Н. Основы теории речевой культуры. – Горький, 1976.
12. Гойхман О.Я., Надеина Т.М. Основы речевой коммуникации. – М.: ИНФРА-М, 1997.
13. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови). – К.: Довіра, 1999.
14. Задорожний, В. Б. До мовних глибин: етюди з культури мовлення / Василь Задорожний // Бібліотечка Дивослова. – 2010 – №4 – 56 с.
15. Задорожний, В. Б. Про мову без мовознавства: етюди з культури мовлення / Василь Задорожний // Бібліотечка Дивослова. – 2009 – №10 – 56 с.
16. Зорівчак, Р. Боліти болем слова нашого... Поради мовознавця / Роксолана Зорівчак. – К.: ТОВ Мандрівець, 2008. – 176 с.
17. Марченко, О.Г. Основы педагогічної майстерності / Олена Марченко. – Харків: Основа, 2009. – 112 с.
18. Омельчук, С. Основні аспекти мовленнєво-методичної компетентності сучасного вчителя-словесника / Сергій Омельчук // Дивослово. – 2012. – № 5. – С. 13–18.
19. Пентилюк, М.І. Ділове спілкування та культура мовлення: навчальний посібник / Марія Пентилюк, Ігор Маруніч, Ірина Гайдаєнко. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 224 с.
20. Пономарів, О.Д. Культура слова: мовностилістичні поради / Олександр Пономарів. – К.: Либідь, 2001.– 240 с.
21. Савич, Л. Культура мовлення вчителя: аналіз наукових розвідок О.М.Біляєва / Людмила Савич // Дивослово. – 2006. – №3.
22. Ильяш М.И. Основы культуры речи. – Киев-Одесса, 1984.
23. Інтонація мовлення. – К.: Наукова думка, 1997.
24. Коваль А.П. Культура ділового мовлення. – К.: Вища школа, 1997.
25. Коваль А.П. Культура української мови. – К.: Наукова думка, 1986.

26. Колтунова М.В. Язык и деловое общение: Нормы, риторика, этикет. Учебное пособие для вузов. – М.: Экономическая литература, 2002.

27. Корніяка О.М. Педагогічна діяльність і культура педагогічного спілкування // Практична психологія і соціальна робота. 2003. – №1. – с. 38

28. Культура української мови. Довідник / За ред. В.М. Русанівського. – К.: Либідь, 1990.

29. Кучеренко Є.М. Проблеми мовної культури // УМЛШ – 1989. – № 7.

30. Олійник Г.А. Виразне читання. Основи теорії: Посібник для вчителів. – Тернопіль:

Навчальна книга – Богдан, 2001. – 224 с.

31. Пентиліук М.І. Культура мови і стилістика. – К.: Вежа, 1994.

32. Пилинський М.М. Мовна норма і стиль. – К.: Наукова думка, 1976.

33. Пономарів О. Культура мови: Мовностилістичні поради: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1999.

34. Сербенська А. Антисуржик. – Львів: Світ, 1994. – С.5-23.

35. Струганець Л. Теоретичні основи культури мови: навч. посіб. – Тернопіль: ТДПІ, 2007.

36. Томан Іржі Мистецтво говорити. – К., 2009.

37. Учїться висловлюватися / За ред. Білоусенка П.І., Арешенкова Ю.О. та ін. – К., 1990.

38. Ходанич, Л.П. Уроки після школи: Культура мовлення / Лідія Ходанич. – Ужгород: Інф.-видавн. центр ЗППО, 2014. – 72 с.

39. Ходанич, Л.П. Мистецтво живого слова: Вправи з красномовства / Лідія Ходанич, Петро Ходанич. – Ужгород: Гражда, 2010. – 40 с.

40. Честара Дж. Деловой этикет: Паблик рилейшенз для всех и для каждого / Пер. с англ. Л.Бесковой. – М.: Агентство «ФАИР», 2009.

41. Этикет. – М.: Рольф, 2009.

Додаткова

1. Ботвина Н. Міжнародні культурні традиції: Мова та етика ділового спілкування: Навчальний посібник. – К.: АртЕк, 2000.

2. Буяльський Б.А. Поезія усного слова. – К., 1969.

3. Веденская Л.А., Павлова Л.Г., Кашаева Е.Ю. Русский язык и культура речи: Учебное пособие для вузов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001.

4. Вилсон Г., Макклафлин К. Язык жестов – путь к успеху. – СПб.: Изд-во “Питер”, 2000.

5. Вихованець І.Р. У світі граматики. – К., 2010.

6. Диб'як Н. Дещо про формування сучасної української лексики // Дивослово. – 2006. - № 9. – С.25.

7. Євтушок О.М. Актуальні питання сучасної діалектної лексики // Дивослово. – 1996. - № 9. – С.35.
8. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. – Дрогобич: Відродження, 1994.
9. Карнеги Д. Как приобрести друзей и оказывать влияние на людей. – К.: Наукова думка, 1999.
10. Коваль А.П. Ділове спілкування. – К.: Либідь, 1992.
11. Кононенко І.В. Національно-мовна картина світу: зіставний аспект (на матеріалі української та російської мови) // Мовознавство. – 1996. – № 6. – С.39 – 43.
12. Маркичева Т.Б. и др. Мастерство публичного выступления. – М.: Знание, 2009.
13. Мацько Л. І. Риторика / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. - 311с.
14. Паламар Л.М., Кацавець І.М. Мова ділових паперів. – К.: Либідь, 2002.
15. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. пр. / редкол. : Т. І. Сущенко (відп. ред.). – Київ-Запоріжжя. – 2005. – Вип. 3. – 405 с.
16. Пиз А. Язык телодвижений. Как читать мысли окружающих по их жестам. – М.: Эксмо-Пресс, 2008. – 272 с.
17. Русанівський В.М., Єрмоленко С.Я. Життя слова. – К.: Вища школа, 1978.
18. Синиця І. Психологія усного мовлення. – К., 1974.
19. Сучасна українська мова / За ред. А.П. Грищенка. – К.: Вища школа, 1997.
20. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 1997.
21. Ткаченко О.Б. Проблема мовної стійкості та її джерел // Мовознавство. – 1990. - № 4. – С.3. - 10.
22. Станівський К. Робота автора над собою. – К., 1953.
23. Сухомлинський В. О., Слово про слово. Слово вчителя в моральному вихованні // Вибрані твори: том 2. – К., 1977. – 330 с.
24. Томан І. Мистецтво говорити. – К.: Мистецтво, 2009.
25. Шевчук С. Українське ділове мовлення. – К.: Вища школа, 2002.

Словники і довідники

1. Великий тлумачний словник української мови / Упоряд. Т. В. Ковальова. — Харків: Фоліо, 2005. — 767 с.
2. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова від А до Я /

- Упоряд. Загнітко А.П. — Донецьк: Вид. «Бао», 2008. — 704 с.
3. Довідник-практикум з ділових паперів. – К.: Довіра, 1996.
  4. Довідник з культури мови: [Посібник] / С.Я. Єрмоленко, С.П. Бибик, Н.М. Сологуб та ін.; За ред. С.Я. Єрмоленко. – К.: Вища школа, 2005. – 399 с.
  5. Кочерган М. Словник російсько-українських міжмовних омонімів. – К.: Академія, 1997.
  6. Куньч З. Риторичний словник / ред. Л.О. Пустовіт. – К.: Рідна мова, 1997.
  7. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І.Ковалів та ін. – К.: ВЦ “Академія”, 1997.
  8. Словник труднощів української мови. – К., 1989.
  9. Словник української мови. У 20-ти т. / Український мовно-інформаційний фонд НАН України; за ред. В. М. Русанівського. – Київ: Наукова думка, 2010. — Т.1. А — Б. — 911 с.
  10. Струганець Л. Культура мови. Словник термінів. – Тернопіль: Навчальна книга, 2000.
  11. Українська мова: Енциклопедія / Редкол. Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М.П.Бажана, 2004. – 824с.
  12. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я. Єрмоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.

Інтернет-ресурси

1. Академічний тлумачний словник української мови – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: <http://www.mova.info/http://www.mova.info/http://www.mova.info/>
2. Культура мовлення викладача й сучасність: особистий комунікативний досвід та стратегія спілкування – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: <http://olgabakovchuk16.blogspot.com/>
3. Культура мови і культура мовлення вчителя – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: <http://studopedia.org/>
4. Культура мовлення вчителя у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: osadchuk-olena.blogspot.com
5. Культура мовлення вчителя й сучасність – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: journal.osnova.com.ua
6. Климова К. Я. Мовна норма і культура мовлення студентів – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/>
7. Мовлення вчителя як засіб педагогічної праці – [Інтернет ресурс] –

Режим доступу: <http://referat.repetitor.ua/>

8. Поняття «культура мови» і «культура мовлення» – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: elib.lutsk-ntu.com.ua/book/knit/ktpn

9. Культура мовлення вчителя – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: www.diplom.kiev.ua/ua/detail

10. Культура мовлення – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: lektsii.net/3-4475.html

11. Культура мовлення педагога – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: <https://www.kpi.kharkov.ua>

12. Орфографічний словник української мови – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: <http://slovnyk.ua/>

13. Словники України – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>; explanatory dictionary of ukraine, Тлумачний СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ON-LINE .

14. Тлумачний он-лайн словник української мови «УКРЛІТ.ORG» – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: ukrlit.org/slovnyk

15. Українська мова. Енциклопедія – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: <http://litopys.kiev.ua/>

16. Українська мова: енциклопедія – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: gneis.org/uk/ukrajinska-mova-encyklopedija/

Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

Залік складається студентами в період екзаменаційних сесій, передбачених навчальним планом.

Перевірка рівня підготовки студентів з курсу «Культура українського мовлення» відбувається під час заліку.

Система оцінювання заліку здійснюється на підставі наступних критеріїв:

Оцінка / рівень знань	Критерії успішності
нб / 0 б. (не допускається до заліку)	відсутність на лекційних заняттях; не виконання самостійної роботи; відсутність у студента знань теоретичного матеріалу; невиконання домашніх завдань; неопрацювання питань для самоконтролю.
Не зараховано F (1–34 б.) FX (35–59 б.)	відсутність у студента знань теоретичного матеріалу або низький рівень цих знань; незадовільне виконання домашніх завдань;

	незадовільне опрацювання питань для самоконтролю.
Зараховано E (60–63 б.) D (64–71 б.) C (74–73 б.) B (81–89 б.) A (90–100 б.)	студент володіє теоретичним матеріалом; опрацював завдання для самоконтролю; написав реферат за темою, визначеною у змістовому модулі.

Засоби діагностики успішності навчання.

Поточний контроль знань має на меті виявити якісний рівень знань, умінь і навичок студентів під час аудиторних (лекції, практичні заняття) та індивідуальних занять, перевірки самостійно виконаних студентами завдань, передбачених навчальною програмою дисципліни.

Робота студентів оцінюється на семінарських, практичних заняттях: відповіді на запитання, участь у дискусіях, робота в групах, виконання письмових робіт (експрес-опитування, тест-контроль), виступи з рефератами, презентація самостійних завдань, планів лекцій, практичних занять та ін.

Підсумковий контроль має на меті виконання модульної контрольної роботи як одного із видів контролю знань, що охоплює як основні питання теоретичного курсу, так і практичні завдання різного рівня складності, виявляє практичні вміння та навички, набуті студентом під час вивчення курсу.

Підсумковий контроль включає також підготовку та виступи з рефератами; участь студентів у підсумковій конференції; презентацію самостійних завдань; індивідуальна бесіда з визначених на залік питань; колоквиум з основних тем курсу.

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
З ДИСЦИПЛІНИ
«ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ»**

Програма розроблена
Гайдаєнко Іриною Василівною,
кандидатом філологічних наук,
доцентом кафедри мовознавства

Предмет вивчення дисципліни «Лінгвістичний аналіз тексту»
Лінгвістичний аналіз за основу має врахування нормативності та історичної мінливості літературної мови, з одного боку, а з іншого боку – чіткому розрізненні та правильній оцінці індивідуально-авторських та загальномовних фактів, наявних у тексті. Таким чином, **предметом** лінгвістичного аналізу є мовний матеріал текстів, оскільки саме в текстах найбільш повно розкривається функціонування мовних одиниць.

Міждисциплінарні зв'язки

«Лінгвістичний аналіз тексту» (ЛАТ) є невідокремленою навчальною дисципліною, а пов'язаною з іншими філологічними дисциплінами:

- ЛАТ безпосередньо пов'язаний із **Сучасною українською літературною мовою**, оскільки ця наукова дисципліна має на меті вивчення мовних одиниць на всіх рівнях; щоб виявляти мовні одиниці в тексті та визначати їх функціонування, треба знати їх основні ознаки, специфіку.

- Із **«Діалектологією»** – оскільки в текстах можуть траплятися діалектизми. Варто знати значення та умови функціонування їх у тексті.

- Із **«Історією мови»**, в тому числі історичною граматику. Історична граматика вивчає мову, починаючи з давніх часів, простежує зміни, які відбувалися, і причини таких змін. Усе це необхідно для того, щоб можна було пояснити правомірність використання староукраїнських форм у тексті.

- Із **«Загальним мовознавством»** – оскільки ця дисципліна вивчає загальні проблеми мови, зокрема природу і сутність мови, структуру мови.

- Із **«Стилістикою української мови»** – оскільки ця дисципліна вивчає стилі мови та особливості використання в текстах різних стилів тих чи інших мовних елементів.

- Із **«Вступом до літературознавства»** – не можна розглядати функціонування мовних одиниць у тексті, якщо не розуміти і не визначити тему та ідею тексту, жанрову приналежність тексту, а це є одним із аспектів вивчення літературознавчої науки.

Мета навчальної дисципліни:

Метою викладання навчальної дисципліни «Лінгвістика тексту» є дослідження загальних закономірностей породження, структурного формування та функціонування тексту (дискурсу) в сучасному комунікативному середовищі.

Основні завдання вивчення дисципліни «Лінгвістика тексту»:

- визначити теоретичні та методологічні основи дослідження тексту й дискурсу із врахуванням сучасних здобутків світової лінгвістики та суміжних з нею наук;
- з'ясувати природу та архітектоніку тексту, виділити основні композиційні, жанрово-стилістичні, семантико-прагматичні та формально-структурні текстово-дискурсивні категорії;
- розкрити механізми породження та функціонування різних типів текстів;
- домогтися глибокого розуміння і засвоєння майбутніми вчителями-філологами усіх тем курсу;
- оволодіти всіма методами аналізу різних типів тексту.

Таким чином, свідоме ставлення мовців до своєї комунікативної діяльності, уміння виявляти й аналізувати причини конфліктів або невдач у спілкуванні дає змогу гармонізувати міжособистісні стосунки кожної людини.

У процесі опанування курсу студенти мають оволодіти такими **компетентностями:**

- застосування знань із лінгвоаналізу та суміжних філологічних дисциплін для виявлення в художньому тексті чинників (мовних засобів, одиниць) його смислового, естетичного, виховного й емоційного впливу; для виявлення авторської думки на всіх мовних рівнях;
- застосування різноманітних мовознавчих методів аналізу тексту: описовий, порівняльний, статистичний, семантико-стилістичний тощо;
- застосування лінгвістичних компетентностей під час виконання комплексного аналізу художнього тексту тощо.

Очікувані результати навчання. Вивчення курсу спрямоване на формування у студентів таких знань, умінь і навичок:

студенти повинні знати:

- основні поняття і категорії лінгвістики тексту, принципи і правила лінгвістичного аналізу тексту;

- основні етапи роботи над художнім текстом, послідовність лінгвістичного аналізу прозового, поетичного та драматичного тощо тексту;

уміти застосовувати:

- методику цілісного і часткового лінгвістичного аналізу тексту;
- теоретичні і практичні підходи у використанні категорії образу автора для комплексного аналізу художнього тексту.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Теоретичні та практичні основи дослідження тексту в сучасній науковій парадигмі. Текст і дискурс

Лінгвістика тексту як наука і навчальна дисципліна.

Проблема об'єкта лінгвістичної теорії тексту: мовлення; текст; комунікація; дискурс. Етапи становлення лінгвістики тексту як самостійної мовознавчої дисципліни: структурно-граматичний етап; становлення семантичного напрямку; комунікативно-прагматичний, семіотичний та когнітивний напрями. Аспекти вивчення тексту в сучасній лінгвістиці: гносеологічний; психологічний; прагматичний; лінгвістичний.

Поняття дискурсу в сучасній лінгвістиці.

Дискурс як соціолінгвістична категорія. Екстралінгвальні та лінгвальні параметри дискурсу: комунікативно-прагматична характеристика дискурсу; функціонально-стильова характеристика дискурсу.

Значення та співвідношення понять “текст” і “дискурс”.

Поняття тексту, його основні параметри: текст як мовне й мовленнєве утворення; лінгвальна й екстралінгвальна природа тексту; поняття “правильного тексту”. Автономність тексту. Ознаки замкнутості тексту: поняття автономності тексту; основні ознаки замкнутості тексту: цільова настанова, семантична домінанта, маркованість початку і завершення тощо.

Способи передачі інформації у тексті й дискурсі: експліцитний спосіб передачі інформації; імпліцитний спосіб передачі інформації.

Текст як елементарна одиниця дискурсу. Загальна характеристика основних лінгвістичних категорій тексту як одиниці дискурсу.

Типи дискурсів: газетний дискурс; літературний дискурс; політичний дискурс; дискурс у сфері публік релішнз (встановлення зв'язків між партіями, політиками і суспільством); рекламний дискурс; теле- і радіодискурс; кінодискурс; релігійний дискурс.

Типологія текстів.

Критерії класифікації текстів:

розчленованість/нерозчленованість тексту; однорідність/неоднорідність; спосіб викладу (описовий, розповідний, роздуми);

послідовність викладу; композиція (вступ – розгортання теми – завершення); незалежний текст (наявність посилань та ін. авторів); використання лексичних засобів зв'язку;

характер зв'язку (контактний чи дистантний); розвиток теми (послідовний чи непослідовний); засоби зв'язку (лексико-граматичні, синтаксичні, тематичні); засоби вираження модальності; структура тексту;

залежно від сфери комунікації: наукові, ділові, публіцистичні, побутові тощо;

залежно від кількості отримувачів повідомлення: індивідуальні й масові тексти;

залежно від форми комунікації: монологи, діалоги, полілоги;

з погляду відношення відправника повідомлення: нейтральні та емоційні;

з погляду відношення отримувача повідомлення: інформативні, спонукальні тощо.

Загальні ознаки різних типів текстів: структурна єдність змісту, форми і засобів вираження у текстах; цілісність, завершеність, зв'язність різних типів текстів; образ автора; композиція; поняття про глибинний зміст тексту.

Нехудожні тексти, їх особливості: відсутність експресивних засобів мови; форма викладу (не використовується розповідь від першої особи, крім заяв і листів); особливості композиційно-синтаксичного рівня (відсутність окличних речень, звертань тощо); обмежений прояв авторської індивідуальності; інтелектуальний вплив на читача (слухача).

Художні тексти. Основні ознаки художнього тексту: єдність об'єктивного і суб'єктивного у художньому тексті; емоційне спрямування художнього тексту; ідейно-образний зміст твору; образ автора; авторська точка зору; індивідуальний стиль автора; композиційно-мовленнєві засоби організації художнього тексту.

Власне текстові категорії: семантичні категорії; граматичні категорії. Основні категорії художнього тексту: категорії перспекції та ретроспекції; антропоцентричність; локально-темпоральне співвідношення; концептуальність художнього тексту; змістово-фактуальна інформація / інформативність; системність; категорія цілісності; модальність; прагматична спрямованість / локуція, іллокуція, перлокуція.

Композиція тексту. Типи засобів зв'язку. Поняття композиції тексту та її рівні. Специфіка змістової композиції. Особливості лінгвальної

композиції. Формальна композиція тексту. Членування тексту: об'ємно-прагматичне членування; контекстно-варіативне членування. Композиційно-мовленнєві засоби організації художнього тексту: способи опису сюжетного часу; модальність художнього тексту; тематика; пресупозиція і підтекст; форми викладу художньої інформації.

Основні види викладу художніх і нехудожніх текстів. Розповідь (повідомлення); опис; роздум (міркування).

Питання теорії і практики створення тексту. Етапи створення тексту. Принципи і прийоми побудови різних типів текстів. Формування замислу, вступу, основної частини, завершення тексту.

Проблеми вивчення текстової комунікації. Текст як одиниця комунікації: комунікативна природа тексту; проблема взаєморозуміння між автором і читачем на всіх рівнях тексту (автор – текст – читач). Загальне поняття про текстову комунікацію. Завдання вивчення текстової комунікації у сучасній лінгвістиці. Учасники комунікації, їх характеристика.

Теорія мовленнєвих актів. Сутність мовленнєвого акту; поняття локуції, іллокуції, перлокуції. Класифікація мовленнєвих актів Дж.Серля: репрезентативи, директиви, комісиви, експресиви, декларативи; констативи; перформативи (Дж.Остін, Ю.Апресян).

Мовна особистість у текстовій комунікації. Фактор адресанта й адресата у теорії мовленнєвої діяльності. Соціальні й комунікативні ролі учасників текстової комунікації; фонові знання.

Лінгвістичний аналіз текстів різних типів. Методика здійснення лінгвістичного аналізу тексту: основні етапи лінгвістичного аналізу тексту; особливості лінгвістичного аналізу прозового тексту; специфіка лінгвістичного аналізу поетичного тексту.

Лінгвістичний аналіз текстів різних типів: лінгвістичний аналіз наукових текстів; лінгвістичний аналіз публіцистичних текстів; лінгвістичний аналіз художніх текстів; лінгвістичний аналіз епістолярних текстів.

Змістові модулі навчального курсу

Курс «Лінгвістика тексту» містить лекційний, практичний модулі і модуль самостійної роботи.

Змістовий модуль. Теоретичні та практичні основи дослідження тексту в сучасній науковій парадигмі

Лекційний модуль

1. Лінгвістика тексту як наука і навчальна дисципліна

2. Власне текстові категорії: семантичні категорії; граматичні категорії

Практичний модуль

1. Власне текстові категорії: семантичні категорії; граматичні категорії
2. Механізми творення тексту

Модуль самостійної роботи

1. Типологія текстів.
2. Власне текстові категорії: семантичні категорії; граматичні категорії
3. Композиція тексту. Типи засобів зв'язку
4. Механізми творення тексту
5. Лінгвістичний аналіз текстів різних типів.

Рекомендована література

Основна

1. Зайнетдинов А.Ш. Текст как продукт учебно-речевой деятельности. - Стерлитамак: Стерлитамак. гос. пед. ин-т, 2001.- 113 с.
2. Залевская А.А. Слово и текст в психолингвистическом аспекте. – Тверь, 1992.– 27 с.
3. Златів Л.М. Формування у студентів філологічного факультету умінь сприймати і відтворювати зміст науково-навчального тексту: дис... канд. пед. наук: 13.00.02. – Тернопіль, 2000. – 282 с.
4. Бабенко Л.Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: учебник; Практикум / Л.Г.Бабенко, Ю.В.Казарин. - М.: Флинта: Наука, 2003.– 496 с.
5. Бабенко Л.Г., Казарин Ю.В. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: Учебник; Практикум. – М.: Флинта; Наука, 2004.
6. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
7. Бацевич Ф.С. Текст, дискурс, речевой жанр: соотношение понятий / Вісник Харківського національного університету. № 520. Серія філологія. Вип. 33. Філологічні аспекти дослідження дискурсу. - Харків. – 2001. С.3–6.
8. Берегова Г. Текст документа як професійне висловлювання// Південний архів: зб. наук. праць.. – Херсон: Айлант. – 1999. – вип. 5. – С. 309-315.
9. Болотнова Н.С. Филологический анализ текста: пособие для филологов. – Томск: Изд-во Томского государственного педагогического университета, 2001.– Ч.І – 129 с.
10. Борисюк І.В. Роль тексту на шляху формування комунікативної компетенції учнів // Мовознавство. – 1998. – № 1. – С.54-60.
11. Валгина Н.С. Теория текста: учебное пособие. - М.: Логос, 2003.-280с.
12. Возненко Н. Текст як предмет текстуальної лінгвістики// Південний

архів: зб. наук. праць. – Херсон: Айлант. – 1999. – вип.. 5. – С. 22-29.

13. Дудик П.С. Стилїстика української мови: посїбник. – К.: «Академія», 2005.

14. Залевская А.А. Слово на пути к пониманию текста // Психолінгвістическіе аспекты взаимодействия слова и текста. – Тверь, 1998.

15. Залевская А.А. Текст и его понимание: монографія. – Тверь: Тверской государственный университет, 2001. - 177 с.

16. Ипполитова Н.А. Текст в системе обучения русскому языку в школе: учеб. пос. для студ. пед. вузов. – М.: Флинта, Наука, 1998. – 176с.

17. Каминская Э.Е. Слово и текст в динамике смыслового взаимодействия. – Новгород, 1998.

18. Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посїбник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008.

19. Крупа М. Критерії відбору художньої словесності для лінгвоаналізу // Теорія і практика лінгвістичного аналізу тексту. – Тернопіль: Лілея, 1997. С.6–24.

20. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. – Тернопіль: Підручники і посїбники, 2005. – С. 268-274; 279-286.

21. Лебедева Н., Мірошникова М. Тест і стиль// Південний архів: зб. наук. праць.. – Херсон: Айлант. – 1999. – Вип. 5. – С. 29-32.

22. Лобко-Лобановская Н.А. Работа с учебным текстом на уроке: пособие для учителей русского языка и студентов-филологов педвузов. - Х.: Издав. Гр. «Основа», 2003.– 96 с.

23. Малыхина СВ. Дискурсивне особености гуманитарного науного текста / Вісник Харківського національного університету. № 520. Серія філологія. Вип. 33. Філологічні аспекти дослідження дискурсу. – Харків, 2001. – С.61-65.

24. Мацько Л.І. Стилїстика української мови: підручник / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько// За ред. Л.І. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 462с.

25. Мельничайко В.Я. Лінгвістичний аналіз художнього тексту: завдання і методи // Теорія і практика лінгвістичного аналізу тексту. – Тернопіль: Лілея, 1997. – С.25–58.

26. Мете Н.А., Митрофанова О.Д., Одинцова Т.Б. Структура науного текста и обучение монологической речи. – М.: Русский язык, 1981. – 141 с.

27. Мурзин Л.Н. Текст и его восприятие. – Свердловск, 1991.

28. Партико З.В. Загальне редагування.– Львів: Афіша, 2001.

29. Пентилюк М.І. Стилїстична організація тексту (теоретичний аспект) //

Південний архів: зб. наук, праць. – Херсон: Айлант. – 1999. – Вип.5. – С. 12–16.

30. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови: підручник. – 3-тє вид. перероб. і доповн. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 248с.

31. Радзїєвська Т.В. Текст як засїб комунїкації / НАН України; Інститут української мови; відпов. Редактор М.М.Пещак. – 2-ге вид. стереотипне. – К., 1998. – 194 с

32. Рїзун В.В., Мамалига А.І., Феллер М.Д. Нариси про текст. Теоретичнї питання комунїкації і тексту. – К.: Редакційно-видавничий центр «Київський університет», 1998. – 336 с.

33. Романенко Ю. Конспектування науково-навчальних текстїв як спосїб засвоєння комунїкативних стратегїй текстотворення // Дивослово. – 2005. – №4. – С.2–7.

34. Руденко Л., Коршун Т. Текст як об'єкт лїнгвїстичного аналізу// Південний архїв: зб.наук.праць.. – Херсон: Айлант. – 1999. – вип. 5. – С. 5–11.

35. Руднев В.П. Прочь от реальности. Исследования по филологии текста. П. - М.: Аграф, 2000.– 432 с.

36. Серажим К.С. Термін «дискурс» у сучаснїй лїнгвїстицї / Вісник Харківського національного університету. № 520. Серїя фїлологїя. Випуск 33. Фїлологїчні аспекти дослідження дискурсу. – Харків. – 2001. С.7–11.

37. Стерїотипность и творчество в тексте: Межвузовский сборник научных трудов / Перм. ун-т. – Пермь, 1999.

38. Трофимова Г.С. Лингводидактический анализ ритмически организованного учебного текста / Текст – 2000: Теория и практика. Междисциплинарные подходы: материалы Всероссийской научной конференции. Часть II /УдГУ – Ижевск: Удмуртский государственный университет, 2000. – 162 с.

39. Феллер М.Д. Текст і зображення як модель комунїкативного акту / К.: Київський університет ім. Тараса Шевченка; Центр вільної преси, 1998. – 123 с.

40. Цїнько С. Критерїї вїдбору текстїв для сприймання учнями на слух // Українська мова і лїтература в школї. – 2000. – №4. – С. 1–14.

41. Чепелева Н.В. Психологїя читання тексту студентами вузїв. – К.: Лїбїдь, 1990.

42. Шанский Н.М., Махмудов Ш.А. Филологический анализ художественного текста. – С.-П.: Наука, 1999. – 288 с.

43. Шуневич О. Формування у старшокласникїв умїння конспектувати

прочитаний текст. //Українська мова і література в школі. – 2003. – №4. – С.16–20.

44. Виды лингвистического анализа в образцах и комментариях : учебное пособие для студ. высш. уч. завед. / О.Н.Волкова, А.А.Евграфова, О.П.Конек и др. ; под ред.А.А.Силки. – Изд.2-е, испр. И доп. – Сумы : Университетская книга, 2009. – 254с.

45. Новиков Лев Алексеевич Художественный текст и его анализ. Изд. 3-е. – М.: Издательство ЛКИ, 2007. – 304с.

46. Єщенко Т.А.Лінгвістичний аналіз тексту: навч.посіб./ Т.А.Єщенко. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 264с.

47. Загнітко А. Лінгвістика тексту: теорія і практикум. Науково-навчальний посібник. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – 289с.

Додаткова

1. Пентилюк Марія Текст: лінгвостилістичний аспект // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. Вип. ІХ. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – С.37-42.

2. Попова Ірина Синтаксичні параметри тексту як лінгвістичного явища // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. Вип. ІХ. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – С.47-50

3. Кочан Ірина Текстові категорії: проблема виокремлення та трактування в сучасній науці// Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. Вип. ІХ. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – С.20-25

Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів вивчення дисципліни у формі заліку. Студент допускається до семестрового контролю, якщо він виконав усі види робіт, передбачені навчальним планом. Підсумковий контроль (залік) проводиться у формі тестів.

Проведення заліку передбачає оцінку знань студентів за п'ятибальною та стобальною системами оцінювання знань студентів

Форма контролю: **залік**

Система оцінювання здійснюється на підставі наступних критеріїв:

Рівень, шкала ECTS, оцінка	Теоретична підготовка	Практичні уміння й навички
1	2	3

Зараховано 60–100 б.	Студент засвоїв основні поняття з курсу (текст, види текстів, семантична структура тексту, авторська модальність, реципієнти, надфразна єдність, абзац, дискурс тощо); уміє з'ясувати особливості структури тексту та його стилістичну та жанрову приналежність; вміє застосувати засвоєнні знання при аналізі текстів.	Під час виконання контрольних робіт студент дотримується всіх вимог, передбачених програмою курсу. Крім того, його дії відрізняються раціональністю, вмінням оцінювати помилки й аналізувати результати; може застосувати свої теоретичні знання на практиці (аналіз текстів різного виду)
Не зараховано 1–59 б.	Студент не засвоїв основних понять «Лінгвістичний аналіз тексту» як лінгвістичної науки, не може вказати різницю видами та типами текстів, з'ясувати їх структуру, не здатний виконати аналіз тексту.	Під час виконання контрольних робіт студент уміє користуватися окремими прикладами, але не може самостійно виконати роботу, аналіз тексту та зробити висновки

Засоби діагностики успішності навчання.

Поточний контроль знань має на меті виявити якісний рівень знань, умінь і навичок студентів під час аудиторних (лекції, практичні заняття) та індивідуальних занять, перевірки самостійно виконаних студентами завдань, передбачених навчальною програмою дисципліни.

Робота студентів оцінюється на семінарських, практичних заняттях: відповіді на запитання, участь у дискусіях, робота в групах, виконання письмових робіт (експрес-опитування, тест-контроль), виступи з рефератами, презентація самостійних завдань, планів лекцій, практичних занять та ін.

Підсумковий контроль має на меті виконання модульної контрольної роботи як одного із видів контролю знань, що охоплює як основні питання теоретичного курсу, так і практичні завдання різного рівня складності, виявляє практичні вміння та навички, набуті студентом під час вивчення курсу.

Підсумковий контроль включає також підготовку та виступи з рефератами; участь студентів у підсумковій конференції; презентацію самостійних завдань; індивідуальна бесіда з визначених на залік питань; колоквиум з основних тем курсу.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ДИСЦИПЛІНИ «ТЕКСТОЗНАВСТВО»

Програма розроблена
Гайдаєнко Іриною Василівною,
кандидатом філологічних наук,
доцентом кафедри мовознавства.

Предметом вивчення дисципліни «Текстознавство» є тексти усіх типів, стилів та жанрів, їхні ознаки та комунікативні функції.

Міждисциплінарні зв'язки

Органічний зв'язок текстознавства як науки про текст з лінгвістичними дисциплінами, що вивчають мовні одиниці за їх структурно-системним членуванням: з фонетикою, лексикологією, словотвором, граматиною (морфемікою, морфологією, синтаксисом).

Спільне й відмінне в лінгвістичному і літературознавчому підході до вивчення тексту.

Зв'язок текстознавства з філософією. Філософське положення про єдність, взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємозамінність змісту та форми як сутності і її організації.

Зв'язок текстознавства з логікою. Єдність мови і мислення – основна передумова логічності як комунікативної властивості всіх типів мовлення. Логічність предметна, понятійна, образна.

Зв'язок текстознавства з психолінгвістикою. Мовлення як діяльність і знаряддя об'єктивізації думки, волі, почуттів. Багаторівневий характер механізму породження і сприймання тексту. Сприймання акустичне, віртуальне, тактильне, логічне, образне. Особистість автора і комунікаційний аспект виявлення його в мовленні.

Зв'язок текстознавства з естетикою. Текст як першооснова словесних видів мистецтва. Роль тексту в реалізації естетичної функції мови.

Мета і завдання навчальної дисципліни: формувати у студентів лінгвістичну компетентність щодо тексту як об'єкта лінгвістичного дослідження та засобу висловлення думки; його понять та категорій.

У процесі опанування курсу студенти мають оволодіти такими **компетентностями:**

- компетентності визначення типології текстів, їх компонентів та ознак (студент повинен володіти спеціальною термінологією, засвоїти відповідні поняття й характеристики тексту);
- компетентність теоретично-обґрунтованого творення та аналізу текстів різних стилів, типів і жанрів (знати закономірності побудови тексту, уміти встановлювати закономірне співвідношення між планом вираження та планом змісту в межах тексту як мовленнєвого твору);
- здатність студентів розуміти форми і закономірності співвідношення зовнішніх (комунікативних) чинників, покладених в основу конструювання тексту, його внутрішні константи;
- компетентність характеристики комунікативно-прагматичного підходу до визначення текстових категорій;
- компетентності ідентифікації тексту, його опису, визначення характерних рис.

Очікувані результати навчання. Вивчення курсу спрямоване на формування у студентів таких знань, умінь і навичок:

- *студент повинен знати* теоретичні положення науки про текст, типологію текстів, їх компоненти та ознаки, тобто знати спеціальну термінологією, засвоїти відповідні поняття й характеристики тексту; теоретично-обґрунтовувати творення та аналіз текстів різних стилів, типів і жанрів, знати закономірності побудови тексту.
- *студент повинен уміти* встановлювати закономірне співвідношення між планом вираження та планом змісту в межах тексту як мовленнєвого твору; розуміти форми і закономірності співвідношення зовнішніх (комунікативних) чинників, покладених в основу конструювання тексту, його внутрішні константи; мати навички комунікативно-прагматичного підходу до визначення текстових категорій; уміти ідентифікувати текст, його опис, визначати характерні риси; мати навички аналізу й застосування основних положень лінгвістичного аналізу в практичній діяльності.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Вступ. Курс «Текстознавство», його мета , предмет, об'єкт, завдання і місце в системі навчальних лінгвістичних дисциплін. Багатоаспектність вивчення тексту.

Визначення тексту як динамічної комунікативної одиниці вищого рівня, за допомогою якого відбувається спілкування.

Функціональний аспект у вивченні тексту. Типологічні різновиди мовленнєвого акту, що лежить в основі породження та функціонування

тексту. Текст як продукт мовленнєвої діяльності, як результат взаємодії плану вираження та плану змісту.

Прагматичний аспект вивчення тексту. Комунікативна установка тексту.

Вчення про текст як наукова основа пошуку оптимального варіанту мовленнєвої організації тексту.

Текст та його сприйняття. Значення фонових знань у сприйнятті тексту.

Текст як закінчена інформаційна єдність. Семантичні та комунікативні категорії тексту

Текст як мовленнєвий витвір. Основні особливості тексту: цілісність, зв'язність. Одиниці тексту: висловлювання, між фразна єдність, фрагмент. Вербальні та невербальні засоби вираження значення в тексті.

Текст як семантико-структурна єдність. Відповідність структури тексту темі, відображеній інформації, умовам спілкування, задачам та обраному стилю викладу.

Механізми творення тексту

Прагматична установка тексту і прагматична установка автора. Їх взаємодія.

Висловлювання як мінімальна одиниця тексту. Висловлювання інформаційні (повідомлення описового, розповідного, аргументованого, аналізуючого типу) та висловлювання верифікативні (висловлювання інтерпретувального типу – полемічні, переконливі, впливового характеру).

Поняття диктума і модуса. Компоненти висловлювання – тема і рема. Тема-рематична послідовність та їх різновиди.

Поняття цілісності та зв'язності тексту. Ключові слова. Види повторної номінації та її функції.

Складне синтаксичне ціле як семантико-синтаксична одиниця. Типи ССЦ єдностей та засоби зв'язку в них. Абзац як композиційно-стилістична одиниця. Функції абзацу в різних текстах – логіко-сміслова, експресивно-емоційна, видільно-акцентувальна.

Види інформації та функціонально-сміслові типи мовлення

Інформація актуальна, концептуальна, методична, емотивна.

Типи мовлення: опис, розповідь, роздум. Змішані види висловлювання.

Вираження у тексті авторської модальності

Поняття авторської модальності. Форми вираження авторської модальності.

Образ автора як вираження особистісного ставлення до предмету зображення. Поняття "образ автора" і "образ стилю".

Типи та види текстів

Текст художній і нехудожній. Текст монологічний і діалогічний. Форми

представлення автора в тексті художньому і нехудожньому.

Тексти прозаїчні та поетичні. Поняття креалізованого тексту. Тексти ЗМІ. Тексти офіційні, спеціальні, науково-популярні, публіцистичні, художні; довідкові, інструктивні.

Змістові модулі навчального курсу

Курс «Текстознавство» містить лекційний, практичний модулі і модуль самостійної роботи.

Змістовий модуль. Текст як закінчена інформаційна єдність. Семантичні та комунікативні категорії тексту

Лекційний модуль

1. Вступ
2. Текст як закінчена інформаційна єдність. Семантичні та комунікативні категорії тексту
3. Механізми творення тексту
4. Категорія інформативності в тексті. Види інформації та функціонально-сміслові типи мовлення
5. Лінгвістичний аналіз художнього тексту
6. Тексти ЗМІ. Мовні особливості газетних заголовків

Практичний модуль

1. Вступ
2. Текст як закінчена інформаційна єдність. Семантичні та комунікативні категорії тексту
3. Механізми творення тексту
4. Категорія інформативності в тексті. Види інформації та функціонально-сміслові типи мовлення
5. Лінгвістичний аналіз художнього тексту
6. Тексти ЗМІ. Мовні особливості газетних заголовків

Модуль самостійної роботи

1. Вираження у тексті авторської модальності
2. Композиційно-мовленнєві засоби організації тексту як цілого
3. Різновиди текстів за їх стильовою приналежністю
4. Лінгвістичний аналіз художнього тексту
5. Образ автора і образ читача
6. Наукові тексти та їх класифікація
7. Тексти ЗМІ.
8. Мовні особливості газетних заголовків

Рекомендована література

Основна

1. Бабенко Л.Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: Учебник; Практикум / Л.Г.Бабенко, Ю.В.Казарин. – М.: Флинта: Наука, 2003.– 496 с.
2. Бабенко Л.Г., Казарин Ю.В. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: Учебник; Практикум. – М.: Флинта; Наука, 2004.
3. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. – К.: Видавничий центр "Академія", 2004. – 344 с.
4. Бацевич Ф.С. Текст, дискурс, речевой жанр: соотношение понятий / Вісник Харківського національного університету. № 520. Серія філологія. Вип. 33. Філологічні аспекти дослідження дискурсу. – Харків. – 2001. С.3–6.
5. Берегова Г. Текст документа як професійне висловлювання// Зб.наук.праць. Південний архів. – Херсон: Айлант. – 1999. – вип. 5. – С. 309-315.
6. Болотнова Н.С. Филологический анализ текста: пособие для филологов. – Томск: Изд-во Томского государственного педагогического университета, 2001. – Ч.І.– 129 с.
7. Борисюк І.В. Роль тексту на шляху формування комунікативної компетенції учнів // Мовознавство. – 1998. – № 1. – С.54–60.
8. Валгина Н.С. Теория текста: учебное пособие. – М.:Логос,2003. – 280с.
9. Виды лингвистического анализа в образцах и комментариях : учебное пособие для студ.высш.уч.завед. / О.Н.Волкова, А.А.Евграфова, О.П.Конек и др.; под ред.А.А.Силки. - Изд. 2-е, испр. и доп. – Сумы : Университетская книга, 2009. – 254с.
10. Возненко Н. Текст як предмет текстуальної лінгвістики // Південний архів: зб. наук. праць.. – Херсон: Айлант. – 1999. – вип.. 5. – С. 22–29.
11. Донченко Т. Формування в п'ятикласників поняття про текст. // Українська мова і література в школі. – 2003. – №4. – С. 1–15.
12. Дудик П.С. Стилїстика української мови: посібник. – К.: «Академія», 2005.
13. Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 423с..
14. Кочан Ірина Текстові категорії: проблема виокремлення та трактування в сучасній науці// Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук.праць. Вип. ІХ. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – С.20-25
15. Крупа М. Критерії відбору художньої словесності для лінгвоаналізу // Теорія і практика лінгвістичного аналізу тексту. – Тернопіль: Лілея, 1997. –

С.6–24.

16. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. – С. 268–274; 279–286.

17. Лебедева Н., Мірошникова М. Тест і стиль // Південний архів: зб. наук. праць. – Херсон: Айлант. – 1999. – вип. 5. – С. 29–32.

18. Малыгина С. В. Дискурсивне особенности гуманитарного научного текста / Вісник Харківського національного університету. № 520. Серія філологія. Випуск 33. Філологічні аспекти дослідження дискурса. – Харків, 2001. – С.61–65.

19. Марія Пентилюк Текст: лінгвостилістичний аспект // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. Вип. ІХ. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – С.37–42.

20. Мацько Л.І. Стилїстика української мови: підручник / Л.І. Мацько О.М.Сидоренко, О.М.Мацько// За ред. Л.І.Мацько. – К.: Вища школа, 2003.– 462с.

21. Мельничайко В.Я. Лінгвістичний аналіз художнього тексту: завдання і методи // Теорія і практика лінгвістичного аналізу тексту. – Тернопіль: Лілея, 1997. – С.25–58.

22. Москальчук Г.Г. Структурная организация и самоорганизация текста. - Барнаул, 1998.

23. Мурзин Л.Н. Текст и его восприятие. – Свердловск, 1991.

24. Партико З.В. Загальне редагування.– Львів: Афіша, 2001.

25. Пентилюк М.І. Стилїстична організація тексту (теоретичний аспект) // Південний архів: зб. наук, праць. – Херсон: Айлант, 1999. – Вип.5.– С. 12–16.

26. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови: підр. – 3-тє вид. перероб. і доповн. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 248 с.

27. Попова І. Синтаксичні параметри тексту як лінгвістичного явища // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. Вип. ІХ.– Херсон: Вид-во ХДУ, 2009.– С.47-50

28. Радзїєвська Т.В. Текст як засіб комунікації / НАН України; Інститут української мови; відпов. Редактор М.М.Пещак. – 2-ге вид. стереотипне. – К., 1998.– 194 с

29. Рїзун В.В., Мамалига А.І., Феллер М.Д. Нариси про текст. Теоретичні питання комунікації і тексту. – К.: Редакційно-видавничий центр «Київський університет», 1998. – 336 с.

30. Романенко Ю. Конспектування науково-навчальних текстів як спосіб засвоєння комунікативних стратегій текстотворення. // Дивослово. – 2005. – № 4.– С.2–7.

31. Руденко Л., Коршун Т. Текст як об'єкт лінгвістичного аналізу // Південний архів: зб. наук. праць. – Херсон: Айлант. – 1999. – вип. 5. – С. 5–11.

32. Серажим К.С. Термін «дискурс» у сучасній лінгвістиці / Вісник Харківського національного університету. № 520. Серія філологія. Вип. 33. Філологічні аспекти дослідження дискурсу. – Харків. – 2001. – С. 7–11.

33. Сойфер Э.В. Текст как коммуникативно-тематическая программа речевой деятельности чтения / Текст 2000: Теория и практика. Междисциплинарные подходы: материалы Всероссийской научной конференции. Часть II./УдГУ – Ижевск: Удмуртский государственный университет. – С. 60–61.

34. Тетяна Єщенко Сучасне розуміння тексту в лінгвістиці // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. Вип. ІХ. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – С. 9–12.

Додаткова

1. Феллер М.Д. Текст і зображення як модель комунікативного акту / К.: Київський університет ім. Тараса Шевченка; Центр вільної преси, 1998. – 123 с.
2. Цінько С. Критерії відбору текстів для сприймання учнями на слух // Українська мова і література в школі. – 2000. – №4. – С. 1–14.
3. Чепелева Н.В. Психологія читання тексту студентами вузів. – К.: Либідь, 1990.

Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів вивчення дисципліни у формі заліку. Студент допускається до семестрового контролю, якщо він виконав усі види робіт, передбачені навчальним планом. Підсумковий контроль (залік) проводиться у формі тестів.

Проведення заліку передбачає оцінку знань студентів за п'ятибальною та стобальною системами оцінювання знань студентів:

Форма контролю: **залік**

Система оцінювання здійснюється на підставі наступних **критеріїв**:

Рівень, шкала ECTS, оцінка	Теоретична підготовка	Практичні уміння й навички
1	2	3
Зараховано 60-100 б.	Студент досконало засвоїв основні поняття з курсу (текст, види текстів,	Під час виконання контрольних робіт студент дотримується всіх вимог,

	семантична структура тексту, авторська модальність, реципієнти, надфразна єдність, абзац, дискурс тощо); уміє з'ясувати особливості структури тексту та його стилістичну та жанрову приналежність; вміє застосувати засвоєнні знання при аналізі текстів.	передбачених програмою курсу. Його дії відрізняються раціональністю, вмінням оцінювати помилки й аналізувати результати. Студент може застосувати свої теоретичні знання на практиці (аналіз текстів різного виду)
Не зараховано 1-59 б.	Студент не засвоїв основних понять «Текстознавства» як лінгвістичної науки, не може вказати різницю видами та типами текстів, з'ясувати їх структуру, не здатний виконати аналіз тексту.	Під час виконання контрольних робіт студент не вміє користуватися окремими прикладами, але не може самостійно виконати роботу, аналіз тексту та зробити висновки

Засоби діагностики успішності навчання.

Поточний контроль знань має на меті виявити якісний рівень знань, умінь і навичок студентів під час аудиторних (лекції, практичні заняття) та індивідуальних занять, перевірки самостійно виконаних студентами завдань, передбачених навчальною програмою дисципліни.

Робота студентів оцінюється на семінарських, практичних заняттях: відповіді на запитання, участь у дискусіях, робота в групах, виконання письмових робіт (експрес-опитування, тест-контроль), виступи з рефератами, презентація самостійних завдань, планів лекцій, практичних занять та ін.

Підсумковий контроль має на меті виконання модульної контрольної роботи як одного із видів контролю знань, що охоплює як основні питання теоретичного курсу, так і практичні завдання різного рівня складності, виявляє практичні вміння та навички, набуті студентом під час вивчення курсу.

Підсумковий контроль включає також підготовку та виступи з рефератами; участь студентів у підсумковій конференції; презентацію самостійних завдань; індивідуальна бесіда з визначених на залік питань; колоквиум з основних тем курсу.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
З ДИСЦИПЛІНИ
«МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

Програма розроблена
Окуневич Тетяною Григорівною,
кандидатом педагогічних наук,
доцентом кафедри мовознавства

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Методика викладання української мови» є: історія розвитку методики в Україні та за її межами; особливості вивчення української мови як рідної і як державної в школах різних типів (загальноосвітніх, гімназіях, ліцеях, коледжах); зміст і принципи побудови навчання мови, системний підхід до організації навчання, основні аспекти розвитку мовлення учнів, особливості роботи над текстом на уроках мови.

Міждисциплінарні зв'язки. Курс «Методика викладання української мови» – це педагогічна наука, що має тісні зв'язки з іншими дисциплінами, засвоєння яких необхідне студентам для вивчення методики навчання української мови; які поєднуються між собою, сприяють якісній підготовці майбутнього вчителя-філолога. Серед них:

філософія, що забезпечує методологічні основи шкільного курсу української мови, зокрема важливим положення філософської науки про зв'язок мови та свідомості, мови та мислення;

лінгвістика використовує дані мовознавчих наук (фонетики, фонології, графіки, орфографії, лексикології, морфології, синтаксису тощо);

психологія (загальна психологія, вікова психологія, педагогічна психологія, психологія мовлення, психологія спілкування тощо) ураховує закономірності психічної діяльності людини, що є основою розуміння психічних процесів, що відбуваються під час оволодіння мовленням; формування психічних процесів пам'яті, уяви, почуттів і психічних якостей особистості; вікові особливості учнів; процес володіння та оволодіння мовленням, взаємозв'язок зовнішнього та внутрішнього мовлення, якості вербальної пам'яті, закономірності усного й писемного мовлення;

дидактика: використання дидактичних принципів у методиці навчання української мови; використання методів, прийомів і засобів навчання;

організація активної діяльності учнів у засвоєнні нових знань й оволодінні вміннями, саморегулювання навчання.

Мета навчальної дисципліни «Методика викладання української мови» – розкрити найголовніші й найактуальніші проблеми лінгводидактики: загальні питання методики навчання української мови в загальноосвітній школі на сучасному етапі, особливості змісту й організації вивчення окремих розділів шкільної програми на різних етапах навчання – початковому, основному, завершальному, особливості навчання мови і мовлення школярів; озброїти майбутнього вчителя-словесника найефективнішими формам організації навчального процесу, найдоцільнішими методами та прийомами навчання учнів на сучасному етапі розвитку загальноосвітніх навчальних закладів.

Основними завданнями дисципліни є:

методичні:

- підготувати майбутніх учителів до педагогічної діяльності в умовах реформування сучасної школи, реалізації концепцій мовної освіти в Україні;
- учити студентів співвідносити теоретичні знання з практичними потребами сучасної школи, втілювати нові методичні ідеї у практику вивчення предмета, застосовувати педагогічні інновації;
- формувати у майбутніх учителів-словесників дослідницькі навички, розвивати вміння проводити самостійні наукові пошуки та експериментальні дослідження;
- осмислити основні концептуальні засади мовної освіти в Україні, ідеї, закладеної в змісті та структурі чинних програм з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів;
- забезпечити засвоєння студентами системи теоретичних знань і професійних умінь, що допоможуть їм у формуванні в учнів мовної та мовленнєвої компетентностей, виховувати свідомих громадян України;

пізнавальні:

- сформувати загальне поняття про методику української мови, її предмет і завдання; осмислити місце методики української мови в системі інших наук;
- осмислити місце мовної освіти у формуванні національної свідомості учнів, роль рідної мови у розвитку національно-мовної особистості;
- розвивати у студентів пізнавальні інтереси, прагнення до удосконалення своєї професійної підготовки, уміння працювати з навчально-методичною літературою;

- забезпечити засвоєння студентами теоретичних знань і професійних умінь, які допоможуть їм формувати в учнів мовну й мовленнєву компетенції, виховувати свідомих громадян України;

- навчити співвідносити теоретичні знання з практичними потребами сучасної школи, втілювати нові методичні ідеї у практику вивчення предмета, застосовувати педагогічні інновації;

практичні:

- проводити методичний аналіз матеріалу, що вивчатиметься, а саме: встановлювати наступність і перспективність у його вивченні, співвідношення між теоретичним матеріалом та практичними вміннями, диференціювати матеріал за ступенем складності його засвоєння, виділяти в ньому головне;

- установлювати основні зв'язки між українською мовою і матеріалом з літератури та інших предметів;

- працювати з підручником, уміло використовувати дидактичні можливості методичного апарату навчальної книги, її рубрикацію, умовні позначення, питання і завдання, ілюстративний матеріал, вправи;

- планувати навчальний матеріал на навчальний рік, півроку з кожної теми, розділу;

- складати план-конспект уроку: визначати тип уроку, його структуру, формулювати мету, розробляти його зміст і структуру, формувати мету, визначати його цілі й завдання, добирати дидактичний матеріал, створювати систему вправ, прогнозувати пізнавальну діяльність учнів;

- володіти технологією основних методів і прийомів навчання мови, оптимально використовувати засоби навчання, елементи програмування, алгоритмізацію та комп'ютеризацію на уроках мови, виходячи зі специфіки матеріалу, що вивчається з конкретним контингентом учнів;

- розвивати у студентів пізнавальні інтереси, прагнення до удосконалення професійної підготовки, уміння працювати з навчально-методичною літературою;

- формувати дослідницькі навички, розвивати вміння здійснювати наукові пошуки й проводити експериментальні дослідження;

- вести позакласну роботу з предмета, поєднувати її форми з програмою вивчення мови.

У процесі опанування курсу студенти мають оволодіти такими **компетентностями:**

лінгвістичною (мовною) з показниками: знання про мову як систему; знання функцій мовних одиниць і правил їх поєднання; вміння здійснювати

зіставний аналіз української мови на всіх її рівнях;

мовленнєвою з показниками: вміння сприймати на слух і розуміти українське мовлення; вміння вести діалог, конструювати монологічне мовлення;

комунікативною з показниками: знання норм культури спілкування українською мовою, формул українського мовленнєвого етикету; вміння спілкуватися українською мовою у різноманітних ситуаціях навчально-мовленнєвої діяльності з урахуванням соціальних норм поведінки;

методичною з показниками: знання методики навчання української мови як рідної, так і державної; володіння діагностичними методиками виявлення рівня знань учнів української мови; вміння застосовувати лінгвометодичні знання в роботі з учнями різних національностей;

оцінно-регулятивною з показниками: навички взаємо- і самоконтролю у процесі навчання; навички взаємо- і самооцінки мовлення; вміння виправляти й коригувати мовлення;

крос-культурною як синтез лінгвокультурної та міжкультурної компетенції з показниками: знання елементів культури (національних звичаїв, традицій, реалій тощо), правил і законів спілкування певного соціуму, національно-лінгвокультурної спільноти, які формують індивідуальні та групові установки, мотивації, форми поведінки, зокрема комунікативної, невербальних компонентів (жести, міміка тощо), національно-культурних традицій, системи цінностей.

Очікувані результати навчання. Вивчення курсу спрямоване на формування у студентів таких знань, умінь і навичок:

студенти повинні знати:

- історію розвитку методики як науки і навчальної дисципліни; ознайомитися з методичною спадщиною минулого;
- зміст і структуру чинної програми і підручників з української мови, принципи їх побудови;
- загальнодидактичні й методичні принципи навчання мови, зрозуміти необхідність забезпечення наступності й перспективності в навчанні мови;
- психологічні й дидактичні основи навчання учнів української мови, наукові основи мовленнєвої діяльності, шляхи успішного засвоєння мовного матеріалу;
- типи уроків української мови з усвідомленням виховних і навчальних завдань уроку; основні вимоги до уроку мови;
- основні методи і прийоми, форми і підходи до навчання мови, а також засоби навчання та їх роль у вивченні теоретичного матеріалу та формуванні

в учнів необхідних умінь і навичок з мови;

- роль, місце і завдання кожного розділу шкільного курсу мови у мовленнєвій підготовці учнів;
- про особливості усного і писемного мовлення, роль мовленнєвої діяльності в розвитку зв'язного мовлення учнів;

студенти повинні вміти:

- осмислити основні концептуальні засади мовної освіти в Україні, ідеї Державного стандарту, закладені в змісті та структурі чинних програм і підручників з української мови;
- проводити методичний аналіз матеріалу, що вивчається, встановлювати наступність і перспективність у його вивченні, співвідношення між теоретичним матеріалом і практичними вміннями і навичками учнів, диференціювати навчальний матеріал за ступенем складності його засвоєння, виділяти в ньому головне;
- установлювати зв'язки між українською мовою і матеріалом з літератури та інших предметів, визначати ступінь їх інтегрованості;
- працювати з підручником, уміло використовувати дидактичні можливості методичного апарату навчальної книги;
- планувати навчальний матеріал з кожної теми, розділу, здійснювати моделювання навчального процесу;
- визначати тип уроку, його зміст і структуру, формулювати мету, визначати його цілі і завдання, добирати дидактичний матеріал, створювати систему вправ, прогнозувати пізнавальну діяльність учнів;
- володіти технологією основних методів і прийомів навчання мови, оптимально використовувати засоби навчання, елементи програмування, алгоритмізацію, комп'ютеризацію на уроках мови;
- вести позакласну роботу з предмета, вдало поєднувати її форми з програмовим вивченням мови.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

1. Загальні питання методики навчання української мови

1.1. Методика української мови як наука і навчальна дисципліна

Предмет і завдання методики навчання української мови. Концептуальні засади навчання української мови. Зв'язок методики навчання української мови із суміжними дисциплінами: філософією, мовознавством, педагогікою і психологією, психолінгвістикою, етнопедагогікою і етнопсихологією. Системний підхід до мовних явищ та відтворення його в методиці.

Передовий досвід та відтворення його в методичній спадщині минулого, дані наукових досліджень у галузі методики навчання мови, мовознавства, педагогіки, психології.

Методи наукового дослідження: вивчення літератури з методики викладання мови і суміжних дисциплін, спостереження за навчально-виховним процесом, вивчення й узагальнення передового досвіду, педагогічний експеримент та ін. Застосування статистичної обробки одержаних даних. Зміст і побудова курсу методики навчання української мови. Короткий огляд історії розвитку методики навчання української мови. Основна література курсу.

1.2.Українська мова як навчальна дисципліна в загальноосвітніх закладах

Значення шкільного курсу української мови та його місце серед інших навчальних дисциплін. Освітньо-виховні цілі і завдання вивчення української мови в школі. Рідна мова – основа інтелектуального і духовного розвитку особистості.

Зміст і принципи побудови шкільного курсу «Українська мова». Варіативність структури і змісту шкільного курсу мови. Навчання української мови в профільній школі. спрямування у навчанні мови.

Лінгвістичні основи навчання української мови. Основні аспекти навчання української мови. Комунікативне (комунікативно-когнітивне, особистісно орієнтоване, компетентнісне та ін.) спрямування у навчанні української мови. Основні етапи вивчення української мови. Міжпредметні зв'язки та інтегроване навчання.

Значення української мови в культурному й мовленнєвому розвитку учня. Роль учителя в реалізації мети і завдань шкільного курсу мови.

1.3.Програми і підручники з української мови

Короткий огляд програм і підручників з української мови. причини переходу школи на нові програми і підручники.

Принципи побудови й зміст чинних програм з української мови для 5–9 та старших класів загальноосвітніх шкіл різних типів.

Принципи побудови сучасних шкільних підручників з української мови. Посібники з української мови.

1.4.Психологічні й дидактичні основи навчання української мови

Психологічна наука про шляхи засвоєння знань, умінь і навичок учнів з української мови. Мовна особистість та шляхи її розвитку. Психологічні передумови для засвоєння мовного матеріалу. Інтенсифікація навчального процесу і розвиток пізнавальних здібностей учнів у процесі вивчення мови (уваги, пам'яті, мислення, дару слова, мовної інтуїції тощо).

Психологічні основи мовленнєвої діяльності й формування комунікативних умінь.

Дидактичні засади навчання. Закономірності засвоєння мови. Застосування загальнодидактичних принципів у процесі викладання української мови. Питання про власне методичні принципи навчання мови і розвитку мовлення. Міжпредметні і внутрішньопредметні зв'язки в шкільному курсі української мови.

Наукові засади і своєрідність викладання української мови як рідної і як державної. Навчання української мови у полікультурному просторі.

1.5. Методи, прийоми і засоби навчання української мови

Теоретичне осмислення методів і прийомів навчання мови. Різні підходи до класифікації методів навчання: за джерелами знань, характером пізнавальної діяльності учнів, характером навчального матеріалу тощо. Залежність вибору методів і прийомів навчання од специфіки навчального матеріалу, підготовки учнів до його сприйняття і засвоєння.

Характеристика основних методів навчання мови: зв'язного викладу вчителя, бесіди, спостереження й аналізу мовних явищ, роботи з підручником, методу вправ. Роль інтерактивних методів навчання у формуванні мовної особистості учня.

Проблемне навчання: способи створення проблемних ситуацій, постановка проблемних питань, керування пізнавальною діяльністю учнів. Розвивальне навчання. Програмування. Алгоритмізація та комп'ютеризація.

Засоби навчання мови. Дидактичний матеріал для занять з української мови та вимоги до нього. Наочність і технічні засоби навчання, їх види й методика використання.

1.6. Типи уроків української мови, їх структура і методика проведення

Урок як основна форма організації навчання. Основні вимоги до уроку української мови на сучасному етапі.

Мета і зміст уроку: правильне співвідношення між теорією і практикою на уроці мови, організація навчальної діяльності учнів, значення системи завдань і вправ для вироблення комунікативних умінь; виховна спрямованість уроків мови.

Проблема типології уроків: загальнодидактична типологія і типи уроків з мови з урахуванням специфіки предмета. Типи уроків за метою проведення.

Структура уроку мови, основні її компоненти. Методичні вимоги до окремих компонентів уроків різних типів: повідомлення теми і мети уроку, мотивація навчальних завдань, перевірка вивченого, актуалізація опорних

знань, умінь і навичок учнів, вивчення нового матеріалу, закріплення вивченого, підбиття підсумків уроку, домашнє завдання.

Особливості технології основних типів уроків: уроку вивчення нового матеріалу, уроку закріплення знань, умінь і навичок; уроку перевірки й обліку набутих знань і вмінь; уроку аналізу контрольних робіт; уроку узагальнення і систематизації; уроку повторення теми, розділу; уроків розвитку комунікативних умінь і навичок; нестандартні форми проведення уроку.

Нетрадиційний урок. Характеристика інтегрованих уроків, уроків-лекцій, уроків-семінарів, уроків-заліків та ін. Роль дидактичної гри в опануванні української мови. Вимоги до нетрадиційних уроків. Модульна система уроків, її значення для вивчення теми (розділу). Аналіз уроку мови.

Планування програмового матеріалу з української мови. Види планування.

2. Особливості методики навчання основних розділів шкільного курсу української мови

2.1. Методика навчання фонетики й орфоєпії

Зміст шкільного курсу фонетики та його значення. Зв'язок занять з фонетики з вивченням графіки, орфографії, орфоєпії, граматики, із заняттями з розвитку мовлення.

Завдання вивчення фонетики: вироблення вмінь і навичок правильно артикулювати звуки; розвиток мовного слуху учнів, мовної та слухової пам'яті; чітке розмежування звуків і літер; установлення відповідності чи невідповідності між вимовою і написанням. Формування орфоєпічних навичок, удосконалення дикції й розвиток умінь володіти голосом (змінювати його за висотою, силою, темпом, тембром). Зіставлення діалектної й літературної вимови. Подолання фонетичних діалектизмів. Помилки інтерферуючого характеру та шляхи їх попередження і виправлення.

Методи і прийоми вивчення фонетики й орфоєпії: спостереження над звуковим складом слів, фонетичний розбір, визначення наголосу в словах, списування з фонетичним завданням, правильна літературна вимова звуків і звукосполучень, виразне читання текстів, з'ясування співвідношень між написанням і вимовою в словах та ін. Особливості вивчення фонетики й орфоєпії української мови в школах з російською (національною) мовою навчання. Використання наочності й ТЗН у процесі вивчення фонетики й орфоєпії. Роль орфоєпічних словників.

2.2. Методика навчання лексики і фразеології

Зміст шкільного курсу лексикології. Значення, місце й принципи вивчення лексики. Труднощі в засвоєнні учнями лексичних понять. Методика засвоєння учнями багатозначності слів, прямого і переносного значення та їх уживання. Вивчення синонімів, омонімів, антонімів, архаїзмів та інших лексичних категорій, вивчення яких передбачене програмою. Подолання діалектизмів, жаргонізмів та росіянізмів у мовленні учнів.

Методика навчання фразеології української мови, шляхи засвоєння фразеологізмів.

Система тренувальних вправ з лексики і фразеології. Вироблення навичок користування словниками різних типів. Лексичний аналіз тексту.

Словникова робота в зв'язку з вивченням усіх інших розділів шкільного курсу мови. Лексична робота в системі занять із розвитку мовлення.

Наочні посібники з лексики і фразеології, методика їх використання.

Робота з тлумачним словником, словниками синонімів, фразеологізмів, іншомовних слів та ін.

Особливості навчання лексики і фразеології у школах з російською (національною) мовою навчання.

2.3. Методика вивчення будови слова і словотвору

Значення і завдання вивчення будови слова. Методика поглиблення знань про значущі частини мови (морфеми). Наступність і перспективність у вивченні матеріалу, шляхи подолання труднощів у виділенні основи (похідної й непохідної), кореня, префікса, суфікса. Розкриття значення морфем; уточнення й збагачення лексичного запасу учнів у процесі вивчення морфологічної будови слова; вироблення орфографічних навичок.

Прийоми вивчення морфемної будови слова: морфемний аналіз, розбір слів з однаковими морфемами (коренем, префіксом, суфіксом); добір антонімів і синонімів до поданих слів; етимологічний аналіз.

Використання наочності й ТЗН під час вивчення будови слова.

Методика словотвору: значення, зміст, завдання і принципи вивчення словотвору в школі. Зв'язок з будовою слова, фонетикою, лексикою, морфологією, орфографією. Ознайомлення учнів із способами словотвору: труднощі в засвоєнні словотвірних понять; система вправ; словотвірний аналіз, методика його проведення. Лексична робота: утворення слів за моделями, використання словотвірних синонімів; робота зі словниками. Попередження і виправлення помилок інтерферуючого характеру у мовленні учнів. Використання наочності й ТЗН під час вивчення словотвору.

2.4. Загальні питання методики вивчення граматики

Місце граматики в шкільному курсі української мови.

Пізнавальне й практичне значення граматики, її роль у формуванні вмінь і навичок (мовленнєво-розумових, навчально-мовленнєвих, орфографічних, пунктуаційних), у попередженні та подоланні граматичних помилок, збагаченні мовлення.

Короткий огляд основних напрямів методики навчання граматики. Основні принципи методики навчання граматики в школі: вивчення граматичних форм у тісному зв'язку із значенням слова; свідоме засвоєння граматичних понять, визначень, правил і граматичної термінології; взаємозв'язок у навчанні морфології й синтаксису, фонетики й морфології, зв'язок навчання граматики з формуванням орфографічних і пунктуаційних навичок, роботою над розвитком мовлення, міжпредметні та внутрішньопродметні зв'язки під час навчання граматики.

Методи і прийоми навчання граматики; спостереження над мовними явищами, бесіда, слово вчителя, робота з підручником; граматичний розбір (значення, види і прийоми виконання); пояснення граматичної форми за системою питань; заміна одних форм і конструкцій іншими, граматичне конструювання: програмування, алгоритмізація.

2.5. Методика вивчення частин мови

Значення, завдання, зміст і принципи вивчення частин мови в шкільному курсі. Зв'язок навчання частин мови з фонетикою, лексикою, словотвором, синтаксисом, орфографією і розвитком мовлення. Вивчення частин мови на синтаксичній основі. Наступність і перспективність у навчанні частин мови в початкових, середніх і старших класах.

Формування поняття про частини мови на основі їх лексичного значення, морфологічних ознак, синтаксичної ролі й особливостей словотвору. Вивчення системи відмінювання і словотвору частин мови в зв'язку з орфографією та розвитком мовлення.

Методи й прийоми теоретично-практичного вивчення частин мови: морфологічний розбір, утворення різних форм слів і нових слів за допомогою словотворчих морфем, установлення пропущених слів у відповідній формі, заміна одних форм іншими, складання словосполучень і речень, спостереження над уживанням паралельних морфологічних форм, програмування, алгоритмізація. Наочність і ТЗН, методика використання їх у процесі вивчення частин мови.

Особливості вивчення морфології в школах з російською (національною) мовою навчання.

2.6. Методика вивчення синтаксису

Значення, завдання, зміст і принципи навчання синтаксису в школі.

Етапи навчання синтаксису: практичне засвоєння синтаксису, актуалізація пропедевтичних знань із синтаксису під час вивчення морфології; систематичне вивчення синтаксису. Зв'язок синтаксису з лексикою, морфологією і розвитком мовлення учнів.

Методика ознайомлення з поняттями словосполучення і речення, зв'язком слів у словосполученні й реченні, типами речень. Особливості вивчення складного синтаксичного цілого й актуального членування речення. Характер умінь і навичок із синтаксису.

Шляхи подолання труднощів у вивченні головних і другорядних членів, відокремлених та однорідних членів речення; встановлення зв'язків між частинами складного речення.

Методи й прийоми теоретично-практичного вивчення синтаксису: аналіз словосполучень, синтаксичний розбір речення, заміна одних синтаксичних конструкцій іншими, поширення й скорочення речень, складання речень за опорними словами, схемами, інтонаційно-смісловий розбір речень і текстів.

Використання наочності й ТЗН у процесі вивчення синтаксису.

Особливості вивчення синтаксису в школах з російською (національною) мовою навчання.

2.7. Методика навчання орфографії

Значення орфографії та її місце в шкільному курсі української мови. Завдання навчання орфографії. Природа орфографічних навичок та психологічні основи їх формування.

Короткий огляд історії й методики навчання орфографії.

Основні принципи навчання орфографії: зв'язок навчання орфографії з граматикую і розвитком мовлення, роль свідомості й автоматизму у навчанні орфографії. Роль правил. Поняття про орфограму. Класифікація орфограм.

Залежність навчання орфографії од принципів українського правопису, характеру орфограм, етапів навчання, діалектних особливостей мовлення учнів.

Методика вивчення орфографічних правил. Основні прийоми навчання орфографії. Види орфографічних вправ, методика їх проведення: орфографічний розбір, різні види списування, диктанти, запис вивченого напам'ять, робота з орфографічним словником, творчі вправи та ін.

Труднощі у вивченні орфографії, шляхи їх подолання. Система роботи над орфографічними помилками. Методика виправлення, обліку й класифікації помилок. Норми й критерії оцінювання орфографічних навичок учнів. Аналіз орфографічних помилок. Причини виникнення орфографічних помилок, способи їх запобігання. Подолання помилок інтерферуючого характеру. Вимоги до грамотного письма і культури мовлення.

Наочні й технічні засоби при вивченні орфографії, методика їх використання.

2.8. Методика навчання пунктуації

Значення пунктуації та її основи. Місце пунктуації в шкільному курсі мови. Питання про етапи (рівні) у навчання пунктуації. Завдання пунктуації.

Короткий огляд історії методики вивчення пунктуації.

Найважливіші принципи навчання пунктуації: зв'язок у навчанні пунктуації з синтаксисом, розвитком мовлення і мислення учнів, формуванням навичок виразного читання.

Поняття про пунктограму. Пунктуаційні правила, їх класифікація, методика вивчення пунктуаційних правил. Залежність навчання пунктуації від основ пунктуації, характеру пунктограм, етапів навчання.

Основні методичні прийоми навчання пунктуації. Види вправ з пунктуації, методика їх проведення: пунктуаційний розбір, інтонаційно-смысловий аналіз, робота над текстом з пропущеними розділовими знаками, самостійний добір або самостійне складання речень на пунктуаційні правила, видозміна синтаксичних конструкцій, що зумовлює заміну розділових знаків, диктанти, творчі вправи, складання схем з певними розділовими знаками і складання речень за даними схемами, вправи з використанням технічних засобів. Пунктуація суцільного тексту.

Труднощі у вивченні окремих питань пунктуації (розділові знаки при відокремлених членах речення, вставних реченнях, у безсполучникових складних конструкціях тощо), шляхи їх подолання.

Типи пунктуаційних помилок. Методика виправлення, обліку й класифікації пунктуаційних помилок. Система роботи над пунктуаційними помилками. Причини пунктуаційних помилок, їх попередження.

3. Мовленнєвий розвиток учнів

3.1. Методика роботи з текстом

Текст як лінгводидактичне поняття. Зв'язок лінгвістики тексту з когнітивною та комунікативною методикою, психолінгвістикою, риторикою й культурою мовлення. Роль тексту у формування комунікативної компетенції учнів. Тема і основна думка тексту, смислова, граматична, структурна та інтонаційна цілість тексту, способи зв'язку речень у тексті (ланцюжковий і паралельний), композиційно-структурні особливості тексту, абзац. Принципи і методи ознайомлення учнів із текстом, його структурою і засобами побудови. Поняття текстоцентричного підходу до навчання мови. Лінгвостилістичний аналіз тексту. Ознайомлення з посібниками, присвяченими методиці роботи з текстом.

3.2. Методика формування комунікативних умінь і навичок учнів

Мовлення і спілкування як методичні поняття.

Значення і завдання роботи з розвитку вмінь і навичок усного та писемного мовлення. Місце занять з розвитку мовлення в шкільному курсі мови. Питання розвитку мовлення в історії методичної науки.

Основні напрями і принципи мовленнєвої підготовки учнів. Напрями мовленнєвого розвитку учнів: збагачення словникового запасу учнів і розвиток граматичної будови їхнього мовлення; засвоєння норм української літературної мови; зв'язне мовлення (текст, висловлювання).

Принципи методики розвитку мовлення: єдність розвитку мовлення і мислення, взаємозв'язок розвитку усного і писемного мовлення, зв'язок розвитку мовлення з вивченням граматики, орфографії, пунктуації й української літератури.

Мовленнєвознавчі поняття та шляхи їх засвоєння. Ознайомлення з мовленнєвими нормами та комунікативними якостями мовлення.

Види мовленнєвої діяльності: рецептивні і продуктивні. Аудіювання, читання, говоріння, письмо. Удосконалення рецептивних видів мовленнєвої діяльності. Формування в учнів навичок аудіювання й виразного читання в процесі вивчення шкільного курсу мови. Робота над продуктивними видами мовленнєвої діяльності. Розвиток діалогічного й монологічного усного мовлення учнів. Види робіт з розвитку зв'язного писемного мовлення, їх значення й методика проведення.

Методика роботи над переказами (докладними, стислими, вибірковими, переказами-перекладами, творчими). Формування комунікативних умінь учнів у процесі роботи над творами (уміння визначати головну думку твору, скласти план, працювати над мовним оформленням твору, редагувати написане); робота над творами різних типів і стилів мовлення (твори-розповіді, твори-описи, твори-роздуми). Ознайомлення учнів з публіцистичним і діловим мовленням. Методика написання замітки-інформації, статті-нарису до газети і різних видів ділових паперів (адреса, лист, оголошення, розписка, доручення, заява, протокол, звіт, автобіографія тощо).

Перевірка творчих робіт. Прийоми виправлення, обліку і класифікації помилок. Критерії й норми оцінок. Робота над лексичними, стилістичними та іншими помилками. Наочні й технічні засоби розвитку мовлення, методика їх заст.

4. Основні напрями роботи зі стилістики й культури мовлення

Предмет і завдання шкільної стилістики. Функціонально-стилістичне спрямування у вивченні мови. Робота зі стилістики в початковій школі.

Опрацювання стилів мовлення в 5-7-х класах. Ознайомлення учнів з функціональними стилями мовлення, стилістичними ресурсами лексики, фразеології, морфології, синтаксису. Зв'язок стилістики з культурою мовлення і риторикою.

Основні стилістичні уміння. Методи й прийоми вивчення стилістики; спостереження над мовою зразкових текстів різних стилів мовлення, стилістичний аналіз, стилістичний експеримент, аналіз і характеристика виражальних мовних засобів, редагування текстів, добір лексичних, морфологічних і синтаксичних синонімів, конструювання речень і зв'язних текстів різних типів і стилів мовлення. Систематизація й узагальнення знань зі стилістики, одержаних у процесі вивчення різних розділів шкільного курсу мови. Опрацювання стилістики в старших класах.

Наступність і перспективність у формуванні культури мовних умінь і навичок учнів. Засвоєння норм літературної мови на аспектних уроках та уроках розвитку комунікативних умінь і навичок учнів. Ознайомлення учнів з особливостями культури усного і писемного мовлення. Формування умінь дотримуватися комунікативних якостей мовлення під час побудови власних висловлювань. Методи і засоби засвоєння орфоепічних, лексичних, словотвірних, граматичних та стилістичних норм. Види вправ з культури мовлення. Методичні посібники і словники.

5. Методика навчання риторики

Роль риторики у формуванні мовної особистості учня. Ознайомлення учнів з етапами розвитку риторики. Елементи риторики в 5-9 класах. Вивчення риторики в старшій школі: ознайомлення з теоретичними основами неориторики. Наступність і перспективність навчання риторики. Методи і прийоми формування риторичних умінь учнів основної і старшої школи.

6. Методика вивчення загальних відомостей про мову

Особливості вивчення загальних відомостей про мову у шкільному курсі. Зміст і структура вступних уроків в основній школі; ознайомлення учнів із суспільним значенням мови, її походженням, історичним розвитком.

Теоретична основа вступних уроків, використання дидактичного матеріалу, внутрішньопредметних та міжпредметних зв'язків. Особливості технології вступних уроків.

7. Методика удосконалення комунікативної компетентності учнів старших класів

Основні форми занять з мови в старших класах. Розширення і поглиблення знань зі стилістики, культури мовлення і риторики.

Удосконалення умінь і навичок з різних видів мовленнєвої діяльності: умінь сприймати і відтворювати чужі та продукувати власні висловлювання різних типів і стилів мовлення. Форми і методи роботи в старших класах.

Особливості уроків української мови в старших класах профільної школи.

Аналіз творів і робота над піднесенням стилістичної, орфографічної та пунктуаційної грамотності учнів. Робота над мовленням учнів у зв'язку з вивченням літератури (збагачення словника, удосконалення стилістичних навичок, спостереження над морфологічними й синтаксичними засобами вираження думки в різних мовних стилях, над необхідними й важливими явищами орфографії та пунктуації). Лінгвостилістичний аналіз тексту.

Індивідуальна робота з учнями над повторенням і поглибленням знань з української мови.

8. Позакласна робота з української мови

Значення і завдання позакласної роботи. Взаємозв'язок позакласної роботи з класними заняттями. Зміст позакласної роботи.

Основні форми організації позакласної роботи: мовний гурток, тематичні вечори, читацькі й наукові конференції, дитячі ранки на мовні теми, випуск стінгазети, виготовлення альбомів, журналів і наочних посібників, підготовка повідомлень і доповідей, виступи по радіо, екскурсії до видавництва, в друкарню, на радіовузол та ін.; виставки, мовні ігри, вікторини, конкурси, олімпіади. Міжнародний дитячий конкурс з української мови. Елементи дослідницького характеру в позакласній роботі з мови. Організація роботи учнів у системі Малої академії наук (МАН).

9. Спецкурси та факультативні заняття з української мови

Завдання спецкурсів та факультативних занять, їх значення для поглиблення теоретичної і практичної підготовки учнів з мови, розвитку їхніх здібностей і профорієнтаційного спрямування. Особливості організації й планування роботи факультативних груп. Програми спеціальних та факультативних курсів з мови, зв'язок з основним курсом української мови.

Спецкурси і факультативні заняття – своєрідний місток між основною, старшою школою і вищим навчальним закладом (шкільна лекція, семінарські й лабораторні заняття, організація самостійної роботи учнів, написання рефератів, доповідей, бібліографічна робота тощо), реалізація допрофільного навчання української мови.

10. Методична робота вчителя-словесника

Значення й форми методичної роботи. Шляхи і засоби підвищення кваліфікації вчителів; робота методичних об'єднань (організація відкритих уроків, взаємовідвідування уроків, проведення семінарів-практикумів,

методичні конференції); вивчення й популяризація кращого досвіду роботи вчителів; школи передового досвіду. Роль методичних кабінетів у вдосконаленні роботи вчителів. Завдання інститутів післядипломної освіти, їх роль в організації та поліпшенні методичної роботи в школах. Конкурс “Учитель року”.

Шкільний кабінет української мови та його завдання; матеріально-методична база кабінету, його обладнання. Роль навчальних кабінетів в організації навчально-методичної та навчально-виховної роботи, у проведенні позакласної роботи та факультативних занять. Планування роботи навчальних кабінетів.

Змістові модулі навчального курсу

Курс «Методика викладання української мови» містить лекційний, практичний модулі і модуль самостійної роботи.

Змістовий модуль 1. Загальні питання методики навчання української мови

Лекційний модуль

1. Методика української мови як наука і навчальна дисципліна.
2. Українська мова як навчальна дисципліна в середніх закладах освіти.
3. Психологічні і дидактичні основи навчання української мови.
4. Програми і підручники з української мови.

Практичний модуль

1. Методика навчання української мови: загальні питання.
2. Українська мова як навчальний предмет в середній школі.
3. Шкільні програми з української мови. Шкільні підручники з української мови
4. Психологічні і дидактичні засади навчання української мови.

Модуль самостійної роботи

1. Концептуальні засади навчання української мови.
2. Нові підходи до вивчення української мови.
3. Основні аспекти навчання української мови.
4. Комунікативне спрямування у навчанні української мови.
5. Закономірності навчання української мови.
6. Міжпредметні зв'язки та інтегроване навчання.
7. Принципи побудови шкільних підручників.
8. Поглиблений курс української мови.
9. Факультативи та спеціальні курси української мови.
10. Особливості навчання української мови в школах з російською мовою навчання.

Змістовий модуль 2. Технологія навчання української мови

Лекційний модуль

5-6. Методи, прийоми і засоби навчання української мови.

7-8 Типи уроків української мови, їх структура і методика проведення.

Практичний модуль

1. Методи і прийоми навчання української мови.

2. Сучасний урок української мови, його структурні елементи.

Модуль самостійної роботи

1. Засоби навчання української мови.

2. Програмоване навчання.

3. Комп'ютер у навчанні української мови.

4. Інноваційні методи навчання.

5. Системний підхід у навчанні мови.

6. Проблемність у навчанні мови.

7. Особливості технології сучасного уроку.

8. Планування уроків української мови.

9. Спостереження й аналіз уроку мови.

Змістовий модуль 3. Особливості методики вивчення основних розділів шкільного курсу української мови

Лекційний модуль

1. Методика навчання фонетики, орфоєпії, графіки.

2. Методика навчання лексикології й фразеології.

3. Методика вивчення будови слова і словотвору.

4. Методика вивчення граматики

5. Методика навчання орфографії.

Практичний модуль

1. Методика навчання фонетики, орфоєпії, графіки.

2. Наукові засади методики навчання лексикології й фразеології.

3. Методика вивчення граматики.

4. Методика навчання орфографії.

Модуль самостійної роботи

1. Загальні питання методики вивчення граматики

2. Словникова робота на уроках української мови

3. Робота зі словником на уроці мови.

4. Формування лексичних умінь і навичок учнів.

5. Вивчення морфології на синтаксичній основі.

6. Лексична робота на уроках граматики.

7. Методика вивчення синтаксису

8. Методика формування в учнів пунктуаційних умінь і навичок.

9. Методика написання диктантів.
10. Форми занять з мови у старших класах.
11. Особливості узагальнення й систематизації знань, умінь і навичок старшокласників.

Змістовий модуль 4. Мовленнєва підготовка учнів

Лекційний модуль

1. Методика формування комунікативних умінь і навичок на уроках української мови
2. Методика роботи зі стилістики та риторики
3. Позакласна робота з української мови та методика її проведення.

Практичний модуль

1. Наукові основи розвитку зв'язного мовлення школярів.
2. Методика опрацювання стилів мовлення. Особливості формування риторичних умінь і навичок старшокласників.

Модуль самостійної роботи

1. Особливості роботи над рецептивними та продуктивними видами мовленнєвої діяльності.
2. Методика написання та перевірки письмових робіт. Редагування й аналіз творчих робіт.
3. Методика та удосконалення умінь і навичок та культури мовлення старшокласників.
4. Методика опрацювання стилів мовлення.
5. Елементи риторики на уроках української мови в 5-9 класах.
6. Особливості формування риторичних умінь і навичок старшокласників.
7. Гурткова робота з української мови та методика її проведення.
8. Позакласна робота з української мови
9. Шкільний кабінет української мови.
10. Методична робота вчителя-словесника.
11. Шляхи підвищення кваліфікації вчителів.
12. Робота шкільних методичних об'єднань.

Рекомендована література

Основна

1. Алексєєва Т. Розвивальне навчання – основа формування творчої особистості // УМЛШ. – 2003. - №5. – С.17-19.
2. Бакаленко И.Н. Методика преподавания русского языка: Учебное пособие для студентов-филологов. В 2-х частях. – Ч.1. : Теоретические основы методики преподавания русского языка. – Запорожье: ЗГУ, 2003.

3. Баранов М.Т., Ладыженская Т.А., Львов М.Р., и др. Методика преподавания русского языка. – М.: Просвещение, 1990.
4. Баханов К. Що ж таке технологія навчання? // Шлях освіти. – 1999. - №3. – 24 с.
5. Біляєв О.М. Зміст уроку мови // УМЛШ. – 2003. - №4. – С.2 – 7.
6. Біляєв О.М. Інтегровані уроки рідної мови // Дивослово. – 2003. – №5. – С.36–40
7. Беляєв О.М., Мельничайко В.Я., Пентилюк М.І., Передрій Г.Р., Рожило Л.П. Методика вивчення української мови в школі. – К. Рад школа, 1987.
8. Беляєв О.М. Сучасний урок української мови. – К.: Рад. школа, 1981.
9. Богданова І.М. Педагогічна інноватика. – Одеса: ТЕС, 2000.
10. Босак С. Методи особистісно-орієнтованого навчання // УМЛШ. – 2003. - №8. – С.37–41.
11. Варзацька Л., Дворецька Л. Види мовних завдань у структурі інтегрованого уроку рідної мови і мовлення в 5 класі // УМЛШ. – 2004. – №4. – С.4–7.
12. Голуб Н., Дяченко Н., Остапенко В., Шляхова В. Технологія сучасного уроку рідної мови. - Черкаси: Відлуння, 1999.
13. Гончаренко С.І. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997.
14. Гончаренко С.І. Методика як наука. – К.-Хмельницький: Вид-во ХГПК, 2000.
15. Гребенюк О.С. Воспитательные возможности урока // Советская педагогика. – 1986. - №6. – С.23–34.
16. Гуманітарні технології. – К.: Видавничий дім “КМ Academia”, 1994.
17. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. – К.: Академвидав, 2004.
18. Донченко Т.К. Організація навчальної діяльності учнів на уроках рідної мови. – К.: Фондація ім. О.Ольжича, 1995.
19. Дороз В.Ф. Методика викладання української мови. – К., 2008. – 176 с.
Дороз В.Ф. Крос-культурне навчання учнів-білінгвів української мови. – К, 2011.
20. Дроздова І.П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ. – Харків : ХНАМГ, 2010
21. Дорошенко О.А. Елементи дослідницької роботи учнів з мови // УМЛШ. – 1993. - №4. – С.20–21.
22. Дорошенко О.А. Нестандартність при вивченні української мови в середній школі // УМЛШ. – 1990. – №№ 2 – 3. – С.21 -33.

23. Забашта Л. Узагальнення й систематизація знань з української мови. 10 клас. – К.: Освіта, 1991.
24. Заброцький М.М. Педагогічна психологія. – К.: МАУП, 2000.
25. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К.: Ленвіт, 2003.
26. Інноваційні технології навчання методики української мови у вищих навчальних та середніх освітніх закладах. – К.: Міленіум, 2006.
27. Капська А.Й. Педагогіка живого слова. – К.: ІЗМН, 1997.
28. Караман С. Методика навчання української мови в гімназії. – К.: Ленвіт, 2000.
29. Князян М.О. Самостійно-дослідницька діяльність майбутніх учителів іноземних мов: теорія і практика. – Ізмаїл: Сміл, 2006.
30. Концепція мовної освіти 12-річної школи // Дивослово. – 2002. – №8. – С.58–62.
31. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л.М. Проколієнко. – К.: Рад. школа, 1989.
32. Кучерук О.А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика: монографія. – Житомир, 2011.
33. Леонтьев А.А. Основы психолінгвистики. – М.: Смысл, 1999.
34. Лернер И.Я., Скаткин М.И. Требования к современному уроку. – М.: Педагогика, 1969.
35. Любашенко О.В. Лінгводидактичні стратегії проектування процесу навчання української мови у вищій школі – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007.
36. Маркова А.К. Психология усвоения языка как средства общения. – М.: Педагогика, 1974.
37. Махмутов М.И. Организация проблемного обучения в школе. – М.: Просвещение, 1977.
38. Мельничайко В.Я., Пентилюк М.І., Рожило Л.П.. Удосконалення змісту і методів навчання української мови. – К.: Рад. школа, 1982.
39. Методика викладання української мови в середній школі / За ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989.
40. Методика навчання української мови у школі. Програма курсу. – К.: Ленвіт, 2002.
41. Методика навчання рідної мови в середніх освітніх закладах / За ред. М.І.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2005.
42. Методика навчання рідної мови в середніх освітніх закладах / За ред. М.І.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2010.
43. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі / За ред. С.У. Гончаренка, П.М. Олійника. – К., 2009.

44. Методика навчання української мови у вищих навчальних та середніх освітніх закладах: Кредитно-модульний курс / За заг. ред. О.І. Потапенка. – К.: Міленіум, 2006.
45. Могила Н. Система інноваційних методів як засіб реалізації диференційованого навчання // УМЛШ. – 2003. - №5. – С.13-16.
46. Нікітіна А.В. Педагогічний дискурс учителя-словесника – К., Ленвіт, 2013. – 338.
47. Озерская Ф.С. Изучение морфологии на синтаксической основе. – М.: Просвещение, 1989.
48. Омельчук С.А. «Підхід до навчання» як базова категорія сучасної лінгводидактичної науки // Укр. мова і літер. в школі. – 2013. – №2. – С. 2–7.
49. Омельчук С.А. Навчання морфології української мови на засадах дослідницького підходу. – К. : Генеза, 2014. – 368 с.
50. Онищук В.О. Типи, структура і методика уроку в школі. – К.: Рад. школа, 1973.
51. Онищук В.О. Організація навчання в умовах кабінетної системи. – К.: Рад. школа, 1980.
52. Освітні технології: Навч.-метод. посібн. / О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін.; За заг. ред. О.М.Пехоти. – К.: А.С.К., 2001.
53. Остапенко Н.М. Теорія і практика формування лінгводидактичних компетентностей у студентів філологічних факультетів ВНЗ. – Черкаси, 2008.– 330 с.
54. Павленко О.О. Теорія і практика навчання ділової комунікації. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2003.
55. Падалка О.С. та ін. Педагогічні технології. – К.: Укр. енциклопедія. – 1995.
56. Педагогічні технології у безперервній професійній освіті / За ред. Сисоєвої С.О. – К., 2001.
57. Пентиліук М.І. Основні аспекти навчання рідної мови // Початкова школа. – 1997. – № 4. – С. 10-12.
58. Пентиліук М.І. Особливості технології уроку мови // Дивослово. – 1998. - № 4. – С. 16 -18.
59. Пентиліук М.І. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови // УМЛШ. – 1999. - №3. – С.8–10.
60. Пентиліук М., Горошкіна О., Нікітіна А. Концепція когнітивної методики навчання української мови // Дивослово. – 2004. – №8. – С.5–9.
61. Пентиліук М., Горошкіна О., Нікітіна А. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови // УМЛШ. – 2006. – №1. – С.15–20.

62. Пентилюк М.І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики. – К.: Ленвіт, 2011.
63. Пентилюк М.І. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті / УММИ. – 2010. – №20.- С.2–5.
64. Пентилюк М.І. До понять «компетенція» і «компетентність» // Укр.мова і літер. у школі, 2012.– № 4.– с.56
65. Пентилюк М.І. Інтегративний характер професійної підготовки сучасного учителя // Педагогічні науки. – Херсон, 2013. – Вип. VIII. – ч.2.– С.287–292.
66. Пентилюк М.І. Стратегічні орієнтири підготовки майбутнього вчителя // Дивослово.– 2014.– С.2–6.
67. Пентилюк М.І. Рідномовний аспект підготовки майбутніх учителів-словесників / Наукові записки Нац. університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка».– Остріг, 2014.– Вип.29.– С. 86–89.
- 68.Пехота О.М., Старєва А.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя. – Миколаїв: Іліон, 2005.
- 69.Плиско К. Принципи, методи і форми навчання української мови. – Харків: Основа, 1995.
- 70.Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К.: А.С.К., 2005.
- 71.Потапенко О.І. Гурткова робота з української мови в 4-8 класах. – К.: Рад. школа, 1989.
72. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах / Колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2000.
73. Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі: навч. пос / Автор. кол. за ред О.Горошкіної та С.Карамана. – К. : Акме груп, 2015. – 250с.
74. Семеног О.М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури . – Суми, 2015. – 404 с.
75. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс. – К. : Ленвіт, 2011. – 366 с.
76. Семеног О.М. Фахова підготовка вчителя-словесника / О.М.Семеног, Л.О. Базиль, Т.І.Дятленко – Луганськ, 2011. – 496 с.
77. Симоненко Т.В. Теорія і практика формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів. – Черкаси, 2006. – 328 с.
- 78.Синиця І.О., Ільюк Б.А. Мовні здібності учнів // УМЛШ. – 1970. – № 11. – С.12.

79. Скуратівський Л., Шелехова Г. Орієнтовне календарне планування уроків і тематичного контролю за рівнями навчальних досягнень учнів 5 класу з рідної (української) мови // УМЛШ. – 2005. – № 6. – С. 60-63.
80. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка. – К.: ІЗМН, 1997.
81. Стріха А.Д., Гуревич А.Ю. Цікава грамати́ка. – К.: Рад. школа, 1991.
82. Сухомлинський В. Слово рідної мови // УМЛШ. – 1989. - №1. – С.3–9.
83. Форми навчання в школі / За ред. Ю.І.Мальованого. – К.: Освіта, 1992.
84. Шелехова Г.Т. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення на уроках рідної мови в середній школі. – К., 1996.
85. Ярошенко О.Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика. – К.: Партнер, 1997.

Додаткова

1. Адаменко С. Культура мови / Практикум для учнів 9-11 класів (з учнівських творів) // Укр. мова та літ. -38 (390), жовтень 2004. - С. 20–21.
2. Астеній І.А. Найтонші відтінки рідного слова (робота над твором у початкових класах). Тернопіль: Навчальна книга -Богдан. – 2005. – 30с.
3. Бабенко О. Розвиток творчих здібностей учнів // Дивослово.– 2001. - №11. – С. 28, 45–46.
4. Безсмертна Н. Вічний двигун на ім'я словотвір // Українська мова та література в середніх школах. – 2004. – №4. – С.16–20.
5. Беляєв О. Доказова розповідь та евристична бесіда у навчанні мови // Українська мова та література в школі. – 2003. –№8. – С.2–5.
6. Беляєв О.М. Інтегровані уроки рідної мови // Дивослово. –2004 – №5. – С.36–40.
7. Беляєв О.М. Зміст уроку мови // Українська мова та література в школі. – 2003. – №4. – С.2–6.
8. Бондарчук Л.І. Методику підказує текст: Навчальний посібник. - Тернопіль: Мальва-ОСО, 2001. – 160с.
9. Бондаренко Н. Уроки розвитку зв'язного мовлення у 5 класі (докладний переказ-опис тварини) // Дивослово. – 2002. – №6.
10. Бондаренко Н. Уроки розвитку зв'язного мовлення у 5 класі (докладний переказ-опис тварини) // Дивослово. – 2002. – №11.
11. Бондаренко Н. Уроки розвитку зв'язного мовлення у 5 класі (докладний переказ-опис тварини) // Дивослово. – 2003. –№11. – С. 43–46.
12. Босак С. Особистісно-орієнтоване навчання - у практиці. // Українська мова та література в школі. – 2003. – № 8. – С. 37–41.
13. Бурда К. Критерії вибору вправ у процесі вивчення теми «При́йменник» // УМЛШ. –2004. – № 5. – С. 19–23.

14. Варзацька Л., Дворецька Л. Методика інтегрованого урокумови // Дивослово. – 2004. – № 3. – С.31–50.
15. Варзацька Л., Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання:лінгводидактичні засади // Дивослово. – 2004. – № 11,
16. Варзацька Л., Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади // Дивослово. – 2005. – №2. – С. 5–19,
17. Вербовий О. Систематизація та закріплення вивчених орфограм та пунктограм // Українська мова та література. –6(406), лютий 2005. – С. 17–19.
18. Глазова О. Навчання діалогічного мовлення // Дивослово. –2003. – № 1. – С. 31–33.
19. Горлова В. Чим близький прикметник українцям? // Українська мова і література в середній школі... – 2002. – №4. – С.131–135.
20. Горошкіна О. «Не бійтеся заглядати у словник.» (лексикографічна робота у 10 класі). - Дивослово. – 2000. – №9. – С.33–36.
21. Девдера М. Узагальнення та повторення вивченого матеріалу «диктантний алгоритм» // Українська мова та література в школі. – 2004. – № 5. – С.40–44.
22. Дика Н. Робота над граматичними (синтаксичними) помилками // Дивослово. – 2002. – №12. – С. 40–42.
23. Дика Н. Робота над граматичними (морфологічними) помилками // Дивослово. – 2002. – №12. – С. 30–33.
24. Дідук Г.І. Лінгвостилістичні та комунікативно-ситуативні вправи на уроках української мови у 5-7 класах. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2004. – 80с.
25. Дмитренко Г. Займенник (6 клас) // Урок української. –2000. – №10. – С. 30–35.
26. Должикова Т.І., Мілева І.В., Нікітіна А.В. Практикум з лінгвістики тексту Навчальний посібник. – Київ: Ленвіт, 2011. – 142 с.
27. Донченко Т. Формування в учнів поняття про типи мовлення типологічну структуру тексту // Дивослово. – 2004. – №4. – С. 23–27.
28. Дороз В. Помилки в українському мовленні учнів національних спільнот та шляхи їх подолання // Українська мова та література. – 38 (390), жовтень 2004. – С. 14–19.
29. Дороз В. Лінгвокультурологічний підхід до вивчення української лексики учнями 5–6-х класів російської та болгарської національностей // Українська мова та література. – 8 (360), лютий 2004. – С. 9–16.
30. Дороз В. Лінгвокультурологічний підхід до вивчення української лексики в школах з російською мовою навчання: монографія. – Київ-Ніжин: ТОВ «Видавництво» Аспект-Поліграф», 2006. – 184с.

31. Дороз В. Вивчення української лексики в 5-6 класах шкіл збагатонаціональним контингентом (Лінгвокультурологічний підхід) // Дивослово. – 2005. – № 10. – С. 4–8.
32. Дубовик С. Застосування методики взаємного навчання на уроках української мови в школі (вивчення тем «Прислівник» і «Дієприслівник») // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 4. – С. 6–8.
33. Заболотний О. Розвиток навчально-пізнавальної активності учнів (Проблемні ситуації) // Дивослово. – 2004. – №12. – С. 29.
34. Каткова І. Чи потрібна «еврика» на уроках мови (евристичні методи і прийоми навчання як засіб підвищення орфографічної грамотності учнів) // Українська мова й література в середніх школах. – 2003. – № 5. – С. 70–75.
35. Кащук А. Будова слова в українській мові (у завданнях, запитаннях і відповідях) // Українська мова та література в школі. – 2002. – №7.
36. Компьютер в работе педагога: Учебное пособие/ Под ред. Н.Ю.Пахомовой. - М.: ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д: «МарТ», 2005. – 192с.
37. Кравченко Л.П. Сучасні комп'ютерні технології на уроках філології // Вивчаємо українську мову та літературу. – №17–18 (57–58) червень 2005 р. - С. 9–13.
38. Кравченко О. Урок формування пунктуаційних умінь і навичок у процесі вивчення безсполучникового складного речення // Українська мова і література в школі. – 2000. – №4. – С. 44–45.
39. Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади // Дивослово. – 2004. – №10. – С. 2–11, (початок).
40. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. – 416с.
41. Кучеренко І. Психологічні умови засвоєння стилістики учнями старших класів // Українська мова і література в школі. 2004. – №4. – С. 9–12.
42. Лаврінчук І. Аналіз диктанту (алгоритм роботи над помилками) // Українська мова та література. – 6 (406), лютий 2005. С. 11–13.
43. Лещенко Г. Система ситуативних завдань до уроків розвитку зв'язного мовлення (5 клас) // Українська мова і література в школі. – 2004. – №5. – С.13–18.
44. Ляшкевич А. Генезис бесіди як дидактичної основи діалогічного мовлення // Українська мова та література в школі. – 2001. – №2. – С.7–9.
45. Марега В. Самодиктант на уроках мови і літератури // Дивослово. – 2001. – №2. – С.40–41.
46. Мащенко Л. Дієприкметник, дієприслівник як форми дієслова. Нестандартний урок з мови // Українська мова та література. – 14 (366), квітень 2004. – С. 5–7.

47. Мельник Н. Опорні конспекти з української мови // Українська мова та література в школі. – 2001. – №2. – С.50–55.

48. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах // За ред. М.Пентилюк. – К., 2000.

49. Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи навч.-метод. посібник / М. І. Пентилюк, Т. Г.Окунович, Н. С. Бородіна та ін.. – К. : Ленвіт, 2012. – 232 с.

50. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах : підручник / Кол.авторів за редакцією Пентилюк М.І. – К.: Ленвіт, 2009. – 400с.

51. Методика навчання української мови в середній загальноосвітній школі ПРОГРАМА для студентів спеціальності 8.010103 «Українська мова і література» факультетів української філології педагогічних університетів та інститутів. – К., 2010.

52. Мовчун Ф. Слово, його етимологія і виховання // Рідні джерела. – 2000. – №2. – С. 6

53. Мовчун Ф. Про що розповідають слова // Рідні джерела. –2000. – №3. – С. 6–10.

54. Мовчун А. Наші помічники - розділові знаки // Дивослово. –2001. – №11. – С. 19–24.

55. Новосьолова В. Вивчення дієприкметника на уроках рідної мови у 7 класі // Українська мова і література в школі. –2004. – №4. – С. 12–16.

56. Ободянська Н. Діагностика й викорінювання орфографічних помилок у письмових роботах учнів // Українська мова та література. – 6 (406), лютий 2005. – С. 9–10.

57. Омельчук С. Формування навичок стилістичного аналізу складних синтаксичних конструкцій // Дивослово. – № 2003.– № 12. – С. 33–35.

58. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь на синтаксичній основі (система мовленнєвих вправ у 9 класі) // Дивослово. – 2004. – №6. – С. 8–11.

59. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь на синтаксичній основі (система мовленнєвих вправ у 9 класі) // Дивослово. – 2004. – №8. – С. 26–29.

60. Омельчук С. Реалізація дослідницького методу в процесі формування мовленнєво-комунікативних умінь учнів (на матеріалі вивчення складнопідрядних речень з кількома підрядними) // Дивослово. – 2003. – №3. – С. 35–36.

61. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь: проблема вибору вправ (на матеріалі складних речень)// Дивослово. – 2002. –

№12. – С. 26–28.

62. Омельчук С. Основа мовлення – діалог // Українська мова й література в середніх школах. – 2002. – №5. – С. 81–85.

63. Омельчук С. На шляху до людини розмовляючої // Українська мова й література в середніх школах. – 2003. – №5. – С.84–91.

64. Палихата Е.Я. Культура українського діалогічного мовлення спілкування. 5-9 класи: Навчальний посібник для учнів. –Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003.

65. Пентиліук М., Нікітіна А., Горюшкіна О. Концепція когнітивної методики навчання української мови // Дивослово. –2004. – № 8. – С. 5–9.

66. Пентиліук М. Мовленнєві помилки та принципи їх класифікації // Українська мова та література в школі. – 2003. – № 3.– С. 26–29.

67. Пентиліук М. Мовленнєві помилки та принципи їх класифікації // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 3. –С. 26–29.

68. Пентиліук М.І., Окуневич Т.Г. Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах у таблицях і схемах. Навчальний посібник. – К.: Ленвіт, 2010.– 136 с.

69. Пермінов В. Вивчення правопису прислівників за допомогою методів ейдетики // Українська мова та література. – 14 (366),квітень 2004. – С. 7–8.

70. Плітко В. Вивчення мови через текст // Дивослово. – 2004. –№4. – С. 26–27.

71. Плиско К.М. Синтаксис української мови в опорних конспектах, таблицях і завданнях. - Х.: Вид. група «Основа», 2004. – 96 с.

72. Романюк Є. У майстерні слова (система уроків зі словотвору) // Українська мова та література в середніх школах. -2004. - №4. - С. 8-15.

73. Практикум з методики навчання української мови в середніх навчальних закладах: модульний курс: Посібник для студентів пед. університетів та інститутів / Кол авторів за ред М.І.Пентиліук.– К.: Ленвіт, 2011. – 366 с.

74. Скуратівська Г. Формування загальнонавчальних умінь підчас вивчення фонетики, графіки, орфоєпії, орфографії / Українська мова і література в школі. – 2003. – № 8. – С. 13

75. Симоненко Т.В. Шляхи і засоби формування національно-мовної особистості у школі (5-7 класи) // Українська мова та література в школі. – 2000. – №1. – С.26–28.

76. Симоненко Т.В. Формування національно-мовної особистості на уроках української мови (5–7 класи) // Дивослово. –2000. – №1. – С. 39–41.

77. Словник-довідник з української лінгводидактики: Навчальний посібник / Кол. авторів за ред. М. Пентиліук. – К.: Ленвіт, 2015. – 320 с.

78. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.: метод. посібник / Пометун О.І., Пироженко Л.В. За ред.О.І.Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.

79. Фасоля А. Мета, зміст, технологія уроку // Дивослово. – 2010 – № 8. – С. 19–25.

80. Федоренко О. Узагальнюючі логічні схеми на уроках мови //Українська мова та література в школі. – 2010. – №2. – С.23–24.

81. Хом'як І. Вивчення лексики у поєднанні з орфографією //Дивослово. – 2002. – №6. – С.20–24.

82. Хом'як І. Визначення орфограми у писемному мовленні //Дивослово. – 2000. – №2. – С.29–31.

83. Хом'як І. Навчання орфографії в сучасних умовах // Українська мова та література в школі. – 2009. – №2. – С.4–6.

84. Хом'як І. Практика навчання орфографії в загальноосвітній школі // Українська мова та література в школі. – 2009. – №4.– С.14–17.

85. Хом'як І. Навчання орфографії у зв'язку зі словотвором //Урок української. – 2002. – №7. – С. 38–42.

86. Чешуріна Т.Г. Словникова робота на уроках української мови // Вивчаємо українську мову та літературу. - № 17-18(57-58) червень 2005. – С. 19–22.

87. Чміль Н. Етапи вивчення теми «Займенник» у 6-му класі. Система занять // Українська мова та література. – 44 (396), листопад 2004. – С.14–23.

88. Шевцова Л. Ситуативні завдання як ефективний засіб розвитку зв'язного мовлення учнів // Українська мова й література в середніх школах. - 2010. – №2. – С. 11–15.

89. Шуляр В. Як навчити школярів висловлювати свої думки? //Українська мова й література в середніх школах. – 2010. – №4. – С. 165–170.

90. Щербина В.І. Інтерактивні технології на уроках української мови та літератури / В.І.Щербина, О.В.Волкова,О.В.Романенко. - Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 96с.

91. Ющук І. До методики синтаксичного аналізу речення // Дивослово. – 2003. – № 10. – С. 33–37.

92. Якименко Н., Рибалко К. Урок мови з використанням комп'ютерних програм // Дивослово. – 2010. – №11. – С. 49–51.

Інтернет ресурси

1. Дороз В.Ф., Ларіна Т.Е. Сучасний урок (українська мова та література): Навчально-методичний посібник для студентів філологічних факультетів ДОС. [Інтернет ресурс] – Режим доступу: twirpx.com/file/683757/

2. Голобородько Є.П. Усі уроки української мови в 10 класі [Інтернет ресурс] – Режим доступу: twirpx.com/file/416105/
3. План-конспект уроку з української мови в 7 класі. Прийменник [Інтернет ресурс] – Режим доступу: twirpx.com/file/395569/
4. Конспект уроку з української мови – Усний стислий переказ тексту. [Інтернет ресурс] – Режим доступу: twirpx.com/file/416468/
5. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. [Інтернет ресурс] – Режим доступу: twirpx.com/file/157372/
6. Календарне планування укр.м. І сем. 5 клас [Інтернет ресурс] – Режим доступу: twirpx.com/file/408129/
7. Конспект уроку з української мови для 6 класу з теми Прикметник. [Інтернет ресурс] – Режим доступу: twirpx.com/file/411350/
8. Пентиліук М.І. Вивчення української мови в 5 класі: посібник. [Інтернет ресурс] – Режим доступу: twirpx.com/file/580935/
9. Омельчук С.А., Ляшкевич А.І. Усі уроки української мови у 8 класі [Інтернет ресурс] – Режим доступу: twirpx.com/file/383138/
10. Голобородько Є. П. Усі уроки української мови в 10 класі. Академічний рівень. 329 с. [Інтернет ресурс] – Режим доступу: twirpx.com/file/442549/
11. Глазова О. Українська мова. Матеріали до уроків. 5 клас [Інтернет ресурс] – Режим доступу: twirpx.com/file/608339/
12. Диктанти і аудіодиктанти з української мови / Диктанти – 288 с. [Інтернет ресурс] – Режим доступу: twirpx.com/file/530009/
13. Котенко В.О. Українська мова. 5 клас: Уроки нового покоління... Х.: Ранок, 2011. - 248 с. - ISBN: 978 611 540 636 4 [Інтернет ресурс] – Режим доступу: twirpx.com/file/738098
14. Методика навчання української мови [Інтернет ресурс] – Режим доступу: filolog.mdpu.org.ua/index.php?... –
15. Лекцій з методика викладання української мови [Інтернет ресурс] – Режим доступу: otherreferats.allbest.ru/.../00094338_0.html -
16. Ганна Коваль, Тетяна Суржук, Методика викладання української мови. Рекомендації до виконання науково-дослідної тематики: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Тернопіль: Богдан, 368 с. ISBN 978-966-10-0900-3 [Інтернет ресурс] – Режим доступу: http://www.bohdan-books.com/catalog/book_137_2624/
17. Методика викладання української мови – Вікіпедія [Інтернет ресурс] – Режим доступу: [uk.wikipedia.org/..](http://uk.wikipedia.org/)

18. Моделювання уроків української мови в школах нового типу [Інтернет ресурс] – Режим доступу: ua-referat.com/Моделювання_уроків_укра...

19. Методична робота вчителя-словесника: Методика навчання. [Інтернет ресурс] – Режим доступу: b-ko.com/book_228_glava_63_5._

20. Вивчення української мови в сучасній школі [Інтернет ресурс] – Режим доступу: knowledge.allbest.ru/.../2c0b65635b2ad68b... -

21. Методика викладання української мови в середній школі. Зошит – 1 [Інтернет ресурс] – Режим доступу: biblioteka-knig.net/.../16903-metodika_vikladannya_ukranksko_movi...

22. Грибан Г.В. Застосування педагогічних технологій на уроках української мови [Інтернет ресурс] – Режим доступу: institute.novostimira.com/skachat_material...

23. Урок-лекція укр мови у старших класах [Інтернет ресурс] – Режим доступу: refsmarket.com.ua/searchdirect.php

Форми підсумкового контролю успішності навчання – залік, іспит.

Екзамен та залік складаються студентами в період екзаменаційних сесій, передбачених навчальним планом.

Перевірка рівня підготовки студентів з курсу „Методика викладання української мови” відбувається під час заліку та екзамену.

Система оцінювання заліку здійснюється на підставі наступних критеріїв:

Оцінка / рівень знань	Критерії успішності
нб / 0 б. (не допускається до заліку)	відсутність на лекційних заняттях; не виконання самостійної роботи; відсутність у студента знань теоретичного матеріалу; невиконання домашніх завдань; неопрацювання питань для самоконтролю.
Незараховано 1–59 балів	відсутність у студента знань теоретичного матеріалу або ж низький рівень цих знань; незадовільне виконання домашніх завдань; незадовільне опрацювання питань для самоконтролю.
Зараховано 60–100 балів	студент добре володіє теоретичним матеріалом; якісно опрацював завдання для самоконтролю; написав реферат за темою, визначеною у змістовому модулі.

Екзаменаційна оцінка визначається в балах (від 0 до 100) за результатами виконання екзаменаційних завдань.

Перелік питань, що охоплюють зміст програми дисципліни, критерії оцінювання екзаменаційних завдань визначаються кафедрою, включаються до робочої програми дисципліни і доводяться до студентів на початку семестру.

На іспит виносяться вузлові питання, типові та комплексні завдання, ситуації, що потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх при вирішенні практичних задач.

Оцінка за складання іспитів здійснюється за 100-бальною шкалою з подальшим переведенням у 4-бальну та шкалу ECTS.

Переведення оцінок виражених у балах за багатобальною шкалою, в оцінки за національною шкалою та шкалою ECTS здійснюється відповідно до табл.1.

Таблиця 1

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	відмінне виконання
82–89	Добре	B	вище середнього рівня
75–81		C	загалом хороша робота
67–74	Задовільно	D	непогано
60–66		E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35–59	Незадовільно	Fx	необхідне перескладання
1–34		F	необхідне повторне вивчення курсу

Засоби діагностики успішності навчання.

Поточний контроль знань має на меті виявити якісний рівень знань, умінь і навичок студентів під час аудиторних (лекції, практичні заняття) та індивідуальних занять, перевірки самостійно виконаних студентами завдань, передбачених навчальною програмою дисципліни.

Робота студентів оцінюється на семінарських, практичних заняттях: відповіді на запитання, участь у дискусіях, робота в групах, виконання письмових робіт (експрес-опитування, тест-контроль), виступи з рефератами,

презентація самостійних завдань, планів лекцій, практичних занять та ін.

Підсумковий контроль має на меті виконання модульної контрольної роботи як одного із видів контролю знань, що охоплює як основні питання теоретичного курсу, так і практичні завдання різного рівня складності, виявляє практичні вміння та навички, набуті студентом під час вивчення курсу.

Підсумковий контроль включає також підготовку та виступи з рефератами; участь студентів у підсумковій конференції; презентацію самостійних завдань; індивідуальна бесіда з визначених на залік питань; колоквиум з основних тем курсу.

Кінцевий результат підсумкового контролю – залік (іспит).

Самостійна робота студентів полягає в опрацюванні теоретичних основ лекційного матеріалу; вивченні окремих питань, винесених на самостійне опрацювання; опрацюванні наукової літератури; підготовці до практичних занять; підготовці до модульної контрольної роботи (тестів).

З урахуванням змісту, мети та основних завдань, самостійна робота студента має такі різновиди: самостійна підготовка до аудиторних занять, підготовка конспектів питань для самостійного опрацювання; опрацювання наукової літератури; підготовка рефератів.

Важливим складником самостійної роботи студента є виконання індивідуальних завдань та їх презентація на заняттях, що сприяє практичному закріпленню отриманих теоретичних знань з курсу, визначенню рівня знань, обсягів вивченого. Такі завдання виконують тренувальну, контрольну й коригувальну функції. У комплексі з іншими навчальними засобами вони сприяють утвердженню диференційного підходу до кожного студента, індивідуалізації навчання.

Матеріали для різних видів контролю (поточного і підсумкового), самостійної роботи складено з урахуванням необхідного мінімуму знань, що його повинен засвоїти студент з відповідних тем.

Основний критерій, що характеризує успішність роботи студента на практичних заняттях та під час виконання самостійної роботи, – це рівень знань, який він демонструє під час обговорення теоретичних питань, і рівень сформованості вмінь і навичок, якими послуговується студент у своїй практичній діяльності.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ»

Програма розроблена
Пентилюк Марією Іванівною,
доктором педагогічних наук,
професором кафедри мовознавства

Предметом вивчення навчальної дисципліни є залучення молоді до національної культури на основі рідної (державної) мови. Перегляд загальнокультурних і соціолінгвістичних підходів до вивчення української мови у ВНЗ, до викладання загальнонаукових і фахових дисциплін державною мовою зумовлює посилення уваги до професійної підготовки майбутніх учителів, викладачів вищої школи різних рівнів акредитації.

Курс «Методика навчання української мови у ВНЗ» розрахований на магістрантів, які, спираючись на базову методичну підготовку, готуються до навчальної діяльності у вищій школі. Тому їхні професійні орієнтири дещо інші, ніж у вчителя середньої школи.

У курсі основна увага зосереджена на з'ясуванні наукових основ лінгводидактики вищої школи: філософських, соціологічних, лінгвістичних, психологічних, психолінгвістичних та лінгводидактичних.

Особлива увагу приділяється аналізу змісту, принципів, методів і засобів навчання у ВНЗ. Магістранти мають засвоїти теоретично і практично технологію викладання лінгвістичних дисциплін, організацію самостійної роботи і педагогічної практики. Як майбутні викладачі вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації магістранти ознайомлюються з видами і формами навчально-науково-дослідної роботи студентів та її організацію у ВНЗ.

Магістранти мають оволодіти всіма існуючими методами і прийомами успішного навчання не тільки в загальноосвітній школі, у профільній ланці, зокрема гімназії, ліцеї, коледжі та вищій школі уміннями й навичками їх творчо застосовувати. З огляду на це в процесі практичного засвоєння методики української мови студент має збагнути, у чому полягає своєрідність навчання мови в різних типах навчальних закладів.

Міждисциплінарні зв'язки. Робота з вишівської лінгводидактики узгоджена з циклами дисциплін суспільного характеру (філософія), психолого-педагогічного (педагогіка, психологія), літературознавчого

(історія української літератури, українська (зарубіжна) література) циклів, з методики вивчення української мови в різних типах середньої школи.

Міждисциплінарний зв'язок у навчанні української мови у ВНЗ будується за інтегративним принципом з урахуванням рівня інтегрованості дисциплін, що забезпечують філологічну освіту.

Перший рівень – тісний міжпредметний зв'язок дисциплін мовознавчого і літературознавчого циклів, що забезпечує глибокі фахові знання, професійну ерудицію.

Другий рівень – тісний зв'язок вишівської лінгводидактики з циклом дисциплін психолого-педагогічного спрямування, який забезпечує формування професійних знань, умінь і навичок, що слугуватимуть майбутнім філологам у становленні їх як учителів, викладачів ВНЗ, які володіють педагогічною майстерністю в організації й реалізації освітньо-виховного процесу в середній і вищій школі.

Третій рівень – принагідні міжпредметні зв'язки, що слугують розширенню особистісної й професійної ерудиції магістранта, його духовному зростанню, удосконаленню особистісних якостей професіонала.

Мета курсу: ознайомити магістрантів очної і заочної форм навчання з найновішими досягненнями сучасної лінгводидактики, забезпечити необхідною теоретико-методичною підготовкою до викладання мовознавчих дисциплін у ВНЗ, що є важливою умовою їхньої майбутньої професійної діяльності; адаптувати магістрантів до успішного виконання програми практики, що сприяє закріпленню теоретичних знань і формуванню їхньої **фахової компетентності**

Мета навчальної дисципліни спрямована на вдосконалення й розвиток професійної компетентності магістрантів у галузі лінгводидактики та методики навчання української мови у ВНЗ, що сприятиме реалізації особистісно зорієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів, пошуку нових шляхів викладання української мови з урахуванням таких компонентів: *мотиваційно-ціннісного* (інтерес до поглибленого вивчення фахових дисциплін; усвідомлення значущості компетенцій, пов'язаних з майбутньої фаховою діяльністю; прагнення до набуття конкурентоспроможних умінь і навичок), *інформаційно-перцептивного* (здатність до компетентного сприйняття й аналізу професійно важливої інформації: ознайомлення з досвідом роботи викладача вищої школи та інноваційними технологіями викладання фахових дисциплін) та *оцінно-дієвого* (уміння застосовувати набуті професійно важливі знання у своїй

діяльності, реалізовувати пріоритетні компетенції у галузі вітчизняної лінгводидактики).

Основними завданнями вивчення дисципліни «Методика викладання української мови у вищому навчальному закладі» є:

- **методологічні:** формувати у студентів розуміння ролі і завдань філологічної освіти в Україні, гуманізації й гуманітаризації мовної освіти, особистісної ролі учителя в цьому процесі;

- **пізнавальні й розвивальні:** на основі наукової літератури, спостережень навчального процесу в університеті розкрити технологію вишівської лінгводидактики;

- **виховні:** формувати в студентів світоглядні переконання патріота України, справжнього представника української еліти.

Вивчення курсу ґрунтується на нових технологіях навчання, спирається на розвиток професійної компетентності магістрантів-філологів й ураховує формування таких **компетенцій:**

- **у сфері професійної діяльності** (знання принципів, підходів, закономірностей, методів, прийомів і засобів навчання; уміння використовувати отриману інформацію у професійній діяльності; здійснювати пошук необхідної інформації, проводити аналіз та давати оцінку різним формам занять);

- **інформаційно-комп'ютерної** (робота з комп'ютерною технікою, уміння працювати в мережі інтернет, користуватися електронною поштою, працювати зі спеціальним програмним забезпеченням; ефективно застосовувати інноваційні технології і відповідні програми у професійній діяльності);

- **комунікативної** (знання ділового етикету, толерантність; формування ефективної групової взаємодії студентів, позитивна установка щодо себе та інших студентів);

- **у сфері самовизначення і саморегуляції** особистісних якостей (адекватна самооцінка, впевненість у собі, високий рівень мотивації до досягнень, визнання необхідності у самовдосконаленні).

У процесі опанування курсу магістранти мають оволодіти такими **компетентностями:**

- **загальнопрофесійною** (здатність майбутнього філолога реалізувати професійну й особистісну самоосвіту, визначати індивідуальну освітню траєкторію, проектувати професійне зростання);

- **лінгвістичною** (знання механізмів комунікативної діяльності, володіння нормами української мови, правилами культури спілкування);
- **лінгводидактичною** (інтегровані знання сучасної лінгводидактики(загальнонавчальні, психологопедагогічні, предметні), уміння (загальнопедагогічні, спеціальні, комунікативні); володіння методичним досвідом, набутим у процесі засвоєння фахових дисциплін, педпрактик, інтегрованими професійними якостями);
- **педагогічною** (здатність застосовувати сучасні методики й технології організації навчально-виховного процесу на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях у ВНЗ);
- **дослідницькою** (здатність аналізувати результати наукових досліджень, застосовувати їх у професійних цілях; здійснювати навчання на дослідницьких засадах; готовність самостійно здійснювати наукове дослідження з використанням сучасних методів);
- **проектною** (готовність проектувати зміст навчання та адекватні йому методики і технології; здатність проектувати форми і методи контролю якості професійної підготовки, використовуючи сучасні інформаційні технології);
- **інформаційною** (здатність кваліфіковано працювати із значним обсягом інформації, уміло використовувати її у професійній діяльності).

Очікувані результати навчання. Вивчення курсу спрямоване на формування в магістрантів таких знань, умінь і навичок:

проектувальних – здатність визначати цілі (стратегічні, тактичні, оперативні), планувати заходи для досягнення очікуваних результатів, планувати діяльність суб'єктів педагогічного процесу;

розвивальних – орієнтація на розвиток і вдосконалення професійних якостей магістра-філолога. Вони об'єднують такі підвиди: *гностичний* (пізнавальний) – уміння накопичувати необхідні знання; *дослідницький* – уміння визначати проблему, аналізувати літературу, висувати гіпотези тощо; *інформаційний* – уміння користуватися ораторською майстерністю, логічно викладати матеріал, застосовувати різні методи; *спонукальний* – уміння викликати інтерес, спонукати до активності, формувати мовну, мовленнєву, комунікативну та інші компетентності;

конструктивно-організаторських – організація навчального процесу, що забезпечує його ефективність; *функція мотивації і стимулювання* – готовність застосовувати засоби і прийоми, технології, спрямовані на мотивацію і стимулювання навчального процесу;

комунікативних – залучення високих моральних якостей і рис

характеру педагога з метою демонстрації тактовності, доброзичливості, високої мовленнєвої культури;

контрольно-аналітичних (діагностичних) – спроможність організувати та здійснювати контроль знань, умінь і навичок визначати їх критеріальну основу;

корекційних – стимулювання до постійного діагностування перебігу навчально-виховного процесу, оцінювання проміжних та кінцевого результатів;

рефлексивних – здатність переосмислювати процеси результати професійної діяльності, засобів їх досягнення.

За вимогами освітньо-професійної програми, спираючись на названі вище функції викладача-філолога, визначимо знання й уміння магістрантів-філологів, якими вони повинні оволодіти процесі засвоєння освітньо-професійної програми:

У процесі вивчення курсу магістранти повинні **знати**:

- про здобутки провідних учених у теорії і практиці навчання мовознавчих дисциплін у вишах;
- принципи навчання, їх специфіку; основні класифікації форм, методів, прийомів і засобів навчання;
- прогнозування технологічних тенденцій в освіті, суть понять «технологія», «педагогічна технологія» та їх класифікації;

уміти:

- розробити план-конспект підготовки до лекції, семінару, добирати джерела, укладати бібліографічні покажчики, вибирати способи опрацювання літератури;
- складати план-конспект кожного типу лекції, практичного, семінарського заняття;
- добирати найбільш ефективні методи, прийоми і засоби навчання відповідно до теми і мети заняття;
- розуміти суть і значення, види й особливості навчальної практики студентів (асистентської, науково-дослідної);
- організувати самостійну роботу і контроль за самостійною роботою студентів;
- планувати й організувати науково-дослідницьку діяльність студентів.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Вступ. Мета, зміст і завдання курсу. Загальноєвропейські рекомендації та державні документи про мовну освіту в Україні й про вищу

школу. Огляд літературних джерел курсу.

Проблеми професійної підготовки майбутніх філологів.

Філософські, соціологічні, психологічні, лінгвістичні, психолінгвістичні та лінгводидактичні основи методики викладання української мови у ВНЗ.

Комплексний підхід до лінгвістичної освіти у ВЗО та інтегративність її реалізації.

Теоретичні орієнтири сучасної української лінгводидактики

Рідномовний аспект підготовки майбутніх викладачів вищої школи.

Зміст, структура і технологія реалізації лінгводидактики вищої школи.

Загальнонаукові та професійні підходи до навчання мови у ВНЗ.

Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті

Зміст філологічної освіти в Україні (навчальні плани, програми, підручники, посібники).

Дидактичні основи підготовки сучасного філолога.

Психологічні, психолінгвістичні засади викладання української мови у ВНЗ. Виховання мовної особистості студента.

Психолінгвістичні основи мовленнєвої діяльності студентів-філологів.

Психологічні засади формування мовної особистості студентів-філологів

Дидактичні засади навчання мови у ВНЗ. Принципи, методи, прийоми і засоби навчання.

Форми навчальної роботи у ВНЗ. Технологія проведення занять у ВНЗ

Роль лінгвістики тексту у фаховій підготовці майбутнього вчителя-словесника

Роль і місце викладача вищої школи в організації філологічної освіти (форми, методи, засоби навчання).

Спостереження й аналіз занять з української мови у ВНЗ.

Розробка конспектів лекцій і практичних занять з української мови.

Навчально-дослідна, науково-дослідна робота майбутнього філолога.

Організація самостійної роботи студентів-філологів.

Робота викладача української мови на нефілологічних факультетах.

Змістові модулі навчального курсу

Курс «Методика навчання української мови у вищому навчальному закладі» містить лекційний, семінарські (практичний) модулі і модуль самостійної роботи магістрантів.

Лекційний модуль передбачає засвоєння вузлових питань вишівської лінгводидактики і є науково-теоретичною базою, що забезпечує

усвідомлення й опанування конкретних прикладних питань вивчення мови в середній і вищій школі.

Лекції мають розкрити магістрантам актуальні проблеми сучасної лінгводидактики й стимулювати їхню науково-дослідницьку діяльність.

Практичні (семінарські) заняття спрямовані на поглиблення, розширення й узагальнення знань магістрантів, отримані на лекціях й водночас формування різноаспектних вмінь професійної діяльності.

Дидактичні можливості практичних занять полягають в організації різноманітної діяльності студентів, у використанні методів і засобів, що сприяють актуалізації їхніх знань. Під час практичних занять реалізується навчально- й науково-дослідницька діяльність студентів.

Самостійна робота магістрантів поєднує мотиваційний, змістовий та операційний аспекти їхньої навчальної діяльності. У процесі самостійної роботи вони ознайомлюються з різними джерелами (монографіями, програмами, посібниками, науковими статтями вчених, з лексикографічними працями, електронними носіями професійної інформації; готують реферати й доповіді на науково-методичні теми, розробляють конспекти занять).

Змістовий модуль 1. Професійна підготовка студентів-філологів

Лекційний модуль

1. Мета, зміст, завдання, структура початкової дисципліни. Огляд літератури з курсу. Загальноєвропейські рекомендації та державні документи з проблем мовної освіти й підготовки сучасного вчителя.

2. Проблеми професійної підготовки студентів-філологів.

3. Філософські, соціальні, психологічні психолінгвістичні та лінгводидактичні засади мовної освіти в Україні.

4. Комплексний підхід до лінгвістичної освіти у ВЗО та інтегративність у її реалізації. Рідномовний аспект підготовки майбутніх учителів-словесників.

5–6. Зміст, структура і технологія реалізації лінгводидактики вищої школи в навчальному процесі.

7. Психолінгвістичні основи мовленнєвої діяльності студентів-філологів.

8. Навчально-, науково-дослідна робота студентів.

9. Організація самостійної роботи з мовних дисциплін.

Семінарський модуль

1. Загальноєвропейські рекомендації та державні документи з проблем мовної освіти й підготовки сучасного учителя. Мета, зміст, завдання дисципліни.

2. Загальнонаукові та професійні підходи до навчання мови у ВНЗ.

3. Структура і зміст мовної освіти в ВНЗ.

4. Психологічні засади формування мовної особистості студента-філолога.
5. Дидактичні засади навчання мови у ВНЗ. Принципи, методи прийоми і засоби навчання.
6. Форми навчальної роботи у ВНЗ. Технології проведення занять.
7. Навчально-дослідна і науково-дослідна робота студентів-філологів.

Самостійна робота

1. Теоретичні орієнтири сучасної української лінгводидактики.
2. Концепція когнітивної методики навчання української мови
3. Концептуальні засади комунікативної методики навчання
4. Рідномовний аспект підготовки майбутніх учителів-словесників.
5. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті
6. Завдання вищої школи в підготовці майбутнього вчителя-словесника в умовах стандартизації освіти
7. Роль лінгвістики тексту у фаховій підготовці майбутнього вчителя-словесника
8. Проблеми професійної підготовки вчителя-словесника
9. Культуромовний аспект підготовки майбутнього вчителя-словесника в білінгвальних умовах
10. Спостереження й аналіз занять з української мови у ВНЗ.
11. Розробка конспектів лекцій і практичних занять з української мови.
12. Робота викладача української мови на нефілологічних факультетах.

Рекомендована література

Основна

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. – К., 1998.
2. Артемчук Г.І., Курило В.М., Кочерган М.П. Методика організації науково-дослідної роботи: Навчальний посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. – К. : Форум, 2000. – 271 с.
3. Беляєв О., Скуратівський Л., Симоненкові Л., Шелехова Т. Концепція навчання державної мови в школах України // Дивослово. – 1996. – №1. – С. 71–73.
4. Беляєв О.М., Вашуленко М.С., Плахотник В.М. Концепція мовної освіти в Україні // Рідна школа. – 1994. – № 9. – С. 71–73.
5. Біляєв О., Скуратівський Л., Симоненкова Л., Шелехова Т. Концепція навчання державної мови в школах України // Дивослово. – 1996. – №1. – С.71–73.
6. Богданова І.М. Педагогічна інноватика. – Одеса : ТЕС, 2000.

7. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика – К. : Вища школа, 2007.
8. Волкова Н.П. Педагогіка. – К. : Академія, 2002.
9. Виховна робота зі студентською молоддю : навч. пос. – Одеса: Фенікс, 2006.
10. Голуб Н.Б. Самостійна робота студентів з риторики : навч.-метод. пос. – Черкаси : Брама-Україна, 2008.
11. Горошкіна О.М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю. – Луганськ : Альма-матер, 2004.
12. Горошкіна О.М., Нікітіна А.В., Попова Л.О. Магістерська робота: від задуму до захисту. Методичний путівник. – Луганськ, 2004. – 21 с.
13. Гуманітарні технології / За ред. В.В. Різуна. – К., 1994.
14. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Дивослово. – 2004. – №3. – С. 76–81.
15. Деякі аспекти формування національної культури студентської молоді : зб. наук. статей. – К.: ІЗМН, 1997
16. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. – К. : Академвидав, 2004.
17. Діалогічна взаємодія у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи. – К. : ІЗМН, 1997.
18. Дороз В.Ф. Методика викладання української мови. – К., 2008. – 176 с.
19. Дороз В.Ф. Крос-культурне навчання учнів-білінгвів української мови. – К, 2011.
20. Дроздова І.П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ. – Харків : ХНАМГ, 2010
21. Єрмоленко С., Мацько Л. Навчально-виховна концепція вивчення української (державної) мови // Дивослово. – 1994. – №5. – С. 28–32.
22. Заболотська О.О. Формування індивідуальності майбутніх учителів-словесників : монографія. – Херсон, 2006.
23. Заброцький М.М. Педагогічна психологія. – К. : МАУП, 2000.
24. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К. : Ленвіт, 2003.
25. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії. – К., 1997.
26. Інноваційні технології навчання методики української мови у вищих навчальних та середніх освітніх закладах. – К. : Міленіум, 2006.

27. Кічук Н.В. Формування творчої особистості вчителя. – К. : Либідь, 1991.
28. Климова К.Я. Теорія і практика формування мовнокомунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів: монографія. – Житомир, 2010. – 567 с.
29. Князян М.О. Самостійно-дослідницька діяльність майбутніх учителів іноземних мов: теорія і практика. – Ізмаїл : Сміл, 2006.
30. Коломієць В.О. Як виконувати курсову роботу : метод. пос. для студ. вищих пед. навч. закл. – К. : Вища школа, 2003. – 66 с.
31. Конобродська В. Курсова і дипломна роботи з етнолінгвістики : навч. пос. – Житомир : Полісся, 2003. – 236 с.
32. Корнієнко І.А. Наукові основи курсової роботи : метод. рекомендації. – Миколаїв, 2005. – 26 с.
33. Концепції мовної освіти 12-річної школи // Дивослово. – 2002. – №8. – С. 59–65.
34. Концепція вивчення української мови в 5–12 класах загальноосвітньої школи з російською мовою навчання // УМЛШ. – 2002. – №5. – С. 43–50.
35. Копусь О.А. Теоретичні засади формування фахової лінгводидактичної компетентності майбутніх магістрів-філологів у вищому навчальному закладі : монографія. – Одеса, 2012. – 429 с.
36. Котик Т.М. Українська дошкільна лінгводидактика: історія, здобутки, перспективи. – Одеса : СВД М.П.Черкасов, 2004.
37. Кучерук О.А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика : монографія. – Житомир, 2011.
38. Леонтьєв А.А. Основы психолінгвистики. – М. : Смысл, 1999.
39. Лутай В.С. Філософія сучасної освіти. – К. : Магістр -S, 1996.
40. Любашенко О.В. Лінгводидактичні стратегії проектування процесу навчання української мови у вищій школі – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007.
41. Методика навчання української мови у школі. Програма курсу. – К. : Ленвіт, 2002.
42. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі / За ред. С.У. Гончаренка, П.М. Олійника. – К., 2009.
43. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / За ред. М. Пентиліук. – К. : Ленвіт, 2005.
44. Методика навчання української мови у вищих навчальних та середніх освітніх закладах: Кредитно-модульний курс / За заг. ред. О.І. Потапенка. – К.: Міленіум, 2006.

45. Нагрибельна І.А. Самостійна робота в системі підготовки майбутніх учителів початкових класів – Херсон, 2016. – 310 с.
46. Нікітіна А.В. Педагогічний дискурс учителя-словесника – К., Ленвіт, 2013. – 338.
47. Огієнко Іван. Наука про рідномовні обов'язки. – К. : Обереги, 1994.
48. Омельчук С.А. «Підхід до навчання» як базова категорія сучасної лінгводидактичної науки // Укр. мова і літер. в школі. – 2013. – №2. – С. 2–7.
49. Омельчук С.А. Навчання морфології української мови на засадах дослідницького підходу. – К. : Генеза, 2014. – 368 с.
50. Освітні технології / за ред. О.М.Пехоти. – К.: «А.С.К.», 2001.
51. Остапенко Н.М. Теорія і практика формування лінгводидактичних компетентностей у студентів філологічних факультетів ВНЗ. – Черкаси, 2008.- 330 с.
52. Павленко О.О. Теорія і практика навчання ділової комунікації. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2003.
53. Пехота О.М., Старєва А.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя. – Миколаїв : Іліон, 2005.
54. Пехота О.М., Баріхашвілі І.І. Курсова робота із психолого-педагогічних дисциплін : метод. рекомендації. – Миколаїв : Вид-во “Іліон”, 2006.
55. Педагогіка вищої освіти / За ред. З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк. – Одеса, 2002.
56. Педагогічні інновації в сучасній школі. – К. : Освіта, 1994.
57. Пентиліук М.І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики. – К.: Ленвіт, 2011.
58. Пентиліук М.І. Професійна підготовка студентів-філологів. Засвоєння лінгводидактичної термінології // Дивослово. – 2005. – №11. – С. 21-24.
59. Пентиліук М.І. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті / УММИ. – 2010. – №20.- С.2–5.
60. Пентиліук М.І. До понять «компетенція» і «компетентність» // Укр. мова і літер. у школі, 2012.– №4.– с.56
61. Пентиліук М.І. Інтегративний характер професійної підготовки сучасного учителя // Педагогічні науки. – Херсон, 2013. – Вип. VIII. – ч.2.– С.287–292.
62. Пентиліук М.І. Стратегічні орієнтири підготовки майбутнього вчителя // Дивослово.– 2014.– С.2–6.
63. Пентиліук М.І. Рідномовний аспект підготовки майбутніх учителів-словесників / Наукові записки Нац. університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка».– Остріг, 2014.– Вип.29.– С. 86–89.

64. Пентилюк М.І., Гайдаєнко І.В., Окуневич Т.Г. та ін. Навчально- й науково-дослідна робота студентів-філологів (реферат, курсова, випускна робота з української мови та методики її навчання): навч.-метод. пос. для студентів. – К.: Ленвіт, 2010. – 120 с.

65. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах / Колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2000.

66. Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі: навч. пос / Автор. кол. за ред О.Горошкіної та С.Карамана. – К. : Акме груп, 2015. – 250с.

67. Семенов О.М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури . – Суми, 2015. – 404 с.

68. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс. – К. : Ленвіт, 2011. – 366 с.

69. Семенов О.М. Фахова підготовка вчителя-словесника / О.М.Семенов, Л.О. Базиль, Т.І.Дятленко – Луганськ, 2011. – 496 с.

70. Симоненко Т.В. Теорія і практика формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів. – Черкаси, 2006. – 328 с.

71. Слєпкань З. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. – К. : НПУ, 2000. – С.111–115.

72. Словник-довідник з української лінгводидактики.– К. : Ленвіт, 2015.

73. Формування мовної особистості на різних вікових етапах : монографія. – Одеса, 2008. – 272 с.

74. Шелехова Г.Т. Урахування сучасних підходів до навчання української мови / УММИ. – 2015.– №2.– С.2–5.

Додаткова

75. Барбіна Є.С. Гуманізація освіти. – Херсон: Айлант, 2001.

76. Басова Н.В. Педагогика и практическая психология. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000.

77. Демченко В.М. Мовне середовище. Екстралінгвістичний нарис про Південь України. – Херсон : Айлант, 2001.

78. Дьяченко В.К. Новая дидактика. – М., 2001.

79. Жариков Е.С. Научный поиск. – К., 1967.

80. Інтеграційний курс соціально-педагогічної теорії і практики / За ред. І.М. Богданової. – Одеса : Пальміра, 2005.

81. Кузьменко В.В. Формування наукової картини світу учнів: від витоків до сьогодення. – Херсон : РПО, 2007.

82. Онкович Г.В. Українознавство і лінгводидактика. – К. : Логос, 1997

83. Пентилюк М.І. Навчальна й науково-дослідна робота студентів-філологів. – К. : Ленвіт, 2010.

84. Пентилюк М.І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики.– К. : Ленвіт, 2011. – 256 с.

85. Сапожников С.В. Педагогіка вищої школи і Болонський процес. – Дніпропетровськ, 2010.

86. Трифонова О.С. Формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку. – Одеса, 2012.– 467 с.

Інформаційні ресурси

1. Дмитро Бегека Складники підготовки майбутніх магістрів [Електронний ресурс] – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...

2. Дороз В.Ф. Методика викладання української мови у вищій школі [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://uchebniks.net/book/161-metodika-vikladannya-ukrayinskoyi-movi-u-vishhij-shkoli-navchalnij-posibnik-doroz-v-f.html>

3. Заслужена А.А. Переваги комп'ютерних технологій при навчанні магістрів з філології англійської мови в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу : vuzlib.com › Педагогіка

4. Зіноватна О. М. Модернізація філологічної освіти магістерського рівня України: адаптація американського досвіду [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.khnu.km.ua/root/res/2-7001-22.pdf

5. Каліш Підготовка викладача лінгвістичних дисциплін у процесі магістерської практики [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/.../V13_36_40.pdf

6. Копусь О.А. Проектування технології професійно мовно-мовленнєвого розвитку майбутніх магістрів [Електронний ресурс] – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...

7. Копусь О.А. Дидактична стратегія як проект керованої діяльності підготовки майбутніх магістрів-філологів [Електронний ресурс] – Режим доступу : scienceandeducation.pdpu.edu.ua/journals/.../Kopys.htm

8. Копусь Ольга Технологія навчання майбутніх магістрів-філологів з опертям на концептуальний аналіз художнього тексту [Електронний ресурс] – Режим доступу : zbirnykff.at.ua/vipusk_12.doc

9. Копусь Ольга Антонівна Інноваційні методи навчання у фаховій підготовці магістрів-філологів [Електронний ресурс] – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...

10. Пархета Л.П. - 2015 Методика викладання української літератури у ВНЗ : навч.-метод пос. [Електронний ресурс] – Режим доступу :

http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/3533/1/Posibnik_Parkheti_L_P.pdf

11. Покорна Людмила Комуникативна компетентність – провідна складова професійної підготовки вчителя-європейця XXI ст. [Електронний ресурс] – Режим доступу : zbirnykff.at.ua/vipusk_12.doc

12. Проектна методика як технологія підготовки магістрантів до міжкультурного професійного спілкування [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.br.com.ua >

13. Програма науково- дослідницької (стажистської) педагогічної практики з української літератури на робочому місці викладача ВНЗ для магістрантів [Електронний ресурс] – Режим доступу : studopedia.org/6-100927.html

14. П'ятакова Галина Колективний “творчий портрет” як засіб формування літературознавчих компетенцій у магістрів-філологів [Електронний ресурс] – Режим доступу : old.lingua.lnu.edu.ua/Visnyk/visnyk/..2/.../41Pyatakova.pdf

15. П'ятакова Галина Особливості підготовки магістрів за спеціальністю “українська філологія” [Електронний ресурс] – Режим доступу : irbis-nbu.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...

16. Романова Л. Я. Роль інформаційних технологій у професійній підготовці учителів-словесників у педагогічній вищій школі України [Електронний ресурс] – Режим доступу : vuzlib.com > Педагогіка

17. Семеног О. Навчальна та наукова складові магістерської підготовки [Електронний ресурс] – Режим доступу : irbis-nbu.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..

18. Семеног О. Актуальні проблеми мовної підготовки магістрів на факультетах української філології [Електронний ресурс] – Режим доступу : lib.iitta.gov.ua/.../

19. Семеног Олена Мовно-методичний курс для магістрантів: здобутки і проблеми зарубіжної та української вищої школи [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.khnu.km.ua/root/res/2-7001-22.pdf

20. Семеног Олена Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури [Електронний ресурс] – Режим доступу : sspu.edu.ua/semenog/index.php/component/.../category/1-monografiji?...i..

21. Серета І.В. Підготовка філологів магістерського рівня в контексті технологічного підходу [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.kpi.kharkov.ua/...>

22. Соколова І.В. Особливості підготовки магістрів філології [Електронний ресурс] – Режим доступу : irbis-nbu.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...

23. Сотська Г.І. Формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в педагогічних університетах : навч.-метод. посіб. [Електронний ресурс] – Режим доступу : iproodziopo2015.com.ua/?page_id=582

24. Столяр Зоя Інтерактивні технології в системі філологічної освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу : zbirnykff.at.ua/vipusk_12.doc

25. Шульжук Наталія Проблеми професійної мовної освіти в аспекті сучасних лінгвістичних і лінгвометодичних наукових парадигм [Електронний ресурс] – Режим доступу : zbirnykff.at.ua/vipusk_12.doc

26. Юрійчук Наталія До питання організації самостійної роботи студентів ВНЗ з української мови [Електронний ресурс] – Режим доступу : zbirnykff.at.ua/vipusk_12.doc

Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік, іспит.

Перевірка рівня підготовки студентів з курсу «Методика викладання української мови у вищому навчальному закладі» проводиться під час заліку.

Система оцінювання здійснюється на підставі наступних **критеріїв**:

Оцінка / рівень знань	Критерії успішності
нб / 0 (не допускається до заліку)	відсутність на лекційних заняттях; невиконання самостійної роботи; відсутність у студента знань теоретичного матеріалу; невиконання домашніх завдань; неопрацювання питань для самоконтролю.
Незараховано 1–59 балів	відсутність у студента знань теоретичного матеріалу або низький рівень цих знань; незадовільне виконання домашніх завдань; незадовільне опрацювання питань для самоконтролю.
Зараховано 60–100 балів	студент добре володіє теоретичним матеріалом; якісно опрацював завдання для самоконтролю; написав реферат за темою, визначеною у змістовому модулі.

Засоби діагностики успішності навчання

Поточний контроль знань має на меті виявити якісний рівень знань, умінь і навичок студентів під час аудиторних (лекції, практичні заняття) та індивідуальних занять, перевірки самостійно виконаних студентами завдань, передбачених навчальною програмою дисципліни.

Робота студентів оцінюється на семінарських, практичних заняттях: відповіді на запитання, участь у дискусіях, робота в групах, виконання письмових робіт (експрес-опитування, тест-контроль), виступи з рефератами, презентація самостійних завдань, планів лекцій, практичних занять та ін.

Підсумковий контроль має на меті виконання модульної контрольної роботи як одного із видів контролю знань, що охоплює як основні питання теоретичного курсу, так і практичні завдання різного рівня складності, виявляє практичні вміння та навички, набуті студентом під час вивчення курсу.

Підсумковий контроль включає також підготовку та виступи з рефератами; участь студентів у підсумковій конференції; презентацію самостійних завдань; індивідуальна бесіда з визначених на залік питань; колоквиум з основних тем курсу.

Кінцевий результат підсумкового контролю – залік (іспит).

Самостійна робота студентів полягає в опрацюванні теоретичних основ лекційного матеріалу; вивченні окремих питань, винесених на самостійне опрацювання; опрацюванні наукової літератури; підготовці до практичних занять; підготовці до модульної контрольної роботи (тестів).

З урахуванням змісту, мети та основних завдань, самостійна робота студента має такі різновиди: самостійна підготовка до аудиторних занять, підготовка конспектів питань для самостійного опрацювання; опрацювання наукової літератури; підготовка рефератів.

Важливим складником самостійної роботи студента є виконання індивідуальних завдань та їх презентація на заняттях, що сприяє практичному закріпленню отриманих теоретичних знань з курсу, визначенню рівня знань, обсягів вивченого. Такі завдання виконують тренувальну, контрольну й коригувальну функції. У комплексі з іншими навчальними засобами вони сприяють утвердженню диференційного підходу до кожного студента, індивідуалізації навчання.

Матеріали для різних видів контролю (поточного і підсумкового), самостійної роботи складено з урахуванням необхідного мінімуму знань, що його повинен засвоїти студент з відповідних тем.

Основний критерій, що характеризує успішність роботи студента на практичних заняттях та під час виконання самостійної роботи, – це рівень знань, який він демонструє під час обговорення теоретичних питань, і рівень сформованості вмінь і навичок, якими послуговується студент у своїй практичній діяльності.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ «РИТОРИКА»

Програма розроблена
Окунович Тетяною Григорівною,
кандидатом педагогічних наук,
доцентом кафедри мовознавства

Предмет вивчення. «Риторика» є теоретичною основою сукупності знань та вмінь, що формують професійний рівень філолога в системі лінгвістичної освіти. Риторика в сучасному вимірі охоплює предметну сферу, зміст, практичне значення, роль у соціумі; охоплює широке коло знань, умінь і навичок: від виникнення ідеї, задуму мовлення до безпосереднього мовленнєвого процесу та мовленнєвої взаємодії. Це наука про мовленнєву доцільність, усвідомлену та конкретну повсякденну розумово-мовленнєву діяльність.

Міждисциплінарні зв'язки. Риторика як навчальний предмет спирається на використання матеріалів з *історії культури, філософії* (окремі філософські дисципліни – *етика, естетика, логіка*, знайомлять з цінностями моралі, принципами розуміння прекрасного, законами мислення), *мовознавства* (озброює знаннями законів формування та розвитку мовлення), *психології* (через розуміння та контроль душевного стану та настроїв аудиторії допомагає вибрати засоби, які варто використовувати в певній психологічній ситуації), *фізіології* (дає знання про мовний апарат, його можливості та принципи творення голосу). Такі дисципліни, як *сценічне мовлення, основи режисури й акторської майстерності*, допомагають оволодіти голосом, поставою, жестикуляцією, мімікою, без чого неможлива ораторська діяльність.

Уміння публічно виступати – це один із інструментів для побудови успішної кар'єри. Тому більшість сфер суспільної діяльності потребує духовно багатой, інтелектуально розвиненої особистості, яка вміє самостійно й творчо мислити, переконувати живим словом, спонукати до дії.

Мета навчальної дисципліни: дати знання основ класичної та сучасної риторики як науки про мисленнєву-мовленнєву діяльність, спрямовану на формування риторичної компетентності, що забезпечує риторичну діяльність людини як здатність свідомо створювати, виголошувати й рефлексувати авторсько-адресний текст відповідно до мети та ситуації публічного

мовлення, яка включає: духовний світ особистості, оперування жанрово-стилістичними особливостями текстів як продуктів мовленнєвої діяльності, спроможність здійснювати свідомий вибір комунікативної мети, риторичних стратегій і тактик.

Завдання курсу:

теоретичні: висвітлити основні етапи становлення й розвитку риторики як науки;

- ознайомити з основними законами риторики, її головними класичними поняттями та засадами ораторської майстерності;

- забезпечити засвоєння студентами системи теоретичних знань з історії й теорії риторики; розкрити місце риторики серед інших наук, основні етапи зародження та розвитку риторики й ораторського мистецтва, закони риторики;

- сприяти оволодінню студентами основними поняттями, категоріями, методами та прийомами риторики, метою яких є формування вмій та навичок реалізації риторичних технологій у практичній мовленнєвій діяльності;

- сформувати в студентів цілісні теоретичні уявлення про умови впливу мовлення на поведінку аудиторії;

- забезпечити найважливішими методами аналізу текстів різних жанрів, що сприятиме формуванню власних поглядів на одержувану інформацію, здатність вичленовувати потрібні смисли з неспинного потоку інформації та критично ставитися до пропагандистських заходів і прийомів різних гатунків;

- формувати духовну, високоморальну, інтелектуальну, творчу особистість, яка має свій оригінальний ораторський стиль, вміє самостійно мислити, володіє мистецтвом переконуючого слова, навичками аргументованого, доцільного та коректного доведення власної думки, позиції;

- сприяти формуванню свідомого, відповідального та соціально активного громадянина;

- підготувати майбутніх учителів-філологів до роботи в умовах сучасної школи, зокрема посилення ролі мовленнєвої й риторичної культури, формування комунікативної компетенції учнів;

практичні: формувати у студентів риторичні вміння й навички володіння аргументованим, впливовим, розгорнутим монологічним мовленням (розповідь, повідомлення, пояснення, лекція тощо);

- виробити навички вільної риторичної творчості у різних ситуаціях (при обговоренні, в полеміці, у лекціях, професійній діяльності тощо);

- формувати вміння розв'язувати важливі, актуальні проблеми, використовуючи достовірний корисний матеріал; дотримуватися власної позиції; керуватися моральними нормами у своєму мовленні;

- розвивати здатність студентів вилучати потрібні смисли у текстах різних видів та стилів, необхідні для побудови осмисленого текстуального масиву (комунікації);

- виробляти й удосконалювати вміння доречного використання мовних і позамовних (жести, міміка тощо) засобів спілкування;

- розвивати в майбутніх учителів-філологів креативні здібності, спрямовувати їхні творчі зусилля на пошук нових способів формування риторичної культури учнів.

- сприяти наближенню матеріалу, що вивчається, до специфіки майбутньої професії, підвищенню професійної орієнтації у вивченні риторики; передбачити завдання, що забезпечуватимуть прямі міжпредметні зв'язки.

У процесі опанування курсу студенти мають оволодіти такими **компетентностями:**

- **загальнопрофесійною** – здатність майбутнього філолога реалізувати професійну й особистісну самоосвіту, визначати індивідуальну освітню траєкторію, проектувати професійне зростання);

- **лінгвістичною** – знання й розуміння базових знань риторики в її відношенні до гуманітарного знання, у контексті їх вправного застосування в мовленнєвій діяльності, володіння нормами української мови, правилами культури спілкування;

- **мовленнєвою** – вправність у володінні експресивно-емоційними засобами мови для досягнення запланованого прагматичного результату;

- **комунікативною** – володіння риторичними знаннями, вміннями та навичками, якостями особистості, що визначають здатність і готовність до ефективного й оптимального спілкування;

- **риторичною** – здатністю особи реалізувати свій риторичний потенціал (знання, вміння, досвід, здібності, потреби, наміри, ціннісні орієнтації) на практиці для успішної діяльності в професійно-педагогічній сфері й соціально-культурному житті; розвиток різних структурних компонентів риторичної компетентності (мотиваційного, когнітивного, емоційно-вольового, мовленнєво-поведінкового, мовно-естетичного, морально-ціннісного, рефлексійного) у їх органічному взаємозв'язку;

• **організаційно-методологічною** – вправність у доборі стратегій і тактик спілкування;

• **соціокультурною** – володіння особистості риторичною культурою та ціннісними орієнтаціями, духовність особистості;

• **дослідницькою** – здатність аналізувати результати наукових досліджень, застосовувати їх у професійних цілях; здійснювати навчання на дослідницьких засадах; готовність самостійно здійснювати наукове дослідження з використанням сучасних методів);

• **проектною** – готовність проектувати зміст навчання та адекватні йому методики і технології; здатність проектувати форми і методи контролю якості професійної підготовки, використовуючи сучасні інформаційні технології;

• **інформаційною** – здатність кваліфіковано працювати із значним обсягом інформації, уміло використовувати її у професійній діяльності.

Очікувані результати навчання. Вивчення курсу спрямоване на формування у студентів таких знань, умінь і навичок:

студенти повинні знати: основні підходи до визначення предмета та функцій риторики; історію розвитку світової та вітчизняної риторики; провідні концепції тлумачення основних категорій риторики закони риторики (організація і управління мисленнево-мовленнєвою діяльністю);

структуру загальної риторики, її головні поняття, методи, прийоми; шляхи реалізації риторичних технологій у практичній мовленнєвій діяльності; оволодіти риторичною термінологією;

теоретичні засади практичної риторики (поняття про усний публічний виступ; образ; професіограму оратора; мовленнєву культуру промовця; полемічне мистецтво; основні жанри ораторського мистецтва;

студенти повинні вміти: вести розгорнутий монолог з фахової проблематики; володіти всіма жанрами ораторського мистецтва, полемічним мистецтвом, мовленнєвою культурою; виробити власний ораторський стиль; виголошувати промову з використанням невербальних прийомів впливу на аудиторію; чинити риторичний аналіз тексту; застосовувати численні прийоми виразності при підготовці тексту промови;

здійснювати риторичної аналіз різних видів текстів; вилучати потрібні смисли у текстах різних видів та стилів, необхідні для побудови осмисленого текстуального масиву (комунікації); застосовувати методи, прийоми та засоби, властиві для кожної стадії мовленнєвого винаходу, у процесі самостійної підготовки та презентації власних промов;

побудувати промови різного спрямування; використовувати основні технології раціонального та емоційного впливу на аудиторію; спираючись на понятійно-категоріальний апарат риторики, навчитися самостійно мислити та застосовувати одержані знання до розв'язання нестандартних (творчих) проблемних питань та практичних завдань.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Вступ. Предмет і завдання курсу. Риторика як наука і навчальна дисципліна. Основні поняття класичної риторики. Основоположні розділи класичної риторики. Статус сучасної риторики та її зв'язок з іншими дисциплінами.

Історія розвитку риторики. Основні етапи становлення та розвитку риторики. Розвиток ораторського мистецтва в Стародавньому світі. Ораторське мистецтво Давнього Сходу. Риторичні школи Античності. Красномовство біблійних проповідників. Ораторське мистецтво епох Середньовіччя та Відродження. Риторика Нового часу. Шляхи становлення українського ораторського слова в XIV–XX ст. Риторика Києво-Могилянської академії. Функція ораторського мистецтва в сучасному світі. Неориторика. Виміри сучасності в ораторському мистецтві.

Риторика в системі інших наук. Статус сучасної риторики. Основні закони риторики. Зв'язки риторики з іншими науками. Закони логіки. Логічні помилки. Логічна культура оратора.

Теорія риторики. Теоретичні засади класичної риторики. Види і жанри красномовства: академічне, політичне, дипломатичне, суспільно-побутове. Діалогічне красномовство. Жанри педагогічного красномовства. Особливості академічного красномовства. Загальна характеристика розділів класичної риторики. Модуси публічного виступу. Еристика. Гомілетика

Практична риторика. Вимоги до публічного мовлення. Основні складові класичної риторики, їх роль у підготовці до виступу.

Інвенція. Основні закономірності риторики. Моделювання аудиторії. Стратегія і тактика. Комунікативні ознаки мовлення. Формування теми промови. Вимоги до плану промови. Основні види планів, план та імпровізація.

Диспозиція. Складові частини диспозиції. Методи і методики викладу інформації: дедуктивний, індуктивний методи викладу, аналогічний метод, стадійний метод, концентричний метод. Теза і аргумент як основні елементи публічного виступу. Композиційне оформлення виступу. Підготовка до публічного виступу. Вимоги до вступу, основної частини та висновків промови. Добір матеріалів до виступу. Їх роль у виголошенні промови.

Елокуція. Інтонавання. Техніка дихання і техніка мовлення. Вчення про стилі, риторичні фігури, тропи. Форми мовленнєвого впливу на аудиторію. Тропи та стилістичні фігури. Критерії словесного вираження промови.

Меморія. Основні правила і способи запам'ятовування промови.

Акція. Образ оратора, та образ аудиторії. Невербальні засоби спілкування. Риторичний ідеал. Естетичні основи риторики. Складові мовленнєвої культури оратора. Особливості усного і писемного мовлення. Основні вимоги до публічного виступу. Виголошення промови. Аналіз промови.

Релаксація. Самоаналіз власних успіхів та невдач. Самоаналіз підготовленої промови. Експертна оцінка публічного виступу.

Психологічна культура оратора. Оратор та аудиторія. Ознаки аудиторії. Засоби впливу оратора на аудиторію. Основні прийоми збереження уваги слухачів. Комунікативна культура оратора. Позамовні засоби спілкування (міміка, жести). Індивідуальні особливості оратора.

Змістові модулі навчального курсу

Курс «Риторика» містить лекційний, семінарський (практичний) модулі і модуль самостійної роботи.

1 Змістовий модуль. Теоретико-практичні основи риторики

Лекційний модуль:

1. Риторика як мистецтво і наука. Предмет і завдання курсу.
2. Загальні і фахові риторики. Основні форми і жанри красномовства.

Типи промов.

3-4. Інвенція та диспозиція. Основні етапи підготовки оратора до промови.

5. Логіка та емоції в промові. Мовленнєві тактики спілкування: пошуки консенсусу.

6. Елокуція. Техніка промови і культура оратора. Виразальні засоби та прийоми риторики.

7. Меморія та акція як складові риторичного виступу.

8. Оратор та аудиторія

Практичний модуль:

1. Теоретичні засади риторики.
2. Основні етапи становлення і розвитку риторики.
3. Стадії публічного виступу.
4. Мовленнєві тактики спілкування: пошуки консенсусу.
5. Техніка промови і культура оратора.
6. Зовнішній вигляд та особистість оратора.

Модуль самостійної роботи:

1. Риторика як мистецтво і наука. Предмет і завдання курсу.
2. Риторика як елемент культури
3. Ораторське мистецтво. Історія розвитку і передумови його формування
4. Красномовство у вітчизняному світі
5. Загальні і фахові риторики. Основні форми і жанри красномовства. Типи промов.
6. Культура діалогу та полеміки.
7. Функції оратора в сучасному світі. Неориторика.
8. Інвенція та диспозиція. Основні етапи підготовки оратора до промови.
9. Психолого-педагогічні та логіко-естетичні основи красномовств
10. Структура ораторського твору.
11. Стадії публічного виступу.
12. Логіка та емоції в промові.
13. Мовленнєві тактики спілкування: пошуки консенсусу.
14. Елокуція. Техніка промови і культура оратора. Виразальні засоби та прийоми риторики.
15. Техніка промови і культура оратора.
16. Меморія і акція як складові риторичного виступу.
17. Оратор та аудиторія
18. Зовнішній вигляд та особистість оратора
19. Виклад та аналіз виступу.
20. Культура ведення спору.

Рекомендована література

Основна

1. Абрамович С. Д. Риторика та гомілетика. – Чернівці, 1995.
2. Абрамович С. Д., Гураль М. И., Чикарькова М. Ю. Риторика. Ч. 1. История развития риторики. – Черновцы, 2000.
3. Абрамович С. Чикарькова М. Ю. Риторика. – Львів: Світ, 2001.
4. Абрамович С.Д., Чикарьова М.Ю. Мовленнєва комунікація. – Львів, 2003.
5. Александров Д.Н. Риторика: Уч. Пособие для вузов. – М., 1999.
6. Аристотель О софистических опровержениях. – соч. в 4-х т.. – Т.2. – М., 1978.
7. Баева О.А. Ораторское искусство и деловое общение. – Минск, 2001.
8. Берков В.Ф., Ясмкевич Я.С. Культура диалога. – Минск, 2002.

9. Білавич Г. Самостійна робота із основ ораторського мистецтва / Галина Білавич. - Івано-Франківськ, 2009. – 45 с.
10. Білавич Г. Основи ораторського мистецтва: навч.-метод. пос. / Галина Білавич. – Івано-Франківськ, 2008. – 180 с.
11. Білавич Г. Основи риторики: навч. посіб. / Галина Білавич. – Івано-Франківськ, 2009. – 160 с.
12. Білавич Г. Основи риторики і ораторського мистецтва / Галина Білавич. – Івано-Франківськ, 2016. – 130 с.
13. Бухтій М.В. Риторика: навч.-метод. посібник. – Херсон, 2006.
14. Вандишев В.М. Риторика. – К.: Кондор, 2003.
15. Вандишев В.М. Риторика: екскурс в історію вчень і понять. – К.: Кондор, 2003.
16. Громовий в. Мистецтво живого слова. – Кіровоград, 1999.
17. Губенко Л.Г. Ораторське мистецтво: практ. посібн. – К.: Парламентське видавництво, 2002.
18. Ивин А.А. Риторика: искусство убеждать. – М., 2002.
19. Коваленко С. Сучасна риторика. – Тернопіль, 2007.
20. Когут О. І. Основи ораторського мистецтва: практикум. – Тернопіль, 2005.
21. Колотілова Н.А. Риторика: навч. пос. – К.: Центр учбової літ., 2007.
22. Мацько Л., Мацько О. Риторика: навч. пос.. – К.: Вища школа, 2003.
23. Мальханова И.А. Деловое общение. – М., 2002.
24. Молдованов В.В. Судова риторика. – К., 1998.
25. Овчиннікова А.П. Основи ораторської майстерності в умовах конфліктної взаємодії. – Одеса, 2005.
26. Павлюк Л. Риторика та ідеологія. – Львів: ПАІС, 2007.
27. Прокопович Ф. Про риторичне мистецтво // Прокопович Ф. Філософські твори. – В 3-х т. – Т.1. – К.: Наук. думка, 1979. – С. 103 – 433.
28. Риторика загальна і судова / За ред. Абрамовича С. Д. та ін.. – К., 2002.
29. Сагач Г. Ділова риторика: мистецтво риторичної комунікації. – К., 2003.
30. Сагач Г.М. Золотослів. – К., 1998.
31. Сагач Г. Риторика: посібник. – К., 2000.
32. Сагач Г.М., Юніна О.А. Загальна риторика. – К., 1992.
33. Сергеич П. (Порохорщиков П.С.). Исскуство речи на суде // Об ораторском искусстве. – Тула: Автограф, 2000. – С. 198 – 299
34. Сопер П. Основи искусства речи. – Ростов-на-Дону, 2002.

35. 12. Спанатій Л.С. Риторика. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 144 с.
36. Стернин И.А. Практическая риторика. – М., 2003.
37. Таранов П.С. Карманная риторика. – Севастополь, 2005.
38. Хоменко І.В. Еристика: мистецтво полеміки. – К., 2001.
39. Чибісова Н.Г., Тарасова О.І. Риторика. – К., 2003.
40. Шейнов В.П. Риторика.- Минск, 2000.

Додаткова

1. Барсов Н. Гомилетика // Ф.Брокгауз, И.Ефрон. Энциклопедический словарь. – Т.9.
2. Безменова Н.А. Неориторика: проблемы и перспективы // Семантика. Коммуникация. Стилль. – М., 1991.
3. Безменова Н.А. Очерки по теории и истории риторики. – М., 1991.
4. Берков В.Ф., Яскевич Я.С. Культура диалога. – Минск, 2002.
5. Буяльский Б.А. Курс на мастерство. – К., 1974.
6. Булахов М.Г. Історія України-Русі. – К., 1991. –Т.1.
7. Вишенський І. Твори. – К., 1959.
8. Вихованець І. Ньюанси слова (Про мову лектора) // Трибуна лектора. – 1976. - № 2. – С. 44 – 45.
9. Горський В.С. Філософія в українській культурі: (методологія та історія). – Філософські нариси. – К., 2001. Гринцер П.А. Основные категории классической индийской поэтики. – М., 1987.
10. Гудзий Н.К. История древней русской литературы. – М., 1995.
11. Гурвич С.С., Погорелко В.Ф., Герман М.А. Основы риторики. – К., 1978.
12. Давиденко В.В. Основи ораторського мистецтва та ділове спілкування сучасного спеціаліста: навч. посіб. – Вінниця: О. Власюк, 2003.– 167с.
13. Демосфен Речи: В 3-х т. – М., 1994.
14. Зарецкая Л.П. Риторика. – М., 1999.
15. Зеленецкий К.П. Исследование о риторике. – М., 1991.
16. Ивакина Н.Н. Риторика для юристов: - М.: Юристь, 2003. – 357 с
17. Иларион Слово о законе и благодати. – М., 1994.
18. История всемирной литературы. В 9 т. – М., 1984.
19. Ключев Е. Риторика (Инвенция. Диспозиция. Элокуция.). – М., 1999.
20. Колесник Г.М. Культура мови усного виступу (лектора) // Трибуна лектора. – 1980. - № 10. – С.30 – 32.
21. Кони А.Ф. Избранное. – М., 1989.
22. Кононович-Горбацкий И. Оратор Могиланский // Філософська

думка.– 1972. - № 3.

23. Корнеги Д. Как приобретать друзей и оказывать влияние на людей / Пер. с англ. – К.: Наук. думка, 1989. – 222 с.
24. Кохтев Н.Н. Риторика. – М., 1994.
25. Лисий Речи. – М., 1994.
26. Львов М.Р. Риторика. – М., 1995.
27. Мальханова И.А. Деловое общение. – М., 2002.
28. Маслюк В.П. Латиномовні поетики і риторики XVII – першої половини XVIII ст. та їх роль у розвитку теорії літератури на Україні. – К., 1983.
29. На ріках Вавілонських: З найдавнішої літератури Шумеру, Вавілону, Палестини. – К., 1991.
30. Михальская А.К. Педагогическая риторика: история и теория. – М., 1998.
31. Пиз А. Язык жестов. – М.: Дело, 1995. – 304 с
32. Платон Сочинения в 3-х т. – М., 1970.
33. Плутарх Порівняльні життєписи. – К., 1991.
34. Потебня А.А. Из записок по теории словесности. – Х., 1994.
35. Потебня А.А. Слово и миф. – М., 1989.
36. Ребрик С. Презентація: 10 уроков. – М., 2004.
37. Рікер П. Мова політики і риторика. – К., 2005.
38. Сковорода Г.С. Твори в 2-х т. – К., 1972.
39. Сопер Поль Л. Основы искусства речи. – М., 2002.
40. Сычов О.А. Обучение риторике в эпоху компьютеров: введение в опыт США. – М., 1991.
41. Усмов А.И. Логические ошибки (как они мешают правильно мыслить). – М., 1958.
42. Хижняк З.І. Києво-Могилянська академія. – М., 1970.
43. Хилл Наполеон Думаи и богатей. – М., 2000.
44. Хоменко І.В. Еристика: мистецтво полеміки. – К., 2001.
45. Хоменко І.В. Логіка. – К., 2004.
46. Цеков Ю.І. Не заради дзвінкої фрази (Художній образ як елемент ораторської промови) // Трибуна лектора. – 1981. - № 8. – С. 38 – 41.
47. Цицерон Речи: В 2-х т. – М., 1993.
48. Цицерон М. Три трактата об ораторском искусстве. – М., 1994.
49. Чепіга І.П. Ораторське мистецтво на Україні в XVI – XVII ст. // Українська мова і література в школі. - 1989. - № 10. – С. 64 – 68.
50. Шейнов В.П. Искусство убеждать. – М., 2001.
51. Шенберг В.А., Савкова З.В. Риторика. – СПб., 1997.

52. Шостром Еверетт Анти-Карнеги, или Человек-манипулятор. – Минск, 1992.

53. Шопенгауэр А. Эристика или искусство спорить. – СПб., 1990.

Інтернет ресурси

1. Ораторське мистецтво епохи Середньовіччя – Риторика – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: pravouch.com/.../ist-23--idz-ax296--nf-18.... –

2. Сучасне ораторське мистецтво; Риторика - Гриценко Т.Б. [Інтернет ресурс] Режим доступу: studentbooks.com.ua/content/view/136/.../8/

3. Риторика і ораторське мистецтво в античній Греції [Інтернет ресурс] – Режим доступу: ua-referat.com/Риторика_і_ораторське_ми...

4. Риторика – наука про ораторське мистецтво [Інтернет ресурс] – Режим доступу: www.referatcentral.org.ua >

5. Ораторське мистецтво, риторика [Інтернет ресурс] – Режим доступу: www.wuala.com/.../Ораторське%20мистецтво,%20риторика

6. Риторика Стародавнього Риму - Риторика, ораторське [Інтернет ресурс] – Режим доступу: referat.ukraine-ru.net/?set=referat&mc..

7. Ділове спілкування: риторика та ораторське мистецтво [Інтернет ресурс] – Режим доступу: crk.org.ua > ... > book –

8. Ораторське мистецтво [Інтернет ресурс] – Режим доступу: e-catalog.mk.ua/.../cgiirbis_64.exe?...Ораторське%20мистецтво

9. Жанри красномовства [Інтернет ресурс] – Режим доступу: referat.parta.ua/view/250/

10. Виникнення та розвиток ораторського мистецтва [Інтернет ресурс] – Режим доступу: subject.com.ua/ukrmova/zno/334.html

11. Ділова риторика» [Інтернет ресурс] – Режим доступу: refs.co.ua/68415-Delovaya_ritorika.html –

12. Дискусія і суперечка [Інтернет ресурс] – Режим доступу: Parta.com.ua referat.parta.ua/view/11879/

13. Види підготовки до виступу [Інтернет ресурс] – Режим доступу: referat.parta.ua/view/268/

14. Історія ораторського мистецтва – Вікіпедія [Інтернет ресурс] – Режим доступу: uk.wikipedia.org/...

15. Поняття й категорії техніки мовлення [Інтернет ресурс] – Режим доступу: referat.parta.ua/view/272/ -

16. Красномовство слов'ян - Риторика, ораторське мистецтво [Інтернет ресурс] – Режим доступу: referat.ukraine-ru.net/?set=referat&mc.

17. Сукупність жестів та їх значення [Інтернет ресурс] – Режим доступу: referat.parta.ua/view/262/

18. Риторика – загальне поняття, зв'язок з іншими науками, види [Інтернет ресурс] – Режим доступу: www.referatcentral.org.ua ›

19. Культура та риторика Візантії – Риторика, ораторське мистецтво [Інтернет ресурс] – Режим доступу: referat.ukraine-ru.net/?set=referat&mc.

20. Історія розвитку риторики як науки [Інтернет ресурс] – Режим доступу: ua-referat.com/I

21. Демосфен | Реферат українською мовою [Інтернет ресурс] – Режим доступу: referat.parta.ua/view/256/

22. Словесна наочність в ораторському мистецтві [Інтернет ресурс] – Режим доступу: referat.parta.ua/view/14945/ -

23. Культура та риторика Візантії реферат [Інтернет ресурс] – Режим доступу: referats.allbest.ru/culture/7900074215.html

24. Древня Греція і риторика [Інтернет ресурс] – Режим доступу: www.refine.org.ua/pageid-3897-1.html

Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

Перевірка рівня підготовки студентів з курсу «Риторика» проводиться під час заліку.

Система оцінювання здійснюється на підставі наступних **критеріїв**:

Оцінка / рівень знань	Критерії успішності
нб / 0 (не допускається до заліку)	відсутність на лекційних заняттях; невиконання самостійної роботи; відсутність у студента знань теоретичного матеріалу; невиконання домашніх завдань; неопрацювання питань для самоконтролю.
Незараховано 1–59 балів	відсутність у студента знань теоретичного матеріалу або низький рівень цих знань; незадовільне виконання домашніх завдань; незадовільне опрацювання питань для самоконтролю.
Зараховано 60–100 балів	студент добре володіє теоретичним матеріалом; якісно опрацював завдання для самоконтролю; написав реферат за темою, визначеною у змістовому модулі.

Засоби діагностики успішності навчання.

Метою контролю успішності науково-теоретичної та практичної підготовки студентів є виявлення рівня засвоєння ними знань теоретичного матеріалу з курсу «Риторика», розуміння важливості теоретичного матеріалу

для подальшої педагогічної діяльності й обсягу вмінь поєднувати набуті знання для вирішення практичних завдань риторики.

Завдання контролю полягає у визначенні рівня теоретичної та методичної підготовки студентів: глибини та міцності теоретичних знань, володіння термінологією, здатності творчо використовувати знання для вирішення конкретних завдань, володіння основними професійно-методичними вміннями.

Система контролю з курсу «Риторика» охоплює поточний, модульний та підсумковий контроль.

Поточний контроль передбачає перевірку:

1. Розуміння та засвоєння програмового матеріалу, виконання студентами практичних завдань, уміння самостійно опрацьовувати тексти, здатність усно чи письмово представляти певний матеріал. **Форми контролю:** усне або письмове опитування, тестування.

2. Рівня самостійного вивчення студентами тем курсу риторики. **Форми контролю:** виконання контрольних завдань, написання рефератів, підготовка виступів.

3. Відвідування студентами лекційних, практичних, семінарських занять. **Форми контролю:** облік відвідування.

Модульний контроль передбачає перевірку рівня засвоєння студентами теоретичних і практичних питань окремих розділів курсу. **Форми контролю:** тестування у письмовій формі; виконання індивідуально-дослідного завдання.

Підсумковий контроль передбачає перевірку глибини засвоєння студентом програмового матеріалу дисципліни, логіки та взаємозв'язків між окремими її розділами і володіння професійними вміннями творчо використовувати набуті знання й уміння формулювати своє ставлення до певної проблеми, що впливає із змісту дисципліни. **Форми контролю:** комплексна контрольна робота, тести, іспит (усна відповідь).

Кінцевий результат підсумкового контролю – залік.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ДИСЦИПЛІНИ «ЛІНГВОСТИЛІСТИКА ОСВІТНІХ ВИДАНЬ»

Програма розроблена
Гайдаєнко Іриною Василівною,
кандидатом філологічних наук
доцентом кафедри мовознавства
Андрієць Оленою Миколаївною,
кандидатом педагогічних наук
доцентом кафедри мовознавства

Предметом вивчення навчальної дисципліни є оволодіння стилістичними нормами сучасних освітніх видань, засвоєння стилістичного потенціалу мовних одиниць усіх рівнів мовної системи, формування в студентів уміння використовувати стилістичні засоби відповідно до мети та умов спілкування.

Міждисциплінарні зв'язки

Курс «Лінгвостилістика освітніх видань» найтісніше пов'язаний із такими навчальними дисциплінами як «Сучасна українська літературна мова», «Стилістика української мови», «Лінгвістика тексту», «Текстознавство», «Редагування освітніх видань», «Медіалінгвістика», «Лінгвістичний аналіз тексту».

Мета вивчення дисципліни – засвоєння теоретичного матеріалу, що стосується аналізу текстів освітніх видань; удосконалення вміння застосовувати теоретичний матеріал у практиці, виконанні різного характеру вправ; удосконалення вміння розмежовувати стилістичні помилки.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Лінгвістика освітніх видань» є: *теоретичні* – висвітлення теоретичних основ лінгвостилістики української мови, опанування стилістичними нормами літературної мови, ознайомлення студентів з освітніми виданнями.

практичні – формування навичок свідомого добору найдоцільніших фонетичних, лексичних, фразеологічних, словотворчих та граматичних засобів в усному й писемному мовленні відповідно до задуму, стилю й експресивно-емоційної спрямованості висловлювання; підготовка студентів до роботи з освітніми виданнями; прищеплення майбутньому філологу вмінь виявляти й виправляти стилістичні огріхи та пояснювати їх.

У процесі опанування курсу студенти мають оволодіти такими **компетентностями**:

- **лінгвістичною** – знання й розуміння базових знань з навчальної дисципліни;
- **методологічною** – здатність до прогматичної діяльності з використанням розроблених підходів, способів і прийомів навчальної діяльності студентів;
- **мовленнєвою** – вправність в оволодінні експресивно-емоційними засобами мови, культури мовлення й культури спілкування;
- **комунікативною** – виховання мотивації до навчання, розвиток мовних, мовленнєвих і комунікативних здібностей, здатність успішно вирішувати завдання взаєморозуміння і взаємодії між носіями мови, дотримуватися норм літературної мови в умовах прямого й опосередкованого спілкування;
- **соціокультурною** – розуміння націокультурних особливостей мови, що вивчається, формування національної свідомості, готовність до міжкультурного спілкування;
- **професійною** – урахування оновленого змісту й структури середньої та вищої освіти, створення умов відповідно до професійного самовизначення особистості, здатності до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства, студентів.

Очікувані результати навчання. Вивчення курсу спрямоване на формування в магістрантів таких знань, умінь і навичок:

студенти повинні засвоїти: основні стилістичні поняття, навчитися різних форм і методів самостійної роботи з мовностилістичним матеріалом, науковою і методичною літературою;

студенти повинні вміти: здійснювати стилістичний аналіз текстів; розвивати науково-дослідницькі здібності; формувати вміння моделювати власні зв'язні стилістично диференційовані висловлювання усної й писемної форм, виробляти навички контролю й самоконтролю.

Запропоновані завдання і вправи формують поняття про стилістичну систему української мови, орієнтують на глибоке осмислення змістової і стилістичної структури тексту, спрямовані на формування вмінь і навичок класифікувати мовностилістичні явища, давати їм усебічну характеристику, визначати їх функції у комунікативно-мовленнєвій діяльності; продукувати й поліпшувати власні зв'язні висловлювання, усувати допущені помилки та недоліки.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

1. Лінгвостилістика освітніх видань: об'єкт, предмет, завдання.
2. Освітні видання: різновиди й структурні особливості.
3. Стилістична норма: види норми, класифікаційні характеристики.
4. Нормативність освітніх видань.
5. Стилі освітніх видань.
6. Загальна характеристика стилів: класифікація, функції, структурні особливості.
7. Поняття функціонального стилю.
8. Науковий стиль освітніх видань (далі О.В.).
9. Публіцистичний стиль О.В.
10. Інформаційний стиль О.В.
11. Офіційно-діловий стиль О.В.
12. Художній стиль О.В.
13. Жанри освітніх видань та мовні особливості їх текстів.
14. Емоційно-експресивні засоби О.В.

Змістові модулі навчального курсу

Курс «Лінгвістика освітніх видань» містить лекційний, семінарський (практичний) модулі і модуль самостійної роботи.

Змістовий модуль 1. Освітні видання: різновиди й структурні особливості

Лекційний змістовий модуль

1. Лінгвостилістика освітніх видань: об'єкт, предмет, завдання.
2. Освітні видання: різновиди й структурні особливості.
3. Стилістична норма: види норми, класифікаційні характеристики. Нормативність освітніх видань.
4. Стилі освітніх видань. Загальна характеристика стилів: класифікація, функції, структурні особливості. Поняття функціонального стилю.
5. Науковий стиль.
6. Публіцистичний та інформаційний стилі.
7. Офіційно-діловий стиль. Художній стиль.
8. Жанри освітніх видань та мовні особливості їх текстів.

Практичний змістовий модуль

1. Загальні поняття лінгвостилістики освітніх видань.
2. Стилєві різновиди освітніх видань та їх структурні особливості.
3. Стилістичні норми та їх варіанти в освітніх виданнях.
4. Науковий стиль та його різновиди.
5. Публіцистичний та інформаційний стиль в освітніх виданнях.

6. Особливості використання художнього стилю в освітніх виданнях.

Модуль самостійної роботи

1. Лінгвостилістика освітніх видань: об'єкт, предмет, завдання.
2. Загальні поняття лінгвостилістики освітніх видань.
3. Освітні видання: різновиди й структурні особливості.
4. Стилістична норма: види норми, класифікаційні характеристики.

Нормативність освітніх видань.

5. Стилі освітніх видань.
6. Класифікація та характеристика стилів і їх функційні особливості.
7. Структурні особливості різностильових текстів.
8. Поняття функціонального стилю.
9. Науковий стиль.
10. Публіцистичний та інформаційний стилі.
11. Офіційно-діловий стиль.
12. Художній стиль.
13. Жанри освітніх видань та мовні особливості їх текстів.
14. Емоційно-експресивні засоби освітніх видань.

Рекомендована література

Основна

1. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови / Бабич Н.Д. – Львів : Світ, 2003. – 315 с.
2. Ващенко В.С. Стилістика речення в українській мові: навч. посіб. зі стилістичного синтаксису. – Д., 1988.
3. Ващенко В.С. Стилістичні явища в українській мові. – Х., 1988.
4. Виноградов В.В. Проблемы русской стилистики. – М., 1981.
5. Винокур Т.Г. Закономерности стилистического использования языковых единиц. – М., 1980.
6. Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови / Волкотруб Г.И. – К. : ТОВ "ЛДЛ", 1998. – 389 с.
7. Волкотруб Г.Й. Стилістика ділової мови / Волкотруб Г.Й. – К. : МАУП, 2002. – 315 с.
8. Вопросы фоностилистики / Отв.ред.К.Б.Карпов. – М., 1980.
9. Дорошенко С.І. Граматична стилістика української мови / Дорошенко С.І. – К. : Рад. школа, 1985. – 280 с.
10. Дудик П.С. Стилістика української мови : Навчальний посібник / Дудик П.С. – К. : Академія, 2005. – 335 с. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: Стилістика та культура мови. – К., 1999.

11. Єрмоленко С.Я. Синтаксис і стилістична семантика. – К., 1987.
12. Жанри і стилі в історії української літературної мови. – К., 1989.
13. Зарицкий М.С. Стилїстика сучасної української мови. – К., 2001.
14. Качуровський І. Основи аналізу мовних форм (стилїстика): Фїгури і тропи. – Мюнхен; Київ, 1995.
15. Капелюшний А.О. Практична стилїстика української мови : Навч. посїб. / Капелюшний А.О. – Львів : ПАІС, 2007. – 400 с.
16. Коваль А.П. Практична стилїстика української мови / Коваль А.П. – К. : Вища шк., 1978. – 370 с. Коваль А.П. Дїлове спїлкування. – К., 1992. Українська мова. Енциклопедїя. – К., 2000.
17. Коваль А.П. Науковий стиль сучасної української мови. – К., 1970.
18. Кожина М.Н. Стилїстика руського язика. – М., 1983.
19. Кочан І. Лїнгвїстичний аналіз тексту. – Л., 1999.
20. Кравець Л.В. Стилїстика української мови: практикум. – К., 2003.
21. Мацько Л.І. Стиль як основне поняття стилїстики // Укр. мовознавство. – К., 1990.
22. Мацько Л.І. Стилїстика української мови / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – 360 с. Мацько Л.І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови: Навч. посїб. – К.: Академїя, 2007. – 360 с.
23. Мова і час. – К., 1977.
24. Одинцов В.В. Стилїстика тексту. – М., 1980.
25. Пентилюк М.І. Культура мови і стилїстика. – К., 1994.
26. Особливості мови і стилю засобів масової інформації. – К. : Вища шк., 1983. – 240 с.
27. Ощипко І.Й. Практична стилїстика сучасної української літературної мови : Синтаксис / Ощипко І.Й. – Львів : ЛДУ, 1964. – 236 с.
28. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови / Пономарів О.Д. – К. : Либїдь, 1992. – 345 с.
29. Слинько І.І. Синтаксис сучасної української мови : Проблемні питання / І.Слинько, Н.Гуйванюк, М.Кобилянська. – К. : Вища шк., 1994. – 346 с. Українська мова. Енциклопедїя. – К., 2000.
30. Чабаненко В.А. Стилїстика експресивних засобів української мови. – Запорїжжя, 1993.
31. Чабаненко В.А. Стилїстичні експресивні засоби української мови. – Запорїжжя, 2002.
32. Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилїстики сучасної української мови / Чередниченко І.Г. – К. : Рад. школа, 1962. – 323 с.

Додаткова

1. Антисуржик : Вчимося ввічливо поводитися і правильно говорити : Навчальний посібник. – Львів : Світ, 1994.– 152 с.

2. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення / Бабич Н.Д. – Львів : Світ, 1993. – 232 с.

3. Бабич Н.Д. Практична стилістика : Збірник вправ / Бабич Н.Д. – Львів : Вища школа, 1977. – 156 с.

4. Ващенко В.С. Стилiстичнi явища в українській мові / Ващенко В.С. – Ч.І. – Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1958. – 228 с.

Словники

1. Алексєєнко Л.М., Олексієнко В.М. Економiчний тлумачний словник: власність, приватизація, ринок цінних паперів (українсько-англійсько-російський). - Тернопіль, 2003.

2. Бурячок А.А. Орфографічний словник української мови. - Київ, 2002.

3. Бусел В.Т. Великий зведений орфографічний словник сучасної української мови. - Київ, 2003.

4. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. - Київ, 2003.

5. Головащук СІ. Російсько-український словник сталих словосполучень. - Київ, 2001.

6. Грушевський А.В., Коляда Г.Н. Сучасний російсько-український українсько-російський словник + грамати́ка. - Донецьк, 2003.

7. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. -М., 1989.

8. Зубков М. Новий російсько-український політехнічний словник: 100 000 термінів і термінів-словосполучень. - Харків, 2005.

9. Ільїн В.Ста ін. Українсько-російський словник. - Київ, 1971.

10. Їжакевич Г.П. та ін. Українсько-російський словник. - Київ, 2004.

11. Калашник В.С., Колоїз Ж.В. Словник фразеологічних антонімів української мови. - Київ, 2001.

12. Ленець К.В., Ставицька Л.О. Короткий російсько-український словник контрастивної лексики. - Київ, 2002.

13. Мусієнко М.М. та ін. Екологія: Тлумачний словник. Укр. і рос. мовами. - Київ, 2004.

14. Полюга Л.М.Словник синонімів української мови. - Київ, 2001.

15. Російсько-український словник /Під ред. Жайворонка В.В. - Київ, 2003.

16. Толковый словарь русского языка с включением сведений о происхождении слов / Отв. ред. Н.Ю. Шведова. - М., 2007.

17. Український правопис. - Київ, 2003.

Інформаційні ресурси

1. <http://do.luguniv.edu.ua/course/info.php>
2. <http://dic.academic.ru/dic.nsf/lingvistic>
3. <http://www1.nas.gov.ua/publications/books/catalog/2007/Pages/0240775.asp>
4. <http://litmisto.org.ua/?p=7222>
5. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Лінгвостилістика>
6. <http://metodistkherson.ucoz.ua>

Форма підсумкового контролю успішності навчання:

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів вивчення дисципліни у формі заліку. Проведення заліку передбачає оцінку знань студентів за п'ятибальною та стобальною системами оцінювання знань студентів:

Форма контролю: **залік**.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

відмінно (А) 90–100 балів	Студент має ґрунтовні знання з курсу, обізнаний із його завданнями та структурою; використовує засвоєну наукову інформацію під час аналізу різностильових і різножанрових текстів освітніх видань та конструюванні власних висловлювань (текстів). Висловленні міркування студента відповідають нормам української літературної мови та стилю мовлення; текст відзначається логічністю, аргументованістю, інформаційною завершеністю, чіткою структурованістю.
добре (В) 83–89 балів	Студент засвоїв повний обсяг запропонованого в курсі матеріалу, познайомився з основними та додатковими джерелами з рекомендованого списку літератури. При викладі матеріалу допускає незначні помилки, які виправляє з допомогою викладача.
добре (С) 74–81 бал	Оцінюється відповідь студента, який оволодів програмним матеріалом, але не вміє самостійно робити висновки та аналізувати приклади з наведених текстів освітніх видань.
задовільно (D) 64–73 бали	Студент володіє загальними уявленнями про систему стилів та жанрів освітніх видань, їхні мовні особливості, але знання не мають системного характеру. Відповідь студента не повна.
задовільно (E)	Оцінюється відповідь студента, який володіє загальними уявленнями про окремі стилі української мови, їхні

60–63 бали	особливості, але знання студента не мають системного характеру. Студент має прогалини в теоретичному курсі, тому не досить повно аналізує тексти освітніх видань, має труднощі при складанні власних висловлювань.
незадовільно (FX) 35–59 балів	Оцінюють фрагментальні знання курсу “Лінгвостилістика освітніх видань”, відсутня логіка у викладі матеріалу. Мова не виразна, обмежена, бідна.
незадовільно (F) 1–34 бали	Ставиться студенту, який не орієнтується в проблемах, запропонованих курсом, відповідь якого незмістовна та не має логічного викладу

Засоби діагностики успішності навчання

Поточний контроль знань має на меті виявити якісний рівень знань, умінь і навичок студентів під час аудиторних (лекції, практичні заняття) та індивідуальних занять, перевірки самостійно виконаних студентами завдань, передбачених навчальною програмою дисципліни.

Робота студентів оцінюється на семінарських, практичних заняттях: відповіді на запитання, участь у дискусіях, робота в групах, виконання письмових робіт (експрес-опитування, тест-контроль), виступи з рефератами, презентація самостійних завдань, планів лекцій, практичних занять та ін.

Підсумковий контроль має на меті виконання модульної контрольної роботи як одного із видів контролю знань, що охоплює як основні питання теоретичного курсу, так і практичні завдання різного рівня складності, виявляє практичні вміння та навички, набуті студентом під час вивчення курсу.

Підсумковий контроль включає також підготовку та виступи з рефератами; участь студентів у підсумковій конференції; презентацію самостійних завдань; індивідуальна бесіда з визначених на залік питань; колоквиум з основних тем курсу.

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
З ДИСЦИПЛІНИ
«ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

Програма розроблена
Гайдаєнко Іриною Василівною,
кандидатом філологічних наук,
доцентом кафедри мовознавства
Андрієць Оленою Миколаївною,
кандидатом педагогічних наук,
доцентом кафедри мовознавства

Предметом вивчення дисципліни «Основи наукових досліджень» є основні поняття й теоретичні положення з організації наукової роботи студентів, засвоєння методологічної основи дослідницької діяльності, враховуючи різновиди форм (участь у наукових гуртках, конференціях, написання рефератів, курсових і випускних робіт, виконання завдань діалектологічної та педагогічної практики) та методів роботи.

Міждисциплінарні зв'язки. «Сучасна українська літературна мова», «Ділова українська мова», «Лінгвостилістика освітніх видань», «Культура мови і стилістика», «Риторика», «Педагогіка», «Психологія» та ін.

Мета навчальної дисципліни: спираючись на компетентісну, когнітивну, соціокультурну, діяльнісну та гуманістичну парадигму сучасної мовної освіти, курс «Основи наукових досліджень» має на меті ознайомити студента-філолога з різними формами науково-дослідної роботи.

Курс спрямований на засвоєння навчального матеріалу під час лекцій, практичних занять, самостійної навчально-дослідної роботи (індивідуального завдання), призначеного формувати у студентів практичні навички роботи зі спеціальною літературою, орієнтувати їх на інтенсивну роботу: глибоке критичне осмислення знань із теоретичних і практичних питань філології з метою підвищення комунікативної *компетенції* студентів та якості їхньої професійної підготовки.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи наукових досліджень» є:

- **теоретичні** – висвітлити теоретичні основи питань методики, технології та організації науково-дослідницької діяльності: формування

теоретичного й практичного підґрунтя для ефективного, кваліфікованого проведення наукових досліджень студентами, як у процесі навчання у вузі, так і під час виробничої практики.

•**практичні** – ознайомити студентів з програмою навчальної дисципліни, її структурою, формами й методами навчання, видами й методами контролю знань;

навчити працювати з книгою, конспектувати лекції та першоджерела, добирати літературу до певної теми, укладати бібліографію, користуватися бібліотечними каталогами, писати реферати, курсові, випускні роботи, виконувати іншу самостійну роботу.

У процесі опанування курсу студенти мають оволодіти такими **компетентностями:**

•**лінгвістичною** – знання термінологічного апарату наукової дисципліни;

визначення характерних фонетичних, лексичних та граматичних рис наукового мовлення; обізнаність із сучасними філологічними та лінгводидактичними дослідженнями; аналіз та застосування на практиці методів наукових досліджень (анкетування, тестування, індукція, дедукція);

•**інформаційною** – здатність кваліфіковано працювати із значним обсягом інформації, уміло використовувати її у професійній діяльності;

•**дослідницькою** – здатність аналізувати результати наукових досліджень, застосовувати їх у професійних цілях; здійснювати навчання на дослідницьких засадах; готовність самостійно здійснювати наукове дослідження з використанням сучасних методів;

•**інформаційно-комп'ютерної** – робота з комп'ютерною технікою, уміння працювати в мережі інтернет, користуватися електронною поштою, працювати зі спеціальним програмним забезпеченням; ефективно застосовувати інноваційні технології і відповідні програми у професійній діяльності;

•**комунікативною** – формування ефективної групової взаємодії студентів, позитивна установка щодо себе та інших.

Очікувані результати навчання. Вивчення курсу спрямоване на формування в студентів таких знань, умінь і навичок:

студенти повинні вміти:

- обирати (пропонувати, формулювати) тему наукового дослідження;
- формулювати об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу дослідження;
- добирати комплекс оптимальних методів для здійснення дослідження;

- користуватися методами соціометрії, математичного аналізу для обробки результатів дослідження;
- здійснювати наукове дослідження у вигляді реферату, курсової роботи;
- опрацьовувати наукову літературу, визначати методи наукових досліджень та проводити дослідження з використанням окремих методів, зокрема, анкетування, тестування, вивчення продуктів діяльності;
- готувати наукові повідомлення, писати наукові статті.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Організація науково-дослідницької діяльності. Сутність науки. Етапи розвитку науки. Класифікація наук. Структура наукової теорії. Функції наукової теорії. Наука як соціальний інститут. Організація наукової діяльності в Україні.

Методологічні основи наукового пізнання. Методологічна культура науки. Поняття про методологію досліджень. Види та функції наукових досліджень. Методи та техніка наукових досліджень. Методи емпіричного дослідження. Методи досліджень на емпіричному та теоретичному рівнях.

Вибір напрямку наукового дослідження та етапи наукової роботи. Процес наукового дослідження, його характеристика та етапи проведення. Науково-дослідницька діяльність студентів. Формулювання теми, мети і задач наукового дослідження. Вибір теми та реалізація дослідження. Рецензування науково-дослідних робіт.

Пошук, накопичення та обробка наукової інформації. Поняття про наукову інформацію та її роль у про веденні наукових досліджень. Джерела інформації та їх використання в науково-дослідній роботі. Методика вивчення наукової, навчальної, навчально-методичної літератури. Техніка роботи зі спеціальною літературою

Використання ЕОМ у наукових дослідженнях. Характеристика автоматизованих систем обробки лінгвістичної інформації, функціонування та принципи побудови.

Експериментальні дослідження та обробка їх результатів. Експеримент – як складова наукового дослідження. Етапи експериментальних досліджень. Методологія експериментальних досліджень. Форми звітності при науковому дослідженні

Оформлення результатів наукової роботи і передача інформації. Правила та загальні вимоги оформлення наукових робіт. Наукова публікація: поняття, функції, основні види. Наукова монографія, наукова стаття, тези. Методика підготовки та оформлення публікацій. Форми звітності при науковому дослідженні.

Упровадження й ефективність наукових досліджень. Винахідництво та розвиток наукової творчості. Відкриття та винаходи. Раціоналізаторські пропозиції. Розрахунок економічної ефективності наукових досліджень. Ефективність результатів наукових досліджень та її критерії.

Змістові модулі навчального курсу

Курс «Основи наукових досліджень» містить лекційний, семінарський (практичний) модулі і модуль самостійної роботи.

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи наукових досліджень та прикладні положення наукових досліджень

Лекційний змістовий модуль

1. Наука – продуктивна сила розвитку суспільства.
2. Наукові дослідження – шлях до розв’язання проблем методики.
3. Основи методології науково-дослідної роботи.
4. Інформаційне забезпечення наукових досліджень.
5. Курсова робота: написання, оформлення, захист.
6. Бакалаврська, дипломна, магістерська роботи: написання, оформлення, захист.

Практичний змістовий модуль

1. Основи методології науково дослідної роботи.
2. Курсова робота: написання, оформлення, захист.
3. Дипломна, магістерська роботи: написання, оформлення, захист.

Модуль самостійної роботи

1. Основні напрямки наукових лінгвістичних досліджень у сучасних умовах. Становлення лінгвістики як науки. Види і класифікація мовознавчих наук.

2. Основні види наукових праць: наукова стаття, повідомлення, тези наукової доповіді, виступ.

3. Рецензія як вид систематизації результатів наукового дослідження. Наукова (науково-популярна) брошура. Розділ колективної наукової праці: методичні вимоги підготовки.

4. Процеси наукового дослідження у мовознавстві та їх характеристики (наукова проблема та обґрунтування теми дослідження, гіпотеза, критерії вибору теми наукового дослідження, порядок її конкретизації і затвердження, дослідна і завершальна стадії науково-дослідного процесу).

5. Курсова робота з лінгвістики: написання, оформлення, захист.

6. Бакалаврська, дипломна, магістерська роботи з лінгвістики: написання, оформлення, захист.

7. Кваліфікаційна наукова робота (дисертація): особливості структури та методики

8. викладу результатів дослідження. Автореферат дисертації: типові вимоги до змісту, структури та оформлення.

Рекомендована література

Основна

1. Ковальчук В. В., Моїсеєв Л. М. Основи наукових досліджень: навч. посібник. – Вид. 2-е, доп. і перероб. – К.: Видавничий дім „Професіонал”, 2004. – 208 с.

2. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень: навч. посіб. – К.: Кондор, 2003. – 192 с.

3. Курсовые и дипломные работы: От выбора темы до защиты: справ. пос. / Авт.-сост. И. Н. Кузнецов. – Мн.: Мисанта, 2003. – 416 с.

4. П'ятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі. – К.: Центр навч. літ-ри, 2003. – 116 с.

5. Пентилюк М.І., Гайдаєнко І.В., Окуневич Т.Г., Митрофанова О.Г., Андрієць О.М., Довженко І.В. Навчально- й науково-дослідна робота студентів-філологів (реферат, курсова, випускна робота з української мови та методики її навчання): навч.-метод. посіб. для студ. – К.: Ленвіт, 2010. – 120с.

6. Пилипчук М. І., Григор'єв А. С., Шостак В. В. Основи наукових досліджень: Підручник. - К.: Знання, 2007. - 270 с.

7. Романюк М. М. Загальна і спеціальна бібліографія: навч. пос. для студ. „Видавнича справа та редагування”. – 2-е вид. – Львів: Світ, 2003. - 96 с.

8. Сорокин Н.А. Дипломные работы в педагогических вузах. – М.: просвещение. – 1986.

9. Стеченко Д.М., Чмир О.С. Методологія наукових досліджень: підручник. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2007. - 317 с.

10. Тематика та методичні поради до написання робіт з української мови: для виклад. і студ. філол. ф-тів пед. інст. / Упорядник М.І.Пентилюк, В.О.Нагіна. – К.: РУМК. – 1992.

11. Чепелева Н.В. Культура читання. – К.: Знання. – 1980.

12. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко. - 6-те вид., переробл. і доповн. - К. : Знання, 2008. - 310 с.

Додаткова

1. Зразки бібліографічного опису джерел у наукових працях / Укл. Ю. Тимошенко. – Черкаси: Вид-во ЧДУ, 2003. – 60 с.

2. Коломієць В. О. Як виконувати курсову роботу: метод. посіб.для студ.

вищ. педагог. навч. закладів. – К.: Вища школа, 2003. – 69 с.

3. Кушнарєнко Н. М., Удалова В. К. Наукова обробка документів: Підручник. – К.: Вікар, 2003. – 328 с.

4. Методичні вказівки до написання та захисту творчих дипломних робіт з економічної проблематики преси / Укл. Гутиря І. І. – К., 1997. – 23 с.

5. Мороз І.В. Структура дипломних, кваліфікаційних робіт та вимоги до їх написання, оформлення і захисту. – К.: Курс. – 1997.

6. Науково-методичні вказівки щодо особливостей оформлення та написання рефератів, курсових та дипломних робіт, організації конференцій, семінарів, написання статей (для студентів вищих навчальних закладів 1 – 4 рівнів) / Автор-упорядник Я. Чорненький. – Кременець: “Папірус”. – 2000.

7. Наумченко И.Л. Самообразование будущего учителя. – Саранск. – 1974.

8. Попов И.В. Дипломные работы в педагогическом институте. – Вестник высшей школы. – 1960, №2.

9. Штернбег Л.Ф. Скоростное конспектирование. – М.: Высшая школа. – 1985.

10. Штонь О. П., Буда В. А. Курсова робота з української мови. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2002.— 64 с

11. Штонь О.П., Буза В.А. Курсова робота з української мови: Навчально-методичний посібник для студентів-філологів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. – 2002.

12. Щербакова К.Й. Вступ до спеціальності. – К.: Вища школа. – 1990.

Інформаційні ресурси

1. www.essuir.sumdu.edu.ua/.../Kolisnichenko.do

2. www.dmeti.dp.ua/file/kdoczn_10892.pdf

3. www.its.lnpu.edu.ua/.../osnovi_nauk_doslidg.doc

4. www.kneu.edu.ua/get_file.php?id=2559

5. www.politics.ellib.org.ua/pages-cat-42.htm

6. www.tourism.uz.ua/.../Osnovy_naukovykh_doslidzh...

7. www.novaknyha.com.ua/downloads/pdf/589.pdf

Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів вивчення дисципліни у формі заліку. Студент допускається до семестрового контролю, якщо він виконав усі види робіт (лекційних, практичних занять, захист реферативного повідомлення та ін.) передбачені навчальним планом.

Підсумковий контроль (залік) проводиться у формі усного опитування.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Рівень, шкала ECTS, оцінка	Теоретична підготовка	Практичні уміння та навички
1	2	3
Зараховано 60–100 б.	Студент має глибокі знання з курсу; знає і може самостійно сформулювати основні поняття, правила проведення досліджень та пов'язати їх із реальними явищами; може навести приклади їх застосування; його відповідь логічна, але розуміння не є узагальненим.	Студент самостійно розв'язує типові завдання; володіє навичками наукового дослідження, узагальнення результатів. Студент виконав завдання курсу в повному обсязі й зробив правильні висновки.
Не зараховано 1–59 б.	Відповідь студента елементарна, фрагментарна, зумовлена нечіткими уявленнями про методи наукових досліджень. У відповіді відсутня самостійність. Студент знайомий лише з основними поняттями курсу; з допомогою викладача може сформулювати лише деякі основні положення.	Студент знає окремі норми і правила. Під час виконання практичних, контрольних робіт уміє користуватися окремими прикладами, але не може самостійно виконати роботу та зробити висновки.

Засоби діагностики успішності навчання

Поточний контроль знань має на меті виявити якісний рівень знань, умінь і навичок студентів під час аудиторних (лекції, практичні заняття) та індивідуальних занять, перевірки самостійно виконаних студентами завдань, передбачених навчальною програмою дисципліни.

Оцінюється участь студентів на семінарських, практичних заняттях – відповіді на запитання, участь у дискусіях, робота в групах, виконання письмових робіт (експрес-опитування, тест-контроль), виступи з рефератами, презентація самостійних завдань.

Підсумковий контроль має на меті виконання модульної контрольної роботи як одного із видів контролю знань, що охоплює як основні питання теоретичного курсу, так і практичні завдання різного рівня складності.

Підсумковий контроль включає також підготовку та виступи з рефератами; участь студентів у підсумковій конференції; презентацію самостійних завдань; індивідуальна бесіда з визначених на залік питань; колоквиум з основних тем курсу.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ДИСЦИПЛІНИ «ДІЛОВА УКРАЇНСЬКА МОВА»

Програма розроблена
Гайдаєнко Іриною Василівною,
кандидатом філологічних наук,
доцентом кафедри мовознавства
Андрієць Оленою Миколаївною,
кандидатом педагогічних наук, доцентом

Предметом вивчення навчальної дисципліни є професійне мовлення як інтеграція наукового й офіційно-ділового стилів сучасної української мови.

Міждисциплінарні зв'язки. Ділова українська мова є одним із компонентів навчальної дисципліни «Сучасна українська літературна мова» й функціює у тісному взаєморозвитку з культурою мови, стилістикою, історичною граматикую, загальним мовознавством.

Мета курсу «Ділова українська мова» – сформувати у студентів *комунікативну компетентність* у площині сучасної філософії освіти та вміння осмислювати місце української мови й значення ділового мовлення у житті людини і суспільства; ознайомити студентів із офіційно-діловим стилем як функційним різновидом української літературної мови, його особливостями, рисами, засобами творення ділових текстів, мовними й позамовними чинниками їх вибору; поглибити знання студентів про літературні норми ділової української мови, виробити вміння та практичні навички побудови досконалого тексту в межах офіційно-ділового стилю.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Ділова українська мова» є:

теоретичні – ознайомити студентів із загальними відомостями про офіційно-діловий стиль як один із функційних стилів сучасної української літературної мови;

- розкрити роль засобів мови під кутом зору їх доцільності, організації й вираження думки у фахових текстах;

- пояснити особливості писемного та усного ділового мовлення; уможливити отримання теоретичних знань про різні типи, жанри і функції ділових документів тощо.

практичні – ознайомити студентів із різними видами документів ділового мовлення;

- формувати вміння й навички складати ділові папери, дотримуючись правил граматичного оформлення їх (вибір потрібного слова, особливості синтаксису ділового стилю, складні випадки правопису);
- розвивати вміння саморедагування, самоконтролю, роботи зі словниками, довідниками, інтернет-ресурсами, що сприятиме вдосконаленню комунікативної компетенції, усвідомленого прагнення виявляти мовленнєву індивідуальність;
- сприяти набуттю студентами вмінь і практичних навичок етики усного спілкування.

У процесі опанування курсу студенти мають оволодіти такими **компетентностями:**

- **лінгвістичною** – знання термінологічного апарату документознавства як наукової дисципліни; визначення характерних фонетичних, лексичних та граматичних рис ділових паперів; обізнаність із сучасними філологічними дослідженнями з галузі «справочинства»;
- **комунікативною** (знання ділового етикету, толерантність; формування ефективної групової взаємодії студентів, позитивна установка щодо себе та інших);
- **інформаційною** – здатність кваліфіковано працювати із значним обсягом інформації, уміло використовувати її у професійній діяльності;
- **інформаційно-комп'ютерною** – робота з комп'ютерною технікою, вміння працювати в мережі інтернет, користуватися електронною поштою, працювати зі спеціальним програмним забезпеченням; ефективно застосовувати інноваційні технології й відповідні програми у професійній діяльності;
- **дослідницькою** – здатність аналізувати результати наукових досліджень, застосовувати їх у професійних цілях; здійснювати навчання на дослідницьких засадах; готовність самостійно здійснювати наукове дослідження з використанням сучасних методів.

Очікувані результати. Під час опанування курсу «Ділова українська мова» студенти повинні **вміти:**

- описувати сучасний стан загальної мовної культури ділового спілкування в усній та писемній формах;
- подавати теоретичні відомості з діловодства та документування;
- виробити практичні навички вправного застосування юридичної, економічної і суспільно-політичної лексики при оформленні документів

різного типу;

- повторити і закріпити знання з української граматики;
- використовувати знання з правилами поведінки у суспільстві, прийнятими на сьогодні в більшості цивілізованих країн, де дотримання етикету є обов'язковою умовою життєвого успіху.

Набуті знання повинні підвищити загальний культурний рівень студентів, що в сприятиме формуванню нових відносин та удосконаленню професійного спілкування.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Офіційно-діловий документ. Оформлення службового документа

Поняття документа. Офіційно-діловий документ. Оформлення службового документа (правила розміщення тексту на сторінці, нумерація сторінок, рубрикація тексту документа). Правила розміщення й оформлення основних реквізитів документа (дата, підпис, печатка, гриф затвердження, гриф погодження, відмітка про виконання тощо).

Документування в управлінській діяльності

Основні елементи справочинства. Типи та види документів за ознаками класифікації та групами. Система документації.

Організаційно-розпорядчі документи

Вказівки. Інструкція. Положення. Правила. Наказ. Постанова. Розпорядження. Статут. Ухвала, рішення. Їх реквізити, різновиди, правила оформлення, типові мовні звороти.

Довідково-інформаційні документи

Акт. Анотація. Відгук, рецензія. Довідка. Договір, трудова угода. Доповідна записка. Пояснювальна записка. Запрошення. Звіт. Листи, види листів та їхні особливості. Оголошення, анонс. План. Посвідчення про відрядження. Протокол, витяг із протоколу. Реферат. Список, каталог, перелік. Телеграма, телефонограма, факс. Їх реквізити, різновиди, правила оформлення, типові мовні звороти.

Документи з кадрово-договірних питань

Заява. Накази. Характеристика. Контракт. Особова картка. Особовий листок з обліку кадрів. Графік відпусток. Їх реквізити, різновиди, правила оформлення, типові мовні звороти.

Особисті офіційні документи

Автобіографія. Доручення. Заява. Заповіти. Пропозиція. Рапорт. Розписка, квитанція. Скарга. Їх реквізити, різновиди, правила оформлення, типові мовні звороти.

Фінансово-розрахункова та облікова документація

Акт на списання малоцінного інвентарю. Акт купівлі-продажу. Відмова від акцепту. Гарантійний лист. Доручення на представництво інтересів. Доручення на здійснення угоди. Заява-зобов'язання. Заява на відкриття рахунку. Накладна. Перелік. Свідоцтво. Їх реквізити, різновиди, правила оформлення, типові мовні звороти.

Змістові модулі навчального курсу

Курс «Ділова українська мова» містить лекційний, семінарський (практичний) модулі і модуль самостійної роботи.

Змістовий модуль.

Характеристика ділових паперів, правила їх складання

Лекційний модуль

- 1 Офіційно-діловий документ. Оформлення службових документів
- 2 Документування в управлінській діяльності
- 3 Організаційно-розпорядчі документи
- 4 Довідково-інформаційні документи
- 5 Документи з кадрово-договірних питань
- 6 Особисті офіційні документи
- 7 Документи в науковій діяльності
- 8 Документи в банківській діяльності

Практичний модуль:

- 1 Загальні вимоги до складання та оформлення документів
- 2 Документування в управлінській діяльності
- 3 Організаційно-розпорядчі документи
- 4 Довідково-інформаційні документи
- 5 Документи з кадрово-договірних питань
- 6 Особисті офіційні документи

Модуль самостійної роботи

- 1 Документи в науковій діяльності
- 2 Документи з посередницької діяльності
- 3 Документи в банківській діяльності

Рекомендована література

Основна

1. Глущик С.В., Дияк О.В., Шевчук С.В. Сучасні ділові папери. – К.: А.С.К., – 400 с.

2. Зубков М. Сучасна українська ділова мова. – 2-ге вид., допов. – Х.: Торсінг, 2002. – С.300-325.
3. Коваль А.П. Ділове спілкування: навч. посібник. – К., 1992.
4. Коваль А.П. Культура ділового мовлення.– К., 1996.
5. Кубрак О.В. Етика ділового та повсякденного спілкування: Навч.посібник. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2002. – 208 с.
6. Мамрак А.В. Українське документування: мова та стиль. – К., 2004.
7. Молдаванов М.І., Сидорова Г.М. Сучасний діловий документ Зразки найважливіших документів української мовою. – К.: Техніка. – 1992 – 399 с.
8. Паламар Л.М., Кацавець Г.М. Мова ділових паперів. – К., 1997.
9. Погиба Л.Г., Грибіниченко Т.О., Баган М.П. Складання ділових паперів. Практикум: навч.пос. – К.: Либідь, 2004.
10. Потелло Н.Я. Теорія і практика ділового мовлення: навч. посіб. – К., 1999.
11. Потелло Н.Я. Українська мова і ділове мовлення: навч. посіб. – К.: МАУП, 2001.
12. Сучасне діловодство. – К.: Знання, 1999 – 254 с.
13. Український правопис. – К.: Наук. думка, 1998.
14. Універсальний довідник з ділових паперів та ділової етики. – К.: Довіра, 2003.
15. Універсальний довідник-практикум з ділових паперів / С.П.Бибик, І.Л.Михно, Л.О.Пустовіт, Г.М.Сюта. – К.: Довіра; УНВЦ “Рідна мова”, 1999. – С.5-30
16. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення. – К.: Вища школа, 1997 – 270 с.
17. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення. – К.: Літера, 2000.
18. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення. – К.: Вища школа, 1997.
19. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення: підручник. – К.: Літера ЛТД, 2003. – С.403-415.
20. Шевчук С.В., Кабиш О.У. Практикум з українського ділового мовлення: навч. посіб.. – К.: Літера ЛТД, 2002. – С.44-72.

Додаткова

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. – К.: "КМ Academia", 1994.
2. Коваль А.П. Культура ділового мовлення.– К., 1996.
3. Пелеха Ю. Управлінське документування: навч. посіб.– У 2 ч. – Ч.1: Ведення загальної документації. – К.: Вид-во Європ. Ун-ту, 2001. – С.33 – 45.
4. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика. – К.: Вежа, 1994.
5. Пилинський М.М. Мовна норма і стиль. – К.: Наук думка, 1976.

6. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. – Львів: Сполом, 2001. – 223 с.

Інтернет-ресурси

1. www.lib.kherson.ua
2. www.twirpx.com
3. www.superlinguist.com
4. www.madslinger.com

Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів вивчення дисципліни у формі заліку. Студент допускається до семестрового контролю, якщо він виконав усі види робіт, передбачені навчальним планом. Підсумковий контроль (залік) проводиться у формі тестів.

Проведення заліку передбачає оцінювання знань студентів за п'ятибальною та стобальною системами оцінювання.

З метою вдосконалення навчального процесу робота студентів може оцінюватися за рейтинговою системою.

Критерії оцінювання знань студентів

Для оцінки знань студента використовується сумарність балів за виконані завдання з подальшим їх переведенням у п'ятибальну шкалу.

Підсумкова кількість балів залежить від двох чинників – якості виконання завдань і своєчасності їх представлення на перевірку викладачеві.

Критерії оцінювання результатів опрацювання лекційного матеріалу

Під час перевірки самостійної роботи викладач оцінює ведення студентами конспекту лекцій за такими *критеріями*:

➤ **три бали** за кожну лекцію виставляються, якщо в конспекті стисло подано весь програмовий матеріал як лекційний, так і винесений на самостійне вивчення; опрацьовано рекомендовану літературу, матеріал розміщено логічно з виділенням головного й акуратно оформлено, зроблено висновки;

➤ **один – два бали** за кожну лекцію виставляється, якщо в конспекті в стислій формі подано увесь лекційний матеріал, але не в повному обсязі відображено самостійну роботу студента або конспект неохайно оформлено;

➤ **нуль балів** за кожну лекцію виставляється, якщо в конспекті повністю або частково відсутній матеріал лекції або самостійної роботи, а також якщо конспект не було подано на перевірку. Якщо студент бажає підвищити оцінку за конспект, то він повинен доопрацювати його та подати викладачу.

Критерії оцінювання рівня знань студентів на практичних заняттях

Знання, продемонстровані студентами на практичних заняттях оцінюються за такими *критеріями*:

- розуміння, рівень засвоєння теоретичних понять та фактичного матеріалу;
- уміння застосовувати теоретичні положення на практиці;
- вивчення наукових джерел (основної, додаткової літератури та праць для практичного застосування матеріалів курсу, словників);
- уміння здійснювати узагальнення інформації під час виступів в аудиторії.

Під час оцінювання відповіді студента враховується загальна грамотність, логічність і чіткість відповіді.

Засоби діагностики успішності навчання

Контрольні заходи включають поточний, проміжний та підсумковий контроль.

Поточний контроль знань здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента.

Цей контроль має на меті виявити якісний рівень знань, умінь і навичок студентів під час аудиторних (лекції, практичні заняття) та індивідуальних занять, перевірки самостійно виконаних студентами завдань, передбачених навчальною програмою дисципліни.

Робота студентів оцінюється на семінарських, практичних заняттях: відповіді на запитання, участь у дискусіях, робота в групах, виконання письмових робіт (експрес-опитування, тест-контроль), виступи з рефератами, презентація самостійних завдань, планів лекцій, практичних занять та ін.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів вивчення курсу у формі **заліку**. Студент вважається допущеним до семестрового контролю, якщо він виконав всі види робіт, передбачені навчальним планом. Сумарна оцінка заноситься до залікової книжки й відомості.

Цей контроль має на меті виконання модульної контрольної роботи як одного із видів контролю знань, що охоплює як основні питання теоретичного курсу, так і практичні завдання різного рівня складності, виявляє практичні вміння та навички, набуті студентом під час вивчення курсу.

Підсумковий контроль включає також підготовку та виступи з рефератами; участь студентів у підсумковій конференції; презентацію самостійних завдань; індивідуальна бесіда з визначених на залік питань; колоквиум з основних тем курсу.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ МЕДІАТЕКСТІВ»

Програма розроблена:

Окунович Тетяною Григорівною,
кандидатом педагогічних наук,
доцентом кафедри мовознавства
Митрофановою Оленою Григорівною,
кандидатом філологічних наук,
доцентом кафедри мовознавства

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Теорія і практика перекладу медіатекстів» є процес перекладу медіатекстів як складний вид мовленнєвої і мислетворчої діяльності.

Переклад традиційно трактується як один з найважливіших шляхів взаємодії національних культур, як дієвий спосіб міжкультурної комунікації. У сучасних умовах глобалізації, коли відкриваються й розширюються ринки, виникають нові ділові й культурні зв'язки між народами та державами, діяльність перекладача як посередника між культурами набула особливого значення

Міждисциплінарні зв'язки

Курс «Теорія і практика перекладу медіатекстів» тісно пов'язаний із такими розділами мовознавчої науки як семантика, стилістика, зіставна й порівняльна граматики, лінгвістика тексту, а також літературознавством, психолінгвістикою, соціолінгвістикою, теорією комунікації та культурологією.

Метою курсу є: навчити студентів-філологів теоретичному осмисленню лінгвокультурних явищ, висвітлити основні питання лінгвістичної теорії перекладу, визначити закономірності міжмовних співвідношень, а також розвивати та вдосконалювати практичні навички та уміння перекладацької діяльності з акцентуванням на особливостях перекладу з близькоспоріднених мов, зокрема українсько-російського, показати нормативність явищ перекладу, тенденції їх розвитку й функціонування.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

теоретичні – сформулювати у студентів уміння логічно мислити та вміння здобувати інформацію, запам'ятовувати, порівнювати, узагальнювати

й оцінювати її; розвивати професійну перекладацьку компетенцію; розкрити роль перекладу в розвитку матеріальної та духовної культури суспільства; переконати студентів у необхідності різнобічного особистісного вдосконалення.

практичні – допомогти засвоїти систему орієнтирів з основ перекладознавства з метою глибшого усвідомлення й осмислення теорії перекладу; спираючись на сформовані знання, прищеплювати вміння й навички практичного володіння прийомами перекладацької діяльності.

У процесі опанування курсу студенти мають оволодіти такими **компетентностями**:

- здатність усвідомлювати проблеми перекладу як виду міжмовної комунікації;
- здатність демонструвати розуміння специфіки відтворення медіатекстів мовою перекладу;
- здатність застосовувати системний підхід до вирішення проблем перекладу з близькоспоріднених мови;
- здатність застосовувати й інтегрувати знання і розуміння лінгвокультурних особливостей текстів першотвору та друг отвору;
- здатність демонструвати творчий та інноваційний потенціал у процесі перекладу й редагування медіатекстів;

Очікувані результати навчання. Вивчення курсу спрямоване на формування у студентів таких **знань, умінь і навичок**:

- знання сучасної української літературної мови, стилістики української мови та інших дисциплін лінгвістичного циклу на рівні, необхідному для досягнення високих результатів освітньої програми;
- умінь аналізувати специфіку використовуваного лінгвістичного матеріалу для досягнення комунікативної мети, відображеної в тексті;
- здатність виконувати лінгвостилістичний аналіз вихідного тексту з виділенням лінгвістичних одиниць, що викликають ускладнення при перекладі з близькоспоріднених мов;
- практичні навички перекладу різножанрових текстів наукового, публіцистичного, офіційно-ділового та художнього стилів;
- управність доперекладацького аналізу й комунікативно виправданий адекватний переклад медіатекстів різних типів та жанрів;
- умінь аналізувати якість перекладу й редагувати перекладні тексти різних функціональних стилів мовлення з позицій відповідності змісту

вихідного тексту й тексту перекладу;

- управне застосування зворотного перекладу для спостереження над лінгвістичними трансформаціями у подвійному перекладі й аналіз причини трансформацій;
- уміння оцінювати адекватність впливу на читача оригінального тексту й тексту-перекладу.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Перекладознавство як наука. Завдання та розділи перекладознавства. Зв'язок перекладознавства з іншими науками: перекладознавство і філологія (фонетика, семантика, стилістика, контрактивна лінгвістика, соціолінгвістика, психолінгвістика, лінгвістика тексту, літературознавство); перекладознавство і гуманітарні науки нефілологічного профілю (культуролога, історія, етнографія, філософія, семіотика); перекладознавство і природничі науки (психофізіологія, когнітивістика, теорія комунікації, комп'ютерна лінгвістика). Виникнення та розвиток слов'янського перекладознавства. Перекладацька традиція в Україні (український художній переклад до кінця XIX ст., українські перекладачі XIX – XX ст., сучасні перекладачі в Україні).

Аспекти перекладу. Лінгвосеміотичні аспекти перекладу (поняття мовного знака; семантична структура мовного знака; використання мовних знаків і структур у процесі вербальної одномовної і багатомовної комунікації). Культурологічні та соціологічні аспекти перекладознавства (проблема взаємодії мови і культури; територіальні діалекти і жанрово-стилістична класифікація перекладу). Прагматичні аспекти перекладознавства (типи прагматичних відносин при перекладі; прагматична адаптація перекладу;).

Категорії та одиниці перекладу. Перекладацька адекватність і еквівалентність. Еквівалентність, адекватність і оцінка перекладу. Еквівалентність і смисл. Денотативне й сигніфікативне значення. Поняття і концепт. Денотат і референт. Об'єктивне та суб'єктивне в перекладі. Проблема перекладності, неперекладності і всеперекладності.

Види та типи перекладу. Типи міжмовних трансформацій: лексичні трансформації (транскрибування і транслітерація, лексико-семантичні заміни – конкретизація, генералізація, модуляція); граматичні трансформації (синтаксичне уподібнення, членування речення, об'єднання речень, граматичні заміни – форми слова, частини мови або члена речення); лексико-граматичні трансформації (антонімічний переклад, експлікація і компенсація. Відмінності між письмовим та усним перекладом. Правила повного

письмового перекладу. Етапи роботи над реферативним перекладом. Особливості анотаційного перекладу. Усний послідовний переклад як вид мовленнєвої діяльності. Переваги й недоліки синхронного перекладу. Синхронізація відео тексту й переклад з аркуша.

Лексичні відповідності в перекладацькій діяльності. Види міжмовних перекладних лексичних елементів. Наявність міжмовної омонімії. Особливості перекладу інтернаціоналізмів. Переклад власних назв (антропонімів, топонімів, зоонімів, фітонімів, хрематонімів, астронімів, ідеонімів). Способи перекладу сталих словосполучень (фразеологічні еквіваленти, часткові еквіваленти, фразеологічний аналог, контекстуальне відтворення, калькування, описове витлумачення). Переклад емоційно-оцінних одиниць. Специфіка перекладу термінів (відтворення терміна відповідником-інтернаціоналізмом; запозичення терміна; калькування; семантизація терміна). Українсько-російська та російсько-українська розрізнявальна лексика (реалоніми, адаптоніми, дивідоніми).

Труднощі перекладу граматичних значень. Розходження в обсязі граматичних категорій. Невідповідність часткових граматичних значень. Розходження в узгоджувальних можливостях (синтаксичному значенні роду). Відсутність семантичної та функціональної тотожності. Наявність двох або декількох адекватних граматичних відповідників. Можливість вираження граматичного значення лексемами іншої частини мови. Уживання в тексті перекладу слів, яким немає відповідності в тексті оригіналу. Вираження у словоформі мови перекладу граматичного значення категорії, відсутньої у вихідній мові.

Синтаксичні відповідності в перекладі. Особливості актуального членування речення в перекладі. Засоби вираження актуального членування в перекладі. Типи висловлень в залежності від мети комунікації. мотиви структурних змін у висловленні при перекладі. Особливості російсько-українського перекладу прийменникових конструкцій. Способи перекладу дієприкметникових зворотів.

Специфіка машинного перекладу. Сутність і механізм машинного перекладу. Історія створення машинного перекладу. Основні проблеми машинного перекладу. Сучасні системи автоматичного перекладу. Технічний переклад наукових та офіційно-ділових текстів. Редагування комп'ютерного перекладу. Переваги й недоліки машинного перекладу.

Типологія текстів і проблеми еквівалентності. Функціонально-стильові типи текстів (розмовні тексти; офіційно-ділові тексти; суспільно-інформативні тексти; наукові тексти; художні тексти; релігійні твори). Проблема еквівалентності й тип перекладного тексту. Фонові знання та

імпліцитна інформація. Культура та фонові знання. Довго- й короткочасна фонова інформація.

Особливості перекладу публіцистичних текстів. Основне призначення, ознаки та мовні засоби публіцистичного стилю. Специфіка суспільно-політичної лексики в перекладі. Роль фонових знань при відтворенні власних назв. Стилістична різноплановість суспільно-інформативної лексики. Точність і однозначність оригіналу й перекладу публіцистичних текстів. Збереження колориту та індивідуального стилю автора.

Специфіка перекладу наукових текстів. Сфера використання та основні ознаки й мовні засоби наукового стилю. Підстилі наукового стилю (власне науковий, науково-популярний, науково-навчальний, виробничо-технічний). Особливості перекладу науково-технічних текстів. Відтворення метамови наукових текстів. Основні принципи термінологічного перекладу. Система синонімів у наукових текстах. Правила відтворення складних і складноскорочених слів. Структурні й синтаксичні відмінності перекладу наукових текстів. Труднощі перекладу науково-популярних текстів.

Переклад текстів офіційно-ділового стилю та його функціональних підстилів. Основне призначення офіційно-ділового стилю, його специфічні риси. Головні вимоги до текстів цього стилю. Мовні засоби та способи викладу змісту офіційно-ділового стилю. Відтворення клішованості ділових текстів. Правила відтворення термінів (оригінальне написання, транскрибування, еквіваленти; добір штампів-відповідників).

Статус художнього перекладу. Значення перекладу художніх творів для розвитку міжмовних, міжкультурних і міждержавних зв'язків. Мета і завдання художнього перекладу. Лінгвістичний та літературознавчий підходи до питання перекладу. Погляди В.Брюсова, М.Зерова, М.Рильського, Г.Кочура, В.Набокова, Є.Еткінда, Г.Гачечіладзе, В.Коптілова на (не)перекладність поезії. Переклад явищ звукового символізму. Особливості драми як перекладознавчі проблема. Відтворення національно-історичної своєрідності першотвору в перекладній драмі. Специфіка відтворення мови художніх творів. Переклад явищ паронімічної атракції. Переклад каламбурів.

Специфіка машинного перекладу. Сутність і механізм машинного перекладу. Історія створення машинного перекладу. Основні проблеми машинного перекладу. Сучасні системи автоматичного перекладу. Технічний переклад наукових та офіційно-ділових текстів. Редагування комп'ютерного перекладу. Переваги й недоліки машинного перекладу.

Зміст та основні засади редакторської роботи з перекладною літературою. Визначення авторів творів та добір текстів для перекладу й

публікації. Збереження ідеї та головної думки авторського твору. Естетичні якості, стилістика перекладного тексту. Інтерпретація авторських текстів перекладачем і редакційно-видавничий процес. Індивідуальна манера перекладача і стиль автора оригіналу.

Види редагування перекладної літератури. Переклади поетичних творів – найскладніший вид підготовки тексту до друку. Основні принципи редагування перекладів художньої прози. Робота видавничого редактора над перекладними творами драматургії. Редакторська підготовка перекладів наукової та науково-популярної літератури. Редагування перекладних текстів публіцистики, есеїстики.

Редакційно-видавничі вимоги до перекладача і відтворених ним чужомовних текстів. Відтворення змісту – найважливіша умова якості перекладного тексту. Послідовність дотримання в перекладах художньої форми першотвору. Раціональне використання підрядника в перекладацькій та редакторській роботі. Вичерпність і повнота добору перекладачем лексичного матеріалу для відтворюваного тексту. Робота з рукописом перекладача та відображення в ньому індивідуальних особливостей авторського тексту й манери інтерпретатора.

Особливості редагування різних видів перекладної літератури. Переклади ліричних творів: способи та методи спільної роботи перекладача і видавничого редактора. Специфіка редагування перекладних творів літератури для дітей. Особливості перекладу й редагування епічних та інших фольклорних текстів. Редагування перекладних творів сатири й гумору. Редакторська підготовка перекладів балад і поем.

Українська школа редакторсько-перекладацької роботи. Іван Франко – перекладач і редактор. Святе Письмо: його українські перекладачі та видавничі редактори. За взірцями перекладацької практики неокласиків. Уроки Миколи Лукаша і Григорія Кочура. Сучасні методи української редакторсько-перекладацької справи.

Мовностилістичні засади відтворення та редагування іншомовних текстів. Редакторський аналіз мови першотвору і перекладеного тексту. Засоби мовностилістичного відтворення іншомовних текстів. Зміст і стиль першотвору в прозових перекладах. Труднощі та проблеми передачі фразеологізмів. Місце архаїзмів, діалектизмів, неологізмів у перекладах та редакторська робота із ними.

Втрати при відтворенні тексту й редакторська допомога перекладачеві. Основні причини втрат перекладного тексту. Калькування й буквалізм у перекладах зі споріднених мов. На перехрестях краси і

спотворень поетичних текстів. Особливості редакторського опрацювання перекладу власних імен і назв.

Практика редагування перекладної літератури в періодичних виданнях. Авторський актив перекладачів у журналах і газетах: формування і виховання. Редагування та публікація перекладних текстів на сторінках газет. Редакторська підготовка до друку перекладної літератури в журнальних виданнях. Перекладні тексти у спеціалізованих періодичних виданнях і редакторська робота із ними.

Змістові модулі навчального курсу

Курс «Теорія та практика перекладу медіатекстів» містить лекційний, практичний модулі і модуль самостійної роботи.

1 змістовий модуль ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Лекційний модуль

- 1 Основні поняття перекладу. Види та типи перекладів
- 2 Етапи створення та редагування перекладу
- 3 Типи міжмовних трансформацій
- 4 Морфологічні аспекти перекладу
- 5 Лексичні аспекти перекладу
- 6 Синтаксичні відповідності в перекладі

Практичний модуль

- 1 Основні поняття перекладу. Види та типи перекладів.
- 2 Етапи створення та редагування перекладу
- 4 Морфологічні аспекти перекладу
- 5 Лексичні аспекти перекладу
- 6 Синтаксичні відповідності в перекладі

Модуль самостійної роботи

1. Основні поняття перекладу. Види та типи перекладів
2. Етапи створення та редагування перекладу
3. Типи міжмовних трансформацій
4. Морфологічні аспекти перекладу
5. Лексичні аспекти перекладу
6. Синтаксичні відповідності в перекладі

2 змістовий модуль ПРАКТИКОЛОГІЯ ПЕРЕКЛАДУ

Лекційний модуль

- 2 Науковий стиль тексту і його переклад
- 3 Особливості інформаційного типу тексту та їх відтворення

- 4 Переклад текстів мови документів
- 5 Особливості художнього перекладу
- 6 Специфіка машинного перекладу

Практичний модуль

- 1 Стильові й жанрові особливості текстів та способи їх відтворення
- 2 Науковий стиль тексту і його переклад
- 3 Особливості інформаційного типу тексту та їх відтворення
- 4 Переклад текстів мови документів
- 5 Особливості художнього перекладу
- 6 Специфіка машинного перекладу

Модуль самостійної роботи

1. Стильові й жанрові особливості текстів та способи їх відтворення
2. Науковий стиль тексту і його переклад
3. Особливості інформаційного типу тексту та їх відтворення
4. Переклад текстів мови документів
5. Особливості художнього перекладу
6. Специфіка машинного перекладу

Рекомендована література

Основна

1. Ажнюк М.Т. Актуальні питання перекладу художньої літератури. – Ужгород, 1981. – 32с.
2. Алексеева И.С. Введение в переводоведение. – СПб. – М., 2004. – 352с.
3. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика. – СПб.: Союз, 2001.
4. Аликина Е.В. Переводческая семантография. Запись при устном переводе. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2006. – 156 с.
5. Алимов В.В. Теория перевода. – М., 2004.
6. Виноградов В.С. Введение в переводоведение: общие и лексические вопросы. – М: ИОСО РАО, 2001. – 223 с.
7. Гайнічеру О. Поезія і мистецтво перекладу.– К.: Дніпро, 1990.– 212с.
8. Гачечиладзе Г. Художественный перевод и литературные взаимосвязи. – 2-е изд. – М.: Сов. писатель, 1980.– 255 с.
9. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). – Львів: Вид-во при Львів, ун-ті, 1989. – 216 с.
10. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. – М., 2002.

11. Комиссаров В.Н. Теория перевода: Лингвистические аспекты. – М.: Высш.шк., 1990. – 253 с.
12. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. – К.: Вища шк., 1982. – 166с;
13. Криса В.С. Світоглядні аспекти художнього перекладу. – К.: Наук. думка, 1985. – 128 с.
14. Латышев Л.К. Курс перевода: эквивалентность перевода и способы её достижения. – М.: Между нар. отношения, 1981. – 245 с.
15. Латышев Л.К. Перевод: проблемы теории, практики и методики преподавания. – М.: Просвещение, 1998. – 160 с.
16. Миньяр-Белоручев Р.К. Теория и методика перевода. – М.: Москов. лицей, 1996. – 201 с.
17. Модестов В.С. Художественный перевод: история, теория, практика. – М.: Издательство Литературного института им. М. Горького, 2006. – 463 с.
18. Новикова М. Прекрасен наш союз: Литература – переводчик – жизнь. Лит.-критич. очерки. – К.: Рад. письменник, 1986. – 223 с.
19. Основи перекладознавства: Навчальний посібник / За редакцією проф. Нямцу А.Є. – Чернівці: Рута, 2008. – 312 с.
20. Попович А. Проблемы художественного перевода: учеб. пос. – М.: Высш.шк., 1980. – 200 с.
21. Постанова пленуму ради спілки письменників України від 19 травня 1998// Слово і час. – 1998. – № 8. – С. 4.
22. Русанівська М.В. Національний колорит у перекладному творі // Рад. літературознавство. – 1988. – № 7. – С. 61-62.
23. Савенець А. Поезія у перекладі: "українська" Шимборська: монографія. – Люблін-Житомир: Полісся, 2006. – 366 с.
24. Содомора А. Українське перекладознавство на рубежі ХХІ віку// Слово і час. – 1998. – № 8. – С. 16-18.
25. Солодуб Ю.П., Альбрехт Ф.Б., Кузнецов А.Ю. Теория и практика художественного перевода. – М.: Издательский центр, Академия", 2005. – 304с.
26. Стил ь автора и стил ь перевода: учеб. пособие / М.А.Новикова, О.Н.Лебедь, М.Ю.Лукинова и др. – К.: УМК ВО, 1988. – 84 с.
27. Татаринов В.А. Методология научного перевода: К основаниям теории конвертации. – М.: Московский лицей, 2007. – 384 с.
28. Федоров А.В. Основы общей теории перевода: Лингвистические проблемы. – 4-е изд. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: „Филология три", 2002. – 416 с.

29. Федоров А.В. Окно в другой мир. Искусство перевода и жизнь литературы. – Л.: Сов. писатель, 1983.– С. 8-63.

30. Флорин С. Муки переводческие: практика перевода. – М : Высш шк., 1983.– 183 с.

31. Чередниченко О.І. Теоретичні основи удосконалення практики перекладу та двомовної лексикографії // Теория и практика перевода. – Вып. 14.– К., 1987.– С.3-13.

32. Чуковский К. Высокое искусство. – Москва: Сов. писатель, 1988. – 352 с.

Додаткова

1. Библер В.С. На гранях логики и культуры // М.: Рус. феномен, общество, 1997.– 440 с.

2. Брюсов В. Избранные сочинения: В двух томах. Т.2. Переводы. Статьи. – М.: Государственное издательство художественной литературы, 1995. – 650 с.

3. Ганущак В. Суворова наука, високе мистецтво // Всесвіт. – 1989.– №4.– С.141–143.

4. Гарбовский Н.К. Теория перевода. – М., 2004.

5. Гаспаров М. Вопреки размеру подлинника (Мильтон, Донн, Томпсон) // Альманах переводчика / Сост. Н.М. Демурова, Л.И. Володарская, отв. ред. М.Л. Гаспаров. – М.: РГГУ, 2001. – С.201–203.

6. Дащенко Ольга. Производные коннотативы в современном русском языке (в сопоставлении с украинским) // Біблія і культура: зб. наук. статей. Вип. 7 / Відповідальний редактор А.Є.Нямцу. – Чернівці: Рута, 2005. – С. 424–429.

7. Есайбегян А.Л. Некоторые аспекты воспроизведения национального своеобразия оригинала на языке перевода (на материале произведений Ованеса Туманяна и Наири Зарьяна): автореф. дис...канд. филол. наук: 10.01.03., 10.01,01 / Ин-т лит-ры им. Абеяна Акад. наук Респ. Армения.- Ереван, 1991. – 21 с.

8. Жутовская Н. Владимир Набоков – переводчик "Слова о полку Игореве"// Мир истории. Российский электронный журнал. – 2000. – № 5. Интернет: <http://www.tellur.ni/~historia/archive/05-00/nabocov.htm1>.

9. Зорівчак Р.П. Словесний образ у художньому перекладі // „Хай слово мовлене інакше...: статті з теорії, критики та історії художнього перекладу. – К., 1982. – С.51–65.

10. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою). – Л.: Вид-во Львів, ун-ту, 1983. – 175 с.

11. Каган М.С. В едином контексте О культурологическом подходе к изучению искусства // Театр. – 1981. -№ 3. – С. 85–90.
12. Каган М.С. Мир общения: Проблема межсубъектных отношений. – М.: Политиздат, 1988. – 319 с.
13. Казакова Т.А. Практические основы перевода. – СПб.: Союз, 2000.
14. Клюканов И.Э. Психолингвистические проблемы перевода: учеб. пособ. – Калинин, 1989. – 76 с.
15. Копистинська Н. Текст, підтекст, надтекст, контекст як проблема порівняльного літературознавства. // Біблія і культура: Збірник наукових статей. Випуск 3 / Відповідальний редактор А.Є. Нямцу. – Чернівці: Рута, 2001. – С. 48–55.
16. Кочур Г. Зерві Словацький // Всесвіт.–1989.– №8.– С. 126–127.
17. Курилик В. Біблія і національні переклади – запорука одухотворення людини. // Біблія і культура: Збірник наукових статей. Вип. 2 / Відповідальний редактор А.Є. Нямцу. – Чернівці: Рута, 2000. – 193–199.
18. Лановик Мар'яна. Перекладознавчі пошуки в розвитку герменевтичної думки ХІХ ст. // Біблія і культура: Збірник наукових статей. Випуск 7 / Відповідальний редактор А.Є.Нямцу. – Чернівці: Рута, 2005. – С.51–58.
19. Лукинова М.Ю. Жанровая специфика перевода классической драматургии (на материале русских переводов драм В. Шекспира «Буря» и "Ричард III"): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / ОГУ имени И.И. Мечникова. – Одесса, 1989. – 14 с.
20. Лучук ОМ. Різночасовість перекладів одного твору як проблема перекладознавства (на матеріалі українських перекладів Шекспірової драми "Троїл і Крессіда"): автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.16 / Київ ун-т імені Т.Г. Шевченка. – К., 1996. – 25 с.
21. Любимов Н. Перевод – искусство.– 2-еизд., доп., – М.: Сов. Россия, 1982.–127 с.
22. Макаренко Е.И. Жанрово-стилистическая доминанта в переводе: автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.20 / ОГУ им. И.И. Мечникова. – Одесса, 1989. – 16с.
23. Марковина И.Ю., Сорокин Ю.А. Сохранение и элиминирование национальной специфики оригинала при переводе драматургических текстов: постановка проблемы //Общение. Текст. Высказывание. – М.: Наука, 1989. – С. 137–144.
24. Н.Гураль Майя. Теоретичні засади перекладознавчого аналізу художнього тексту // Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія: зб. наук. статей. – Вип. 321-322. – Чернівці: Рута, 2007. – С. 390–394.

25. Нартов К.Л. Роль художественного перевода при изучении русской и зарубежной классики в национальной школе. – М., 1992.

26. Ненина Р.Н. Узуальные стилистические функции ФЕ в английской разговорной речи // Уч. зап. Моск. ин-та иностр. яз.– М., 1979.– Вып.75. – С.8–15.

27. Німчук В. Іван Полюй – перший перекладач молитов сучасною українською мовою // Біблія і культура: зб. наук. статей. Вип. 1 / Відповідальний редактор А.Є. Нямцу. – Чернівці: Рута, 2000.– С.174–179.

28. Новикова М.А. Пригода з Робертом Бернсом // Всесвіт. – №1. – С.149–157.

29. Новикова М.А. Проблемы индивидуального стиля в теории художественного перевода. (Стилистика переводчика): автореф. дис... д-ра филол. наук / ЛГУ–Л., 1980.– 27 с.

30. Гуйванюк Ніна. Варіантність мовних засобів у перекладах сакральних текстів молитов українською мовою // Біблія і культура: зб. наук. статей. Вип. 6 / Відповідальний редактор А.Є.Нямцу. – Чернівці: Рута, 2004. – С. 420–429.

31. Палажченко П. Мой несистематический словарь (Из записной книжки переводчика) – М.: Р.Валент, 2002. – 324 с.

32. Радчук В. Суржик як переклад// Українська мова та література. – 2000.– № 11 (171).– С. 11–12.

33. Сорвилова Т. Системные отношения семантических полей, связанных с библейскими символами, в русской поэзии золотого и серебряного веков (А. Пушкин, М. Лермонтов, А. Блок, А. Белый) // Біблія і культура: зб. наук. статей. Вип. 3 / Відповідальний редактор А.Є. Нямцу. – Чернівці: Рута, 2001. – С. 300–304.

34. Ткаченко А. Художній переклад у полілозі культур // Біблія і культура: зб. наук. статей. Вип. 6 / Відповідальний редактор А.Є.Нямцу. – Чернівці: Рута, 2004. – 356–362.

35. Уколова Л.Е. Стиль и стилеобразующие функции в драме. – Днепропетровск: ДГУ, 1992. –148 с.

36. Шахова К. Деякі міркування про переклади Шевченка іноземними мовами/Біблія і культура: зб. наук. статей. Вип. 4 / Відповідальний редактор А.Є.Нямцу. – Чернівці: Рута, 2002. – 182–184.

37. Шахова К. Про Миколу Лукаша – перекладача з Божої ласки // Біблія і культура: зб. наук. статей. Вип. 5 / Відповідальний редактор А.Є.Нямцу. – Чернівці: Рута, 2003. – С. 224–230.

38. Шумейко Г.И. Метафорическая семантика и способы её воссоздания в переводе художественного текста (на материале англоязычных переводов

М. Коцюбинского): автореф. дис.... канд. филол. наук: 10.02.19/ Киев.ун-т им. Т.Г. Шевченко. – К., 1991. – 24 с.

Словники

1. Александрова З.Е. Словарь синонимов русского языка: практический справочник. – Москва, 2003.

2. Алексеєнко Л.М., Олексієнко В.М. Економічний тлумачний словник: власність, приватизація, ринок цінних паперів (українсько-англійсько-російський). – Тернопіль, 2003.

3. Андерш І.Ф., Воробйова С.А., Кравченко М.В. Російсько-український словник наукової термінології. Суспільні науки. – Київ, 1994.

4. Букчина Б.З., Калакуцкая Л.П. Слитно или раздельно? Орфографический словарь-справочник: Свыше 107 000 слов. – М., 2001.

5. Бурячок А.А. Орфографічний словник української мови. – Київ, 2002.

6. Бусел В.Т. Великий зведений орфографічний словник сучасної української мови. – Київ, 2003.

7. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Київ, 2003.

8. Ганич Д.І., Олійник І.С. Російсько-український і українсько-російський словник. – Харків, 1993.

9. Гейченко В.В., Завірюхіна В.М., Зеленюк О.О. та ін. Російсько-український словник наукової термінології. – Київ, 1998.

10. Головащук СІ. Російсько-український словник сталих словосполучень. – Київ, 2001.

11. Горбачевич К.С. Словарь синонимов русского языка: Более 4000 синонимов. – М., 2005.

12. Грушевський А.В., Коляда Г.Н. Сучасний російсько-український українсько-російський словник + граматики. – Донецьк, 2003.

13. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. – М., 1989.

14. Зубков М. Новий російсько-український політехнічний словник: 100000 термінів і термінів-словосполучень. – Харків, 2005.

15. 16. Іжакевич Г.П. та ін. Українсько-російський словник. – Київ, 2004.

17. Калашник В.С., Колоїз Ж.В. Словник фразеологічних антонімів української мови. – Київ, 2001.

18. Крысин Л.П. Толковый словарь иноязычных слов. – М., 2003.

19. Кузнецов С.А. Большой толковый словарь русского языка. – С.-П., 2003.

20. Левашов Е.А. Поповцева Т.Н., Фелицына В.П. и др. Новые слова и значения: Словарь-справочник по материалам прессы и литературы 70-х годов. – Москва, 1984.

21. Ленець К.В., Ставицька Л.О. Короткий російсько-український словник контрастивної лексики. – Київ, 2002.
22. Мусієнко М.М. та ін. Екологія: Тлумачний словник укр. і рос. мовами. – Київ, 2004.
23. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь. – Изд. 3-е, перераб., – М.: Флинта: Наука, 2003. – 320с.
24. Новейший словарь иностранных слов и выражений. – Москва, 2002.
25. Новий українсько-російський російсько-український словник. – Київ, 2002.
26. Новиков А.В. Словарь перифраз русского языка (на материале газетной публицистики). – М., 1999.
27. Орфографический словарь русского языка: Более 100 000 слов /Под ред. С.И. Ожегова. – Москва, 2005.
28. Погрібний М.І. Орфографічний словник. – Київ, 1984.
29. Полюга Л.М. Словник синонімів української мови. – Київ, 2001.
30. Російсько-український словник /Під ред. Жайворонка В.В. – Київ, 2003.
31. Ситников В.П., Славкин В.В. Орфографический словарь современного русского языка. – Москва, 2005
32. Словник буковинських говірок /За ред. Гуйванюк Н.В. – Чернівці, 2005.
33. Татьянченко Н.Ф. Фразеологический словарь русского языка. – М., 1998.
34. Тихонов А.Н. Новый учебный словарь русского языка. – М., 2003.
35. Толковый словарь русского языка с включением сведений о происхождении слов / Отв. ред. Н.Ю. Шведова. – М., 2007.
36. Український правопис. – Київ, 1993.
37. Универсальный фразеологический словарь русского языка /Под ред. Волковой Т. – Москва, 2001.

Інтернет-ресурси

1. Коляда Н. А. Снятие трудностей при переводе научных текстов [Электронный ресурс]. – Режим доступа к статье: http://www.confcontact.com/2012_03_15/fl3_kolyada.php
2. Переклад і редагування наукових текстів [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1589031540670/dokumentoznavstvo/-pereklad_redaguvannya_naukovih_tekstiv

3. Особливості редагування текстів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/1754090640672/dokumentoznavstvo/pereklad-termini-osoblivosti-redaguvannya-naukovogo-tekstu#818>
4. Типові помилки під час перекладу тексту [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/1482111140671/dokumentoznavstvo/tipovi-pomilki-pid-chas-perekladu-naukovih-tekstiv-ukrayinskoju-movoyu739>
5. Засвідчення правильності перекладу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/1589031547459/pravo/zasvidchennya-virnosti-perekladu#320>
6. Переклад термінів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/1754090640672/dokumentoznavstvo/pereklad-termini-osoblivosti-redaguvannya-naukovogo-tekstu#381>
7. Особливості перекладу юридичних текстів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bukvar.su/inostrannyj-jazyk/177599-Osobennosti-perevoda-yuridicheskikh-tekstov.html>
8. Особливості перекладу економічних текстів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://institute.com.ua/moreinfo.php?diplomID=29473>
9. Особливості технічного перекладу [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://rusnauka.com/30_NIEK_2009/Philologia/50738.doc.htm
10. Особливості перекладу текстів українською мовою [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://on2.docdat.com/docs/1277/index-28579-14.html>
11. Жутовская Н. Владимир Набоков – переводчик "Слова о полку Игореве"// Мир истории. Российский электронный журнал. – 2000. – № 5. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tellur.ni/~historia/archive/05-00/nabocov.html>
12. Партико З. В. Загальне редагування: нормативні основи : навч. посіб. Л. : ВФ Афіша, 2006. – 416 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://lib.sumdu.edu.ua/library/DocDescription?doc_id=253922
13. Иванченко Р. Літературне редагування К. : Вища школа, 2003. – 247 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://lib.sumdu.edu.ua/library/-DocDescription?doc_id=57663
14. Капелюшний А.О. Редагування в засобах масової інформації: навч. Посіб Л. : ПАІС, 2005. – 304 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://lib.sumdu.edu.ua/library/-DocDescription?doc_id=86223
15. Черничкина Е. К. Парадигмальность проблемы билингвизма [Электронный ресурс]. – Режим доступа к статье: <http://www.lingvomaster.ru/files/206.pdf>

Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль (**диференційований залік**) передбачає загальну письмову (тест) та індивідуальну усну перевірку знань, умінь і навичок, сформованих у студентів під час вивчення курсу «Теорія і практика перекладу медіатекстів».

З цією метою проводиться письмова контрольна робота у вигляді перекладацького аналізу запропонованих текстів.

Система оцінювання здійснюється на підставі наступних **критеріїв**:

Рівень знань	Критерії успішності
нб / 0 (не допускається до заліку)	відсутність на лекційних заняттях; невиконання самостійної роботи; відсутність у студента знань теоретичного матеріалу; невиконання домашніх завдань; неопрацювання питань для самоконтролю.
Незараховано 1–59 б.	відсутність у студента знань теоретичного матеріалу або низький рівень цих знань; незадовільне виконання домашніх завдань; незадовільне опрацювання питань для самоконтролю.
Зараховано 60–100 б.	студент добре володіє теоретичним матеріалом; якісно опрацював завдання для самоконтролю; написав реферат за темою, визначеною у змістовому модулі.

Засоби діагностики успішності навчання

- усне опитування (індивідуальне та фронтальне) на практичних заняттях;
- поточне тематичне тестування на практичних заняттях;
- виконання контрольних завдань під час поточного контролю знань студентів;
- письмові відповіді на контрольні запитання до тем, винесених на самостійне опрацювання;
- контрольне тестування самостійної роботи;

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ В РЕДАГУВАННІ»

Програма розроблена
Окуневич Тетяною Григорівною,
кандидатом педагогічних наук, доцентом

Предмет вивчення. Курс «Теорія і практика перекладу в редагуванні» охоплює широке коло знань, умінь і навичок студентів, спрямованих не лише на мовну практику, а й на прискіпливий, багатоаспектний наліз тексту; проникнення у творчу лабораторію автора з метою зрозуміти, що хотів сказати він, яким був його задум, з якою метою написано текст; це кваліфікована підготовка твору до друку, яка передбачає не лише переклад тексту, а і його виправлення (редагування).

Міждисциплінарні зв'язки. Курс «Теорія і практика перекладу в редагуванні» пов'язаний із такими розділами мовознавчої науки як семантика, стилістика, зіставна й порівняльна граматики, лінгвістика тексту, а також літературознавством, психолінгвістикою, соціолінгвістикою, теорією комунікації та культурологією.

Мета навчальної дисципліни – навчити студентів-філологів теоретичному осмисленню лінгвокультурних явищ, систематизувати необхідні знання з курсу редагування перекладів з урахуванням специфіки перекладу з близькоспоріднених мов, зокрема українсько-російського, показати нормативність явищ перекладу, тенденції розвитку й функціонування їх.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

теоретичні – сформувати у студентів уміння логічно мислити, здобувати, запам'ятовувати, порівнювати, узагальнювати, оцінювати інформацію; переконати у необхідності різнобічного особистісного вдосконалення та розвитку, формування професійної компетенції; з'ясувати роль редактора у процесі роботи з перекладами, та їхні особливості в розвитку духовної культури суспільства;

практичні – допомогти засвоїти систему орієнтирів з основ редагування перекладів з метою глибшого усвідомлення й осмислення теорії редагування перекладених текстів; сформувати знання, прищепити вміння й навички практичного володіння прийомами роботи з перекладами у професійній діяльності редактора.

У процесі опанування курсу студенти мають оволодіти такими **компетентностями**:

- **професійною** (знання методів і прийомів роботи з текстом перекладу та технології їх редагування; знання принципів, підходів та редакторської роботи; уміння використовувати отриману інформацію у професійній діяльності; здійснювати пошук необхідної інформації; проводити аналіз та давати оцінку редагованому тексту тощо);

- **інформаційно-комп'ютерною** (робота з комп'ютерною технікою; уміння працювати в мережі Internet, користуватися електронною поштою, працювати зі спеціалізованим програмним забезпеченням, ефективно застосувати інформаційні технології і відповідні програми у професійній діяльності);

- **комунікативною** (знання ділового етикету, толерантність до існування різних поглядів щодо аналізу й редагування тексту, позитивна установка щодо себе й працівників видавництва тощо);

- **компетенцією у сфері самовизначення й саморегулювання особистісних якостей** (адекватна самооцінка, впевненість у собі, самоконтроль, високий рівень мотивації до досягнень, визнання необхідності неперервної освіти впродовж життя тощо);

Очікувані результати навчання. Вивчення курсу спрямоване на формування у студентів таких знань, умінь і навичок:

студенти повинні знати:

- особливості роботи редактора на всіх етапах редакційного процесу;
- організацію і зміст процесу перекладу і редагування;
- види перекладу і редагування;
- методику перекладу і редагування
- технологію редагування
- особливості редакторської підготовки складових тексту;
- особливості редагування текстів за допомогою комп'ютерних програм;
- особливості редагування різних видів видань;

студенти повинні вміти:

- аналізувати якість перекладу й редагувати перекладні тексти різних функціональних стилів мовлення з позицій відповідності змісту вихідного тексту й тексту перекладу;

- застосовувати зворотній переклад для спостереження над лінгвістичними трансформаціями у подвійному перекладі й аналізувати причини трансформацій;

- виконувати лінгвостилістичний аналіз вихідного тексту з виділенням лінгвістичних одиниць, що викликають ускладнення при перекладі з близькоспоріднених мов;
- аналізувати специфіку використовуваного лінгвістичного матеріалу для досягнення комунікативної мети, відбитої в тексті;
- працювати з перекладами текстів наукового, публіцистичного, офіційно-ділового та художнього стилів;
- оцінювати адекватність впливу на читача оригінального тексту й тексту-перекладу.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Перекладознавство як наука. Завдання та розділи перекладознавства. Зв'язок перекладознавства з іншими науками: перекладознавство і філологія (фонетика, семантика, стилістика, контрактивна лінгвістика, соціолінгвістика, психолінгвістика, лінгвістика тексту, літературознавство); перекладознавство і гуманітарні науки нефілологічного профілю (культуролога, історія, етнографія, філософія, семіотика); перекладознавство і природничі науки (психофізіологія, когнітивістика, теорія комунікації, комп'ютерна лінгвістика). Виникнення та розвиток слов'янського перекладознавства. Перекладацька традиція в Україні (український художній переклад до кінця XIX ст., українські перекладачі XIX – XX ст., сучасні перекладачі в Україні).

Аспекти перекладу. Лінгвoseміотичні аспекти перекладу (поняття мовного знака; семантична структура мовного знака; використання мовних знаків і структур у процесі вербальної одномовної і багатомовної комунікації). Культурологічні та соціологічні аспекти перекладознавства (проблема взаємодії мови і культури; територіальні діалекти і жанрово-стилістична класифікація перекладу). Прагматичні аспекти перекладознавства (типи прагматичних відносин при перекладі; прагматична адаптація перекладу;).

Категорії та одиниці перекладу. Перекладацька адекватність і еквівалентність. Еквівалентність, адекватність і оцінка перекладу. Еквівалентність і смисл. Денотативне й сигніфікативне значення. Поняття і концепт. Денотат і референт. Об'єктивне та суб'єктивне в перекладі. Проблема перекладності, неперекладності і всеперекладності.

Види та типи перекладу. Типи міжмовних трансформацій: лексичні трансформації (транскрибування і транслітерація, лексико-семантичні заміни – конкретизація, генералізація, модуляція); граматичні трансформації (синтаксичне уподібнення, членування речення, об'єднання речень,

граматичні заміни – форми слова, частини мови або члена речення); лексико-граматичні трансформації (антонімічний переклад, експлікація і компенсація. Відмінності між письмовим та усним перекладом. Правила повного письмового перекладу. Етапи роботи над реферативним перекладом. Особливості анотаційного перекладу. Усний послідовний переклад як вид мовленнєвої діяльності. Переваги й недоліки синхронного перекладу. Синхронізація відео тексту й переклад з аркуша.

Лексичні відповідності в перекладацькій діяльності. Види міжмовних перекладних лексичних елементів. Наявність міжмовної омонімії. Особливості перекладу інтернаціоналізмів. Переклад власних назв (антропонімів, топонімів, зоонімів, фітонімів, хрематонімів, астронімів, ідеонімів). Способи перекладу сталих словосполучень (фразеологічні еквіваленти, часткові еквіваленти, фразеологічний аналог, контекстуальне відтворення, калькування, описове витлумачення). Переклад емоційно-оцінних одиниць. Специфіка перекладу термінів (відтворення терміна відповідником-інтернаціоналізмом; запозичення терміна; калькування; семантизація терміна). Українсько-російська та російсько-українська розрізнявальна лексика (реалоніми, адаптоніми, дивідоніми).

Труднощі перекладу граматичних значень. Розходження в обсязі граматичних категорій. Невідповідність часткових граматичних значень. Розходження в узгоджувальних можливостях (синтаксичному значенні роду). Відсутність семантичної та функціональної тотожності. Наявність двох або декількох адекватних граматичних відповідників. Можливість вираження граматичного значення лексемами іншої частини мови. Уживання в тексті перекладу слів, яким немає відповідності в тексті оригіналу. Вираження у словоформі мови перекладу граматичного значення категорії, відсутньої у вихідній мові.

Синтаксичні відповідності в перекладі. Особливості актуального членування речення в перекладі. Засоби вираження актуального членування в перекладі. Типи висловлень в залежності від мети комунікації. мотиви структурних змін у висловленні при перекладі. Особливості російсько-українського перекладу прийменникових конструкцій. Способи перекладу дієприкметникових зворотів.

Функційно-стильові типи текстів (розмовні тексти; офіційно-ділові тексти; суспільно-інформативні тексти; наукові тексти; художні тексти; релігійні твори). Проблема еквівалентності й тип перекладного текстів. Фонові знання та імпліцитна інформація. Культура та фонові знання. Довго- й короткочасна фонові інформація.

Особливості перекладу публіцистичних текстів. Основне

призначення, ознаки та мовні засоби публіцистичного стилю. Специфіка суспільно-політичної лексики в перекладі. Роль фонових знань при відтворенні власних назв. Стилістична різноплановість суспільно-інформативної лексики. Точність і однозначність оригіналу й перекладу публіцистичних текстів. Збереження колориту та індивідуального стилю автора.

Специфіка перекладу наукових текстів. Сфера використання та основні ознаки й мовні засоби наукового стилю. Підстили наукового стилю (власне науковий, науково-популярний, науково-навчальний, виробничо-технічний). Особливості перекладу науково-технічних текстів. Відтворення метамови наукових текстів. Основні принципи термінологічного перекладу. Система синонімів у наукових текстах. Правила відтворення складних і складноскорочених слів. Структурні й синтаксичні відмінності перекладу наукових текстів. Труднощі перекладу науково-популярних текстів.

Переклад текстів офіційно-ділового стилю та його функціональних підстилів. Основне призначення офіційно-ділового стилю, його специфічні риси. Головні вимоги до текстів цього стилю. Мовні засоби та способи викладу змісту офіційно-ділового стилю. Функціональні підстили (законодавчий, дипломатичний, юридичний, адміністративно-канцелярський). Відмінності між усним і писемним офіційно-діловим мовленням. Відтворення клішованості юридичних текстів. Правила відтворення термінів у перекладі цих текстів (оригінальне написання, транскрибування, еквіваленти. Добір штампів-відповідників у мові перекладу.

Статус художнього перекладу. Значення перекладу художніх творів для розвитку міжмовних, міжкультурних і міждержавних зв'язків. Мета і завдання художнього перекладу. Лінгвістичний та літературознавчий підходи до питання перекладу. Погляди В.Брюсова, М.Зерова, М.Рильського, Г.Кочура, В.Набокова, Є.Еткінда, Г.Гачечіладзе, В.Коптілова на (не)перекладність поезії. Переклад явищ звукового символізму. Особливості драми як перекладознавчі проблема. Відтворення національно-історичної своєрідності першотвору в перекладній драмі. Специфіка відтворення мови художніх творів. Переклад явищ паронімічної атракції. Переклад каламбурів.

Специфіка машинного перекладу. Сутність і механізм машинного перекладу. Історія створення машинного перекладу. Основні проблеми машинного перекладу. Сучасні системи автоматичного перекладу. Технічний переклад наукових та офіційно-ділових текстів. Редагування комп'ютерного перекладу. Переваги й недоліки машинного перекладу.

Зміст та основні засади редакторської роботи з перекладною

літературою. Визначення авторів творів та добір текстів для перекладу й публікації. Збереження ідеї та головної думки авторського твору. Естетичні якості, стилістика перекладного тексту. Інтерпретація авторських текстів перекладачем і редакційно-видавничий процес. Індивідуальна манера перекладача і стиль автора оригіналу.

Види редагування перекладної літератури. Переклади поетичних творів – найскладніший вид підготовки тексту до друку. Основні принципи редагування перекладів художньої прози. Робота видавничого редактора над перекладними творами драматургії. Редакторська підготовка перекладів наукової та науково-популярної літератури. Редагування перекладних текстів публіцистики, есеїстики.

Редакційно-видавничі вимоги до перекладача і відтворених ним чужомовних текстів. Відтворення змісту – найважливіша умова якості перекладного тексту. Послідовність дотримання в перекладах художньої форми першотвору. Раціональне використання підрядника в перекладацькій та редакторській роботі. Вичерпність і повнота добору перекладачем лексичного матеріалу для відтворюваного тексту. Робота з рукописом перекладача та відображення в ньому індивідуальних особливостей авторського тексту й манери інтерпретатора.

Особливості редагування різних видів перекладної літератури. Переклади ліричних творів: способи та методи спільної роботи перекладача і видавничого редактора. Специфіка редагування перекладних творів літератури для дітей. Особливості перекладу й редагування епічних та інших фольклорних текстів. Редагування перекладних творів сатири й гумору. Редакторська підготовка перекладів балад і поем.

Українська школа редакторсько-перекладацької роботи. Іван Франко – перекладач і редактор. Святе Письмо: його українські перекладачі та видавничі редактори. За взірцями перекладацької практики неокласиків. Уроки Миколи Лукаша і Григорія Кочура. Сучасні методи української редакторсько-перекладацької справи.

Мовностилістичні засади відтворення та редагування іншомовних текстів. Редакторський аналіз мови першотвору і перекладеного тексту. Засоби мовностилістичного відтворення іншомовних текстів. Зміст і стиль першотвору в прозових перекладах. Труднощі та проблеми передачі фразеологізмів. Місце архаїзмів, діалектизмів, неологізмів у перекладах та редакторська робота із ними.

Втрати при відтворенні тексту й редакторська допомога перекладачеві. Основні причини втрат перекладного тексту. Калькування й буквалізм у перекладах зі споріднених мов. На перехрестях краси і

спотворень поетичних текстів. Особливості редакторського опрацювання перекладу власних імен і назв.

Практика редагування перекладної літератури у різних виданнях.
Авторський актив перекладачів у журналах і газетах: формування і виховання. Редагування та публікація перекладних текстів на сторінках газет. Редакторська підготовка до друку перекладної літератури в журнальних виданнях. Перекладні тексти у спеціалізованих періодичних виданнях і редакторська робота із ними.

Змістові модулі навчального курсу

Курс «Теорія і практика перекладу в редагуванні» містить лекційний, семінарський (практичний) модулі і модуль самостійної роботи.

1 Змістовий модуль. Теоретико-практичні основи редагування перекладів

Лекційний модуль

1. Зміст та основні засади редакторської роботи з перекладною літературою.
2. Види редагування перекладної літератури.
3. Редакційно-видавничі вимоги до перекладача і відтворених ним чужомовних текстів.
4. Особливості редагування різних видів перекладної літератури.
5. Українська школа редакторсько-перекладацької роботи.
6. Мовностилістичні засади відтворення та редагування іншомовних текстів.
7. Практика редагування наукового тексту і його перекладу.
8. Практика редагування перекладної літератури в періодичних виданнях.

Практичний модуль

1. Основні засади редакторської роботи з перекладною літературою.
2. Види редагування перекладної літератури.
3. Редакційні вимоги до перекладача і відтворених ним чужомовних текстів.
4. Особливості редагування різних видів перекладної літератури.
5. Мовностилістичні засади відтворення та редагування іншомовних текстів.
6. Практика редагування наукового тексту і його перекладу.
7. Практика редагування перекладної літератури у виданнях ЗМІ.

Модуль самостійної роботи

1. Практика редагування наукового тексту і його перекладу
2. Основні засади редакторської роботи з перекладною літературою

3. Редагування перекладної літератури
4. Особливості редагування перекладів.
5. Вимоги до перекладача і відтворених ним чужомовних текстів
6. Мовна інтерференція як проблема перекладу.
7. Лексичні аспекти перекладу
8. Морфологічні аспекти перекладу.
9. Синтаксичні відповідності в перекладі
10. Проблема оцінки і якості перекладу
11. Редагування різних видів перекладної літератури
12. Втрати при відтворенні тексту й редакторська допомога перекладачеві
13. Редагування наукового тексту і його перекладу
14. Практика редагування інформаційного тексту та його відтворення
15. Практика редагування текстів документів
16. Практика редагування художнього перекладу
17. Практика редагування науково-популярного тексту і його переклад
18. Особливості інформаційного типу тексту та їх відтворення.

Рекомендована література

Основна

1. Ажнюк М.Т. Актуальні питання перекладу художньої літератури. – Ужгород, 1981. – 32с.
2. Актуальные проблемы художественного перевода. - Т. 1–2. – М., 1967.
3. Алексеева И.С. Введение в переводоведение. – СПб. – М., 2004. – 352с.
4. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика. – СПб.: Союз, 2001.
5. Аликина Е.В. Переводческая семантография. Запись при устном переводе. - М.: АСТ: Восток - Запад, 2006. - 156 с.
6. Алимов В.В. Теория перевода. - М., 2004.
7. Антокольский П., Ауэзов М., Рыльский М. Художественные переводы литератур народов СССР// Второй съезд писателей СССР, Москва, 15-16 дек. 1954 г.: Стеногр. отчет. – М.: Сов. писатель, 1956. – С. 253–267.
8. Виноградов В.С. Введение в переводоведение: общие и лексические вопросы. - М: ИОСО РАО, 2001. – 223 с.
9. Виноградов В.С. Лексические вопросы перевода художественной прозы. – М., 1978. – 174 с.
10. Гайнічеру О. Поезія і мистецтво перекладу.-К.: Дніпро, 1990.– 212с.
11. Гачечиладзе Г. Художественный перевод и литературные взаимосвязи. – 2-е изд.– М.: Сов. писатель, 1980.– 255 с.

12. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). – Львів: Вид-во при Львів, ун-ті, 1989. – 216 с.
13. Ковганюк С. Практика перекладу. – К.: Дніпро, 1968. – 276 с.
14. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. – М., 2002.
15. Комиссаров В.Н. Теория перевода: Лингвистические аспекты. – М.: Высш.шк., 1990. – 253 с.
16. Коптілов В.В. Актуальні питання українського художнього перекладу. – К.: КДУ, 1971. – 132 с.
17. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. – К.: Вища шк., 1982. – 166с;
18. Криса В.С. Світоглядні аспекти художнього перекладу. – К.: Наук, думка, 1985. – 128 с.
19. Кундзіч О. Творчі проблеми перекладу. – К.: Дніпро, 1973. – 264 с.
20. Латышев Л.К. Курс перевода: эквивалентность перевода и способы её достижения. – М.: Между нар. отношения, 1981. – 245 с.
21. Латышев Л.К. Перевод: проблемы теории, практики и методики преподавания. – М.: Просвещение, 1998. – 160 с.
22. Левый И. Искусство перевода. / Пер. с чеш. и предисл. Вл. Россельса. – М.: Прогресс, 1974. – 398 с.
23. Миньяр-Белоручев Р.К. Теория и методика перевода. – М.: Москов. лицей, 1996. – 201 с.
24. Модестов В.С. Художественный перевод: история, теория, практика. – М.: Издательство Литературного института им. М. Горького, 2006. – 463 с.
25. Новикова М. Прекрасен наш союз: Литература - переводчик – жизнь. Лит.-критич. очерки. – К.: Рад. письменник, 1986. – 223 с.
26. Основи перекладознавства: навч. посіб. / За редакцією проф. Нямцу А.Є. – Чернівці: Рута, 2008. – 312 с.
27. Попович А. Проблемы художественного перевода: учеб. пос. – М.: Высш.шк., 1980. – 200 с.
28. Постанова пленуму ради спілки письменників України від 19 травня 1998 // Слово і час. – 1998. – № 8. – С. 4.
29. Рильський М.Т. Мистецтво перекладу. – Київ, 1975.
30. Рильський М.Т. Художній переклад з однієї слов'янської мови на іншу.-К.: Академія наук У РСР, 1958. – 50 с.
31. Русанівська М.В. Національний колорит у перекладному творі // Рад. літературознавство. – 1988. – № 7. – С. 61 – 62.
32. Савенець А. Поезія у перекладі: "українська" Шимборська: монографія. – Люблін–Житомир: Полісся, 2006. – 366 с.
33. Содомора А. Українське перекладознавство на рубежі ХХІ віку//

Слово і час. – 1998. - № 8. – С. 16–18.

34. Солодуб Ю.П., Альбрехт Ф.Б., Кузнецов А.Ю. Теория и практика художественного перевода. - М.: Издательский центр, Академия", 2005. – 304с.

35. Стиль автора и стиль перевода: Учеб. пособие / М.А.Новикова, О.Н.Лебедь, М.Ю.Лукинова и др. – К.: УМК ВО, 1988. - 84 с.

36. Татаринцов В.А. Методология научного перевода: К основаниям теории конвертации. – М.: Московский лицей, 2007. – 384 с.

37. Федоров А.В. Основы общей теории перевода: Лингвистические проблемы. – 4-е изд. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: „Филология три", 2002.– 416 с.

38. Федоров А.В. Введение в теорию перевода. – М., 1953. – 210 с.

39. Федоров А.В. Окно в другой мир. Искусство перевода и жизнь литературы. – Л.: Сов. писатель, 1983.– С. 8–63.

40. Флорин С. Муки переводческие: практика перевода.– М : Высш шк., 1983.– 183 с.

41. Чередниченко О.І. Теоретичні основи удосконалення практики перекладу та двомовної лексикографії // Теория и практика перевода. – Вып. 14.– К., 1987.– С.3–13.

42. Чуковский К. Высокое искусство. – Москва: Сов. писатель, 1988. – 352 с.

Додаткова

1. Библер В.С. На гранях логики и культуры//М.: Рус. феномен, общество, 1997.–440с.

2. Ганущак В. Суворова наука, високе мистецтво// Всесвіт. – 1989.– №4.– С.141–143.

3. Гарбовский Н.К. Теория перевода. – М., 2004.

4. Гаспаров М. Вопреки размеру подлинника (Мильтон, Донн, Томпсон)// Альманах переводчика/ Сост. Н.М. Демурова, Л.И. Володарская, отв. ред. М.Л. Гаспаров. – М.: РГГУ, 2001. – С.201–203.

5. Грицютенко В.И. Кокни и фразеология как средства создания сатирической прагматики художественного текста (на материале «Неприятных пьес» Б. Шоу и их украинских переводов): Дис... канд. филол. наук: 10.02.02,10.02.04. – К., 1980. – 184с.

6. Дашенко О. Производные коннотативы в современном русском языке (в сопоставлении с украинским) // Біблія і культура: Збірник наукових статей. Випуск 7 / Відповідальний редактор А.Є.Нямцу. – Чернівці: Рута, 2005. – С. 424–429.

7. Донской М. Как переводить стихотворную классическую комедию?/ /

Мастерство перевода.-М.: Сов. писатель, 1970. – Сб. 7. – С. 186–216.

8. Есайбегян А.Л. Некоторые аспекты воспроизведения национального своеобразия оригинала на языке перевода (на материале произведений Ованеса Туманяна и Наири Зарьяна): Автореф.дис...канд. филол. наук: 10.01.03., 10.01,01/ Ин-т лит-ры им. Абеяна Акад. наук Респ. Армения.- Ереван, 1991.– 21 с.

9. Зорівчак Р.П. Словесний образ у художньому перекладі // „Хай слово мовлене інакше...“: Статті з теорії, критики та історії художнього перекладу. – К., 1982. – С.51–65.

10.Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою). - Л.: Вид-во Львів, ун-ту, 1983. – 175 с.

11.Казакова Т.А. Практические основы перевода. - СПб.: Союз, 2000.

12.Клеменевич З. Перевод как лингвистическая проблема. Резюме// O sztuce tłumaczenia. Praca zbiorowa pod red. M. Rusinka. - Wrocław: Zakład imienia Ossolinskich - Wydawnictwo, 1955. S. 514.

13.Клюканов И.Э. Психолингвистические проблемы перевода: Учеб. пособ. - Калинин, 1989. – 76 с.

14.Копистинська Н. Текст, підтекст, надтекст, контекст як проблема порівняльного літературознавства. // Біблія і культура: зб. наук. статей. Вип. 3 / Відпов. ред. А.Є. Нямцу. – Чернівці: Рута, 2001. – 48–55.

15.Кочур Г. Шекспир на Украине // Мастерство перевода. – М., 1968. – Сб. 1. – С. 51–55.

16.Курилик В. Біблія і національні переклади - запорука одухотворення людини. // Біблія і культура: зб. наук. статей. Вип. 2 / Відпов. ред. А.Є. Нямцу. – Чернівці: Рута, 2000. – 193–199.

17.Лановик Мар'яна. Перекладознавчі пошуки в розвитку герменевтичної думки ХІХ ст. // Біблія і культура: зб. наук. статей. Вип. 7 / Відпов. ред. А.Є.Нямцу. – Чернівці: Рута, 2005. – С.51–58.

18.Лукинова М.Ю. Жанровая специфика перевода классической драматургии (на материале русских переводов драм В. Шекспира «Буря» и "Ричард III") – Одесса, 1989. – 14 с.

19.Лучук ОМ. Різномовність перекладів одного твору як проблема перекладознавства (на матеріалі українських перекладів Шекспірової драми "Троїл і Крессіда"): автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.16 / Київ ун-т ім. Т.Г. Шевченка. – К., 1996. – 25 с.

20.Марковина И.Ю., Сорокин Ю.А. Сохранение и элиминирование национальной специфики оригинала при переводе драматургических текстов: постановка проблемы //Общение. Текст. Высказывание. – М.: Наука, 1989. –

С. 137–144.

21. Лучук ОМ. Різночасовість перекладів одного твору як проблема перекладознавства (на матеріалі українських перекладів Шекспірової драми "Троїл і Крессіда"): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.16 / Київ ун-т ім. Т.Г. Шевченка. - К., 1996. - 25 с.

22. Нартов К.Л. Роль художественного перевода при изучении русской и зарубежной классики в национальной школе. – М., 1992.

23. Німчук В. Іван Полуй – перший перекладач молитов сучасною українською мовою // Біблія і культура: зб. наук. статей. Випуск 1 / Відпов. ред. А.Є. Нямцу. – Чернівці: Рута, 2000. –174–179.

24. Новикова М.А. Проблемы индивидуального стиля в теории художественного перевода. (Стилистика переводчика): автореф. дис... д-ра філол. наук / ЛГУ –Л., 1980. – 27 с

25. Гуйванюк Ніна. Варіантність мовних засобів у перекладах сакральних текстів молитов українською мовою // Біблія і культура: зб. наук. статей. Вип. 6 / Відпов. ред. А.Є. Нямцу. - Чернівці: Рута, 2004. – 420 –429.

26. Палажченко П. Мой несистематический словарь (Из записной книжки переводчика) – М.: Р.Валент, 2002. – 324 с.

27. Радчук В. Суржик як переклад // Українська мова та література. – 2000. – № 11 (171). – С. 11–12.

28. Радчук В.Д. Концепция функционально-эстетического равноденствия/ / Теория и практика перевода. – Вып. 1. – К.: КДУ. – 1979. – С. 42 –60.

29. Сорвилова Т. Системные отношения семантических полей, связанных с библейскими символами, в русской поэзии золотого и серебряного веков (А. Пушкин, М. Лермонтов, А. Блок, А. Белый) // Біблія і культура: зб. наук. статей. Вип. 3 / Відпов. ред. А.Є. Нямцу. – Чернівці: Рута, 2001. – 300 –304.

30. Тетради переводчика: СПб.-М., 1962-1988.-Вып.1-21;

31. Ткаченко А. Художній переклад у полілозі культур // Біблія і культура: зб. наук. статей. Вип. 6 / Відпов. ред. А.Є. Нямцу. – Чернівці: Рута, 2004. – 356 –362.

32. Шахова К. Деякі міркування про переклади Шевченка іноземними мовами/Біблія і культура: зб. наук. статей. Вип. 4 / Відпов. ред. А.Є. Нямцу. – Чернівці: Рута, 2002. – 182 –184.

33. Шахова К. Про Миколу Лукаша – перекладача з Божої ласки // Біблія і культура: зб. наук. статей. Вип. 5 / Відпов. ред. А.Є. Нямцу. – Чернівці: Рута, 2003. – 224 –230.

34. Шумейко Г.И. Метафорическая семантика и способы её воссоздания в переводе художественного текста (на материале англоязычных переводов

М. Коцюбинського): автореф. дис.... канд. філол. наук: 10.02.19 / Київ.ун-т ім. Т.Г. Шевченка.- К., 1991. – 24 с.

35.Эткинд Е. Поэзия и перевод. -М.-Л.: Сов. писатель, 1963. – 430 с.

Словники

1. Александрова З.Е. Словарь синонимов русского языка: Практический справочник. – Москва, 2003.

2. Алексеенко Л.М., Олексієнко В.М. Економічний тлумачний словник: власність, приватизація, ринок цінних паперів (українсько-англійсько-російський). – Тернопіль, 2003.

3. Андерш І.Ф., Воробйова С.А., Кравченко М.В. Російсько-український словник наукової термінології. Суспільні науки. - Київ, 1994.

4. Букчина Б.З., Калакуцкая Л.П. Слитно или раздельно? Орфографический словарь-справочник: Свыше 107 000 слов. -М., 2001.

5. Бурячок А.А. Орфографічний словник української мови. – Київ, 2002.

6. Бусел В.Т. Великий зведений орфографічний словник сучасної української мови. – Київ, 2003.

7. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Київ, 2003.

9. Гейченко В.В., Завірюхіна В.М., Зеленюк О.О. та ін. Російсько-український словник наукової термінології. – Київ, 1998.

10. Головащук СІ. Російсько-український словник сталих словосполучень. – Київ, 2001.

11. Горбачевич К.С. Словарь синонимов русского языка: Более 4000 синонимов. – М., 2005.

12. Грушевський А.В., Коляда Г.Н. Сучасний російсько-український українсько-російський словник + граматика. – Донецьк, 2003.

13. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. – М., 1989.

14. Зубков М. Новий російсько-український політехнічний словник: 100000 термінів і термінів-словосполучень. – Харків, 2005.

16. їжакевич Г.П. та ін. Українсько-російський словник. – Київ, 2004.

17. Калашник В.С., Колоїз Ж.В. Словник фразеологічних антонімів української мови. – Київ, 2001.

18. Крысин Л.П. Толковый словарь иноязычных слов. – М., 2003.

19. Кузнецов С.А. Большой толковый словарь русского языка. – С.-П., 2003.

21. Ленець К.В., Ставицька Л.О. Короткий російсько-український словник контрастивної лексики. – Київ, 2002.

22. Мусієнко М.М. та ін. Екологія: Тлумачний словник. Укр. і рос. мовами. – Київ, 2004.

23. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь. – Изд. 3-е, перераб. – М.: Флинта: Наука, 2003. – 320с.
24. Новейший словарь иностранных слов и выражений. – Москва, 2002.
25. Новий українсько-російський російсько-український словник. – Київ, 2002.
26. Новиков А.В. Словарь перифраз русского языка (на материале газетной публицистики). – М., 1999.
27. Орфографический словарь русского языка: Более 100 000 слов /Под ред. С.И. Ожегова. – Москва, 2005.
29. Полюга Л.М.Словник синонімів української мови. – Київ, 2001.
- 30.Російсько-український словник /Під ред. Жайворонка В.В. – Київ, 2003.
31. Ситников В.П., Славкин В.В. Орфографический словарь современного русского языка. – Москва, 2005
- 32.Словник буковинських говірок /За ред. Гуйванюк Н.В. – Чернівці, 2005.
33. Татьянченко Н.Ф. Фразеологический словарь русского языка. – М., 1998.
34. Тихонов А.Н. Новый учебный словарь русского языка. – М., 2003.
35. Толковый словарь русского языка с включением сведений о происхождении слов / Отв. ред. Н.Ю. Шведова. – М., 2007.
36. Український правопис. – Київ, 2003.
37. Универсальный фразеологический словарь русского языка /Под ред. Волковой Т. – Москва, 2001.

Интернет-ресурси

- 16.Переклад і редагування наукових текстів [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://pidruchniki.com/1589031540670/dokumentoznavstvo/-pereklad-redaguvannya-naukovih-tekstiv>
- 17.Особливості редагування текстів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/1754090640672/dokumentoznavstvo/pereklad-termini-osoblivosti-redaguvannya-naukovogo-tekstu#818>
- 18.Типові помилки під час перекладу тексту [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://pidruchniki.com/1482111140671/dokumentoznavstvo/-tipovi-pomilki-pid-chas-perekladu-naukovih-tekstiv-ukrayinskoyu-movoyu#73>
- 19.Засвідчення правильності перекладу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/1589031547459/pravo/zasvidchennya-virnosti-perekladu#320>
- 20.Переклад термінів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/1754090640672/dokumentoznavstvo/pereklad-termini-oso>

[blivosti_redaguvannya_naukovogo_tekstu#381](#)

21. Особливості перекладу юридичних текстів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bukvar.su/inostrannyj-jazyk/177599-Osobennosti-perevoda-yuridicheskikh-tekstov.html>

22. Особливості перекладу економічних текстів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://institute.com.ua/moreinfo.php?diplomID=29473>

23. Особливості технічного перекладу [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://rusnauka.com/30_NIEK_2009/Philologia/50738.doc.htm

24. Особливості перекладу текстів українською мовою [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://on2.docdat.com/docs/1277/index-28579-14.html>

25. Радміла Сегол — Редагування перекладу текстів англomовних телевізійних програм на прикладі перекладу серіалу «баффі – переможниця вампірів» та емоційно-експресивна лексична парадигма [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://litmisto.org.ua/?p=7784>

26. Партико З. В. Загальне редагування: нормативні основи : навч. Посіб Л. : ВФ Афіша, 2006. – 416 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://lib.sumdu.edu.ua/library/DocDescription?doc_id=253922

27. Іванченко Р. Літературне редагування К. : Вища школа, 2003. – 247 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://lib.sumdu.edu.ua/library/-DocDescription?doc_id=57663

28. Капелюшний А.О. Редагування в засобах масової інформації: навч. Посіб Л. : ПАІС, 2005. – 304 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://lib.sumdu.edu.ua/library/-DocDescription?doc_id=86223

29. Кобякова І.К. Методичні вказівки до самостійної роботи з курсу "Критика і редагування художніх текстів": для студ. 4-го курсу спец. "Переклад" денної форми навчання Суми : СумДУ, 2008. – 36 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://lib.sumdu.edu.ua/library/-DocDescription?doc_id=187348

Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

Перевірка рівня підготовки студентів з курсу «Теорія і практика перекладу в редагуванні» проводиться під час заліку.

Студент допускається до семестрового контролю, якщо він виконав усі види робіт, передбачені навчальним планом. Підсумковий контроль (залік) проводиться у формі тестів.

Проведення заліку передбачає оцінку знань студентів за стобальною системою оцінювання знань студентів:

Система оцінювання здійснюється на підставі наступних **критеріїв:**

Оцінка / рівень знань	Критерії успішності

нб / 0 (не допускається до заліку)	відсутність на лекційних заняттях; невиконання самостійної роботи; відсутність у студента знань теоретичного матеріалу; невиконання домашніх завдань; неопрацювання питань для самоконтролю.
Незараховано 1–59 б.	відсутність у студента знань теоретичного матеріалу або низький рівень цих знань; незадовільне виконання домашніх завдань; незадовільне опрацювання питань для самоконтролю.
Зараховано 60– 100 б.	студент добре володіє теоретичним матеріалом; якісно опрацював завдання для самоконтролю; написав реферат за темою, визначеною у змістовому модулі.

Засоби діагностики успішності навчання.

Контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, всебічності та професійної спрямованості.

Завдання контролю полягає у визначенні рівня теоретичної та методичної підготовки студентів: глибини та міцності знань, володіння термінологією, здатності творчо використовувати знання для вирішення конкретних завдань, володіння основними професійно-методичними вміннями. Система контролю з курсу охоплює поточний, модульний та підсумковий контроль.

Поточний контроль має на меті виявити якісний рівень знань, умінь і навичок студентів під час аудиторних (лекції, практичні заняття) та індивідуальних занять, перевірки самостійно виконаних студентами завдань.

Форми контролю: усне або письмове опитування, тестування.

Перевірка рівня самостійного вивчення студентами тем курсу.

Форми контролю: виконання контрольних завдань, написання рефератів, виконання перекладів та редагування текстів перекладів.

Модульний контроль передбачає перевірку рівня засвоєння студентами теоретичних і практичних питань окремих розділів курсу.

Форми контролю: тестування; виконання індивідуально-дослідного завдання.

Підсумковий контроль має на меті виконання модульної контрольної роботи, що охоплює питання курсу, виявляє практичні вміння та навички, професійні вміння, набуті студентом під час вивчення курсу.

Форми контролю: комплексна контрольна робота, тести, залік.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «РЕДАГУВАННЯ МЕДІАТЕКСТІВ»

Програма розроблена
Митрофановою Оленою Григорівною,
кандидатом філологічних наук,
доцентом кафедри мовознавства
Окунович Тетяною Григорівною,
кандидат педагогічних наук,
доцентом кафедри мовознавства

Предмет вивчення дисципліни «Редагування медіатекстів» охоплює широке коло знань, умінь і навичок студентів, спрямованих не лише на мовну практику, а й на прискіпливий, багатоаспектний наліз медіатексту; проникнення у творчу лабораторію автора з метою зрозуміти, що хотів сказати він, яким був його задум, з якою метою написано медіатекст; це кваліфікована підготовка тексту до друку, яка передбачає правлення тексту.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна пов'язана з нормативними курсами «Основи видавничої справи», «Літературне редагування», «Коректура», «Текстознавство», «Сучасна українська літературна мова», «Логіка».

Мета навчальної дисципліни – формування медіалінгвістичної компетентності студентів, що передбачає системне засвоєння логічних, композиційних, стилістичних, мовних особливостей редагування медіатекстів, розвиток загальної мовної компетентності та збагачення редакторського досвіду студента, закріплення навичок знаходження та виправлення різних типів помилок.

Основні завдання вивчення дисципліни «Редагування медіатекстів»:

- ознайомити студентів зі специфікою функціонування мови й тексту в галузі медіакомунікацій;
- окреслити основну проблематику дослідження мови різних видів ЗМІ: газет, радіо, телебачення, Інтернету.
- з'ясувати специфіку основних різновидів медіатекстів: журналістського, PR, рекламного;
- формувати навички комунікативно-прагматичного аналізу текстів ЗМІ різної жанрово-стильової та субстантивної природи;

- окреслити відмінності структури тексту в межах певного жанру, особливості композиції та архітекτονіки тексту;
- розкрити технологію редагування різножанрових медіатекстів;
- оволодіти методами тематичного та фактологічного аналізу медіатекстів.

У процесі опанування курсу студенти мають оволодіти такими **компетентностями:**

- **загальнопрофесійною** – здатність майбутнього фахівця реалізувати професійну й особистісну самоосвіту, визначати індивідуальну освітню траєкторію, проектувати професійне зростання;
- **лінгвістичною** – знання механізмів комунікативної діяльності, володіння нормами української мови, правилами культури спілкування;
- володіння писемним та усним мовленням, різними видами мовленнєвої діяльності, використовуючи знання державної мови;
- уміння правильно і грамотно редагувати медіатексти, впевнено поводити себе в професійній сфері спілкування;
- здатність, знаходити найдоцільніші мовленнєві засоби під час редагування медіатекстів;
- вміння використовувати засоби масової комунікації для отримання, перероблення і створення інформації (тексту);
- дотримання етики ділового спілкування;
- здатність аналізувати та оцінювати якість редакційної правки текстів;
- здатність формулювати та обґрунтовувати власну думку щодо правильності вибору правки тексту;
- наявність навичок роботи з довідковою літературою, інформаційною системою Інтернет для самостійного пошуку необхідної інформації під час редагування медіатекстів;
- **інформаційною** – здатність кваліфіковано працювати із значним обсягом інформації, уміло використовувати її у професійній діяльності.

Очікувані результати навчання. Вивчення курсу спрямоване на формування у студентів таких знань, умінь і навичок:

студенти повинні знати:

- основні характеристики тексту як результату авторської діяльності та предмета сприймання й розуміння;
- специфічні риси медіатексту та його основних різновидів (журналістського, PR, рекламного тексту);

- диференційні критерії медійних жанрів з погляду їх мотивованості формою, метою, завданнями, учасниками медіакомунікації;
- принципи фахового редагування медіатекстів із урахуванням загальнолітературної та стильової норми.

студенти повинні вміти:

- ідентифікувати медіатекст із-поміж текстів інших стилів на основі аналізу мовних і позамовних характеристик;
- визначати й характеризувати лінгвостилістичний потенціал мас-медійних текстів;
- редагувати медіатексти різних типів та жанрів;
- характеризувати особливості різних контекстів і медіатекстів із погляду норм української літературної мови;
- здійснювати літературну редакцію авторських текстів у мас-медіа.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Предмет і завдання курсу «Редагування медіатекстів». Редагування як наукова й навчальна дисципліна. Предмет «Редагування медіатекстів». Механізми редакторської праці та їх теоретичне обґрунтування. Завдання й особливості редагування в різних засобах масової інформації. Типові макроструктурні та мікроструктурні помилки в засобах масової інформації.

Редактор і текст. Текст як основний об'єкт редакторського аналізу. Структурні змістові зв'язки в елементарних типах творів. Психологічні засади роботи редактора над текстом. Межі втручання редактора в текст (проблема автор – редактор). Особливості редакторського читання тексту. Психологічні причини авторських помилок. Типові психологічні помилки. Типові помилки в інтерв'юванні (під час збирання інформації та в прямому ефірі). Авторська й перцептивна змістові структури тексту. Варіативність. Види структур тексту. Функції-варіанти загальної функції комунікативного впливу.

Основи та структура редакторського аналізу тексту. Механізми редагування. Аналіз тематичної структури матеріалу. Аналіз актуальності теми. Аналіз розкриття теми. Редакторський висновок. Практична реалізація висновків редакторського аналізу. Особливості редакторського аналізу тексту. Види правки тексту й практика засобів масової інформації. Помилки та їх види. Значущі й незначущі помилки. Загальна класифікація помилок.

Техніки, методика та методи редагування. Поняття техніки редагування. Методика аналізу тематичної організації тексту. Методика інтерпретації актуальної теми. Методика аналізу розкриття теми. Загальні умови виправлення тексту. Види виправлень.

Логічні засади редагування. Поняття як форма абстрактного мислення. Судження як форма абстрактного мислення. Умовивід як форма абстрактного мислення. Основні закони логіки. Теорія аргументації. Логічні основи побудови тексту. Критерії логічного аналізу тексту. Логічні норми редагування понять, суджень, умовиводів. Редагування зв'язків між елементами повідомлення. Усунення логічних помилок.

Види журналістських текстів та особливості їх редагування. Види текстів за способом викладу в них матеріалу. Особливості їх редагування. Різновиди журналістських текстів за їх жанрово- та структурно-стилістичними особливостями.

Текст як цілісність та його окремі компоненти. Методика редакторського аналізу композиції рукопису. Текст, його структура й структурні одиниці. Методика редакторського оцінювання композиції рукопису. Залежність композиції від виду та жанру повідомлення. Текст і заголовок. Основні вимоги до заголовка. Функції та призначення заголовка медіатексту. Методика редакторського аналізу рубрикації. Типові змістово-структурні, жанрово-стильові та композиційні помилки.

Методика роботи редактора над фактичним матеріалом. Факт у журналістському творі. Перевірка фактичного матеріалу. Аналіз тексту щодо розкриття теми. Фактологічний аналіз матеріалу. Методи фактологічного аналізу. Редакційно-технічне оформлення фактичного матеріалу. Типові фактичні помилки. Психологічні причини фактичних помилок. Фактологічні особливості журналістських текстів різних видів і завдання редактора.

Мовностилістичні особливості тексту в засобах масової інформації та завдання редактора. Медіасофія та медіа прагматика. Мова засобів масової інформації. Місце медіалінгвістики в системі наук про ЗМІ. Редакторський аналіз мовностилістичних особливостей тексту в ЗМІ. Практика слововживання в сучасних українських ЗМІ та завдання редактора. Аналіз використання термінів. Типові орфоепічні, акцентуаційні, орфографічні, пунктуаційні помилки в журналістських текстах.

Історія розвитку редагування. Періодизація розвитку. Виникнення редагування. Стагнація в редагуванні. Відродження редагування. Період нагромадження редакційних фактів. Період функціонування редагування як науки (виникнення теорії редагування; класичне редагування; комп'ютерне редагування). Становлення редагування в Україні.

Розвиток газетно-журнального редагування. Сутність і етапи редагування. Авторське редагування в період українського літописання. Перехід від несвідомого само редагування до професійної діяльності. Розвиток до газетного-журнального й газетно-журнального редагування.

Змістові модулі навчального курсу

Курс «Редагування медіатекстів» містить лекційний, практичний модулі і модуль самостійної роботи.

Змістовий модуль № 1. Основи редакторського аналізу медіатексту

Лекційний модуль

1. Предмет і завдання курсу «Редагування медіатекстів»
2. Редактор і текст
3. Логічні засади редагування
4. Види журналістських текстів та особливості їх редагування
5. Методика редакторського аналізу композиції медіатексту
6. Методика праці редактора над фактичним матеріалом
7. Мовностилістичні особливості тексту в засобах масової інформації та завдання редактора

Практичний модуль

1. Предмет і завдання курсу «Редагування медіатекстів»
2. Редактор і текст
3. Логічні засади редагування
4. Види журналістських текстів та особливості їх редагування
5. Методика редакторського аналізу композиції медіатексту
6. Методика праці редактора над фактичним матеріалом
7. Мовностилістичні особливості тексту в засобах масової інформації та завдання редактора

Модуль самостійної роботи

1. Історія розвитку редагування
2. Розвиток газетно-журнального редагування
3. Текст як цілісність та його окремі компоненти
4. Основи та структура редакторського аналізу тексту.

Рекомендована література

Підручники

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф.С.Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Богданов В. В. Текст и текстовое общение : учеб. пособие / В.В.Богданов. – СПб : Санкт-Петербург. гос. ун-т, 1993. – 67 с.
3. Добросклонская Т. Г. Медиалингвистика. Системный подход к изучению языка СМИ : учеб. пособие / Т. Г. Добросклонская. – М. : Флин-та, 2008. – 264 с.
4. Добросклонская Т. Г. Язык средств массовой информации : учеб. пособие / Т. Г. Добросклонская. – М. : КДУ, 2007. – 116 с.

5. Іванов В. Основні теорії масової комунікації і журналістики : навч. посіб. / В. Іванов / За наук. редакцією В.В. Різуна – К. : Центр Вільної Преси, 2010. – 258 с.
6. Капелюшний А. Дев'ятологія мас-медіа : практикум / А. Капелюшний. – Львів, 2000. – 208 с.
7. Капелюшний А.О. Редагування в засобах масової інформації : навч. посібник : 2-ге вид., випр. і доп. / А.О. Капелюшний – Львів : ПАІС, 2009. – 432 с.
8. Квіт С. Масові комунікації : підручник / С. Квіт. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 206 с.
9. Красных В. В. Основы психолингвистики и теории коммуникации : курс лекций / В. В. Красных. — М. : Гнозис, 2001. — 270 с.
10. Масова комунікація : [Підручник] / А.З. Москаленко, Л.В.Губерський, В.Ф. Іванов, В.А. Вергун. – К. : Либідь, 1997. – 216 с.
11. Партико З.В. Загальне редагування : нормативні основи : навч. посібн. / З.В. Партико. – Л. : ВФ Афіша, 2006. – 416 с.
12. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации : учеб. пособие / Е. А. Селиванова. – К. : Брама, 2004. – 336 с.
13. Тимошик М.С. Видавнича справа та редагування: навч. посібн. – К., 2004.
14. Тимошик М.С. Книга для автора, редактора, видавця: практичний посібник. – К., 2005.
15. Чемеркін С.Г. Українська мова в Інтернеті : позамовні та внутрішньо-структурні процеси / С.Г. Чемеркін. – К., 2009. – 240 с.
16. Язык средств массовой коммуникации : учеб. пособ. / Под ред. М.Н.Володиной. – М. : Академический проспект ; Альма Матер, 2008. – 760с.

Довідкові видання

1. Авраменко Л.М., Буд рейко А.Є., Тяпкін А.С. Довідник автора і редактора. Збірник нормативних актів та рекомендацій щодо здійснення редакційно-видавничої діяльності. – Х., 1997.
2. Андерін Й.Ф., Воробйова С.А. Російсько-український словник наукової термінології. – К., 1994.
3. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – Изд. 4-е, стереотип. – М. : КомКнига, 2007. – 576 с.
4. Войналович О., Моргунюк В. Російсько-український словник наукової і технічної мови. – К., 1996.
5. Гоголова Г.Г. Російсько-український словник економічних термінів. – К., 1992.
6. Дергач Д.В. Словник онімів українських мас-медіа / Д.В. Дергач / За ред. Л.І.Шевченко. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2009. – 175 с.
7. Карачун В.Я. Орфографічний словник наукових і технічних термінів. – К., 1999.
8. Капелюшний А.О. Стилїстика і редагування. Практичний словник-довідник журналіста. – Львів, 2002.
9. Лисиченко Л.А., Гетьманець М.Ф. Орфографічний словник. – Х., 1999.

10. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Сов. энцикл., 1990. – 685 с.
11. Мацько А.І. Російсько-український та українсько-російський словник. – К., 1995.
12. Новий російсько-український словник-довідник. НАНУ. – К., 1996.
13. Олійник І.С. Українсько-російський та російсько-український фразеологічний тлумачний словник. – Х., 1997.
14. Пазяк О.М., Кисіль Г.Г. Українська мова і культура мовлення. – К., 1995.
15. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: навч. посібн. – К., 1999.
16. Рогачова Г.Г. Російсько-український словник економічних термінів. – К., 1992.
17. Полюга Л.М. Словник антонімів. – К., 1997.
18. Розенталь Д. Э. Словарь лингвистических терминов / Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова. – М. : Просвещение, 1976. – 543 с.
19. Руднев В. Словарь культуры XX века / В. Руднев. – М. : Аграф, 1997. – 384 с.
20. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2006. – 716 с.
21. Сліпушко О.М. Тлумачний словник іншомовних слів. – К., 1999.
22. Сікорська З.С. Українсько-російський словотворчий словник. – К., 1995.
23. Яцимірська М.Г. Сучасний медіатекст : Словник-довідник / М.Г. Яцимірська. – Львів : ПАІС, 2005 – 220 с.

Основна література

1. Вакуров В.Н. Стилистика газетных жанров / В.Н. Вакуров, Н.Н. Кохтев, Г.Я. Солганик. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1978. – 183 с.
2. Дергач Д.В. Стилїстика онімів в українських мас-медіа : монографія / Д.В. Дергач. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2010. – 270 с.
3. Горошко Е. И. Информационно-коммуникативное общество в гендерном измерении : монография / Е. И. Горошко. — Х. : ФЛП Либуркина, 2009. — 660 с.
4. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ван Дейк ; пер. с англ. В. В. Петров. – М. : Прогресс, 1989. – 312 с.
5. Добросклонская Т. Г. Вопросы изучения медиа-текстов / Т.Г.Добросклонская. – М. : Едиториал УРСС, 2005. – 288 с.
6. Желтухина М. Р. Тропологическая суггестивность масс-медиального дискурса : о проблеме речевого воздействия тропов в языке СМИ / М.Р.Желтухина. – М. : Ин-т языкознания РАН, 2003. – 656 с.
7. Интернет-коммуникация как новая речевая формация : монография / Под ред. Колокольцевой Т.Н. – М. : Флинта – Наука, 2012. – 328 с.

8. Іванченко Р.Г. Літературне редагування / Р.Г. Іванченко. – К.: Вища школа, 1983. – 368с.

8. Компанцева Л. Ф. Интернет-лингвистика : когнитивно-прагматический и лингвокультурологический подходы / Л.Ф.Компанцева. – Луганск : Знание, 2008. – 528с.

9. Ковалевська Т.Ю. Реклама та PR у масово-інформаційному просторі : монографія / Т.Ю. Ковалевська, Н.В. Кондратенко. – О. : Астропринт, 2009. – 400 с.

10. Костомаров В.Г. Языковой вкус эпохи : из наблюдений над речевой практикой масс-медиа / В.Г. Костомаров. – М. : ПедагогикаПресс, 1994. – 247с.

11. Кузнецова О.Д. Засоби масової комунікації / О.Д.Кузнецова. – Л. : ПАІС, 2005. – 200 с.

12. Кулик В. Дискурс українських медій / Володимир Кулик. – К.: Критика, 2010. – 655 с.

13. Лутовинова О.В. Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса / О.В. Лутовинова. – Волгоград : Перемена, 2009. – 477 с.

14. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Г. Г. Почепцов. – К. : Видавничий центр «Київський університет», 1999. – 307 с.

15. Рязанцева Т.И. Гипертекст и электронная коммуникация / Т. И. Рязанцева. – М. : ЛКИ, 2010. – 256 с.

16. Сидорова М. Ю. Интернет-лингвистика : русский язык / М. Ю. Сидорова. – М. : Изд-во «1989ру», 2006. – 193 с.

17. Сизонов Д.Ю. Медична термінологія в українських мас-медіа: стилістичний потенціал : монографія / Д.Ю. Сизонов / За ред. Л.І. Шевченко – К. :Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. – 196 с.

18. Сметанина С. И. Медиа-текст в системе культуры (динамические процессы в языке и стиле журналистики конца XX века) / С. И. Сметанина. – СПб : Издательство Михайлова В. А., 2002. – 383 с.

19. Солганик Г.Я. Лексика газеты : функциональный аспект / Г.Я.Солганик. – М. : Высшая школа, 1981. – 108 с.

20. Стишов О.А. Українська лексика кінця XX століття: на матеріалі засобів масової інформації : 2-ге вид., перероб. / О.А. Стишов – К. : Пугач, 2005. – 388 с.

21. Филлипс Д. PR в Интернете / Д. Филипс; пер. с англ. И. Гаврилова. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2004. – 320 с.

22. Чемеркін С.Г. Українська мова в Інтернеті : позамовні та внутрішньо-структурні процеси / С.Г. Чемеркін. – К., 2009. – 240 с.

23. Шевченко Л. Інтелектуальна еволюція української літературної мови: теорія аналізу : монографія / Л. Шевченко. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2001. – 477 с.

Додаткова

1. Атабекова А. А. Лингвистический дизайн WEB-страниц (сопоставительный анализ языкового оформления англо- и русскоязычных WEB-страниц) / А. А. Атабекова. – М. : Изд-во РУДН, 2003. – 202 с.
2. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов) / Е. Е. Анисимова. – М. : Академия, 2003. – 128 с.
3. Арестова О. Н. Гендерные аспекты деятельности в Интернет / О. Н. Арестова, А. Е. Войскунский // Гуманитарные исследования в Интернете. — М. : Терра-Можайск, 2000. – С. 290 – 313.
4. Арутюнова Н. Д. Аномалии и язык (К проблеме языковой «картины мира») / Н. Д. Арутюнова // Вопросы языкознания. – 1987 – № 3. – С. 3 –19.
5. Арутюнова Н. Д. Жанры общения / Н. Д. Арутюнова // Человеческий фактор в языке. Коммуникация, модальность, дейксис. – М. : Наука, 1992. – С. 52 –102.
6. Асмус Н. Г. Интернет-дискурс в свете нового типа коммуникации – компьютерного общения / Н. Г. Асмус // Слово, высказывание, текст в когнитивном, прагматическом и культурологическом аспектах. — Челябинск : Челябинский гос. ун-т, 2001. — С. 74—75.
7. Баранов А.Н. Лингвистическая экспертиза текста : теория и практика : учеб. пособие / А.Н. Баранов. – М. : Флинта – Наука, 2007. – 592 с.
8. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 1979. – 424 с.
9. Бахтин М. М. Проблема речевых жанров // Бахтин М. М. Литературно-критические статьи / М. М. Бахтин. – М. : Худож. лит., 1986. – С. 428 –472.
10. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации / А. Д. Белова. – К. : ИИА «Астрейя», 1997. – 309 с.
11. Бернацкая А. А. К проблеме «креолизации» текста : история и современное состояние / А. А. Бернацкая // Речевое общение. – 2003. – № 3. – С. 104 –110.
12. Бессарабова Н.Д. Политические метафоры в СМИ / Н.Д. Бессарабуюова / Язык СМИ и политика / Под ред. Г.Я. Солганик. – М. : Изд-во Моск. ун-та; Фак-т журнал. МГУ им. М.В. Ломоносова, 2012. – С. 407-423.
13. Болотова А. К. Социальные коммуникации / Болотова А. К., Жуков Ю. М., Петровская Л. А. – М. : Гардарики, 2008. – 279 с.
14. Валгина Н. С. Теория текста / Н. С. Валгина. – М. : Логос, 2004. – 280с.
15. Валгина Н.С. Основные проблемы изучения современных СМИ / Н.С.Валгина // Язык и стиль современных средств массовой информации : сб.

науч. тр. Всерос. конфер., посв. 80-летию проф. Н.С. Валгиной / Отв. ред. Т.В. Маркелова. – М. : МГУП, 2007. – С. 7–18.

16. Васильева А.Н. Газетно-публицистический стиль речи / А.Н.Васильева. – М. : Русский язык, 1982. – 197 с.

17. Василик М. А. Основы теории коммуникации / М. А. Василик. – М. : Гардарики, 2006. – 615 с.

18. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 87 с.

19. Гольдин В. Е. Проблемы жанроведения / В. Е. Гольдин // Жанры речи: сборник науч. ст. – Саратов : Изд-во ГосУНЦ «Колледж», 1999. – Вып. 2. – С. 4–6.

20. Горошко Е. И. Гендер и блоггика Интернета (психолингвистический анализ) / Е. И. Горошко // Вопросы психолингвистики. – 2007. – № 5. – С.53–62.

21. Горошко Е. И. Интернет-жанр и функционирование языка в Интернете : попытка рефлексии / Е. И. Горошко // Жанры речи. – Саратов : Изд. центр «Наука», 2009. – С. 11–27.

22. Горошко Е. И. Лингвистика Интернета: формирование дисциплинарной парадигмы / Е. И. Горошко // Жанры и типы текста в научном и медийном дискурсе. – Орел : Картуш, 2007. – С. 223–237.

23. Горошко Е. И. Особенности функционирования языка в коммуникативном пространстве Интернета / Е. И. Горошко // Учен. зап. Таврического нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Сер. «Филология». — Т. 20 (59). – 2007. – № 4. –С. 34–39.

24. Гребенина А.М. Обзор печати : Проблемы теории жанра / А.М.Гребенина. – М. : Изд-во МГУ, 1980. – 86 с.

25. Григораш Д.С. Теорія і практика редагування газети / Д.С. Григораш. – Л. : Вид-во ЛДУ, 1966. – 168 с.

26. Дергач Д.В. Особливості функціонування онімів у стилі масової інформації / Д.В. Дергач // Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2007. – Вип. 15. – С.109–119.

27. Дергач Д.В. Природа засобів масової інформації в контексті лінгвістичної аналітики / Д.В. Дергач // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур : Пам'яті акад. Леоніда Булаховського: зб. наук. пр. – К., 2009. – Спецвипуск. – С. 137–143.

28. Дридзе Т. М. Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации: Проблемы семиосоциопсихологии / Т. М. Дридзе. – М. : Наука, 1984. – 268 с.

29. Ермоленко С.Я. Семантико-стилистическая доминанта функционального стиля / С.Я. Ермоленко // Функциональная стилистика: теория стилей и их языковая реализация. – Пермь, 1986. – С. 29–36.
30. Ермоленко С.Я. Нариси з української словесності (стилістика і культура мови) / С.Я. Ермоленко. – К. : Довіра, 1999. – 431 с.
31. Желтухина М.Р. Специфика речевого воздействия тропов в языке СМИ : дис. ... д-ра филол. н. : спец. 10.02.19 / М.Р. Желтухина. – М., 2004. – 720 с.
32. Иванов В. Досвід контент-аналізу : моделі та практики аналізу змісту масової комунікації: монографія / В.Іванов, Н. Костенко. – К.: Центр вільної преси, 2003. – 200с.
33. Иванов В.Ф. Журналістська етика : підручник / В.Ф. Иванов, В.Є.Сердюк. – К. : Вища школа, 2007. – 231 с.
34. Иванов Л. Ю. Язык в электронных средствах коммуникации / Л.Ю.Иванов // Культура русской речи : Энцикл. словарь-справочник / под ред. Л. Ю. Иванова, А. П. Сковородникова, Е. Н. Ширяева и др. – М. : Флинта, 2003. – С. 791–793.
35. Иванов Л. Ю. Язык Интернета : заметки лингвиста / Л. Ю. Иванов // Словарь и культура устной речи. — М. : Азбуковник, 2000. – С. 131 –147.
36. Ковальская Л. Г. Синхронный компьютерно-медийный дискурс : механизм действия и коммуникативные цели / Л. Г. Ковальская // Язык и межкультурная коммуникация. – 2003. – № 1. – С. 56 –66.
37. Лінгвістика впливу : монографія / В.В. Різун, Н.Ф. Непийвода, В.М.Корнеєв. – К., 2005. – 148 с.
38. Літературна мова у просторі національної культури / Відп. ред. Л.І.Шевченко; Авт. В.М. Русанівський, Л.А. Лисиченко, С.Я. Єрмоленко. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2004. – 135 с.
39. Лукина М.М. СМИ в интернете / М.М. Лукина // Средства массовой информации России : учеб. пособ. для студ. вузов / М.И. Алексеева, Л.Д.Болотова, Е.Л. Вартанова; Под ред. Я.Н. Засурского. – М. : АспектПресс, 2008. – С. 338 –356.
40. Луман Н. Медиакоммуникации / Н. Луман ; Пер. с нем. А. Глухов, О.Никифоров и др. – М. : Издательство «Логос», 2005. – 280 с.
41. Мацько Л.І. Стилїстика української мови : підручник / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько / За ред. Л.І. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 462с.
42. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови : підручн. / О.Д.Пономарів. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К., 2000. – 246 с.

43. Публіцистика. Масова комунікація : Медіа-енциклопедія / за заг. ред. В.Ф. Іванова. – К. : АУП, ЦВП, 2007. – 780 с.
44. Різун В.В. Літературне редагування : Підручник / В.В. Різун. – К. : Либідь, 1996. – 240 с. Тертычный А.А. Жанры периодической печати : учеб. пособ. : 4-е изд., испр. и доп. – М. : Аспект Пресс, 2011. – 320 с.
45. Тертычный А.А. Аналитическая журналистика / А.А. Тертычный. – М. : Аспект-Пресс, 1998. – 352 с.
46. Ученова В.В. Современные тенденции развития журналистских жанров / В.В. Ученова // Вестн. Моск. ун-та. Сер.11. Журналистика. – М., 1976. – С.17–27.
47. Федоров А.В. Медиаобразование и медиаграмотность / А.В. Федоров. – Таганрог, 2004. – 340 с.
48. Фіголь Н.М. Новотвори на сторінках сучасної періодики // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика : зб. наук. пр. / Н.М.Фіголь. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2010. – Вип. 19. – С. 56-80.
49. Чабаненко В.А. Стилїстика експресивних засобів української мови / В.А. Чабаненко. – Запоріжжя, 1995. – 84 с.
50. Чемеркін С. Публіцистичний стиль української мови в Інтернеті : диференційні ознаки / С. Чемеркін. – Українознавство. – 2008. – № 4. – С.220–224.
51. Чемеркін С.Г. Англійські варваризми в мові комунікантів Уанету / С.Г. Чемеркін // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. – 2006. – Т. X. – С. 261 – 267.
52. Чемеркін С.Г. Лапки у мережі Інтернет – метафора, і не тільки / С.Г.Чемеркін // Культура слова. – 2005. – Вип. 65. – С. 53–56.
53. Чемеркін С.Г. Репрезентативність гіпертексту у функціонально-стильових різновидах української мови в Інтернеті / С.Г. Чемеркін // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика : зб. наук. пр. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2009. – Вип. 19. – С. 111–116.
54. Шейгал Е. И. Компьютерный жаргон как лингвокультурный феномен / Е. И. Шейгал // Языковая личность : культурные концепты. – Волгоград : Волг. гос. пед. ун-т, 1996. – С. 205–218.
55. Язык и стиль современных средств массовой информации : межвуз. сб. науч.тр. Всерос. кофер., посв. 80-летию проф. Н.С. Валгиной / Отв. ред. Т.В.Маркелова. – М. : МГУП, 2007. – 476 с.
56. Язык современной публицистики : сб. статей / Сост. Г.Я. Солганик. – М. :Флинта – Наука, 2005. – 232 с.

Інформаційні ресурси

1. Архів матеріалів з мистецтва, культури та медіа-технологій:

<http://burundi.sk/monoskop/log/>

2. Сайт наукового вісника з комп'ютерної комунікації „The Journal of Computer-Mediated Communication”: <http://jcmc.indiana.edu/>

3. Збірка статей „Интернет и киберкультура в России”: http://www.zhurnal.ru/staff/gorny/texts/icr_contents.html

4. Сайт „The Evolution of Communication”: <http://library.thinkquest.org/26451/newmenu.html>

5. Архів матеріалів з особливостей інтернет-комунікації „Mediensprache”: <http://www.mediensprache.net>

6. Сайт «Linguistik online»: <http://www.linguistik-online.org>

7. Сайт, присвячений дослідникам інтернет-комунікації <http://www.december.com/cmc/study/people.html>

8. Сайт з досліджень специфіки спілкування у віртуальному просторі «Computer-Mediated Communication Magazine» <http://www.december.com>

9. Сайт академічних досліджень ігор MUD «Journal of MUD Research» <http://journal.tinymush.org>

Форма підсумкового контролю успішності навчання:

Підсумковий контроль проводиться у формі заліку з метою оцінювання результатів вивчення дисципліни. Студент допускається до семестрового контролю, якщо він виконав усі види робіт, передбачені навчальним планом. Підсумковий контроль (залік) проводиться у формі тестів.

Проведення заліку передбачає оцінку знань студентів за п'ятибальною та стобальною системами оцінювання знань студентів:

Система оцінювання здійснюється на підставі **наступних критеріїв:**

Оцінка / рівень знань	Критерії успішності
нб / 0 (не допускається до заліку)	відсутність на лекційних заняттях; невиконання самостійної роботи; відсутність у студента знань теоретичного матеріалу; невиконання домашніх завдань; неопрацювання питань для самоконтролю.
Незараховано 1–59 б.	відсутність у студента знань теоретичного матеріалу або низький рівень цих знань; незадовільне виконання домашніх завдань; незадовільне опрацювання питань для самоконтролю.
Зараховано 60–100 б.	студент добре володіє теоретичним матеріалом; якісно опрацював завдання для самоконтролю; написав реферат за темою, визначеною у змістовому модулі.

Засоби діагностики успішності навчання.

Метою контролю успішності науково-теоретичної та практичної підготовки студентів є виявлення рівня засвоєння ними знань теоретичного матеріалу з курсу «Редагування медіатекстів», розуміння важливості теоретичного матеріалу для опанування навичками редагування сучасних типів медіатекстів, аналізу медійного дискурсу.

Завдання контролю полягає у визначенні рівня теоретичної та практичної підготовки студентів: глибини та міцності теоретичних знань, володіння термінологією, здатності творчо використовувати знання для вирішення конкретних завдань, володіння основними навичками різних видів аналізу й редагування медіатексту та медіадискурсу.

Система контролю з курсу «Редагування медіатекстів» охоплює поточний, модульний та підсумковий контроль.

Поточний контроль знань має на меті виявити якісний рівень знань, умінь і навичок студентів під час аудиторних (лекції, практичні заняття) та індивідуальних занять, перевірки самостійно виконаних студентами завдань, передбачених навчальною програмою дисципліни.

Поточний контроль передбачає перевірку:

1. Рівня виконання студентами завдань до практичних занять.

Форми контролю: усне або письмове опитування, тестування.

2. Рівня самостійного вивчення студентами тем курсу.

Форми контролю: виконання контрольних завдань, написання рефератів, виконання творчого індивідуального завдання.

3. Відвідування студентами лекційних та практичних занять.

Форми контролю: облік відвідування.

Підсумковий контроль має на меті виконання модульної контрольної роботи як одного із видів контролю знань, що охоплює як основні питання теоретичного курсу, так і практичні завдання різного рівня складності, виявляє практичні вміння та навички, набуті студентом під час вивчення курсу.

Модульний контроль передбачає перевірку рівня засвоєння студентами теоретичних і практичних питань окремих розділів курсу.

Форми контролю: тестування у письмовій формі; виконання індивідуально-дослідного завдання.

Підсумковий контроль передбачає перевірку рівня засвоєння теоретичних знань і володіння професійними вміннями, сформованими в студентів у результаті вивчення курсу «Редагування медіатекстів».

Форми контролю: **комплексна контрольна робота, тести.**